

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi, Sayı:17

JINEOLOJÎ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın / Sayı: 17

Nisan-Mayıs-Haziran 2020

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD
ŞTİ. Adına sahibi: Zeynep Demir

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ayşe Berktaş

Sayı Editörleri

Derya Aydın, Ruşen Seydaoğlu

Yayın Kurulu:

Aycan Diril, Derya Aydın, Elif Berk,
Elif Kaya, Evin Soysal,
Haskar Kırmızıgül, Meral Çiçek,
Nagihan Akarsel, Nesrin Orun,
Laleş Çeliker, Rojda Yıldız,
Ruşen Seydaoğlu

Danışma Kurulu:

Candan Yıldız, Dilar Dirik,
Feryal Saygılıgil, Gönül Kaya,
Havin Güneşer, Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavriloğlu,
Malalai Joya, Nazan Üstündağ,
Nükhet Sirman, Rabab El-Mahdi,
Rabab İbrahim Abdulhadi,
Remziye Arslan, Ronahi Önen,
Ruken Şengül, Saira Zuberi,
Seda Altuğ, Shiler Amini,
Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar,
Şenel Karakaş,
Valantine M.Moghodam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç,
Zeynep Kırılcım

Abonelik Koşulları:

Yıllık abonelik bedeli: 60 TL

Yurtdışı abonelik bedeli: 70 Euro

Türkiye Ziraat bankası Diclekent Şubesi

Hesap No: 74457524-5002

IBAN:

TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

Euro Hesabi

Ziraat Bankası Galatasaray/İstanbul
Şb.

Hesap No: 74457524 5003

IBAN:

TR260001000701744575245003

Yazışma Adresi:

JİNGEH Basın Yayın

Huzurevleri Mahallesi Sıtkı Goral

Caddesi 13. Sokak Kurdi-Der Apt.

Kat:4 No:4

Kayapınar / Diyarbakır

Tel: 0412 229 63 89

e-posta: editorjineoloji@gmail.com

internet adresi:

<http://www.jineolojidergisi.org>

facebook: @jineolojidergisi

twitter: @jineolojidergi

** Yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Dergide yer alan yazılar kaynak gösterilmek kaydıyla kullanılabilir. Dergiye gönderilen yazıların yayınlanması yayın kurulunun kararına bağlıdır.*

Kapak Resmi

Aslı Filiz

Kapak Uygulama

Başak Sıla Kaymak

İç Tasarım

Nazemin Çap

Basımevi

Ceylan Matbaa

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven

İş Merkezi B Blok No:318

Topkapı-İstanbul

BU SAYIDA...

- 5** | Editörden
- 13** | Özgürlüğü Herkes İçin Gerçek Kılan Kadınların Yüzyılı / Haskar Kırmızıgül
- 27** | Savaşın, Sömürünün ve Egemenliğin Yeni Biçimleri ve Kadın Bedenine Yönelen Kapitalist Hınç
/ Derya Aydın
- 51** | 21. Yüzyıl Kadın Mücadelesinde İçeriden Sorular / Şafak Ardem
- 69** | Kadın Devriminin Bilime İhtiyacı Var mı? / Zeynep Beydağı
- 86** | Kadın Mücadelesinde Parti İhtiyacı / Nagihan Akarsel
- 107** | Toplumsal Sözleşme Kendini Yaratan ve Savunan Kadın Gerçekliğiyle Mümkündür / Elif Mercan
- 123** | Demokratik Uygarlıkta Kadının Güzellik ve Etiğinin Değeri: Jineoloji Perspektifinden Bir Bakış
/ Clara Torres
- 131** | 21. Yüzyıl Kadın Yüzyılı; Özgür Erkekliğin Yaratımında Tarihsel Eşik / Jiyan Delal
- 150** | Diyalektiğin Kopuş Momenti 21. Yüzyıl Kadın Enternasyonalizmi Olarak Dünya Demokratik
Kadın Konfederalizmi / Meral Çiçek
- 166** | Özgürlük Nedir? / Yvonne Heine
- 177** | Feminist Özgürlük Savaşçıları: 20. Yüzyılın Heybesinden 21. Yüzyıla Taşanlar... / Zilan Narin
- 190** | 21. Yüzyıla Rengimizi Vermek İçin Kestik Kara Saçlarımızı! / Hêvî Devrim
- 202** | Direniş Tarihinin Kopan Halkası: Devlet ve Özgürlük Arasında Sıkışmak / Necîbe Qeredaxî
- 226** | MENA Bölgesinden İkinci Kadın Devrimi Yükseliyor / Büşra Ali
- 234** | Soruları, Cevapları ve İhtimalleriyle Bir Film İzlemek: “Peki Şimdi Nereye?”
/ Jineoloji Atölyesi
- 246** | Leyla Xalid ile Söyleşi: Kadın Mücadelesine Filistin’den Bir Bakış

*"Günümüz, 21. yüzyıl kadın devrimine öncelik vermeyi şart kılıyor.
"Ya yaşam ya barbarlık" sloganı bu devrimi dayatıyor."*

Doğayı
etkileyen
insanı da
etkiliyor,
insanın
etkilendiği
doğaya da
yansıyor;
doğa ve insan
arasındaki
kadim
diyalektik her
koşulda devam
ediyor.

Özgürlük ütopyalarımızı bulanıklaştırmaya, yerine kötü senaryolar koyup bizleri de buna inandırmaya çalıştıkları şu dönemde, “21. yüzyıl kadın yüzyılı olacaktır” iddiamıza yaraşır bir inançla buluşmak, her zamankinden daha fazla heyecanlandırıyor. Doğru yaşamın bilgisini, nasıl inşa edileceğini aramaya, kapanmalar yerine buluşmaların yöntemlerini düşünmeye, iflas eden devlet tipi yönetimlere karşı kadın özgürlükçü muhalefetlerin ve alternatif yönetimlerin imkânlarını tartışmaya kaldığımız yerden devam ediyoruz.

Yaşamın ekolojik perspektife kavuşturulması gerektiğine dair öngörümüz, bugün virüsün yayılma hızıyla eş zamanlı olarak her geçen gün vaka ve ölüm sayılarının artmasıyla ve bunun karşısında “uzay çağının” çözümsüz kalmasıyla bir kez daha “nasıl yaşamalı” sorusunun cevaplarından biri haline geliyor. Doğanın bütün ihtişamı ve güzelliğiyle açıldığı bir dönemde büyük bir kapanma yaşanıyor. Üstelik bu yalnızca insanların evlere çekildiği fiziksel bir kapanma değil; aynı zamanda büyük bir tedirginlik ve korkuyla gittikçe içe doğru çekilerek yaşanan bir kapanma. Doğayı etkileyen insanı da etkiliyor, insanın etkilendiği doğaya da yansıyor; doğa ve insan arasındaki kadim diyalektik her koşulda devam ediyor. Diğer taraftan kapitalist sistemin en çok önemseddiği güç aygıtlarını,

Etnisite,
cinsiyet,
inanç ve en fazla
da sınıf
dolayısıyla virüs
bazılarımızın
korunamayacağı
bir bela halini
alıyor.

teknoloji ve sermayeyi elinde tutan Londra, New York, Hong Kong gibi merkezlerde yaşamın alt üst olması, kısa vadede olmasa da uzun vadede mutlaka, toplumsal olmayanın doğa tarafından eritileceğini bir kez daha gösteriyor.

Bu pandemik virüs yaşamı ele geçirirken ulus devletlerin, eğitim, sağlık, ekonomi gibi alanlardaki toplum ve kadın karşıtı politikaları, düşük potansiyelli teselliler dışında elle tutulur hiçbir şey sunamıyor. Sistem politikalarına karşı güçlü çıkışlar yapamayan, dönüştürme pratiği sergileyemeyenler de bu kadere ortak oluyor. Eşit olmayanların eşit yaşayamadığı bu sistem içerisinde virüsten de eşit şekilde etkilenilmediğine tanık oluyoruz. Etnisite, cinsiyet, inanç ve en fazla da sınıf dolayısıyla virüs bazılarımızın korunamayacağı bir bela halini alıyor. Yaşanan kriz, işçilerin işlerini kaybetmesi, işçi ücretlerinin aşağı çekilmesi, otoriter yönetim biçimlerinin meşrulaştırılması, zaten göstermelik olan demokrasinin askıya alınması ve salgının yarattığı krizin maliyetinin, kadınlar başta olmak işçilere ve emekçilere ödetilmesi gibi tehditler ortaya çıkarıyor. Ancak krizden en çok kırılgan(laştırılan) ve güvencesiz(leştirilen) grupların olumsuz etkilendiğini görüyoruz. Virüsün ortaya çıkması ve küresel düzeyde bu denli etkili olmasının nedenleri konusunda süregiden tartışmalar çeşitlilik gösterse de virüs dolayısıyla ortaya çıkan sonuçlar, kapitalizmin finansallaşmış neoliberal politikalarının iflas ettiğini, bir kez daha ama çok daha yakıcı bir biçimde gösteriyor. Yine bu kriz sonucunda iktidarların daha demokratik mi yoksa daha totaliter mi olacağı tartışmaları sürerken var olan hükümetler ve atamayla yönetenler söz konusuken toplumsal olandan yana tavır beklemek hayal olsa da göz göre göre gelen felakete karşı katıksız piyasa mantığının rehberliğinde

hareket etmeye devam edilmesi; küresel tedarik zincirlerinin aksamaması, işleyen “ekonominin” ve piyasaların zarar görmemesi çabasıyla günü kurtarabileceklerini sanmaları politikasızlığın boyutlarını deşifre ediyor.

Virüs sebebiyle çıkan kriz ya da kriz sebebiyle patlak veren virüs, hangi denklemden gelmiş olursa olsun iktidarlar, baskıcı politikalarını yerleşik hale getirmek için her fırsatı değerlendiriyorlar. Dünyanın her yerinde farklı biçimlerde de olsa Olağanüstü Hal adı altında çıkarılan yasalar ya da keyfi uygulamalar virüs ile “kabullenme” zemini bulabilirken muhalif kesimlerin itirazları da durmadan devam ediyor. İtalya ve İran gibi ülkelerin toplum ve doğa düşmanı politikaları karşısında tutuklular, virüse karşı korumasız bırakılmalarına, ölümcül bir salgın sürecinde maruz kaldıkları ayrımcılığa isyanlarla yanıt verdi. Hangi hayatların daha değerli olduğuna, hangilerinin harcanabilir olduğuna karar veren iktidarlar, muhalif olan, düşüncelerinden dolayı cezaevinde olan siyasi mahkûmları ölüme terk etmekte hiçbir beis görmüyor. Sonuç olarak bu kriz bize açık biçimde Foucault’un deyimiyle “ölüm üzerindeki hak ve yaşam üzerindeki iktidar”ın egemenin elinde olduğunu bir kez daha hatırlatıyor. Benzer şekilde hükümrânın “ürünleri, malları, hizmetleri, emeği” zorla ele geçirdiği gibi kişinin yaşamı üzerindeki tasarrufu elinde bulundurduğunu ve yaşama el koyabildiğini gösteriyor.

Salgın ve karantina sürecinde ev içi şiddet başta olmak üzere kadına yönelik şiddetin arttığına dair dünyanın farklı yerlerinden veriler sunuluyor. Çoğu kadın kayıt dışı, esnek ve güvencesiz çalıştığı için kriz süresince salgın nedeniyle ilk işten çıkarılanlar kadınlar oluyor. Böylece, artan kadın işsizliği ve yoksulluğu dolayısıyla ev işinin yükünü ve bakım emeğini omuzlayan kadınlar, bu süreçte ekonomik olarak erkeklerle bir kez daha bağımlı hale getiriliyor. Böylece salgın, kadınları, uzun süre şiddet dolu bir evde yaşamaya mecbur bırakarak ekonomik, fiziksel ve psikolojik şiddetin hedef tahtasına oturtuyor. Televizyonlarda, erkekler işsiz kaldıkları için stres altındalar, işsiz kalan bu erkeklerle yaşayan kadınlar, şiddet gösteren erkekleri alttan alsınlar denilirken hükümetler de adı şiddeti önleme olan ama pratikte hiç de bu amaçla işletilmeyen yasaları daha da esnetiyor; kadınlık değerlerine saldırdıkları, kadınların yaşamlarına kast ettikleri için kadın hareketlerinin kolektif baskısıyla mecburen cezalandırılanlar infaz düzenlemeleriyle ödüllendiriliyor. Yani kadın karşısında, ailedeki devletle, iktidardaki devlet iş birliğine kaldığı yerden devam ediyor.

Sağlık sektörünün merkezde olduğu Corona Virüs dolayısıyla yaşanan sorunlar bize asıl sorunun salt sağlık, ekonomi ve hukuk alanına ait yaşanan, kriz anında çıkmış, şimdiye ait sorunlar olmadığını gösterdi. Nitekim bütün bunların kaynağında kapitalist krizin yol açtığı yapısal sorunlar yer alıyor.

İnsan yaşamını alt üst eden tek başına virüs olmadı, virüsün yol açtığı krize yönelik iktidarların halk sağlığını hiçe sayan neoliberal politikaları sonucunda krizin yönetilememesi oldu. Karşı karşıya kaldığımız sorunlar, bize yeni bir yaşamı dayatan önemli birer politik ve etik meselelerdir. Corona Virüs krizinin eşitsiz maliyetinden her zaman olduğu gibi en dipte kalarak ağır yükü taşıyanların yoksullar, mülteciler, hükümetlerin gözden çıkardığı yaşlılar ve binlerce yıldır ataerkil sistemin cinsiyetçi uygulamalarına maruz kalan kadınlar olması rastlantısal değildi. Kadına yönelik şiddet sadece Corona Salgını'nda oluşan, şimdiye ait bir olgu da değil. Savaş, felaket ve salgın gibi süreçlerde en çok kadınların etkilenmesi ne bu felaketlerin doğası gereği ne de kadınların doğası gereğidir. Bu kadınların beş bin yıllık sınıflı sistemin ataerkil yapısı içerisinde en kırılgan ve güvencesiz grup şekilde konumlandırılmalarından ileri gelmektedir. Bugün yaşanan krizde, en güvencesiz grubun yine kadınların olması tesadüfi olmadığı gibi şimdiye ve buraya ait tekil bir durum değildir.

İktidarlar, bildiğimizden ve beklediğimizden farklı şeyler yapmıyorken bizler ne yapmalıyız? Bir yandan salgın sebebiyle evde kalmak gerekirken diğer yandan içinde olduğumuz yüzyılı nasıl olacak da kadın yüzyılına dönüştüreceğiz? Yıllardır özgürlük mücadelesi veren kadınların ve kadın örgütlerinin sürekli olarak bahsettikleri kapatılma tarihleri ve buna karşı yeni bir tarih yazma çabaları, devasa bir deneyim ve öngörü sunuyorken bu meselenin de üstesinden dayanışmayla ve ortak akılla hareket ederek gelmek dışında bir yol görünmüyor. Günün sonunda, coğrafyalar ve rejimler çeşitlilik gösterse de tarihsel olarak kadınların toplumsal ve siyasal konumları hedefe alınan ilk değer oluyor, bu da kadın mücadelesinin haklılığını ve meşruluğunu bir kez daha ve çok daha yakıcı biçimde gösteriyor. Kadın mücadelesine yüklediğimiz anlamları ve bu mücadele içinde ürettiğimiz değerleri, yaşamın tamamında örgütlemeye belki de her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var. Kapitalizmin krizinden kurtulma ve alternatif yaşamı inşa etme arayışımız, doğayı korumak, toplumsal olanı savunmak ve yerel direnişlerle güçlendirilmiş enternasyonal hareketleri örgütleme zorunluluğunu, hepimize dayatıyor. Yaşamı, nefes alma, beslenme, barınma zorunluluklarının karşılanması kadar özgürlük duygusunun ve düşüncesinin anlam derinliğiyle de buluşturmak gerekiyor. Tarihsel olan, salt güdülerinin tatmini için yaşayan biyolojiler olmadığımızı bireyci hayatların ve oto-tecritin kısa sürede iflas edeceğini söylüyor. Bunları görerek inşa edilecek alternatif yaşamın yolu da kolektif emekten geçiyor.

Jineolojî, 21. yüzyıl kadın yüzyılı olacaktır derken bunu güncel politik saldırıları görerek ama kadın kimliğini ve deneyimini tarihsel toplumundan koparmayarak ele alıyor ve her dönemin iddiası olarak sunuyor. Yaşanılan kriz bugün virüs adıyla anılabilir; ancak bu krizin kökenlerinin kadın kimliğine, toplumsallığına saldıran

devletli-sınıflı toplum yaratma hamlesine dayandığını, cins çelişkisi ile şekillendirilen sermaye, endüstriyalizm, doğanın sömürsü gibi pratiklerle pekiştirildiğini çok iyi biliyoruz. Toplumsal alandan ilk kez izole edilmiyoruz, evlere kapatılarak erkeğin himayesine alınmaya çalışılmamız da yeni değil. Elbette tüm bu saldırılar karşısında nasıl örgütleneceğimizin cevabını da peşine düşüğümüz kadının tarihsel bilgisinden, günden güne güçlenen tartışmalardan ve direnişlerden oluşturuyoruz.

Tam da bu nedenlerle doğru zamanda doğru tartışmalar yürütmenin dönüştürücü gücüne inanarak 17. Sayımızda, “21 Yüzyıl: Kadın Yüzyılı” dosya konusuyla tarihsel sorumluluğumuzu yerine getirmenin imkânlarını tartışmaya açıyoruz. Yükselen kapitalist sağcı iktidarların kadın kazanımlarına neden saldırdıklarını, bu saldırı mirasını hangi köklerden aldıklarını, buna karşı kadın direnişinin ve kadın dayanışmasının/konfederalizminin olanaklarını anlamaya çalıştığımız bu dosyanın zamanlamasının oldukça anlamlı olduğunu düşünüyoruz.

Bütün hayatı durdurmayı salık veren erkek egemen sistemin, demokratik siyaset iddiasını ortaya koyan ve bunun için mücadele eden bütün gruplara ve bu mücadelelerin öznesi kadınlara saldırısı her koşul altında sürüyor. Sadece evlerde beraber yaşadığımız erkekler değil ulus devletlerin ırkçı ve tekçi politikaları da ölümü ve kapatılmayı dayatıyor. Nitekim Kürtler, Kürt kadınlar, Orta Doğu halkları ulus devletlerin uluslararası işbirliği ve savaşmaktaki ısrarlarıyla hava saldırılarında, kara hareketlerinde öldürülmeye devam ediyor.

Kadınlar da hem kapitalist modernitenin ulus ötesi şiddet biçimleri hem de kendi yerellerinde, kültürel olarak değişiklik gösteren şiddet biçimleri karşısında özgür bir yaşam için özgün ve yaratıcı mücadele biçimleri üretmekten, örgütlenmekten asla geri durmuyorlar. Kimimiz dans ederek, kimimiz sopalarla, kimimiz saçlarını keserek ama hepimiz erkek egemen sistemin barikatlarını yıkmak için direnmeye devam ediyoruz. Kadın tarihinin izini sürdükçe farklı coğrafyalarda farklı biçimlerde açığa çıkan bu saldırıların ortak bir zihniyette düğümlendiği bilgisine ulaşmak da zor olmuyor. İşte bu noktada dağınık ama dönüştürme potansiyeli olan yerel kadın dinamiklerinin bir araya gelmesiyle açığa çıkabilecek enternasyonal hamle umut vadediyor. Kadın özgürlüğünü esas alan, ekolojik yaşam prensibine ve demokratik esaslara dayanan, yerel kültürün, özgünlüklerin enternasyonal dayanışmanın güvencesiyle korunacağı, kadınların konfederal sistemi, kendini hem bir ütopya hem de ihtiyaç olarak örgütlemeye çalışıyor.

Batı merkezli ya da ulus devletlerin denetiminde düzenlenen ve uluslararası ifadeleriyle sunulan, dayanışma yerine lobiciliğin esas alındığı buluşmalara alternatif olarak, “görmezden gelinen” halklardan kadınlar, kendi enternasyonallerini

örgütlüyorlar. Kürt kadınların ulusal birlik çağrıları, bu temelde gerçekleştirdikleri buluşmalar, Ortadoğulu kadınların ortak sorunlarını ve çözüm yollarını tartıştıkları Ortadoğu Kadın Konferansları ve tüm dünyanın ezilen kadınlarını bir araya getirmeyi hedefleyen Dünya Kadın Yürüyüşü gibi organizasyonlar kimi eksiklere rağmen yerelden enternasyonale birbirini besleyerek kendi mücadele perspektifini, sözünü ve eylemini oluşturmaya devam ediyor. Böylelikle savaşların ve diğer saldırı biçimlerinin kadınlara yaşattıklarına göz yuman, bunları geri kalmışlık ile açıklayan batılı üst aklın kurtarıcılık girişimi karşısında kendi olma, kendi kalma mücadelesi de demokratik kadın enternasyonalinin derdi oluyor.

Milyarca kadın birbirine benzemeden ve benzemek zorunda da olmadan, birbirinden farklı deneyimlerini birbirleriyle paylaşırken toplumsal özgürlüğün ve eşitliğin inşası için nasıl da zengin olduklarını keşfediyorlar, bunu keşfettikçe daha fazla kadına ulaşmanın, daha fazla yaşamı tanımanın yollarını üretiyorlar. Diğer taraftan bu zenginliğe savaş açanlar ise birbirlerine çok benziyorlar. Sömürmek, sömürmek için daha çok toprağı işgal etmek, işgal edilen toprağın altında, üstünde yaşayanları yok etmek ve doğadaki tüm renkleri söndürmek...

Kadın mücadeleleri, özgürlük arzularıyla ulus devletlerin sınırlarına, evlerin duvarlarına inat yola devam ederken parçası oldukları doğadaki tüm varlıklar, toplum, o toplumda beraber yaşadıkları diğer kadınlar ve erkekler için de yaşamı yeniden inşa ediyorlar; kadınlar da erkekler de talan edilen doğa da toplumsallığını kaybetmiş toplumlar da bu mücadelenin içinde yeni anlamlar kazanarak dönüşüyorlar. Bu nedenle, yeni bir yaşam inşasına dair umut vadeden kadınların direnişleri ve birlikteliğinin 21. yüzyılın kadın yüzyılı olmasını sağlayacak temel güç olduğuna inanıyoruz. Bu inancı ve iddiayı merkezine alan sayımızda;

Haskar Kırmızıgül, Özgürlüğü Herkes İçin Gerçek Kılan Kadınların Yüzyılı yazısıyla dönüşen kadın mücadelelerinin kısa bir panoramasını sunarken, Kürt Kadın Hareketi'nin bu dönüşümlerdeki etkisini de bizlerle paylaşıyor. **Derya Aydın, Savaşın, Sömürünün ve Egemenliğin Yeni Biçimleri ve Kadın Bedenine Yönelen Kapitalist Hınç** yazısıyla kapitalizmin içerisinde olduğu krizi ve savaşın ve sömürgeciliğin yeni biçimlerini inceleyerek kadın bedeninin ve kazanımlarının bir kez daha nasıl şiddetin hedefi haline geldiğini ortaya koyuyor. Yazı gittikçe artan gelir dağılımı uçurumu ve kadın yoksulluğuyla beraber neoliberal politikalar yoluyla kadın emeğinin değersizleştirilmesi ve kadın mücadelesinin aldatının oyulması sürecine odaklanıyor. **Şafak Ardem, 21. Yüzyıl Mücadelesinde İçeriden Sorular** yazısıyla kendimize ayna tutabilme cesaretimizi ve mücadele ederken savunduğumuz ilkeleri yaşamlarımızda ne kadar uyguladığımızı sorgulatırken kadın mücadelesinin olmazsa olmazlarını hatırlatarak zihinsel bir tazelenme imkânı tanıyor.

Sosyolojinin anlamını, bilimin parçalanamazlığını sıklıkla tartıştığımız bu dönemde **Zeynep Beydağı**, kadın özgürlük mücadelesinin neden bilime ihtiyacı olduğunu, toplum ve kadın arasındaki ilişkinin bilimsel bir sistem olarak nasıl ele alındığını **Kadın Devriminin Bilime İhtiyacı Var mı?** yazısıyla irdelerken jineolojinin bu meseledeki misyonu üzerinde de duruyor.

Kadın Mücadelesinde Parti İhtiyacı yazısıyla **Nagihan Akarsel**, kadın özgürlüğü ve özgün örgütlenme tartışmaları kapsamında egemen siyasetin dönüştürülmesinde partileşme süreçleri ve bunun ideolojik arka planları üzerinde duruyor. **Elif Mercan**, **Toplumsal Sözleşme Kendini Yaratan ve Savunan Kadın Gerçekliğiyle Mümkündür**, yazısıyla 21. yüzyılın kadın yüzyılı olabilmesinde kadının toplumla kuracağı ilişki ve bu ilişkinin ilkeleri üzerinde dururken tarihsel örneklerle böylesi bir ilişkinin yaşama kattığı değerleri paylaşıyor. **Demokratik Uygarlıkta Kadının Güzellik ve Etiğinin Değeri: Jineoloji Perspektifinden Bir Bakış** yazısıyla **Clara Torres**, özgür bir yaşam için etik ve estetiğin nasıl anlamlandırılması gerektiğine dair tartışmalar yürütürken bu ilkenin dünya kadın konfederalizmi açısından taşıdığı değer üzerine yoğunlaşıyor. 21. yüzyıl kadın yüzyılı olacak, peki bu yüzyılda kadınlar ve erkekler arasındaki ilişki nasıl inşa edilecek, sorusuna odaklanan, zihniyet dönüşümünü sorunun kaynağı olarak sunan **Jiyan Delal**, **Özgür Erkekliğin Yaratımında Tarihsel Eşik** yazısıyla dönüşme arzusu taşıyan erkekler ve kadınlar üzerine yeniden düşünme fırsatı yaratıyor.

Meral Çiçek, **Diyalektiğin Kopuş Momenti** yazısıyla erkek egemen sistemlerin, kadın mücadelelerine ve değerlerine dönük sürdürdüğü küresel saldırı karşısında kadın mücadelelerinin yerellerle güçlendirilmiş enternasyonal bir birliktelikle köklü değişimler yaratabileceği üzerine odaklanıyor. **Yvonne Heine**, özgürlük arayışı ve 21. yüzyıl arasında kurduğu bağı, tarihsel deneyimleri ve bilhassa sömürgeciliği merkezine alarak tartıştığı **Özgürlük Nedir?** yazısıyla özgürlüğü kapitalist sistem karşısında çok boyutlu ele almak gerektiğini üzerinde duruyor. Kadın mücadelesindeki en önemli farkındalıklardan biri de kendi tarihselliğini doğru çözümleyebilmektir. **Zilan Narin**, **Feminist Özgürlük Savaşçıları: 20. Yüzyılın Heybesinden 21. Yüzyıla Taşanlar** yazısıyla Feminist Özgürlük Savaşçıları kitabını ele alıyor. Feminist mücadelenin 20. yüzyıldaki deneyimlerinin 21. Yüzyılı etkileme gücü üzerinde duruyor. **Hevi Devrim**, **21. Yüzyıla Rengimizi Vermek İçin Kestik Kara Saçlarımızı!** yazısıyla 21. yüzyılda Ortadoğudaki toplumsal hareketlerde kadın özgürlük iddiasının yarattığı etki üzerinden dururken, 2008'den bu yana devam eden direnişlerden kesitler sunuyor.

Necîbe Qeredaxî, **Direnîş Tarihinin Kopan Halkası: Devlet ve Özgürlük Arasında Sıkışmak** yazısıyla kadın kimliği, ulusal kimlik ve aydın kimliği ile

mücadele etmenin Kürt kadınlarının hayatını nasıl etkiledikleri üzerine yoğunlaşırken o günlerin bugünlere yansımalarını da tartışmayı ihmal etmiyor. Enternasyonal birlikteliğin imkanlarını tartışırken yolumuz MENA bölgesine düşüyor. **Büşra Ali, Mena Bölgesinden İkinci Kadın Devrimi Yükselişi** yazısıyla bu bölgesel deneyimle enternasyonal birlikteliğin bölgesel hareketlerle nasıl beslenebileceği ve bu hareketleri nasıl besleyebileceği arasındaki diyalektiği tartışıyor. **Jineolojî Atölyesi'nin Soruları, Cevapları ve İhtimalleriyle Bir Film İzlemek: Peki Şimdi Nereye?** yazısıyla kalıcı barışın yöntemlerini arayan bir köyün ama en çok da bu köydeki kadınların hikayesini izliyoruz. Yaslarında, danslarında, arayışlarında zaman zaman kendimizle karşılaşıyoruz. Son olarak, hayatını mücadeleyle iç içe geçirmiş bir direnişçi, kızgınlıkları ve heyecanlarıyla ulusal kurtuluş mücadelesini, bu mücadelede yaşadığı kadınlık deneyimlerini bizlerle paylaşıyor; **Leyla Xalîd** ile **Kadın Mücadelesine Filistin'den Bir Bakış** yazısıyla buluşuyoruz.

Özgürlüğü Herkes İçin Gerçek Kılan Kadınların Yüzyılı

Haskar Kırmızıgül

21. yüzyılın ilk çeyreğini geride bırakmışken kapitalizmin krizi, dünyayı tehdit eden pandemiye dönüştü. İnsanların geleceğe dönük kurguları, planları ve hayalleri üzerine salgının yarattığı belirsizliğin sisi çökmüş durumda. Corona virüsün kapitalizmin atlatacağı krizlerden biri olup olmayacağı konusunda şimdiden bir şey söylemek mümkün görünmüyor. Ama bu salgının; kapitalizmin şekillendirdiği toplumsallığın, insanlığın değer kaybını bir adım daha ileriye taşıdığını söylemek mümkün görünüyor. Ortada dolaşan komplo teorilerini bir kenara bıraksak bile mevcut haliyle kapitalizmin bu krizi insan toplumsallığını dağıtarak, denetim ve gözetim sistemini insan bedenine kadar indirgeyerek çözmeye çalıştığını görebilmek mümkün. Nitekim kendi güvenliği ve sağlığı için market raflarını boşaltan, sokakta birbirine potansiyel suçlu (virüs bundan mı bulaşır diyerek) gibi bakan kimselerle küreselleşen! dünya sayesinde haberdarız. Ulus devletlerin denetim amaçlı aldığı tedbirleri sorgulamayan, biyometrik gözetimi gönüllü kabul eden, sınıfsal, ulusal, toplumsal mücadeleleri salgın nedeniyle erteleyen bu ruh halinin nereye evrileceğini henüz bilmiyoruz.

Mevcut durumda toplum, devletin, kapitalizmin aldığı tedbirlerin-çözüm demek mümkün görünmüyor- çizdiği sınırlar içinde yaşıyor. Kaldı ki alınan tedbirlerin çözümü değil toplumu bir adım daha yoksulluğa, eşitsizliğe sürüklediğini şimdiden görebiliyoruz. Şimdiden yarım milyon insan yoksulluk tehdidiyle yaşamakta, kadına yönelik şiddet istatistikleri eğrisi giderek yükselmekte. Kapitalizmin insan hayatı üzerine kurduğu söylemlerin altının ne kadar boş olduğunu, dünya için model olduğunu iddia eden Avrupa devletlerinin sağlık alanındaki yatırımlarının ne denli

yetersiz olduğu, yaşlıların ve engellilerin gözden çıkarılacak kesimler olduğu hatta virüsün ırkçılığı pekiştirdiğine dönük haberler artmakta.

Biyopolitikanın çokça tartışıldığı bugünlerde -tıpkı yazıldığı gibi- her iki kavramı bütünsel ele almak gerektiğini ve jineolojinin, sosyal bilimlerin birbirinden kopuk ele alınışına dönük tespitlerinin ne kadar yerinde olduğunu düşünüyorum. Geçmişte politikayı yaşamın diğer alanlarıyla sağlık, ekoloji, ekonomi vb. bağlantılı düşünme ve alternatifini böyle bir düşünme üzerinden kurmadaki yetersizliğimiz üzerinden şimdi de bu kavramdaki ‘biyo’ya odaklanmanın sakıncalı olduğunu düşünüyorum. İşte burada insanı ve doğayı yok oluşa sürükleyen kapitalist uygarlık krizlerini aşabilecek miyiz yoksa çokça konuştuğumuz, arzuladığımız sistemsel değişimin vakti mi geldi sorusu, daha yakıcı hale geliyor. Kapitalizmin aldığı tedbirlerin kalıcı bir durum yani bir çözüm olduğunu düşünecek kadar umutsuzlaşmak, halkların, kadınların, emekçilerin binlerce yıldır yarattığı değerleri ve direniş yöntemlerini bir kalemde silmek anlamına gelir. Bildiklerimizi unutmak, dünyaya başka bir gözle bakmamız gerektiğini telkin edenlerin aksine bildiklerimizi hatırlamak, kapitalizmin insan hayatını tehdit eden seviyeye gelen bu krizlerin kaynağına inmek gerekir. Nitekim Abdullah Öcalan, sistemin krizinin kaynağının kadınlara mevcut statü altında yaşamak olduğunu söylerken bu kaynağa işaret etmiş ve krizin yol açtığı sorunları şöyle sıralamıştı:

-Nüfusun gezegene sığmayacak ölçüde artması ve diğer canlı türlerini tehdit altına alması aşamasına varılmıştır. Mevcut statü altındaki kadınlara bu tarzdaki bir yaşam, yaşamın doğallığını ve ekolojisini her geçen gün artan bir hızla tehdit etmektedir.

-Yine bu yaşam toplumların içinde ve dışında sınırsız iktidar şiddetine yol açmaktadır. Militarizmin ulaştığı düzey bu gerçekliği yeterince kanıtlamaktadır.

-Kadının cinselliği korkunç bir istismar aracına dönüştürülmüş, üzerinde korkunç bir baskı ve sömürü geliştirilmiştir. Yaşam tümüyle saptırılmış, nerdeyse kendini anlamsızca tekrarlayan bir cinsel sapıklıkla özdeş kılınmıştır.

-Giderek toplumdan silinen kadın, zorunlu soy sürdürme aracına, cinsel meta ve en ucuz işgücüne dönüştürülmüştür. Başkaca bir anlamı yok gibidir.

-Kadın üzerinde adeta kültürel bir soykırım yürütülmektedir. Kadın ancak cinselliği ve soy sürdürme rolüyle işsizler ordusunun ücretsiz veya ucuz ücretli bir üyesi olarak değer ifade etmektedir. Kendini fiziki, ahlaki ve anlamsal olarak savunabilecek öz güçten yoksun bırakılmıştır.

21. yüzyılın mücadele perspektifinin kadın eksenli olması ya da 21. Yüzyıl kadın özgürlük yüzyılı olacak tespitinin temel dayanak noktası da Öcalan’ın sıraladığı bu sonuçlar oluyor. Çünkü kapitalist sistemin sınırsız kar güdüsünün pazara sunulduğu,

ideolojik, ekonomik, kültürel saldırılarının ilk uygulama alanı Öcalan'ın *en eski ve en yeni sömürge* olarak tanımladığı kadınlar oluyor. Kadınların bedeni, zihni ve varlığı oluyor. İlk okumada kadınla bağını kuramadığımız plan, proje ve saldırıların dahi ilk kurbanları kadınlar oluyor. Küreselleşen dünyada doğanın tahribi, milliyetçilik, ırkçılık, savaş, göç, ekonomik kriz vb. olarak bir çırpıda sıralayacağımız sorunların, ilk kadınları vurduğunu günlük yaşamımızda bile görebiliyoruz. Dünya çapında 210 milyon göçmenin yarısını (105 milyon) oluşturan kadınların çoğu bağlantılı göç (ailenin bir üyesi göç ettiğinde onunla hareket etme) kapsamındadır. Göç nedeni başka olsa ya da geride kalıp ucuz işgücü olarak toplumsal yaşama katılsa da tüm bunlar kadının sömürsüyle direk bağlantılıdır.

Tarih ataerkil sistemin hegemonya elde etmek amacıyla girdiği savaşlar, toplumsal cinsiyet ilişkilerini güçlendiren, yeniden üreten, kadınlara karşı işlenen ve halen yüzleşilmeyen birçok suçla dolu. 20. yüzyıl başındaki Birinci Dünya Savaşı'nda 17 milyon, İkinci Dünya Savaşı'nda ise yüzde 67'si sivil olmak üzere 50 milyonu aşkın insan yaşamını yitirdi. Bu savaşta 200 bin Güney Koreli ve Çinli kadın Japon ordusuna hizmet etmek için sistematik tecavüze uğradı. "Konfor Kadınlarının" tazminat ve yüzleşme talebi, geride yaşayan 200 kadın kaldığında sonuç (Japonya 2015 yılında kısmi tazminat ödemeyi kabul etti) verdi. Yakın tarihte Bosna Hersek ve Ruanda'da yaşanan on binlerce tecavüzde, kadın bedeni işgal edilen toprağın bir parçası olarak görüldü. Kadın bedeni erkeklerin karar aldıkları bu savaşların kışkırttığı milliyetçilik, ırkçılık ve cinsel saldırının uygulanması için bir silah olarak kullanıldı. Savaş sonrası erkeklerin yaşadıkları travmaların, ekonomik sorunların, öfkenin giderildiği bir rahatlama alanı idi aynı zamanda.

Ataerkil sistemin dünyayı böylesi yaşanamaz bir hale getiren karar, plan ve projelerinin hiçbirinde kadınların varlığı hesaba katılmadı. Ama bunların vahim sonuçlarının ceremesini her biçimde kadınlar çekti. Öcalan'ın deyimiyle kadın;

"Tarihin en eski ve en yeni, çoğunlukla ücretsiz ve çok az ücretli olan bu emekçisi, erkek egemen tarih gereği nesne olmaktan öteye anlam ifade etmemiştir. Yani ataerkil sistemin temas ettiği her alanda kadın üzerinde bir sömürü düzeneği sınırsız işletilmiştir. Tüm emeklerin anası, ücretsiz emeğin sahibi, en düşük ücretli işçi, en çok işsiz, erkeğinin sınırsız iştah ve baskı kaynağı, düzenin çocuk doğurma makinesi, yetiştirme ebesi, reklam aracı, seks ve porno aracı"¹

¹ Abdullah Öcalan, *Emek ve Toplum*, Sosyal Bilimler Akademisi Yayınları, Diyarbakır, 2015, sf. 20.

olarak ele alındı. Böylesine katmerli ve toplumsal yaşamın tüm gözeneklerine sızmış bir sömürüyü ortadan kaldırmak için 21. yüzyılın kadın özgürlük yüzyılı olabilir mi sorusunu ‘21. yüzyıl kadın özgürlük yüzyılı olmalıdır’ iddiasıyla cevaplamalıyız. Patriyarkal sistemin nüfuz ettiği ve kendini kurumlaştırdığı her alanda kadının özne olduğu toplumsal bir mücadele geliştirmeliyiz.

“Kadın özgürlüğü eşitliği sadece toplumsal özgürlük ve eşitliği belirlemiyor. Bunun için gerekli teori, program, örgüt ve eylem düzenekleri gerektiriyor. Daha da önemlisi kadınsız demokratik siyasetin olmayacağı hatta saf politikacının bile eksik kalacağı, barışın ve çevrenin geliştirilip korunamayacağını da gösteriyor.”²

Toplumsal sorunları kadın eksenli çözümlmek fikri önceki yüzyıllarda olsa olsa bir çılgınlık, gerçeklikten kopuk bir iddia olarak nitelendirilebilirdi. O dönemlerde kadının özgürlük problemini tüm toplumsal sorunların kaynağı olarak gören teorik anlamda bu çizgiye çok yaklaşan ve pratik adımlarını atan ancak tarihte hak ettiği yeri bulmayan kadınlar vardı, kuşkusuz. Toplumsallaşamayan bir düşünce ve pratiğin dışında tarihin yazıcılarının erkek olmasının da bunda etkisi oldu. Bu iddiaya yaklaşan kadınların bugünkü ideolojik, pratik, düşünsel, felsefik birikimin bir parçası olduklarını göz ardı etmeden genel tabloyu değiştirecek bir sonuç elde edilemediğini söylemekle yetinelim.

Kadınlar 18. ve 19. yüzyıllarda gelişen ulusal ve sınıfsal temelli mücadelelerde varlık gösterdiler, emek harcadılar ve bedel ödediler. Ne var ki bir özne, esas unsur, kurucu güç olarak ele alınmadılar. Elde edilen haklar ve kazanımlar yasaların genişletilmesi (oy hakkı, grev hakkı, annelik yardımı, örgütlenme, iş sağlığı, siyasal temsil vb) ve toplumsal yaşamda daha görünür olmaktan öteye geçemedi. Sonuç itibarıyla ataerkil sistemin köküne bir dinamit yerleştirecek teori ve pratik ortaya çıkmadı. Sosyalist devrimler çağıyla birlikte gelişen ikinci dalga feminizm kadın cinselliğinin, bedensel özgürlüklerin açıkça tartışılması bakımından kadını ele alışıta birçok tabuyu yıktı. Ancak devletli, sınıflı uygarlığın aşılmasını sağlayacak bir perspektiften uzak oldukları ve toplumsallaşmadıkları için patriyarkayı geriletse de aştırmadı. Sosyal devlet içinde kazanılmış haklar ile üretim araçlarının kamu malı olması ya da sosyalist devletle gelişecek bir özgürlük bekleniyordu.

Bu perspektif ve pratiklerin hiçbirisi devlet ve patriyarkal üçlünün tarihsel ittifakını bozamadı. Kutsal aile fikri aldığı birkaç darbeye rağmen hala ayakta idi. Ya

² Abdullah Öcalan, *Demokratik Modernite Kadın Devrimi Çağıdır*, Bilim Aydınlanma Yayınları, 2010, sf. 127.

kadın sorununu salt üretim ilişkilerine bağlayan ya da bu ilişkileri hesaba katmadan bölüşüm süreçlerinde yapılacak düzenlemelerle yetinen yaklaşım, kadınların küreselleşen dünya ve neoliberal politikalar karşısında deyim yerindeyse hazırlıksız yakalandı. 1990'lardan itibaren feminist literatürde yer almaya başlayan küreselleşme kavramı (batı feminizmi ataerkillik ve ırkçılık gibi baskı sistemlerinden biri olarak görüyor) kadın sömürsünün evrensel niteliğinin görünmesini sağlamada etkili oldu.

21. yüzyılın başlangıcından itibaren gelişen kadın mücadeleleri de bunu doğruladı. Yakın tarihe şöyle bir göz attığımızda kadın yüzyılına girdiğimizi gösteren gelişmeler o kadar çok ki; gelişen kadın eylemleri, kurumlaşmaları, kazanılmış siyasal ve ekonomik haklar, hepsi birbirinden değerli kadın çalışmaları, ekolojik mücadelenin yürütücüsünün kadınlar olması... Sadece son birkaç yıldan birkaç örnek sıralamak bile konunun anlaşılması bakımından yeterli olabilir.

Kadın Grevleri

Tarih boyunca örgütlenen işçi grevlerinin öncülüğünü yapan kadınların bu kez görünmemesine olanak yok. Adı üstünde 'kadın grevleri' çağındayız. Somut talepler üzerine geçmişte bir sınıfın kurtuluşuna eklenen, ertelenen kadın özgürlüğü bu kez tam merkezde. Üstelik bu sadece iş dünyasındaki eşitsizlik ve ayrımcılık değil, kadının görünmez kılınan emeğinden (çocuk bakımı, eşit ücret, ev içi emek vb), beden sömürsüne (kürtaj hakkı, cinsellik konusundaki özgür seçimler vb) toplumsal yaşamda görünür olma ve toplumsal cinsiyetçiliğin aşılmasına dönük eğitim hakkına kadar uzanan geniş bir yelpazede kadınların sömürülmesine karşı somut ve net talepler üzerinden gelişen bir grev dalgası. Erkeklerin önceliğine göre kurgulanan emekçilerin hak mücadelesinin görmezden gelemeyeceği ve dahil olmak zorunda kaldığı büyük bir dalga. 2016 yılında Polonya'da kadınlar, kürtaj yasaklarına karşı 60 şehirde 'Kara Pazartesi' eylemleri başlattı. 6 milyon Polonyalı kadının ev ve iş yerlerinde bir günlüğüne işlerini durdurması kadın grevlerinin başlangıcı oldu. Başlangıçta sembolik olarak birkaç saatliğine iş durdurma kararı dünyanın her coğrafyasına dalga dalga yayıldı.

Yakın
tarihe şöyle bir
göz attığımızda kadın
yüzyılına girdiğimizi gös-
teren gelişmeler o kadar çok
ki; gelişen kadın eylemleri,
kurumlaşmaları, kazanılmış si-
yasal ve ekonomik haklar,
hepsi birbirinden değerli
kadın çalışmaları, ekolojik
mücadelenin yürütücü-
sünün kadınlar ol-
ması...

Arjantin’de başlangıçta kadına karşı şiddete karşı bir platform olan ‘No Una Di Menos’ bu yıl ekonomik krizi temel gündem aldı. Cinsel şiddet ile ekonomik kriz arasındaki kurulan bu bağlantı oldukça önemli. İspanya’da 2018 yılındaki greve 6-8 milyon arasında ev emekçisi ve çalışan kadın katıldı. Geçtiğimiz yıl kapitalizmin en refah ülkesi olarak bilinen 8 milyon nüfuslu İsviçre’de yarım milyon kadın greve gitti. Bu yıl Meksika’da kadın nüfusunun yüzde 53’ü greve gitti. Şili’de bir milyondan fazla kadın başkanlık koltuğuna yürüdü. Kadın grevlerinin tüm dünyada ortak ve tek bir taleple değil ancak somut taleplerle geliştiğini söylemek mümkün. Zaten olması gereken de bu. Ataerkinin saldırılarını toplumsal yaşamın her alanında yaygınlaştırdığını ve ilk hedefin kadınlar olduğunu bildiğimize göre taleplerin çok yönlü- kadın varlığına nereden saldırı geliyorsa oradan bir karşı koyuş- olması da gayet doğal. Latin Amerika’dan, Avrupa’ya kadar yayılan grevlerin ortak özelliği kadınların beden politikalarıyla başlayan taleplerinin sistemsel bir karşı koyuşa dönüşmesi ve kadınların farklılıklar değil ortaklıklar üzerinden birleşmesiydi. Grevler kadınların eylemlerin salt yürütücüsü değil, planlayıcısı olduğunda kadının özgürleşmesine daha güçlü bir katkı sunduğunu göstermesi açısından oldukça öğretici ve umut verici oldu.

Kadınların Irkçı, Milliyetçi ve Cinsiyetçi Yönetimlere Öfkesi

Trump’un ırkçı ve kadın düşmanı söylemlerine karşı yemin töreninin yapıldığı, 20 Ocak 2017’de yarım milyon kadın, ABD’nin en büyük günlük protestosunu gerçekleştirdi. Latin Amerikalı, Müslüman, Afrikalı, beyaz, eşcinsel her kesimden katılımcıların söylediği gibi bu karşı koyuş ‘feminizmle ilgili ama en çok insanlıkla ilgili’ idi. O tarihten bu yana geleneksel hale gelen yürüyüşler devam ediyor. Yine Arjantin’de 2018’de 33.Ulusal Kadın Buluşması’nın ismi Marcha de Mujeres Originarias por el Buen Vivir (İyi Yaşam için Yerli Kadın Yürüyüşü) önerisiyle Plurinational (çok uluslu) olarak değiştirildi. Geçtiğimiz yıl yapılan buluşmada bu isim zihinlere yerleşti.

Kadınlara ve yerlilere dönük ırkçı, cinsiyetçi ve homofobik söylemleriyle tanınan Jair Bolsanaro’yu protestoların merkezinde de kadınlar vardı. Seçimlerden önce “Kadınlar Bolsanora’ya Karşı Birleşiyor” grubunun başlattığı ve 3 milyon kişinin katıldığı #EleNao (Onu Seçmeyin) kampanyası yüzde 55’lik oyla başkan olmasını engellemedi. Ama protestolar da hiç dinmedi. Geçtiğimiz yıl Ağustos ayında 100 bin kadının katılımıyla bir yürüyüş düzenlendi. Kadın düşmanlığına karşı başlayan bu protestolar özelleştirmeler, sosyal hakların kısıtlanması ve Amazon ormanlarının yok olmasına kadar uzanan toplumsal ve ekolojik bir mücadeleye dönüştü.

Kadınların Toplumsal Hak Mücadelesi

Kadınların dünyanın farklı ülkelerindeki varlık mücadelesinde de yaratıcılık, kararlılık ve sonuç alıcılığın en güzel örneklerini görebildik. Hindistan'ın güneyindeki Kerala eyaletinde, 1 Ocak 2019'da, 5 milyon kadının oluşturduğu 620 km'lik insan zinciri cinsiyet eşitliğine dönük önemli bir kazanımdı. Eylemden sonra kadınların girmesinin yasaklı olduğu Hinduizm'in önemli tapınaklarından Sabarimala kadınlara açıldı. Ayrıca bu yıl 30 bin sağlık çalışanı kadın, çalışma yaşamındaki hakları elde etmek için Bengaluri kentinde eylem yaptı. İran'da 2014 yılında başlayan 'Benim Gizli Özgürlüğüm' kampanyasının bir devamı olarak gelişen, 2017 yılında 'Beyaz Çarşamba' eylemleri, başörtüsüne bir başkaldırı olarak okunmamalı sadece. Kadınlar sadece bireysel haklar değil ekonomik krize karşı da tutumlarını ortaya koydu. Suudi Arabistan'da kadınlar baskı ortamında yürüttükleri kampanyalarla evlenme-boşanma hakkı, pasaport ve çocuğunun sertifikasını alabilme ve araba kullanma gibi birçok hakka henüz kavuştu. Lübnan'da ek vergilere karşı yapılan eylemlerin kilit gücü kadınlar idi.

Kadınlar Diktatörlükler Devirdi

2010 yılı sonlarında Tunus'ta başlayarak, 13 Arap ülkesinde uzun süreli otoriter rejimleri protestolara dönüşen 'Arap Baharı'nın öncüsü de kadınlardı. Kadınların tahayyül ettiği eşitliği ve özgürlüğü getirmese de rejim değişiklikleri, anayasal reformlar, kurumsal reformlar ile toplumsal muhalefetin örgütlenmesinde kadınların öncülüğü vardı. Kahire Amerikan Üniversitesi öğretim üyesi Rabab El-Mahdi bu sonuçları şöyle özetliyor:

“Bence devrim, kadınların mücadelelerinde hangi noktaları öne çıkarmaları gerektiğini daha net bir şekilde tanımlamalarına yardımcı oldu. Hem işçi hem kadın, hem anne hem aktivist gibi ikili kimliklerin oluşabilmesinin önünü açtı. Bence bu feminizmin ve kadın hareketlerinin ne olduğunu yeniden tanımladı. Kadın hareketlerinin diyorum, çünkü bence bu devrimden sonra birçok farklı kadın hareketi ortaya çıkacak.”

Sudan'da 1989'da bir darbe ile iktidarı elde eden Ömer El Beşir'in 30 yıllık diktatörlüğüne son veren protestoların öncülüğünü de kadınlar yaptı. Protestoların sembolü olan Alaa Salah'ın kadınların halkın koruyucusu sayılan antik Sudan'ın (eski Nubia uygarlığı) 3 savaşçı kraliçesi 'kandaka' ile özdeşleştirilmesi tesadüf müydü?

Kadınların Politik Alandaki Öncülüğü

Ulus devletlerin parlamentolarında kadın varlığı giderek görünür oluyor. Meksika'da 2018'den sonra ilk kez parlamentoda kadınların sayısı erkeklerle eşitlendi. İspanya'da ilk kez kadın bakanların sayısı erkeklerinkinden çok. Finlandiya'da dörtlü koalisyon liderlerinin tamamı kadın ve kadın bakanların sayısı erkeklerinkinden çok. Ancak bu durum, en iyimser ifadeyle gururumuzu okşayabilir, kadınların politik alandaki varlığında radikal değişimler yaratamaz. Patriyarkal sistemde kendine yer açmak kadın özgürlüğüne yaklaştırmaz. Siyasette kadının yönetim anlayışı, yöntemleri ele alışının esas alınması politik alandaki esas değişimi yaratabilir. Politik alanda öncülüğünden kast ettiğim politik alandaki kadın varlığının, siyasal rejimlerdeki denge değişimin ötesine taşırılmasıdır. Siyasette eşit başkanlık ve kota uygulamasından eşit temsile kadar uzanan sistemsel değişikliğe yol açan uygulamaların olduğu Rojava, bunun için iyi bir örnek. Kadınların siyasette temsil düzeyi yüzde altmışları buluyor. En önemlisi de kadınlar komünler, meclisler ve konfederal sistemin bileşenleri olarak bir bütün politik alanı dolduruyor.

Kadınlar Çevre Savunmasının Öncüsü

Kapitalizmin kar hırsından sonra yaşanan iklim krizinin en çok etkileneni de yine kadınlar. 141 ülkede yapılan araştırmaya göre iklim değişikliği ve doğal felaketlerde kadın ölüm oranları daha fazla.

Siyasette kadının yönetim anlayışı, yöntemleri ele alışının esas alınması politik alandaki esas değişimi yaratabilir. Politik alanda öncülüğünden kast ettiğim politik alandaki kadın varlığının, siyasal rejimlerdeki denge değişimin ötesine taşırılmasıdır.

En belirgin örnek, 1991 yılında Bangladeş'te yaşanan kasırgada yaşamlarını yitirenlerin yüzde 90'nın kadın olması. Felaket esnasında sadece kendilerini değil çocuklarını da kurtarma kaygılarını taşımaları, buna karşılık toplumsal yapıdan kaynaklı yüzme bilmemeleri ataerkinin çok yönlü sömürsünün yol açtığı sonuçlardan sadece bir tanesi. Hindistan ve Afrika'da kuraklık dolayısıyla kadınlar günlük enerji alımının yüzde 30'unu bu iş için harcıyor. İklim krizi yüzünden göç etmek zorunda kalanların yüzde 80'i de kadın. Kadınların doğal felaketlerde ölme olasılığı erkeklerden 14 kat daha fazla. Cinsiyet eşitsizliğinin en görünür olduğu bu alanda kadınlar yine en önde mücadele ediyor. Latin Amerika'da çok uluslu şirketlerin doğa katliamına,

Türkiye’de Kaz Dağları, Bergama ve Karadeniz, Kürdistan’da Hasankeyf ve Munzur Vadisi’ndeki barajlara karşı kadınlar en önde mücadele etti. Erkek ege-men sistemin doğaya saldırısının sonuçlarını direkt yaşayan kadınlar çevre ko-rumasında da en önde mücadele ediyorlar. Doğaya dönük her saldırıyı kendi bedenlerinde hissediyorlar.

Daha eksik kalan birçok örnek olduğunu gayet iyi biliyorum. Ancak kadın mü-cadelesinin çok yönlü oluşunu anlatması açısından bu örneklerin yeterli oldu-ğunu düşünüyorum. Hepimiz ataerkinin kadın sömürsünü artık tek bir cephede ve tek bir yöntemle geliştirmediğinde hem fikiriz. O halde kadınların her cep-hede, farklı direnme biçimleriyle sistemi zayıflatması ve sonuçlarının kadınların hanesine yazılması gerekir. Bu örneklerin, kadınların toplumsal mücadelelerin kurucu gücü olmasını bir hissiyattan öteye taşımak ve daha yüksek sesle dil-lendirmenin zamanı geldiğini anlatmak için...Amacım bu mücadele biçimlerini bir öncelik sıralamasına tabi tutmadan, patriyarkal sistemin geriletilmesine katkı sunduğunu açıklamak. 21. yüzyılın mücadele perspektifinin dayanak noktası böyle bir ele alış olmalı. Bir kadın kolektifinin yaptığı işlerden tutalım, milyon-larca kadının katıldığı bir eyleme, patriyarkal sisteme karşı koyuşun hangi alanda gerçekleştiğini (ekonomik, sosyal haklar, çevre mücadelesi) bir sıralamaya tabi tutmadan hepsine değer biçmek. Kadın mücadelesinin çok kimlikli, yöntem zen-ginliği içeren, etkileyen ve etkilenen yanını öne çıkarmak ve bunları kadınların hanesine yazmak. Ve bu mücadelelerin hepsine bütünsel bakabilmek. Şayet böyle bir ele alış olmazsa devletli sınıflı uygarlığın tarihi boyunca yüzlerce, binlerce kez sergilenen kadın direnişleri yine sistemsel değişikliği yaratacak bir düzeye ula-şamaz. Kadın mücadelesi sınıfsal, ulusal ya da diğer mücadele biçimlerine ek-lemlenen, tamamlayan, destekleyen bir öge değildir. Artık politik, sosyal mücadele, kültürel direniş, cinsel kimliklerin savunulması ya da çevrenin ko-runması merkezinde kadın özgürlüğüne yer vererek geliştirilmeli. Kadın özgür-lüğünü merkezine alan mücadele perspektifi toplumsallaşabilir. 21. yüzyılda ortaya çıkan kadın hakikati işte budur.

Peki böyle bir iddiayı karşılayacak düşünsel, pratik zemin oluştu mu? Geçmişte bu soruyu iyimserlik, hissiyat ve umutla cevaplamak benim için yeterliydi. Ni-tekim biz Kürt kadınları gelecek tasavvurumuzu bu üçlü ile yarattığımızı düşü-nüyorduk. Ancak devrimci mücadelelerin sosyal bilimle bağını kurmak konusundaki boşluğumuzu göremiyorduk. Bu boşluğu doldurmak gerekiyordu. Abdullah Öcalan’ın, ‘patriyarka, devlet ve kapitalizmin kendini en çok ürettiği alan olarak kadının sömürülmesi’ tespiti bu boşluğu doldurdu ve bunun karşı-sında nasıl bir inşa olacağını da belirtti.

“Sadece resmi modernitenin değil tüm hiyerarşik ve uygarlık dönemlerinin tüm toplumsal dokularında zihnen ve bedenlen tutsaklaştırdığı en derin kölece çalıştırdığı kadın özgürlüğü, eşitliği, demokrasisi çok kapsamlı teorik çalışmalar, ideolojik mücadeleler, programatik ve örgütsel faaliyetler en önemlisi de güçlü eylemler gerektirir”³

Bu analizler sayesinde yaşadıklarımız ve yarattıklarımızı tanımlayabiliyor, devrimciliğimizin bilimle bağı kurabiliyoruz. 1998 yılında yaşamını yitiren Fatma Özen’in geride bıraktığı mektubunda ‘Kürt kadını dünya insanı için bir sistem arayışında. Öyle bir düzey yakalanmış ki kim ne derse desin yüzyıllara damgasını vuracak bir çalışmadır’ satırlarını daha önce de okumuştum. Ama geçmişte bir iddia, umut olarak gördüğüm bu satırların bizim için ne anlam ifade ettiğini şimdi daha iyi kavrayabiliyorum. Demem o ki umut, iyimserlik ve iddianın ötesinde yapmamız gerekenler var. Kadın devrimi iddiamızı gerçekleştirmek için Öcalan’ın deyimiyle ‘hem kuramda hem de eylemde köklü çıkışlar’ gerekiyor. Bunları sıralarsak:

-Kadın özgürlüğünün bilimsel bir temele dayanması: Jineolojî Dergisi kadın devriminin dayanaklarını oluşturmaya katkı sunuyor. Biz Kürt kadınlarına yaşadıklarımızı ve yaşamakta olduğumuz her anın tarihle, sosyolojiyle bağı kurma imkanını sağlıyor. Pratik deneyimlerimizi bilgiye dönüştürmemizi sağlıyor. Sistem arayışımızı ve inşamızı bu analizler üzerinde gerçekleştirebilecek bir zemin kazandırıyor. Ki en yetmez yanımızın bu olduğunu düşünüyorum. Demokratik modernitenin bilimi olarak tanımladığımız jineolojinin kadınların tarih boyunca patriyarka karşısındaki direniş damarlarını yakalayacak, her toplumsal mücadelenin kendi kökleri üzerinden yükselmesine yol açacak güçlü bir potansiyeli var. Nitekim Avrupa ve Latin Amerika’daki farklı ülkelerinde (İtalya, İspanya, İngiltere, Portekiz, Almanya, Arjantin, Kolombiya) bugüne kadar yaptığımız 15 Jineolojî Kampı’nda buluştuğumuz kadınlar, kendi toprağında saklı direnişleri, mitolojileri, kadın direnişlerini araştırarak mücadelelerinin köklerine ulaşmaya çalışıyorlar. İspanya’da, 7 küçük adacıkta oluşan Kanarya Adaları’nda düzenlediğimiz jineolojî seminerlerinden sonra orada tanıştığımız kadın kolektifleri ve platformları kendi aralarında örgütleniyorlar.

-Kadın tarihinin yazılması: Kadınların tarihe kaydedilmediğinin, hep satır aralarını okumamız gerektiğinin bilincindeyiz. Diğer yandan kendi yaşadıklarının kaydını tutmak önemli. Kadınların yaratımına, eylemine ve başarısına tanıklık ediyoruz hatta bunların bir parçasıyız. Bunları kaydetmek de bizim işimiz. Bugün yaşadıklarımızı toplumsallığın başından bugüne kadar biriken kadın değerlerinin bir parçası olarak

³ Abdullah Öcalan, *Kadın Özgürlüğü Demokratik Modernite Çağıdır*, Bilim Aydınlanma Yayınları, 2010, sf. 128.

görmemiz gerekiyor. ‘Kadın tarihini yazarken yeni dönemleştirme ve kavramlaştırmalara ihtiyacımız var’⁴ tespiti burada çok önemli. Geçmişte ve bugünde erkeklerin çıkarlarına göre kurgulanan, düzenlenen sistemin kuruluşunu öğreten bir tarihle değil. Kadınların ihtiyaçları, başkaldırıları ve yaratımlarına göre düzenlenen bir tarih. Belki de ‘ikinci dünya savaşında kadın, sanayi devriminde kadın, feodal dönemde kadın’ gibi başlıklar atmamız gerekmiyor. Jineolojide geçen ‘kadın katmanları’ kadın tarihini yeni kavramlarla açıklamak ve kadınların kazanımları ve yitimleri üzerinden yapılan bir dönemleştirmeye denk geliyor. Kendi kavram ve dönem ayrımlarımızla birlikte tarih yazımı, bizi kadın hakikatine ulaştırabilir. Kadınların tarih yazımı sayesinde demokratik modernitenin dayanaklarını açığa çıkarmamız mümkün olabilir. Böylece kadınlar, varlık mücadelesi yürütürken, bir şeyi başarmak ve sıfırdan başlamak dışında seçenekleri olduğunu bilincine varabilir. Altmış bin yıllık tarih boyunca kadın cephesinde biriken değerlerini kendine dayanak yapabilir.

-Patriyarkalın sınırları dışına çıkmayı hedeflemek: Bizi patriyarkalın sınırları dışına çıkaracak örgütlenme, yöntem ve kurumlaşmaları yapmak önemli. Erkeklerin yönetim, örgütlenme, üretim, eğitim vb alanlardaki sarsılmaz, sürekli ve değişmez yöntemlerinin dışında bir yol düşünmek gerekiyor. Kadınların özgün örgütlenmelerini daha da geliştirmek gerekiyor. Nitekim, Kürt kadın hareketi kadın partileşmesi ve kadın konfederal sistemi konusunda uzun yıllara dayalı bir tecrübeye sahip ve şimdi bu tecrübesini dünya kadınlarıyla paylaşıyor. Özgün örgütlenme ihtiyacını gören birçok kadın hareketinden biri Kolombiya’da paramiliter güçlere karşı toprak savunmasının öncülüğünü yapan yerli halklar. Cauca’da yaptığımız Jineoloji Kampı’ndan sonra, Pueblos En Camino içinde yer alan kadınlar, meclis toplantılarından önce özgün toplantılarını yapma kararı aldı. Dünyadaki kadın mücadeleleri açısından önemli bir örnek teşkil ediyoruz. Ancak farklı kadın hareketlerinin kendi içinde oluşturduğu kolektifler, otonom örgütlenmeler, kadın ağları, kooperatifler, akademiler, kurumlaşmalar da önemli.

Kadınların örgütlenmesine, buluşmasına dair her adıma bizi patriyarkalın dışına çıkaracak bir önem atfetmemiz gerektiğini düşünüyorum. Birbirimizden haberdar olursak, bu adımları daha köklü bir kopuşa, radikal örgütlenmelere de dönüştürebiliriz.

⁴ Serpil Sancar, “Amargi Feminizm Tartışmaları” içinde Esen Özdemir ve Sevi Bayraktar (haz.), “Kadın Tarih Yazımı”, Amargi Yayınevi, İstanbul, 2011, sf. 265.

Kadınların örgütlenmesine, buluşmasına dair her adıma bizi patriyarkalın dışına çıkaracak bir önem atfetmemiz gerektiğini düşünüyorum. Birbirimizden haberdar olursak, bu adımları daha köklü bir kopuşa, radikal örgütlenmelere de dönüştürebiliriz. Kürt kadın hareketinin tartışmaya açtığı ‘kadın konfederalizmi’ bu işlevi görebilir.

-Kadının kültür taşıyıcısı olduğunu bilmek: Kadın devriminden daha çok yeğlediğim bir kavram, kadın kültürünü yaratmak. Kültür toplumsal yaşamda daha kökten değişimler anlamına geliyor. Kadın kültürünü oluşturmak için kadın hafızasını canlandırmak ve bunları somutlaştırmak gerekiyor. Kadının kültür taşıyıcılığı yasalar, kurallar ya da yıkımlar ve inşanın ötesinde bir şey. Klasik deyimle kalpten kalbe giden bir yol! Kadın savaşçıların taktıkları şalların ya da halayın bir direniş sembolü haline gelmesi ve Las Tesis dansının Ortadoğu’dan, Asya’ya, Amerika’ya yayılmasının da bununla ilgili olduğunu düşünüyorum. Yine Kürt özgürlük hareketine ait kavramlaştırmalar olan ‘özgür eş yaşam’ ve ‘heval’ kelimelerinin başka bir dil konuşulsa bile Kürtçe söylenmesi, kelimenin ruhunu kaybetmemek kaygısı benzer bir önem taşıyor. Kadınlar, ortak bir metne imza atarak bir mutabakata vararak değişmiyor, değiştirmiyor. Birbirine dokunarak, hissederek kelimelerindeki cinsiyetçi ifadeleri siliyor, direniş hikayeleri, şarkıları dilden dile dolaşıyor. Abdullah Öcalan’ın ‘savaşan özgürleşir, özgürleşen güzelleşir, güzelleşen sevilir’ sözünün Zaragoza’lı bir kadının kolundaki dövmede yazılı olması, Portekiz, İtalyan kadınların kolunda İhtar dövmesi taşıması, bir İtalyan kadının rüyasında hiç tanımadığı Hevrin Xelef’i görmesi ve ona şarkı yapması doğrusu bana büyü geliyor. Bizler de Pacha Mama’yı (Latin Amerika yerlilerinin tanıdığı toprak ve bereket tanrıçası) duyumsuyoruz.

-Farklılıklar değil ortaklıklar üzerinden mücadele etmek: Yukarıda sayılanlar bizi bu noktaya taşıyabilir. Kadınları modernleşme, kalkınma, uluslaşma, sosyalizm, insan hakları gibi kavramların içinde eritmemek gerekiyor. Kadınlara bu kavramlar içinde bakarsak kadınlarla ilgili asıl olanı kaybedebiliriz. Dünyanın hangi coğrafyasında olursa olsun kadınların içinde yer aldığı her mücadele bize güç, cesaret ve ilham vermiyor. Belki de tek yapmamız gereken aslolanı kaybetmeden bu direnişleri okumak. Kadınların attıkları her adımı karşılayan bir kucaklayıcılık içinde olmak, pratiğimizin de genişlemesine neden olabilir. Kürt kadınlarının 26 yılı aşan, kendi eğitimlerini, öz savunmalarını, örgütlenmelerini geliştirdikleri pratik ortada. Altmışlı yıllarda ismini hatırlamadığım bir feministin ‘bir kadın televizyonu kurabilirsek özgürleşebiliriz’ hayali Jin TV’de somutlaştı, 2005 yılında yaşamını yitiren Şilan Kobane, henüz jineolojî tartışmaları yokken 2003 yılında katıldığı bir toplantıda kadın biliminden bahsetti, Rojava’da bir kadın köyü inşa edildi.

Örneklerin çoğunu Kürdistan coğrafyasından vermem yerele takılıp kalmak değil, yerelden evrensele doğru ilerleyen gelişmeyi, kadın devrimini- kadın kültürünü yaymayı- sadece negatif sonuçlara bakarak geliştirmeyeceğimizi anlatma çabası. Bunun iyimserlikle örülü bir ele alış olduğunu düşünenler olabilir, kuşkusuz. Ancak pratik olarak işleyen ve sonuç alan deneyimlerimizin ve düşünsel birikimimizin Kürt kadınlarının ulaşabildiği alanların ötesine temas ettiği, bir gerçek. Kurduğumuz bu bağlar ve yol açtığı bu etki sadece yerelle ifade edilemeyecek kadar güçlü.

‘Dünyevi gerçekliğin hakiki ve güvenilir bir yoldan kendini gösterebileceği yegâne yer, şeylerin çevrelerinde toplananların bütün bu farklılığı içinde aynılığı gördüklerini bilecek şekilde, kimliklerini değiştirmeden bütün yönleriyle ve birçok kişi tarafından izlenebildiği yerdir.’⁵ Hannah Arendt’in işaret ettiği bu gerçeği görmek, bizler açısından bir kibir değil aksine büyük bir sorumluluğu omuzlamak olarak anlaşılmalıdır. İddiamızın kaynağı bu gerçeğin hakikatine ulaşmak hedefimizdir. Biz kadınların yitirilenleri gördüğümüz kadar yarattıklarımıza odaklanmayı öğrenişimizdir. Umutlu, iyimser, hatta çılgın olmalıyız. İddia ediyorum: 21. yüzyılı kadın yüzyılı olmalıdır!

⁵ Hannah Arendt, *İnsanlık durumu*, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, sf. 102.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, *Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü*, Asrın Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Fjolla Lecaj, “Küreselleşme, Göç ve Kadın”, *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, Sayı : 3, 2019, sf. 49-58.
- Taner ve Zeynep Gökalp, "Kadın ve Savaş: Sosyal Boyutta Bir Analiz", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 18, Mayıs 2019, sf. 13-30.
- Miriam Gebhardt, *Als die Soldaten kamen (Die Vergewaltigung deutscher Frauen am Ende des Zweiten Weltkriegs)*, DVA, Münih, 2015.
- Abdullah Öcalan, *Kadın Özgürlüğü Demokratik Modernite Çağıdır*, Bilim Aydınlanma Yayınları, 2010.
- Amargi Kadın Kooperatifi, *Amargi İstanbul Feminizm Tartışmaları*, Amargi Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Sanem Ertan ve Rojda Dikme, “Arap Baharı’nın Kadın Haklarına Etkisi”, *TESAM Akademi Dergisi*, Sayı: 3, Temmuz 2016, sf. 73-108.
- <https://www.ekmekvegul.net>
- <https://www.bianet.org>
- <https://www.catlakzemin.com>

Savaşın, Sömürünün ve Egemenliğin Yeni Biçimleri ve Kadın Bedenine Yönelen Kapitalist Hınç

Derya Aydın

“Kadınlara gaddarca davranmak yeni kapatmalar için olmazsa olmazdır.”

(Federici, 2019)

Kapitalizmin içerisinde bulunduğu siyasal, toplumsal, ekonomik ve ekolojik kriz dünyanın her yerinde yaşamı altüst etmeye devam ediyor. Eş zamanlı olarak süregiden savaşların yeni biçimleri, bununla bağlantılı olarak ortaya çıkan göçmen krizi, neoliberal politikaların yol açtığı yeni sömürgecilik biçimleri, doğa talanı ve küresel iklim krizi, yoksulluğun gittikçe artmasıyla sınıflar arası uçurumun derinleşmesi, aşırı sağın dünya genelinde yükselmesiyle radikal dini aşırılığın yaygınlaşması ve şiddetin gittikçe daha çıplak ve yaygın hale gelmesi kapitalizmin içerisinde olduğu krizin somut göstergeleri olarak önümüzde durmaktadır.

Çok boyutlu kapitalist kriz derinleştikçe sağ siyaset gittikçe yükseliyor ve iktidarlar daha fazla otoriterleşiyor. Sağın yükselmesi bir taraftan ırkçılığın artmasıyla bağlantılı olarak “biz” ve “onlar” arasındaki mesafenin gittikçe açılmasına yol açarken Avrupa Birliği gibi kurumların oluşmasıyla artık önemi kalmayacak denilen ulus devlet sınırları yeniden daha katı biçimde belirginleşiyor. Aynı ulus devletler diğer taraftan “vekalet savaşları” yoluyla savaş ve yıkımı gittikçe batının çeperlerine kaydırmayı amaçlıyor. Yine, daha fazla kâr elde etmek amacıyla doğal kaynak suları, tarımı ve doğayı talan eden kapitalist şirketlerin merkezleri batıda kümelenirken taşeron şirketlerin sayıları yıkımın gerçekleştiği Asya, Ortadoğu, Afrika ve Latin Amerika gibi bölgelerde artıyor.

Öte taraftan, dünya genelinde sayısı elliyi bulmayan şirketin dünya gelirinin büyük çoğunluğunu elinde tuttuğu ve geri kalan nüfusunun açlık sınırında yaşadığı¹ kapitalizmin vahşi neoliberal sömürü düzeninde zenginler gittikçe zenginleşirken yoksullar daha da yoksullaşılıyor. Ağır çalışma koşulları altında uzun saatler boyunca ucuz iş gücü olarak çalışan güvencesiz işçilerin büyük çoğunluğu yine batının “epey” uzağında “Üçüncü Dünya” ülkelerinde konumlanıyor. Benzer şekilde, hınç ve nefret gibi duygulanım süreçlerini harekete geçirerek duygu siyasetini (Sarioğlu, 2019. 41) merkeze alan popülist yeni sağ iktidarlar dini aşırılığı kışkırtırken bu radikal grupları “daha uzaktakiler”e ve/veya sistem karşıtı gruplara yönelik, yeni dönem savaşların birer biyolojik makinası olarak kurgulamaya ve harekete geçirmeye devam ediyor. Öte taraftan, dünya genelinde aşırı sağın yükselmesi sadece ırkçılığı yaymamakta, bu yükseliş aynı zamanda baskının artmasını ve kontrolün yeni biçimlerinin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmektedir. Egemenliğin niteliği ve sınırlarıyla bağlantılı olarak bugün büyük oranda dünyada sağın tekelinde olan iktidarların egemenlik kavrayışları da bu süreçte değişmektedir.

Peki, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın özgürlük mücadelesi kapitalizmin içerisinde olduğu siyasi krizden nasıl etkilenmektedir? Kapitalist krizin en çok vuku bulduğu yer neden toplumsal yeniden üretim meydanı ve neden en çok kadınlar kapitalist krizde şiddetin doğrudan hedefi haline gelmektedir? Benzer şekilde, yeni savaş ve sömürge(cilik) biçimleri ile kadına yönelik şiddet arasında nasıl bir bağ söz konusudur? Küresel düzeyde gittikçe artan gelir dağılımı uçurumu ile kadın yoksulluğunun birbiri ile ilişkisi nedir? Nasıl oluyor da artık kamusal alanda oldukça güçlü olan ve küresel düzeyde feminist² yeni dalganın yükselişe geçtiği bir dönemde kadınlar, dini aşırılığın doğrudan hedefi haline geliyor? Kadın mücadelesinin oldukça güç kazandığı bölgelerde şiddetin artması rastlantısal mı? Ayrıca kapitalist krizin sürdüğü bir dönemde iktidar egemenliğin niteliğini ve sınırlarını yeniden kurgularken kadın bedeni bu süreçte nasıl bir şiddet sahnesine dönüşmektedir?

¹ Dünyadaki en zengin 42 kişinin mal varlığı, dünya nüfusunun %50’sine tekabül eden 3,6 milyar insanla eşittir; en zengin 10 ülkenin geliri de en fakir 10 ülke gelirinin tam 77 katıdır. https://insamer.com/tr/kuresel-adaletsizlik-dunya-yoksulluk-ve-esitsizlik-raporu-2018_1682.html (Siteye erişim: 23 Nisan 2020)

² Metin boyunca kullanılacak feminizm ifadesi sadece batıda ortaya çıkan ve batıda süregiden feminizm mücadelesine tekabül etmemektedir. Feminizmin en temelde kadın özgürlük mücadelesi olması ve tek bir feminizm yerine feminizmlerin olduğu ön kabulüyle “feminizm mücadelesi” ile ‘kadın mücadelesi’ ve ‘kadın özgürlük mücadelesi’ gibi ifadeler metin boyunca birbirinin yerine kullanılacaktır.

Bu yazıda yukarıdaki sorular çerçevesinde kapitalist kriz ile kadına yönelik şiddetin ilişkisine ve küresel düzeyde aşırı sağın yükselmesiyle kadın bedeninin nasıl bir kez daha saldırıların hedefi haline geldiğine odaklanacağım. Bununla bağlantılı olarak savaşın, sömürünün ve egemenlik kavrayışının yeni biçimlerine bu sürecin kadınların bedeninde nasıl cereyan ettiğine yer vermeye çalışacağım. Son olarak, şiddete maruz kalanların keşişim kümesinin en büyüğünü neden kadınların oluşturduğuna siyasi, toplumsal ve ekonomi alanlarına odaklanarak anlatmaya çalışacağım.

Kapitalist Kriz ve Kadınların Yeniden Hedef Tahtasına Konulması

Kapitalist krizin beraberinde getirdiği sömürü ve şiddetten herkesin belli düzeyde nasibini aldığı aşikâr. Demokratik yönetime dair her türlü iddianın baskıyla karşılaşması, yoksulluğun gittikçe derinleşmesi, şiddetin gittikçe daha yaygın ve görünür hale gelmesi, atmosferin gittikçe zehirlenmesi ve dayanışma ve bir arada yaşama becerisinin gittikçe büyük kırılmaya uğraması sadece belli grupların değil büyük çoğunluğun hayatını etkilemektedir. Ancak, küresel düzeyde yaşanan bu krizin en çok yükünü taşıyanlar ile bu kriz sonucu ortaya çıkan çıplak şiddetin hedefi haline gelenler aynı gruplar: Neoliberalizmin yeni sömürü biçimlerine itiraz ederek daha fazla eşitlik ve adalet talep edenler. Bu gruplara mensup büyük çoğunluk bugün yüksek sesle itiraz edip direnişin ön saflarında yer al(a)masa da nüfusun büyük çoğunluğunu onlar oluşturmaktadır. Ancak farklı sahnelerde karşımıza çıkan kapitalist krizlerde sömürünün ve şiddetin keşişim kümesinde yer alan en büyük grup kadınlardır. Yani, bu kriz bugün en çok toplumsal yeniden üretim meydanında/ kadın bedeninde cereyan etmektedir.

Öte taraftan, birçok alanda karşımıza çıktığı gibi kapitalizmin küresel ve finansallaşmış neoliberalizm aracılığıyla yinelenişi ve savaşın, şiddetin ve sömürünün yeni biçimleri büyük çoğunluğun yaşamını doğrudan etkilese de etnisite, kültür, renk, inanç, sınıf, sakatlık, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet gibi geniş bir skalada sayabileceğimiz farklılıklar nedeniyle belli grupları farklı biçimde etkilemektedir. Ancak net olan şu ki farklı habituslar ve bütün bu aidiyetler göz önünde bulundurulduğunda dahi en çok şiddete maruz kalanların keşişim kümesinin en büyüğünü kadınlar oluşturmaktadır. Çünkü yeni sermaye birikim biçimlerinin kadınlara yönelik şiddeti kışkırtmasının birden fazla sebebi ve yolu var.

Kapitalizmin büyük bir krizde olduğu günümüzde kadın mücadelesi kapitalist saldırının birincil hedefleri arasında. Bu nedenle bugün kadınlar için yaşam birçok ülkede zorlu bir dönemeçten geçiyor. Amerika'dan Avrupa'ya, Ortadoğu'dan Asya'ya kadar kapitalist ırkçı ve aşırı sağcı popülist ve kapitalist ideolojiler tarafından

kadınların ve LGBTİ+'ların yaşamına ve haklarına, toplumsal cinsiyet eşitliğine, feminist mücadele kazanımlarına kökten bir savaş açılmış durumda. Dünyanın birçok yerinde tekçilik ve ırkçılıktan beslenen yönetimler, faşist politikalarıyla toplumun tümüne savaş açarken aynı zamanda toplumsal direnişe öncülük eden kadın mücadelesini bastırmak ve kadın kazanımlarına el koymak için kadınların iradesine, yaşamına, yaşam alanlarına, bedenlerine ve emeklerine müdahale edip onları kontrol altında tutmaya dönük cinsiyetçi politikalara hız vermektedir. Özellikle başını Amerika'nın çektiği ama Macaristan'dan Brezilya, Polonya'dan Türkiye'ye kadar dünyanın birçok yerine sirayet eden sağcı siyasetin gittikçe ırkçılaşmasıyla beraber siyasette artan hınç, öfke ve saldırganlık hak ve eşitlik mücadelesi veren kapitalizmin ırkçı ve tekçi yönetimlerine alternatif siyasal sistemler ortaya koyan bütün gruplara ve bu mücadelelerin öznesi kadınlara yönelmiş durumdadır.³

Kadına yönelik gerçekleşen yeni dalga şiddetin göstergesi yalnızca öldürülen ve istismar edilen kadın sayısındaki artış değil. Birçok ülkede yaşanan vakalarda karşımıza çıktığı gibi şiddet artık daha açık ve daha gaddar hale gelmiştir. Birçok feminist, kadınlara yönelen ve her gün artan bu saldırganlık ve düşmanlığın daha öncekilerden farklı olduğunu ileri sürüyor. Akademisyen Agnieszka Graf ve Elzbieta Korolczuk'un (2018) kaleme aldığı "Toplumsal Cinsiyet: Brükselden Gelen Ebola" başlıklı metinde bu farkı şöyle aktarıyor: "Bu her zamanki gidişata benzemiyor, bilakis yeni bir ideolojik ve politik konfigürasyon hem Doğu'da hem de Batı'da ayakları olan uluslar-üstü bir fenomen" (Sarioğlu, 2019. 41).

Şiddetin daha açık ve gaddar biçimde kadın bedenine yönelmesi tesadüf değil. Kadınların yeniden hedef tahtasına konulmasının kapitalizmin içerisinde olduğu krizle doğrudan ilgisi var. Bu nedenle bu şiddeti tarihsel bir bağlama yerleştirmeden anlamak mümkün değil. Geçmişten günümüze süregelen kadına yönelik şiddetin ve mizojinist⁴ önyargıların ortaya çıkmasına yol açan ve ideolojik meşruiyet sağlayan etkenler çeşitlilik gösterse de benzer kökenlerden beslenen itici güçler hep olmuştur. Tarih boyunca sistemsal krizlerin derinleştiği dönemlerde erkek şiddetinin kadın bedenine ve kazanımlarına yönelmesi bu nedenle şaşırtıcı değil.

³ Kadına yönelik yeni saldırı dalgasını anlamaya çalıştığım yazı dizisi için bkz:

<https://gazetekarinca.com/2019/11/yeni-feminist-dalga-ve-kadin-kazanimlarina-yonelen-hinci-derya-aydin/> ve

<https://gazetekarinca.com/2019/12/feminist-yeni-dalga-ve-kadin-kazanimlarina-yonelen-hinci-derya-aydin/> (Siteye erişim: 23 Nisan 2020)

⁴ Kadın düşmanlığı anlamına gelen mizojini terimi Yunanca kökenlidir. 'Mizo' (misien) Yunanca 'nefret' ya da 'düşmanlık', 'jinni' (güne) ise 'kadın' anlamına gelmektedir (aktaran: Aydaş, 2018. 12). Kürtçede de 'jin' terimi kadın anlamına gelmektedir.

Süregiden kadına yönelik şiddetin kaynağını anlamak için kapitalizmin gelişim sürecine odaklanan Silvia Federici (2019), Avrupa’da 16. ve 17. yüzyılda yaşanan “cadı avlarının ve bu avları üreten ekonomi/politik bağlam” ile bugünkü şiddetin ilintili olduğunu ileri sürüyor. Yazar kapitalizmin inşa sancılarının yaşandığı bir dönemde kadınların “cadı” şeklinde isimlendirilerek ortadan kaldırılmasının rastlantısal olmadığını ileri sürüyor. Federici, ayrıca “yeni cadı avları”yla bu şiddetin bağını kurarak bunların finansallaşmış neoliberalizmle ilgili olduğunu ifade ediyor. Nihayetinde kapitalizmin bugün içerisinde bulunduğu kriz ve krizin yol açtığı bütün bu süreçler toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı ciddi biçimde kışkırtmaktadır.

Nitekim, kapitalizmin yeniden bir sömürge şeklinde tasavvur ettiği ve neoliberal politikalarla yerleşmeye çalıştığı Afrika, Hindistan, Nepal ve Papua Yeni Gine’de bugün bir kez daha “yeni cadı avları”nın ortaya çıkması yalnızca kapitalist şiddetin değil aynı zamanda bu krizin sürekliliğini de ortaya koymaktadır.

Öte yandan, şiddetin ve sömürünün birçok coğrafyada eş zamanlı olarak artmasının neden olduğu göç/yersizlik/yurtsuzluk ve yoksulluk/yoksunluk gibi çok yönlü yıkım, gelir dağılımındaki ayrımcılığın gittikçe artmasının yol açtığı sınıflar arası uçurum, güvencesizlik ve doğanın talan edilmesinin bunun yol açtığı ekolojik tahribat yoksulları ve zenginleri aynı oranda etkilememektedir. “Tekil mikro politika kurumsal makro politikayı taklit etse” (age: 74) de ve bütün yerelerde toplumsal cinsiyete ilişkin ayrımcı uygulamalar ve kadına yönelik şiddet küresel düzeyde süregiden aynı süreçleri taklit etse de şiddet zaman ve zemine bağlı olarak farklı biçimde zuhur etmektedir. Ayrıca yine kapitalizm, baskı ve sömürüye karşı duran direngen kadınların ve erkeklerin ortaya koyduğu tepkiye aynı şekilde karşılık vermediği gibi; hedef tahtasına koyduğu bütün kadınlara aynı biçimde ve aynı şiddetle saldırmamaktadır. Kapitalizm farklı coğrafyalarda hayata geçirdiği neoliberal politikalarla bağlantılı olarak farklı toplumlara ait kadınlara yönelik farklı yöntemler tesis edip yürürlüğe koymaktadır. Söz gelişi kadın bedenine ve kazanımlarına yönelik gerçekleşen şiddet pratikleri her zaman, uzun süredir batıda gerçekleştiği gibi feminizmin evcilleştirilmesi ve/veya ana akımlaştırılması çabaları gibi ‘killing us softly’⁵ yöntemleriyle gerçekleşmemektedir. Bu saldırı kimi zaman Afrika, Hindistan,

⁵ Bütün amacı kâr elde etmek olan ana akın medyanın etnisite/kültür, kimlik ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını nasıl ürettiği, yaydığını ve yeniden ürettiğini ortaya koyan “killing us softly” belgeseli için bkz:

<https://archive.org/details/stillkillingussoftlyadvertisingsimageofwomen> ve

<https://www.newphilosopher.com/videos/killing-us-softly-3/> (Sitelere erişim: 23 Nisan 2020)

Nepal, Papua Yeni Gine’de karşımıza çıktığı gibi “cadı” diye nitelendirilerek kadınların gaddarca öldürülmesi şeklinde, kimi zaman da Ortadoğu ve Latin Amerika’da olduğu gibi paramiliter güçler aracılığıyla kadın kırımını şeklinde gerçekleştirebilmektedir.

Savaşın Yeni Biçimleri

Küresel çapta etkili biçimde ve kesintisiz şekilde sürse de uzun zamandır ne savaşlar ne sömürgecilik ve ne de sömürü modern dönemde ortaya çıkan tarzda gerçekleşmektedir. Savaşlar artık iki büyük savaşta karşımızda çıktığı gibi gerçekleşmiyor. Sömürgecilik alışık olduğumuz tarzda kolonileşme yoluyla gerçekleşmiyor. Sömürü de benzer şekilde artık Marksizm’in tanımladığı gibi yalnızca büyük fabrikalarda işçi sınıfının maruz kaldığı bir süreç değil. Birbiriyle bağlantılı olarak bu üç mekanizma hız kesmeden devam etse de üçü de yeni diyebileceğimiz birçok niteliğe sahip. Öte taraftan, bu süreçle birlikte iktidarın, sınırları ve niteliğiyle bağlantılı olarak egemenlik kavrayışları da değişiyor. Modern döneme ait küresel ölçekli savaşların süreklilik arz eden yönleriyle beraber pek de tanıdık olmadığımız yeni biçimleriyle karşı karşıyayız. Kullanılan silahlardan/teknolojiden, çatışmaların nüfuz ettiği alanlara ve sahada yer alan “savaşçılardan” bu savaşların lokal ve global aktörlerine kadar yeni dönem savaşlar birçok açıdan daha önce deneyimlenenlerden oldukça farklı. Bu değişimi Metin Gürcan ise şöyle aktarıyor:

“Zaten artık savaş dediğimiz şey Suriye ile uzun soluklu ve düşük yoğunluklu çatışmalar, suikastlar, vekâlet savaşları, drone savaşları, özel askeri şirketlerle yönetilen hibrit karakterli, az maliyetli ve az politik riskli bir güç mücadelesine dönüştü. Artık savaş topyekûn mobilizasyon gerektirmiyor ya da savaş ilanı.”⁶

Her ne kadar belli sayılarda devlet ordularına mensup askerler savaş sahasında konumlansa da bunların sayısı oldukça sınırlıdır. Ayrıca bu güçler çoğunlukla çatışmalara doğrudan dahil olmuyorlar. Savaş aktörleri yerine sahaya gönderilen grupların savaş sahasında olduğu bu savaşlar bu nedenle “Vekalet Savaşları” olarak da isimlendirilmektedir. Bu yeni dönem savaşlarını “3. Dünya Savaşı” şeklinde adlandıran tartışmalar da mevcut.⁷ Bu savaşların büyük çoğunluğu batının uzağında

⁶ <http://cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1712669/turkiye-olarak-kemerleri-baglamaliyiz.html> (Siteye erişim: 23 Nisan 2020).

⁷ 3. Dünya Savaşı olarak da nitelendirilen bu savaşın yeni biçimlerine ilişkin yürütülen bazı tartışmalar için bkz: <https://yeniozgurpolitika.net/3-dunya-savasi-ve-komplo/> ve <http://www.yeniyasamgazetesi.info/yeseren-umut/> (Sitelere erişim: 23 Nisan 2020). Ayrıca bu sayıda Şafak Ardem aynı konuyu odaklanmaktadır.

gerçekleşse de savaşın etkileri sadece yaşandığı bölgelerde sınırlı kalmamakta, farklı biçimlerde batının birçok merkezinde hissedilmektedir. Üstelik bu etkiler batıda sadece savaşın yol açtığı göçmen krizi dolayısıyla da hissedilmiyor. Yeni dönem savaşlara ilişkin ülkelerin pozisyonları söz konusu ülkelerin dış politikasına dair gibi görünse de savaşın seyri ve sonuçları iç siyaseti de doğrudan etkileyebilmektedir. Nitekim, Suriye başta olmak üzere Ortadoğu'nun farklı ülkelerinde süregiden savaşlarda gördüğümüz gibi Amerika, İngiltere, Almanya ve Rusya gibi büyük güçlerin bu savaşlar üzerinde kapıştığını ve bu sürecin bu ülkelerde sadece dış siyaseti değil; iç siyasetini de doğrudan etkilediğine tanık oluyoruz. 9 Ekim 2019 tarihinde Türkiye'nin Rojava işgali sonrasında ABD'nin işgaldeki rolü sebebiyle Trump iktidarı iç siyasette eleştirilerin hedefi haline geldi.

Savaştaki değişiklik bunlarla sınırlı değil, yeni dönem savaşların ortasında kalan sivilillerin bu savaşlarla olan bağında da kayda değer bir değişiklik söz konusu. Bugün sokaklarda ve sivilillerin evlerinde patlak veren çatışmaların sayısı günden güne artıyor. Siviller kimi zaman diğer tarafa karşı canlı kalkan olarak kullanılıyor. Benzer şekilde silahlı çatışma sonucu öldürülen sivilillerin oranı büyük bir tırmanışa geçti. Bir diğer değişiklik ise vekalet savaşlarında katılan “savaşçı”

lar. Carl Schmitt, 1963'te yeni nesil savaşlara ilişkin “dünyada artık savaşların devasa savunma bütçeleri ve envanterleri ile örgütlenen devletlerin konvansiyel cephe savaşları şeklinde değil, partizan savaşları öncülüğünde gerçekleşecekti. Partizan savaşları bir yandan gelişen savaş teknolojilerini kullanacak diğer yandan toplumsal ilişkileri dönüştürecek. Dolayısıyla tarihe özgü bir form olarak savaş, teknoloji, birikim stratejileri ve siyasal egemenlikler dönüştükçe dönüşen; dönüştüren bir kapsama oturuyordu.”⁸ Nitekim, bugün “vekalet savaşlarına” dahil olanların büyük çoğunluğu ırkçılıktan ve dini aşırılıktan beslenmektedir. Bu duygulanım süreçleriyle bağlantılı olarak büyük bir hınç ve nefretle mobilize olan bu “savaşçı”ların çoğu “gönüllü”. Yani iki dünya savaşına katılan milyonlarca asker gibi savaşa zorla dahil

Bu savaşların büyük çoğunluğu batının uzağında gerçekleşse de savaşın etkileri sadece yaşandığı bölgelerde sınırlı kalmamakta, farklı biçimlerde batının birçok merkezinde hissedilmektedir. Üstelik bu etkiler batıda sadece savaşın yol açtığı göçmen krizi dolayısıyla da hissedilmiyor.

⁸ Aktaran Hasan Kılıç: <https://gazetekarınca.com/2020/01/sureklilesmis-savasin-donusum-grameri/> (Siteye erişim: 23 Nisan 2020)

edilmiyorlar. Bu orduların büyük çoğunluğunu savaşın gerçekleştiği ülkeden kişiler oluştursa da Suriye örneğinde gördüğümüz gibi yükselen sağın kışkırttığı ırkçılık, muhafazakarlık ve şiddetten nasibini almış çoğunlukla batıda göçmen olan gençler de bu savaşa taşınan önemli katılımcılar. Söz gelişi, cihat adı altında “vekalet savaşları”na katılanlar arasında ırkçılığın tırmanışa geçtiği birçok batı ülkesinde ayrımcı ve dışlayıcı politikaya maruz kalan Müslüman göçmen gençlerin sayısı azımsanmayacak düzeyde. (Besnlama, 2016)⁹ Son olarak, savaşlar artık belli bir tarihte başlayıp bilinen bir tarihte bitmiyor. Ne zaman başladığı ve ne zaman bittiği net olmayan bu savaşların benzer şekilde hangi somut nedenlerin savaşı başlattığı da yeterince açık değil. Bu müphemliğin sömürgeciliğin form değiştirmesiyle ilgisi var.

Sömürünün ve Egemenliğin Yeni Biçimleri

“Batının eril zihniyetinin yaydığı modern yaratılış efsanesi, doğanın, kadınların ve Üçüncü Dünya’nın kurban edilmesine dayanır.” (Shiva, 2014. 317).

Şiddetin ve savaşın yeni biçimi, kapitalist birikimin yeni yapısıyla ilintilidir. Yani bu süreç sömürgecilikle doğrudan bağlantılıdır. Kapitalizmin, doğal kaynakları sömürmek için uzun zamandır uzak coğrafyalara gidip buralara koloniler yoluyla yerleşmesine gerek yok. Küreselleşmenin hüküm sürdüğü bir çağda ne kaynakları sömürmek ne daha fazla kâr elde etmek ne de tüketimi kışkırtmak için buna ihtiyaç var. Bu artık çok daha ucuz ve pratik yöntemlerle yürürlüğe konmuş durumda. Topraktan mülksüzleştirme, topluluk ilişkilerini yok etme, savaşlar aracılığıyla kitleleri yerinden ederek yersiz ve yurtsuzlaştırma yoluyla sisteme bağımlı hale getirme, kitleleri ucuz iş gücü haline getirerek emek güçlerini daha yoğun biçimde sömürme, her koşul altında daha fazla tüketime teşvik etme bu pratik yöntemlerinden bazılarıdır. Sonuç olarak bu süreç sadece küresel ekonomide yaşanan dönüşümü etkilemiyor, aynı zamanda küresel ve finansallaşmış neoliberalizm aracılığıyla sömürgeciliğin dönüşüm geçirmesine de yol açıyor. Yani kapitalizmin uzun zamandır içerisinde olduğu “doğal zenginliği ve insan emeği üzerinde sermayeye tartışmasız bir kontrol gücü vermeyi amaçlayan politik bir yeniden sömürgeleştirme sürecin”in (Federici, 2019. 70) zirvesini yaşıyor. Bu nedenle farklı birer sömürge örneği olarak bugün neoliberal politikaların nüfuzu

⁹ Besnlama’ın çalışması gençleri cihat adına ölüme ve öldürmeye sürükleyen süreçleri tarihsel olarak ele alan, bu süreci batının ayrımcı politikaları ekseninde analiz eden ve bu gençlerin nasıl birer ‘gönüllü’ olarak bu sürece dahil olduklarını ortaya koyan önemli bir çalışma.

altında can çekişen Afrika, Latin Amerika ve Ortadoğu ülkelerinde eş zamanlı olarak toplumsal krizlerin derinleşmesi ve yeni dönem savaşların merkezleri olması rastlantısal olmadığı gibi şaşırtıcı da değildir.

Yürürlüğe koyduğu aygıtlar ve yöntemler farklılaşsa da kapitalizm kendi iktidarını pekiştirmek için dünyayı ters yüz etmede hep kararlı oldu. Federici kapitalizmin iktidarını pekiştirmek amacıyla üretim araçlarına saldırdığını ve sürekli bir savaş rejimi tesis ettiğini ileri sürer. Bu nedenle süreklileşmiş savaş rejimi ve sömürgecilik bir arada sürmektedir. Nitekim 21. yüzyıldaki yöntem “dünyanın doğal zenginliği ve insan emeği üzerinden sermayeye tartışmasız bir kontrol gücü vermeyi amaçlayan politik bir yeniden sömürgeleştirme süreci”dir (age: 70). Bu nedenle dünyanın doğal kaynaklar açısından daha zengin ve ticari girişimler bakımından tercih edilen bölgelerinde sömürgecilik, savaş ve şiddet kol kola yürümektedir. Aynı bölgelerde aynı zamanda toprakların gasp edilmesi ve özelleştirme sürecinin de eş zamanlı sürmesi benzer şekilde şaşırtıcı değildir. Ortadoğu’da, Latin Amerika’da, Sahra Altı Afrika’da ve Güneydoğu Asya’da insanların yaşadığı topraklardan koparılarak göçe zorlanması, petrol ve maden şirketlerinin operasyonları için köylerin boşaltılması ve insanların tarımdan koparılacak mülksüzleştirilmesi yalnızca küresel ekonomi politikalarını şekillendirmiyor; bu süreçler aynı zamanda kapitalist şirketler aracılığıyla kaynakların sömürülmesine ve yeni sömürgecilik koşullarını yaratılmasına yol açıyor.

Öte taraftan, dönüşen şiddet biçimleriyle toplumun denetim altında tutulması yeni bir politika değil elbet; ancak iktidarların yeni dönem savaşlarda ve yeniden sömürgeleştirme süreçlerinde bio-politika ve nekro-politika aracılığıyla yaşama ve ölüme dair tesis ettiği politikaların bir arada kullanması ve eş zamanlı olarak yürürlüğe koyması çok da eski bir deneyim değil. Devletlerin özneleri ve toplumları denetlemedeki rolüne odaklanarak özellikle savaşların ve çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelere bakıldığında iktidarın sınırları ve niteliğiyle bağlantılı olarak değişen bu yeni egemenlik kavrayışlarını görmek mümkün.

Archille Mbembe, egemenliğin yeni biçimlerini anlamak için insanları, yaşaması gerekenler ile ölmesi gerekenler biçiminde ayırmak suretiyle işleyen bir iktidar olarak belirleyen Michel Foucault’nun biyo-iktidar (Foucault, 2002) kavramını kritik ederek nekro-iktidar ve nekro-politika kavramlarına başvurur. Nekro-politika’yı “yaşamın ölümün iktidarına tabi kılınması”¹⁰ şeklinde tanımlayan Mbembe,

¹⁰ Mbembe’nin “Nekro-Siyaset” metninin Türkçeleştirilmiş versiyonu için bkz. <http://ayrintidergi.com.tr/nekro-siyaset/> (Siteye erişim: 24 Nisan 2020)

bu politikanın “çağdaş biçimlerinin direniş, kurban/feda ve terör arasındaki ilişkileri” bu yeni kavramlarla yeniden düşünmeyi önerir. Mbembe, bugün egemenliğin nihai dışavurumunun, büyük oranda, kimin yaşayabilir olduğunu ve kimin ölmesi gerektiğini belirleme gücü ve yetisine dayandığını ileri sürer. Mbembe’ye göre “öldürmek ya da yaşamasına izin vermek, egemenliğin sınırlarını ve temel niteliklerini oluşturur. Egemenlik uygulaması, ölümlülük üzerindeki bir denetim uygulaması ve hayatın da iktidarın yayılım alanı ve dışlaması olarak tanımlanmasıdır.” Sonuç olarak, bugün hem bio-politika hem de nekro-politika mevcut ırkçı otoriter iktidarların egemenliğini pekiştirmede ve kalıcılaştırmada eş zamanlı olarak yürürlüğe koydukları temel politiklardır. Egemenliğin yeni kavrayışları şeklinde bio-politika ile nekro-politikanın yaygın biçimde mevcut iktidarlar tarafından kadınların bedenlerine ve yaşamlarına dönük nasıl eş zamanlı olarak hayata geçirildiğini Arjantin’den Kürdistan’a kadar dünyanın farklı sahnelerinde görmekteyiz.

Nihayetinde, savaş ve sömürü ekseninde dönüşen bu yeni koşullarda güvenlik, zenginlik ve aslında bir bütün yaşama dair bütün kavrayışlar ticari bir sürece indirgenmektedir. Öte taraftan, savaşların ve sömürgeleştirmenin bu şekilde dönüştüğü bir zamanda şiddetin aynı kalması beklenemez. Şiddetin daha yaygın ve daha çıplak hale geldiği aşikâr, ancak, savaşın ve şiddetin yeni tanım arayışlarının başladığı bir eşikte olsak da şiddetin kurucu ve koruyucu niteliği her zaman işler

halde yürürlüktedir. Benzer şekilde şiddet, her zaman

olduğu gibi yine belli gruplara dönük daha yakıcı

biçimde gerçekleşmektedir. Özellikle sınıflı sistemin ortaya çıktığı dönemden beri coğrafya

fark etmeksizin kurumsal ayrımcılığa maruz

kalan ve ataerkil şiddetin hedefine konulan

kadınlara yönelik şiddet söz konusuysa

değişen çehresiyle beraber savaşların ve

şiddetin sürekliliği çok daha yakıcı hale

gelmektedir. Yani savaşın yöntemleri, aktörleri, silahları ve sahaları değişse de bu

dönüşüm gramerinde değişmeyen en

önemli olgulardan biri kadın bedeninin

şiddetin sahnesi olmaya devam etmesidir.

Nitekim bu şiddetin hala düzenli olarak arttığına dair birçok veri kayıt altına alınmaktadır.

Üstelik bu artış yalnızca Güney Amerika,

Sahra Altı Afrika veya Ortadoğu gibi yoksul böl-

Egemenliğin yeni
kavrayışları şeklinde
bio-politika ile nekro-politika
nın yaygın biçimde mevcut
iktidarlar tarafından kadınların
bedenlerine ve yaşamlarına
dönük nasıl eş zamanlı olarak
hayata geçirildiğini Arjantin’den Kürdistan’a kadar
dünyanın farklı sahnelerinde görmekteyiz.

gelerde gerçekleşmiyor. Amerika, Kanada ve Avrupa gibi gelişmiş bölgelerde de artış söz konusu.¹¹ Sonuç olarak, yeni sömürgecilik ve savaş çok yönlü ve çok katmanlı biçimde sürerken kadınların hayatını altüst etmeye devam ediyor. Çünkü “kadına yönelik yeni şiddet, kapitalist gelişmenin ve devlet iktidarının her zaman kurucu olan yapısal eylemlerinde kök salmıştır.” (Federici, 2018. 67). Bugün de yeni savaşların, şiddetin ve sömürgeciliğin itici gücü olan yeni sermaye birikim süreçleri kadınlara yönelik şiddeti birçok yolla kışkırtıyor.

Yeni Savaş ve Sömürgelerde Şiddet Sahnesine Dönüşen Kadın Bedeni

“Kadınlara gaddarca davranmak yeni kapatmalar için olmazsa olmazdır.”

(Federici, 2019)

Yeni sömürgecilik kapsamında 1990’ların sonu itibarıyla Amerika, Almanya ve İngiltere gibi batılı devletler aracılığıyla özellikle Ortadoğu’da hız kazanan savaşlara katılmak üzere radikal gruplar batıdan doğuya akın ederken eş zamanlı olarak yerlerinden edilen ve savaştan kaçan milyonlarca mülteci batıya doğru göç etmektedir. Bu savaşlara vekalet eden gücün çoğunlukla batılı ülkeler olması ve göçün aynı yöne doğru akması dolayısıyla “uzakta” süregiden bu savaşlar batıyı doğrudan etkiledi. “Vekalet savaşları” yoluyla batının dışına taşınması amaçlanan bu süreç hala devam etmekte ve bu bölgelerde yaşamı felç etmektedir. Ancak bu savaşların sonuçları yine en çok kadınların yaşamını altüst etmektedir. Kadın düşmanı radikal grupların savaş sahasında etkili olması ve zorla yerinden edilme gibi iki farklı sürecin yol açtığı yıkıcı sonuçlar, kadın bedenine ve kazanımlarına yönelik çift yönlü bir saldırı şeklinde gerçekleşmektedir. Bir taraftan Êzidî Soykırımı¹² örneğinde karşımıza çıktığı gibi ideolojik referansını dini aşırılıktan alan bu radikal grupların saldırı hedeflerinin en önünde kadınlar yer alırken

¹¹ BM’in geçtiğimiz temmuz ayında, yayınladığı rapora göre 2017’de 50 bin kadın eşleri, sevgilileri ya da aile üyeleri tarafından öldürüldü. Yine, 1980’lerden beri ABD’de kadın cinayetlerinin düzenli bir şekilde arttığı ve her yıl üç binden fazla kadının öldürüldüğü kayıt altına alınmıştır. Öte taraftan, 1991 ile 2001 yılları arasında en az 23 bin kadın ‘cadı’ suçlamasıyla öldürüldü. Benzer şekilde başını Fransa ve İspanya’nın çektiği Avrupa ülkelerinde de veriler kadına yönelik şiddetin arttığını ortaya koyuyor. Günde en az bir kadının erkekler tarafından öldürüldüğü Türkiye’de ise durum Avrupa’dan çok daha vahim. Dünya Ekonomi Forumunun Cinsiyet Eşitliği endeksinde de Guatemala, Etiyopya ve Kuzey Kore’nin arkasında kalarak 149 ülke arasında 131. sırada yer aldı.

¹² Êzidî Soykırımına ilişkin kapsamlı bir çalışma için bkz: Dinç, 2017.

göç yollarına düşenlerin büyük çoğunluğunu yine kadınlar oluşturmaktadır. Birçok araştırmanın ortaya koyduğu gibi mülteciler göç yollarında ve Avrupa ülkeleri dahil gittikleri yerlerde şiddet, saldırı ve sömürü ile karşı karşıya kalmaktadır.¹³

Dünyadaki anne ölümlerinin yarısından fazlası yine şiddetin ve çatışmaların yaşandığı ülkelerde yaşanmaktadır.¹⁴ 2014 OECD Toplumsal Kurumlar ve Toplumsal Cinsiyet Endeksinde en kötü sonuçlara sahip olan on yedi ülkenin on dördünün aynı zamanda son 20 yılda savaş yaşamış ülkeler olması bu açıdan şaşırtıcı değil.¹⁵ Yeni savaşların bir özelliği olarak tırmanışa geçen sivil ölümlerindeki büyük çoğunluğu oluşturanlar kadınlar ve çocuklar. Savaşlardan dolayı hem çocuk evliliği hem de kaçakçılık artmaktadır. Suriye’de yıllardır süren savaşta çoğu kadın olmak üzere birçok bölgede insan kaçakçılığı gerçekleşti. Ayrıca çatışmaların sürdüğü bölgelerde kadınlara yönelik aile içi şiddet katlanarak artmaktadır. Zorla yerinden edilmeden ve savaş sahnesinde uygulanan mizojinist pratiklere kadar kadın bedeni savaşta şiddetin sahnesi haline gelmektedir. Savaşlarda kadın bedeninin daha gaddar biçimde doğrudan şiddetin sahnesi haline geldiği çok fazla örnek mevcut. Arjantin’den Şengal’e ve Bosna Hersek’ten Ruanda’ya kadar yaşanan çatışmalarda tecavüz ve/veya cinsel şiddetin korkunç biçimlerde savaş silahı olarak kullanılması bunun en somut göstergesidir.

Latin Amerika ve Ortadoğu ülkeleri sadece şiddetin ve iç çatışmaların yoğun olarak yaşandığı iki önemli bölge olması itibarıyla benzer süreçleri yaşamamıştır. Bu bölgeler aynı zamanda egemenliğin değişen niteliği ve sınırlarıyla bağlantılı olarak savaşlarda ve yeniden sömürgeleştirme süreçlerinde nekro-politikanın da hayata geçirilmesi açısından benzerdir. Yine sömürü ve şiddet merkezleri olan bu bölgeler aynı zamanda savaşın en çok toplumsal yeniden üretim meydanında vuku bulması dolayısıyla da benzerdir. Bu bölgelerde hala yaygın, sistematik ve çok katmanlı devlet şiddeti pratikleri yürürlükte. Buralarda savaşlar çoğunlukla paramiliter karan-

¹³ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/01/female-refugees-face-physical-assault-exploitation-and-sexual-harassment-on-their-journey-through-europe/> (Siteye Erişim: 24 Nisan 2020)

¹⁴ Save the Children, *State of the World's Mothers 2014: Saving Mothers and Children in Humanitarian Crises*.
<https://www.savethechildren.org/content/dam/usa/reports/advocacy/sowm/sowm-2014.pdf> (Siteye Erişim: 24 Nisan 2020)

¹⁵ OECD Kalkınma Merkezi, Toplumsal Kurumlar ve Toplumsal Cinsiyet Endeksi 2014, genderindex.org Uppsala Savaş Veri Programı/Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü (UCDP/PRIO) Uppsala Üniversitesi Silahlı çatışma Veri Kümesi (Siteye erişim: 23 Nisan 2020).

lık güçler yoluyla sürmektedir. Çoğunlukla kimlerden, ne zaman, kim tarafından oluşturuldukları ve devletin hangi yapılarına bağlı oldukları belli olmayan bu düzensiz ordular topluma dehşet saçmaktadır. Bu bilin(e)meyen ve açık biçimde tanımlan(a)mayan paramiliter yapılar sadece savaş sahasında değil toplumsal yaşamın her aşamasında ciddi bir tehdit olarak topluma korku yaymaktadır. Aynı yapıların kavran(a)maz kötü pratikleri hala yaygın olarak sürmektedir. Arjantin'deki ve Kürdistan'daki zorla kaybetme¹⁶ örneklerinde karşımıza çıktığı gibi bunların yol açtığı suçların çoğunlukla failleri meçhuldür (Göral, 2016 ve Işık, 2014). Ancak nekro-politikanın bir sonucu olarak sahnede olan bu karanlık orduların hepsi aynı zamanda mizojinisttir. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki ve Guatamala'daki paramiliter güçlerle Türkiye, Irak ve Suriye'deki benzer yapıların ortak yanları kadın düşmanı olmalarıdır. Kısacası bu coğrafyaların sadece şiddet repertuarları ve sömürgecilik arzuları değil, kadın düşmanlığına dayanan politika ve pratikleri de benzerdir.

İrkçilikla kol kola ilerleyen sömürgecilik arzusu ile kadın düşmanlığının bir arada birbirini besleyerek ilerlediği birçok sahne hala birçok bölgede canlı biçimde yaşanmaktadır. Söz gelimi, "Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin elmas, koltan ve bakır çıkan bölgelerinde milislerin kadınların vajinalarına ateş etmelerini ya da hala kontra gerilla olarak tanımlanmaya devam edilen savaşta Guatamalalı askerlerin hamile kadınların karınlarını bıçakla yararak açmaları" (Federici, 2019. 71) şeklinde paramiliter güçler yoluyla tezahür eden şiddetin mizojini ile bağının olmadığını kimse iddia edemez. Yine, Ekin Wan örneğinde Varto'da karşımıza çıktığı gibi kadına ait ölü bir bedeninin çıplak biçimde kamusal alanda teşhir edilmesi sömürgecinin kadın nefretine dayanan, benzer paramiliter yapılar eliyle yürürlüğe konulan bir pratiktir. Ortaya çıktıktan sonra çok kısa süre içerisinde Irak ve Suriye başta olmak üzere Ortadoğu'ya ve aslında tüm dünyaya korku yayan karanlık IŞİD ordusunun hedefinde kadınların yer almasının mizojini ile bağının olmadığını kimse ileri süremez. Hal böyleyken kadınların bedenine yönelen bu gaddar şiddetin süregiden savaşlar ve yeniden sömürgeleştirme süreçleriyle ilgisinin olmadığını kim iddia edebilir? Peki, IŞİD'in 2014'te Şengal'de Êzidîlere karşı gerçekleştirdiği

¹⁶ Çoğunlukla Arjantin zorla kaybetmelerle anılan bir ülke olsa da Şili, Meksika, Guatemala, Brezilya gibi Latin Amerika ülkelerinde 1970'li ve 1990'lı yıllarda askeri darbe dönemlerinde ve çatışmaların yoğunlaştığı zamanlarda muhalif gruplara karşı sıklıkla uygulanan bir strateji olarak kullanıldı. Aynı Süreç 1990'lı yıllar boyunca Kürdistan'da da devreye konuldu. Ancak bu strateji bu bölgelerle de sınırlı kalmadı. Zorla kaybetmeler, Cezayir, Yugoslavya, Filipinler, Irak, Pakistan, Sri Lanka, Nepal ve İran gibi ülkelerde de devreye konuldu. (Göral, 2016. 116).

soykırımda tecavüze uğrama, zorla alıkonulma ve Rakka ve Telafer gibi yerlerde satılma şeklinde ¹⁷ Êzîdî kadınlara dönük gerçekleştirilen şiddetin rastlantısal olduğu nasıl ileri sürülebilir?

Nihayetinde, çatışma süreçlerinde kadın bedenine yönelik gaddarca gerçekleşen bu şiddet sahneleri bu bölgelerde ortaya çıkmış ve hayata geçmiş tekil ve rastlantısal birer pratik değildir. Kan donduran bu sahneler neoliberalizmin sömürge arzusunun mizojini ile birleşmesi sonucu iktidarların bir politikası şeklinde yaygın olarak birçok yerde kullanılan uygulamaların birer fragmanıdır. Ataerkil kapitalist sistemin dönüşüm sancılarının yaşadığı bir dönemde, bunu kadınların kontrol altında tutulması amacıyla hayata geçirilen önemli bir savaş stratejisi olarak okumadan anlamak mümkün değildir.

Kadına Yönelik Şiddeti Kışkırtan Eşitsizlikler Uçurumu

Kadınlar sadece savaş ve sömürgecilik gibi şiddete doğrudan yol açan süreçlerde saldırının hedefi haline gelmiyorlar. Küresel düzeyde gittikçe artan eşitsizlikler nedeniyle de kadınlar şiddetin hedefinde. Birçok ülkede yoksulluk ve gelir dağılımı uçurumu gittikçe açılıyor. Bu uçurum bilhassa azınlık bir etnik topluluğa veya inanç grubuna ait olanlar, daha aşağı bir sınıfa mensup olanlar, toplumsal cinsiyet kimliğinden dolayı kamusal ve özel alanda ayrımcılığa maruz kalan kadınlar, cinsel yöneliminden dolayı ikiliklerin tahakkümüne maruz kalanlar ve bir sakatlığı olanlar açısından daha da artmaktadır. Gaag bunu şöyle aktarıyor:

“Kadınlar sadece kadın oldukları için değil; aynı zamanda sınıflarından, ten renklerinden, cinsel yönelimlerinden veya sakatlıklarından dolayı da pek çok ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Eşitsizliklerin artması tüm dünyada milyonlarca kadının maruz kaldığı şiddet ve yoksulluk riskini de arttırıyor.” (2018. 71).

Söz konusu topluluk ve grupların toplumsal dışlanma, yoksulluk ve şiddet ile karşılaşma ihtimalleri daha ayrıcalıklı şekilde konumlan(dırıl)mış topluluk ve gruplara göre çok daha yüksektir. Daha güvencesiz işlerde çalışan bu kesimlerin fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddete maruz kalmaları olasılıkları daha yüksek olduğu

¹⁷ Êzîdî toplumuna mensup HDP milletvekili Feleknaş Uca, TBMM’de yaptığı konuşmada Êzîdî soykırımında IŞİD tarafından alıkonulan Êzîdî kadın ve çocuklarının sayısını 5 bin ile 7 bin arasında olduğunu kaydetti:
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=51435 (Siteye erişim: 23 Nisan 2020)

gibi hayatları da oldukça kırılgandır. Ancak bütün farklılıklara rağmen ataerkil sistemin toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayanan cinsiyet rejimi dolayısıyla bu topluluk ve grupların içerisinde en katmanlı biçimde şiddete ve sömürüye maruz kalanlar yine kadınlardır. Uzun soluklu kadın mücadelesi sonucu yapısal ve tutum düzeyinde pek çok şey değişse de hala kız çocuklarının eğitime erişimi erkek çocuklara nazaran daha zor. Yine kadınların teknolojiye erişimi erkeklere göre daha düşük. Kadınların gelir düzeyi ile erkeklerin gelir düzeyi arasında uçurum söz konusu. Nitekim Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Endeksi 2018 Raporu'na göre cinsiyet eşitliği konusundaki ilerleme bu hızla devam ederse cinsiyet eşitsizliği uçurumunun kapanması için 108 yıl, ekonomik alandaki eşitliğin sağlanması için gereken süre ise 202 yıl.¹⁸

Kapitalizmin küresel ve finansallaşmış neoliberal politikaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğini tetikliyor. Bu nedenle 21. yüzyılda da yoksulluğun yükünü en çok omuzlayanlar hala kadınlardır. Kadınlar bir taraftan neoliberal sistemin ucuz iş gücü olarak konumlanırken diğer taraftan emeklerinin devasa bir bölümü ücretlendirilmemektedir. Kapitalist şirketlerin “Üçüncü Dünya Ülkelerinde” yer alan fabrikalarında güvencesiz şekilde düşük ücretlerle günün yarısından fazlasını harcayanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Çalışan kadınların büyük çoğunluğu tekstil atölyesi, temizlik ve gastronomi sektörü, mevsimlik işçilik ve çiftçilik gibi güvencesiz, esnek, yarı zamanlı veya sözleşmeli işlerde çalışıyor.

Gelir dağılımı eşitsizliğine bakıldığında zengin ülkeler dahil en düşük gelire sahip olanlar yine kadınlardır. Zengin ülkelerde dahi sağlık, eğitim, iş gücü ve piyasasına katılım, siyasi temsil ve ekonomik gelir açısından kadınlarla erkekler arasında büyük bir uçurum söz konusudur. Yoksul ülkelerdeyse durum çok daha kötü. Toplumsal cinsiyete dayalı ücret uçurumu yani “erkek işleri” “kadın işlerinden” daha fazla para kazandırıyor. Toplumsal cinsiyete dayalı ücret eşitsizliğiyle bir taraftan kadınların emeği değersizleştirilirken diğer taraftan kadınlar sefaletle mahkûm edilmektedir. Söz gelişi, toprak işçiliğini yaparak gıda üretimini gerçekleştirenlerin büyük çoğunluğu hala kadınlarken üzerlerinde çalıştıkları topraklarının sahibi erkeklerdir. Bu toprağın kullanım hakkı ve kontrolü kadınların değil erkeklerin elindedir.¹⁹

¹⁸ http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf (Siteye erişim: 23 Nisan 2020)

¹⁹ https://landportal.org/sites/landportal.info/files/actionaid_womens_right_to_land.pdf (Siteye erişim: 23 Nisan 2020)

Hangi işlerin emekten sayılıp ücretlendirildiği ile hangilerinin emekten ve işten sayılmayıp ücretsiz bırakıldığına kapitalizmin acımasız neoliberal politikaları yön vermektedir. Emeği ücretli emekle sınırlandıran sistem böylece kadınların emeğinin büyük bir bölümü emekten saymamaktadır. Vandan Shiva cinsiyetçi iş bölümü ideolojisi aracılığıyla “indirgemeci ekonomimin sadece ücretli emeğin değer üretimini varsaydığını” ileri sürer. Shiva’ya göre bu ideoloji “kadınların hayatın idamesine yönelik çalışmasının, tam da hayatta kalma ve refahın temelini oluşturduğu halde hiçbir ekonomik değere sahip olmadığı gerçeğiyle hesaptan düşürülmesine aracılık eden bir ideoloji”dir (Shiva, 2014. 315). Bu açıdan, kadınların çiftçi olarak büyük bir emek ortaya koymalarına rağmen kadınların çiftçi olarak konumu görünmez kılınmıştır. Buna ilişkin Shiva’nın aşağıdaki ifadeleri çok çarpıcıdır:

“Tarım alanındaki çalışmaları genellikle görünmezken, iktisatçılar onların üretimini ‘çalışma’ ya da ‘üretim sınırı’ saymaksızın kayıttan düşme eğilimindedir. Böylece tarım kız çocukları için gelecek vadeden bir meslek olmaktan çıkmaktadır. Tarımsal faaliyetten karşılaşılan veri toplama sorunları çok az kadının çalışmasından değil, haddinden fazla kadının haddinden fazla iş yapmasından kaynaklanmaktadır. (Shiva, 2014. 8).”

Shiva’ya göre kadınların doğada temin ettiği su, yem ve odun toplama gibi işlerin “üretken olmayan” emek şeklinde tanımlanması ve indirgemeci ekonomi tarafından bir çalışma olarak değerlendirilmemesi piyasa ölçüleri tarafından konulmuş ideolojik bir ayırımdır. Yaşanan ekonomik krizlerin nedeni de bu ideolojik ayırımdır çünkü artık servet çalışmayla veya mal ve hizmet üretimi ile gerçekleşmemekte, bunun yerine kâğıt üzerinden işlemler ve spekülasyonlar yoluyla gerçekleşmektedir (age: 315). Sonuçta kapitalizmin vadeli işlem piyasaları ve spekülasyonlar üretimin en büyük halkasını oluşturan yoksulları ve “Üçüncü Dünya”ya ait kırsalda yaşayan kadınları ve köylüleri ile kentlerde yaşayan tüketicileri çoktan denetim altına almış durumda. Bu piyasada fiyatı belirleyen ve uymayanı gözden çıkaran kapitalist küresel ekonomi sistemidir. Her geçen gün yoksulların daha da yoksullaşmasına zenginlerinse daha da zenginleşmesine yol açan da bu korkunç tabloda kadınları en dibe konumlandıran da ticari kapitalizmin güdümündeki aynı ekonomi sistemidir.

Öte taraftan, toplumsal cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği de kadın emeğini değersizleştirmektedir. Kadınların büyük çoğunluklu gıda üretiminde, çocuk doğurma ve yetiştirme ve yaşlı bakımında ve ev içi emekte gece gündüz çalıştığı halde herhangi bir gelire sahip olmadığı için en büyük işsiz ordusunu oluşturmaktadır. Kapitalizmin kadınları ağırlıklı olarak yeniden üretim işiyle görevlendirmektedir. Bu nedenle kadınlar “üretici emeği” dışında kalmak yerine aileleri ayakta tutmaya çalışmaktadır. Bu süreç yalnızca kadınların kabiliyetlerini ve kapasitelerine ket vurmuyor; aynı zamanda yoksullaşmalarını da beraberinde getiriyor. Bu süreçten faydalanan sadece erkekler değil, yeniden üretimden en çok kâr eden sermayedir. Çalışan kadınlar ise ucuz iş gücü olarak konumlandırılmakta ve aynı işlerde çalıştıkları halde her zaman erkeklere göre daha düşük ücret almaktadırlar. Yok sayılan/emekten sayılmayan kadın emeği ve düşük ücret dolayısıyla kadınlar dünyanın en yoksul grubunu oluşturmaktadır.

Ayrıca, yeni savaşlar kadınları göçe maruz bırakarak gittikleri ülkelerde en güvencesiz işlerde çalışmalarına neden olurken sömürgeciliğin yeni biçimleri, bir taraftan toprağa dayalı üretimi yok ederek insanların kentlere doluşmasına yol açmakta diğer taraftan özelleştirme politikalarıyla milyonlarca kadının mülksüzleşmesine ve sisteme bağımlı hale getirmesine neden olmaktadır. Nitekim, “yeni cadı avları” özellikle genç erkeklerin “cadı aramak ve cezalandırmak için” (Federici, 2019) kırsal bölgelerde dolaşp topraklarını satmak istemeyen yaşlı kadınları öldürerek topraklarına el koyması şeklinde kapitalizme hizmet eden bir kadın düşmanlığı pratiği olarak gerçekleşmektedir.

Sonuç olarak yoksulluk ve gelir dağılımındaki uçurum kapitalist krizin iki önemli sonucu olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim, düşük ücretlerle değersizleştirilen ve ücretli emek dışındaki emeği yok sayılan kadın emeğine yeniden bir değer atfetme, kadınları bugün harekete geçiren iki önemli neden olmaktadır. Birçok sahnede ırkçılık, sömürgecilik ve cinsiyetçilikle kol kola yürüyen yoksulluk birçok toplumda ciddi bir öfkeye²⁰ yol açmaktadır. Son 20 yılda gördüğümüz gibi bu öfke sadece yoksul ve azınlık toplumlara ait kadınların bulunduğu yoksul ülkelerin veya gettoların sınırları içerisinde kalmıyor; bu öfke bu sınırlardan taşarak küresel itirazlarla buluşuyor.

²⁰ Son yıllarda neoliberal politikaların yol açtığı yoksulluk krizine odaklanan, işçi sınıfının gündelik yaşamına odaklanarak bireysel ve kolektif tepkililerini ortaya koyan çok sayıda film çekildi. Ancak sınıf öfkesini ve bu öfkenin sonuçlarını çarpıcı biçimde ortaya koyan en iyi filmin Bong Joon-Ho’un ‘Parazit’ (2019) isimli filmi olduğu kesin.

Liberal Feminizmin Özgürlük Yanılsaması: Kadın Mücadelesinin Altının Oyulması

“Feminizm tişörtten sabuna kadar her şeyin satılması için kullanılıyor.”

(Gaag, 2018. 59)

Bir süredir liberal feministler kadın kazanımlarının önemli oranda “artık garanti altında” ve kadınların “artık yeterince özgür” olduğunu ileri sürüyor. Genellikle beyaz ve orta sınıf olan bu kadınlar çoğunlukla cinsiyet eşitsizliğine kimi zaman cinsiyet eşitliğine de pek inanmıyorlar ve büyük oranda “feminizm artık evine çekilip dinlenebilir” inancına sahipler (Catherine. 2019). Yine, kadın özgürlüğünü “fırsat eşitliği vaazına” indirgeyen kalkınma programları ve fonlarla çalışan sivil toplum kuruluşlarına hibeler sağlayan Birleşmiş Milletler gibi büyük kurumlar, batıda kadın mücadelesini ehlileştirmeye ve sisteme entegre etmeye çalışırken “Üçüncü Dünya”da ise kadın özgürlüğü adı altına neoliberalizmin sömürge politikalarının bir aygıtı olarak işlemeye devam ediyor.²¹

Nitekim, Ana akım medyanın ve magazin dünyasının önemli isimlerinden şarkıcı Beyonce yakın zamanda yaptığı bir açıklamada kendini “feminist” olarak tanımladı. “How Big Brands Are Fueling Women’s Empowerment” (Büyük Markalar Kadınların Güçlendirilmesini Nasıl Körüklüyor?) adlı bir yazı kaleme alan Alanah Joseph “feminist olmak havalı” diyor ve toplumsal cinsiyet eşitliğinden yana daha göze çarpan bir tavır takınan pop ikonlarını, dizi senaristlerini, girişimcileri ve teknoloji yöneticilerini ele alıyor. Joseph “Kurumsal pazarlama ve kadını güçlendiren kişi ve ürünlere kaynak aktarıyor ve bu hareketi daha etkili kılıyor.” diyor.²² Yine, uzun zamandır “ticari feminizm bütün ülkelerle şirketlerin yarısı kadınlar bütün evlerin yarısı da erkekler tarafından yönetilseydi çok daha iyi durumda olabileceğimizi” (Sherly. 2013) iddia ederek kadınlara sistem içerisinde ilerleyerek ve iş dünyasında sağlam durarak eşitliği sağlamanın mümkün olduğunu öğütlüyor.

Ancak ticari feminist öncüler bu nasihatte bulunurken sistemin içerisinde kimlerin ilerleyebileceği ile kendileri ilerlerken elde ettikleri kazanım ve kârdan geride kalan kadınların kaçının bundan faydalanıp faydalanmadıklarıyla pek ilgilenmiyor. Sınıf ve etnisiteye tamamen kör olan liberal feminizm sistem karşıtı bir yerde konum-

²¹ Yvonne Heine’nin bu sayıda yer alan “Özgürlük nedir?” yazısı, STK’ların kadın özgürlüğü söylemi adı altında Ortadoğu ve Afrika’da sömürgeciliği nasıl meşrulaştırdığını gösteren çarpıcı bir yazı.

²² https://www.huffpost.com/entry/charged-up-how-big-brands_b_9755540?platform=hootsuite (Siteye giriş: 23 Nisan 2020)

lanmaktan ve toplumsal hiyerarşiyi yıkmaktan ziyade “yetenekli” kadınları “zirveye” taşımak için onları “güçlendirmeyi” hedef olarak önüne alıyor. Bütün amacı imtiyazlı birkaç kadının kendi sınıfından erkeklerle aynı koltuklara oturabilmesini ve aynı maaşı kazanabilmesini garanti altına almaya çalışmak. Ancak imtiyaz sahibi kaç kadının olabileceği ve kârdan kaç kadının yararlanabileceği gibi hayati soruları gündemine dahi almıyor.

Kadınlara erkeklerle eşit olmanın yolunun iş dünyasında sağlam durarak edinilen başarı taşlarıyla döşendiğini nasihat eden liberal feminizm, ilerici ve ticari değerleri referans alıyor. Ancak, liberal feminizmi temsil eden seçkin kadınlar “yükseldikçe” bu kişilerle büyük çoğunluğun yaşamındaki gelişmeler arasındaki uçurum büyümeye devam ediyor. Bunun en önemli örneklerinden biri kuşkusuz Hillary Clinton. Clinton’ın 2016’daki başkanlık seçimiyle Trump’ın cinsiyetçi politikalarına karşı güçlü bir kadın figürü olarak çokça propagandası yapıldı. Trump başkanlık yarışında Clinton’ın özel hayatından eşiyile olan ilişkisine ve kocasının başkanken karıştığı sassyasyonel olaylara kadar Clinton’ı yıpratmak için son derece cinsiyetçi bir kampanya yürüttü. Ancak, Clinton’ın kadın düşmanı kampanyaya karşı güçlü bir kadın figürü olarak sunulması, seçmenleri heyecanlandırmayı yetmedi. Clinton’ın başarısızlığının ait olduğu sınıf ile geride kalan milyonlarca kadın arasındaki uçurumla ilgisi vardır. Nihayetinde bu yenilgisi feministler için bir uyarı işareti olarak “liberal feminizmin iflas ettiğini gözler önüne serdi ve solun mücadele etmesini için bir alan açtı.” (Cinzia, Bhattacharya ve Faraser, 2019).

Öte taraftan, neredeyse her gün kadınların maruz kaldığı ayrımcılığı ve kadınların kendi gücü, yetenekleri ve meslekleriyle iş yerinde güçlü durmasını odağa alan reklamlar filmleri çekiliyor. Yakın zamanda, “I Shape My World” kampanyası Türkiye, Rusya ve ABD’den bir kadın gazeteci, yapımcı, kaykaycı ve bilgisayar mühendisinin dünyalarına nasıl yön verdiklerini konu alan Levi’s reklamı yayına girdi. Türkiye’deki ensest vakalarını gündeme getirmekle tanınan, sıklıkla çocuklara ve kadınlara yönelik şiddeti gündeme taşıyan Melis Alphan’ın oynadığı Levi’s’in reklam filminde Türkiye’de kadınların maruz kaldığı ayrımcılığa yer veriyor. İstanbul’un yoksul semtinde geçen filmde Alphan “Şiddete maruz kalan kadınların sesi olmaya çalışıyorum” diyor. “Melis Alphan önemli gazetelerdeki yerini büyük uğraşlarla kendisi elde etti. Şimdi ise erkek egemen bir sektörün uzun süre görmezden geldiği hikayeleri anlatıyor.” notuyla paylaşılan videoda Alphan şöyle devam ediyor:

“Bana güçlü ve kendi ayakları üzerinde duran kadınlar ilham veriyor. Bana göre Türkiye’de en güçlü hareket kadın hareketi. Kadınlar bir araya gelerek yıllardır çok ciddi bir mücadele veriyorlar. Türkiye’deki kadınlara söylemek istediğim şu: Elalem ne der diye düşünmeyin, sesinizi yükseltin, eşitlik talep edin çünkü sizin hakkınız.”²³

Ticari feminizmin estiği alanlardan biri de moda dünyası. Bir süredir güzellik algısı ten ve saç rengi ile boy ve vücut ölçüleri batının normatif güzellik algısının çok ötesinde seyrediyor. Uzun zamandır Mango ve Zara gibi “Üçüncü Dünya” kadınlarının ucuz emeği üzerinde yükselen kapitalist şirketler aynı bölgelere ait kadınları vitrine koyuyor. Yine, dağınık kaşları, kemerli burunları, ince dudakları ve çekik gözleriyle bu bölgelere ait “egzotik”, “vahşi” ve “maskülen” kadınlar moda dergilerinin kapaklarını süslüyor.²⁴ Aynı ürünlerin reklam filmlerinde sürekli “kadın gücüne” vurgu yapılıyor.

Görüldüğü gibi, feminist öfke/kadın özgürlüğü söylemleri bugün güzellik standartlarına ve medya manipülasyonlarına indirgenmiş durumda. Ancak kapitalist piyasada dolaşıma giren feminist söylemler şu soruyu sorduruyor: Feminizm yayıldı mı yoksa feminizmin gücü yeniden mi keşfedildi? Sol ve kapitalist karşıtı alternatif grupların ve kadınların daha fazla adalet, eşitlik ve özgürlük talep eden söylem ve sloganlarının kapitalist şirketler ve sağ siyaset tarafından kullanılması yeni bir şey değil. Kadın bedeninin reklam filmlerinde kullanılması reklam sektörünün ortaya çıktığı günden beri süregelen bir alışkanlık. Ancak her dönemin ruhu da reklamlara farklı biçimde yansıyor. Bu açıdan 1968’li yıllarda özellikle sigara içen kadınların kullanıldığı imajların oldukça yaygınlaşması sadece özgürlük ve sigara arasındaki bağa gönderme yapmıyordu; bu imaj bu dönem oldukça etkili olan özgürlük algısının kadın bedeniyle birleşince etki gücünün çok daha fazla olduğu bilgisine dayanıyordu. Ancak feminizmin köklerinden koparılıp sisteme entegre edilmesi çabalarıyla beraber özellikle “Üçüncü Dünya”da ayrımcılığa ve eşitsizliğe karşı emekçi kadınların omuzunda yükselen kadın mücadelesinin söylemlerinin kullanılarak kapitalist sömürgeci arzuların hayata geçirilmesinde araştırmaları yeni bir deneyim.

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=ZQHuCfBwQpA>

²⁴ <https://theartgorgeous.com/guccis-newest-face-artist/>

Kadın mücadelesinin yeni bir yükselişe geçtiği açık ancak feminizm söyleminin bunca yaygınlaşması ve hatta ana akımlaşması feminist mücadelenin benimsenmesinden ve kadınların taleplerinin kabul görmesinden değil, feminist söylemin etki gücünden ileri gelmektedir. Clinton gibi popüler figürlerin seçim kampanyalarında feminizmin söylem gücünün keşfedilmesiyle, kapitalist şirketler hem üretime kadınları daha fazla dahil etmek hem de tüketimi arttırmak için bu söylem gücüne daha sık başvurmaya başladı. Bugün büyük şirketlerden siyasi partilere kadar herkes bu büyük etki gücünden faydalanmak istiyor. Benzer şekilde, “Üçüncü Dünya”ya ait imgelerin moda dünyasında kullanıma sokulmasını salt tüketimi kışkırtmak amacıyla kurgulanmış oryantalist bir imaj olarak tanımlamak eksik olacaktır. Bu, “Üçüncü Dünya” kadınlarının omuzundan yükselen kadın mücadelesinin etki gücünün keşfi ve aynı amaçla kullanılma isteğiyle ilgilidir. Nihai olarak, bu kadınlara ait imgenin oryantalizmle birleşmesi çifte bir sömürgecilik arzusundan ileri gelmektedir. Nitekim modadaki bu yeni estetik algı normatif güzellik algısını yıkmıyor; kadınları standart bir bedene hapseden tüketim kültürüne saldıran sistem karşıtı kadınların söylem gücünden faydalanmak ve bu bilinç altını harekete geçirerek kitleleri tüketime daha

fazla yönlendirmek istiyor. H&M’in IŞİD’e karşı mücadele sonucu dünya kadınlarının ilgisini çeken direnişçi kadınların üniformalarını hemen tasarlayarak piyasaya sürmesi aynı biçimde bu direnişin etki gücünden faydalanmak isteyen sömürge arzusundan ileri gelmekteydi. Benzer şekilde, kadın gücüne vurgu yapan Alphan, Levi’sın (ve diğer dünyaca ünlü markaların) üretim merkezlerinin bulunduğu “Üçüncü Dünya”daki sömürü düzeninden²⁵ söz etmiyor. Ucuz iş gücü olarak günde yaklaşık 17 saat çalışan ve ayda 50 dolardan az para kazanan Asyalı kadınların gücü ve özgürlüğüne bu sahnede yer yok. Ancak film aynı etki gücünden dolayı kadın mücadelesine ait cinsiyet eşitsizliği ve kadın gücü söylemlerini merkeze alıyor.

“Üçüncü Dünya”da ay-rımcılığa ve eşitsizliğe karşı emekçi kadınların omuzunda yükselen kadın mücadelesinin söylemlerinin kullanılarak kapitalist sömürgeci arzuların hayata geçirilmesinde araştırmaları yeni bir deneyim.

²⁵ <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/bangladesin-ucuz-iscileri-enkaz-altinda-calisiyor/haber-199341>

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet mücadelesi veren kadınların söylemlerini kullanan bu gibi girişimler kapitalizmin sömürü ilişkileriyle ilgilenmesi bir yana sömürünün bir yolu olarak dolaşıma giriyor. Bu yolla şirketler kâr ederken bu reklamlar ucuz iş gücü olan kadınların sömürü koşullarını görünmez kılıyor. Kadınların sesi olduğunu söyleyen gazeteci kadın bilerek ya da bilmeyerek bu kadınların sesiyle aslında hiç ilgilenmiyor. Nihai olarak Bitch Media'nın kurucusu Andi Zeisler'in deyimiyle "piyasa feminizmi dikkatleri eşitsizliğin derinlere yerleşmiş biçimlerinden başka yöne çeviriyor. Böylece toplumsal cinsiyet mücadelesi kolektif bir amaç olmaktan çıkıp ticari bir markaya dönüşüyor" (Zeisler, 2016 aktaran: Gaag, 2018, 60).

Sonuç Yerine: Direnen Öznenin Kırılğanlığı ve Gücü

Bütün dünyada büyük bir kapanmaya yol açan Corona Virüs salgını bize sadece insanların kaderinin birbirine bağlı olduğunu göstermedi aynı zamanda kapitalizmin içerisinde olduğu krizi de açık biçimde gösterdi. Bu süreç savaşların ve sömürgeciliğin yarattığı eşitsizliklerin yaşamı nasıl alt üst ettiğini çıplak şekilde ortaya koydu. Sınırsız kar arzusuyla doğayı talan eden neoliberal politikaların yol açtığı yıkım bütün dünyayı etkisi altına aldı. Yaşanan kriz işçilerin güvencesiz şekilde işlerini kaybetmesi, işçi ücretlerinin aşağı çekilmesi, otoriter yönetim biçimlerinin meşrulaştırılması, demokrasinin tamamen askıya alınması ve salgının yarattığı krizin maliyetinin onlarca yıl boyunca kadınlar başta olmak üzere en dipte yer alan gruplara ödetilmesi gibi sorunları gündeme getirdi.

Virüsün ortaya çıkması ve küresel düzeyde bu denli etkili olmasının nedenleri konusunda süregiden tartışmalar çeşitlilik gösterse de virüs dolayısıyla ortaya çıkan sonuçlar, kapitalizmin finansallaşmış neoliberal politikalarının iflas ettiğini gösteriyor. Yine bu kriz sonucunda iktidarların daha demokratik mi yoksa daha totaliter mi olacağı tartışmaları sürerken egemenin yaşama ve ölüme dair tertiplelediği bio-politika ve nekro-politikanın yürürlüğe konularak krizin fırsata çevrildiğine iktidarların pratikleri yoluyla birçok şekilde tanık olduk. Bu krizde egemenin ayrımcılığa dayalı tesis ettiği değer hiyerarşisi yürürlüğe kondu. Kimlerin hayatının daha değerli olduğuna, hangi yaşamların yaşanabilir hangilerinin harcanabilir olduğuna, hangi hayatların feda edilebileceğine hangilerinin mutlaka kurtarılması gerektiğine dair pratikler birçok düzlemde çıplak biçimde kendini gösterdi. Sağlık hizmetine erişebilirlikten, hangi hastaların sağlık hizmetinden yararlanabildiğine, ilk kimlerin tedavi altına alındığından kimlerin ihmal edildiğine kadar sağlık alanında vuku bulan ayrımcı pratikler neredeyse her ülkede açığa çıktı.

Öte taraftan, iktidarların salgın dönemindeki ayrımcı ve baskıcı politikaları bize yeni yaşamı inşa etme çabalarının ne denli hayati olduğunu bir kez daha hatırlattı. Aynı şekilde, kadın mücadelenin meşruluğunu, haklılığını ve çok yönlü olması gerektiğini çok daha çarpıcı şekilde gördük. Nitekim bu süreçte de krizinin eşitsiz maliyetinden her zaman olduğu gibi en dipte kalarak ağır yükü taşıyanların yine kapitalist sistemin güvencesiz(leştirildiği) ve kırılgan(laştırıldığı) gruplar olan yoksullar, mülteciler, hükümetlerin gözden çıkardığı yaşlılar ve binlerce yıldır ataerkil sistemin cinsiyetçi uygulamalarına maruz kalan kadınlar olduğuna tanık olduk. Salgın süresince kadına yönelik şiddet neredeyse bütün ülkelerde dramatik biçimde arttı. Böylece, metin boyunca ortaya çıktığı gibi bu şiddetin ataerkil sistemin ürettiği yapısal sorunlardan kaynaklı olduğunu gördük. Çünkü en başta söylediğimiz gibi, kadına yönelik şiddet kapitalist sistemin cinsiyet rejimiyle ilgilidir. Bu nedenle ne şimdiki salgında ortaya çıkan ne de neoliberal politikalar yoluyla savaş ve sömürgeleştirme süreçlerinde ortaya çıkan şiddet sadece buralarla sınırlı bir olgudur. Savaş, felaket ve salgın gibi süreçlerde en çok kadınların etkilenmesi ne bu felaketlerin doğası gereği ne de kadınların “doğası gereği”dir. Bu, kadınların binlerce yıllık sınıflı sistemin ataerkil yapısı içerisinde en kırılgan ve güvencesiz grup şeklinde konumlandırılmalarından ileri gelmektedir.

Ancak savaşın, sömürünün ve egemenliğin yeni biçimleri sürerken kadınlar kenara çekilip olup biteni izlemiyor, çok daha net biçimde safını belli ediyor. Kadın mücadelesinin konumlandığı sistem karşıtı yerin ve “militan” ruhun korunması için kadınlar bugün birçok koldan mücadele ediyor. Bir taraftan ataerkiye ve kapitalizmin vahşi neoliberal politikalarına karşı mücadele ederken diğer taraftan özgürlük adı altında kadın mücadelesinin altının oyularak köklerinden koparılmasına karşı çıkıyor. Öte taraftan, savaşın, şiddetin, sömürünün ve egemenliğin yeni biçimleriyle beraber kadınlara yönelik yeni bir savaşın başlatıldığına dair kanıtlar her geçen gün çoğalırken kadınlar bu şiddete son vermek için yeni direniş stratejileri ortaya koyuyor. Öz savunma yöntemleriyle bedenlerini korumaya çalışırken eş zamanlı olarak değersizleştirilen emeklerine yeniden değer atfedilmesi amacıyla grevin yeni biçimlerini icat ediyor. Ayrıca topyekûn saldırı karşısında daha güçlü durabilmek ve kadın kazanımlarını korumak amaçlı dayanışma yoluyla kadınlar arası bağları güçlendirmeye çalışıyor. Kadınlar bütün bunları yaparken enternasyonal, çevreci, anti kapitalist, anti sömürgeci ve ırkçılık karşıtı bir mücadeleyi eş zamanlı olarak yürütüyor.

Kaynakça

- Cinzia Arruzza, Tithi Bhattacharya, Nancy Fraser, *%99 için Feminizm: Bir Manifesto*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2019
- Ayhan Işık, “1990’larda Sivil Siyaseti Olarak Zorla Kaybetmeler.” *Toplum ve Kuram*, Sayı: 9, 2014, sf. 43-53.
- Fethi Benslama, *Ölüm Siyaseti: Cihatçı Üst-Müslümanlar*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Namık Kemal Dinç, *Ezidilerin 73. Fermanı Şengal Soykırımı*, Zan Vakfı Yayınları, Diyarbakır, 2017.
- Esra Sarioğlu, “Feminizm ve Duygular” *Ayrıntı Dergi*. Sayı 30, Mart/Nisan 2019, sf. 41.
- Silvia Federici, *Cadılar, Cadı Avı ve Kadınlar*, Otonom Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- Michel Foucault, *Toplumu Savunmak Gerekir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Niki van der Gaag, *Feminizm*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Özgür Sevgi Göral, “Devlet Şiddetinden Arta Kalanlar: Kayıp, Yas ve Kamusal Sırlar.” *İçinde: Uysal Ayşen (ed.) İsyan, Şiddet, Yas: 90’lar Türkiye’sine Bakmak*. Dipnot Yayınları, Ankara, 2016, sf. 147-175.
- “Kadın Direniş Yöntemleri I” Sayı 11: Ekim, Kasım, Aralık 2018 ve “Kadın Direniş Yöntemleri II” *Jineoloji Dergisi*. Sayı 12: Ocak, Şubat, Mart 2019.
- Jineoloji Enternasyonal Kolektifi. “Kadın Direniş Yöntemleri II” *Jineoloji Dergisi*, Ocak, Şubat, Mart 2019.
- Judith Butler, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Metis Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Catherine Mayer, *Cinsiyet Eşitliği Dünyayı Nasıl Kurtaracak*, İletişim Yayınları İstanbul, 2019.
- Nancy Fraser. *Fortunes of Feminism. From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*, Verso Books, 2013.

21. Yüzyıl Kadın Mücadelesinde İçeriden Sorular

Şafak Ardem

5000 yıllık erkek egemenlikli-devletçi uygarlığın yapısal bunalımıyla kadın özgürlük sorununun görünürlük kazanması, böylelikle özgürlük ihtiyacının kendi çözümünü dayatacak düzeyde dışa vurması yüzyılımızın temel gerçeğini ifadelendiriyor. Başka bir ifadeyle yüzyılı şekillendirecek potansiyele, özelliklere işaret ediyor. Uygarlık sisteminin bunalımı ve gelişen bu kaotik durum, sistemin sürdürülemezliğinin sonucudur. Bu kaotik anlarda parçalanan-dağılan sistemin en temel yapı taşı, en dip noktası, dağılmanın şiddetiyle dışa vurur ve en çok o görünür hale gelir. İşte günümüzde özgürlük sorunu böyle bir konumdadır. Uygarlığın özgürlük gaspı, en çok üç temel alanda yoğunlaştığından bu alanlarda ikili bir birikim söz konusudur. Birincisi; sömürü çok derinleştirilmiştir. İnsanlığın kimliksel olarak varoluş ve özgürlük sorunu (etnik-sınıfsal-kültürel-ekonomik), cinsiyetçilik sorunu ve ekoloji sorunu, etrafında birikmiş iktidar ve uygulamalarla kaldırılamaz sınırlara varınca sistem çözümlene sürecine girmiştir. İkinci olarak; sömürünün biriktiği bu alanlarda, özgürleşme ihtiyacı ve talebi de o oranda birikmiştir. Yani iktidarın sömürerek sistemini ürettiği bu alanlar aynı zamanda karşıtını güçlü barındıran alanlar olma özelliğine sahiptir. Çünkü bir şey hep sorun halinde kalamaz, bardağın dolması taşmaya yol açar. Ağırlaşmış sorun demek, şiddetli çözüm ihtiyacı demektir. Özet bir ifadeyle tanımlayacak olursak, bunalımın kaynağı iktidarcı ideolojidir. Bu anlamda 21. yüzyıl hem sorunun şiddetle dışa vurulduğu hem de radikal çözüm dinamiklerinin örgütleneceği, çözüme yöneleceği bir yüzyıl ve aynı zamanda kadın yüzyılı olma olasılığına sahiptir. Bu açıdan bu çözümlene haliyle sistemin kendi inisiyatifinde kendini yenileme, beş bin yıldır defalarca pay edileni yine pay etme yani Üçüncü Dünya

Savaşı'nın yaşandığı, diğer yönüyle de halkların, kadınların özgürlük eğilimini örgütleyerek sistemi belirleme savaşında yerini aldığı bir süreçtir. Sistem, tutuculaşarak, saldırganlaşarak, iktidarını yeniden örgütlemeye çalışarak, faşizanlaşarak varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Her tür alternatif, demokratik, özgürlükçü dinamiği kendisi açısından tehlike bulduğundan yok etme, bastırma eğilimindedir. Bunun karşısında ötelenemeyen özgürlük talebi de kendisini giderek daha radikal ve çözüm odaklı ortaya koymaya başlamıştır.

Kadın Özgürlük Sorunu

Kadın özgürlük sorunu ya da toplumsal cinsiyetçilik olarak kavramlaştırılan durum, en dip sorundur. Tüm sorunların ilk halkasını oluşturmaktadır. Önce kadının öncülüğü darbelenmiş, kadın kimliği vurulmuştur. İktidarcı politikalar cinsiyetçiliğe dayandırılarak bu *vurma* hali tüm zamanlar boyunca genişletilerek süreklileştirilmiştir. Uygarlığın temel karakteri buna göre şekillendirilmiştir. Öyleyse kadın özgürlük sorununu doğru bir perspektifle çözmek, aynı zamanda insanlığın özgürlük problemini ve insanla doğa arasındaki tahakküm sorununu çözmeye yol almak anlamına gelmektedir. Sistemin kaosu sorunların görünmesine imkân sunarken, çözüm koşullarının da bu kadar güçlenmesi dünyayı kadın öncülüğünde kurtulma şansına, olasılığına kavuşturmaktadır. Bu maddi koşullara dayalı olarak *dünyayı kadınlar kurtaracak* sloganı, içinde bulunduğumuz zaman itibarıyla büyük bir yaşamsal değer kazanmaktadır. Bu çok önemli bir fırsat olmak kadar tüm kadınlar, insanlık hatta gezegenimizin geleceği açısından çok önemli bir sorumluluktur. Bu fırsatın değerlendirilmesi, sorumluluğun yerine getirilmesi, elbette sadece objektif koşulların niteliğiyle bağlantılı değildir. Mücadele edilmesi, değiştirilmesi, aşılması gereken karşı cephe vardır. Ama en önemlisi de kadın hareketlerinin, bireylerin duruşu; sorunu, çözümü ve özgürlüğü tanımlama şekli ve kendini hangi noktalarda uygarlık karşıtı ve alternatifi olarak ele aldığı hususudur. Abdullah Öcalan, 'Özgürlük Sosyolojisi' adlı kitabında karışımızdakine sen kimsin sorusunun güçlü bir şekilde sorulması ve hesaplaşılması açısından önce ben kimim sorusunun cevaplandırılması gerektiğini belirtir. Böylece, 21. yüzyılın kadın lehine gelişmesi açısından neye ihtiyacımız olduğunu da çok güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Uygarlık güçlerinin saldırılarını karşılamak için uygarlığın maskeli gerçeğini dışa vurma, kendimizi savunmak için ise dayandığı tarihsel toplumsal temelleri bilmek ve güncelin sığınağına sıkıştırılmış bireyci birey tanımlarını aşarak toplumsallıkla güçlenmiş birey gerçeğini görünür kılmak gerekir. Bu durum cins sorunu ve kimliği açısından da en geçerli yöntemidir. Abdullah Öcalan aynı kitabında bu gerçeği şöyle özetlemektedir:

“Hem kendimi hem de binbir kılıklı uygarlık kutsallarını çözümlemek, zor koşulların da çözülmesi anlamına geliyor. Uygarlık kutsalları hiçbir ahlaki ve politik sınır tanımadan üzerimden geçmeye çalışırken bu satırlarla kendilerini sorgulamam, beni tutkulu bir şölen havası içinde kişiliğim, geleneklerim, halkım, bölgem, insanlığım ve evrenimle tanıştırdı. Tanışmak farkında olmaktır. Bu ise yaşamı olanca zenginliği içinde korkusuzca yaşamak ve güçlü savunmaktır!”

Kadın özgürlük mücadelesinin sorun çözücü bir nitelik kazanması ve erkek egemenlikli uygarlığın bunalımını özgürlük lehine aşabilmesi açısından kendisini özgürlük perspektifiyle tanımlamasına, kimliğini somutlaştırmasına ve bunun için de uygarlığın kirinden arınmasına ihtiyacı vardır. Uygarlığın kutsalları olarak iktidar, devlet, erkek, din ve benzerleri kadının da düşünsel, sosyal şekillenişinin temel belirleyeni olarak 5000 yıldır işlev görmektedir. Cinsiyetçiliğin bir yönü inşa edilmiş erkeklik iken, diğer yönü cinsiyetçi temalarla yapılandırılmış verili kadın kimliğidir. İktidarcılık, milliyetçilik, dincilik ve bilimcilik bu verili kimliğin kutsalları olarak etkindir. Sorunun farkında olmak ve bunu reddetmek önemlidir. Ancak sorunun zihniyetin derinliklerine ne kadar nüfuz ettiğini bilmek mücadelenin sonucunu belirleyen esas etkenlerdendir. İçinde bulunduğumuz zamanı ve bu zamanı nasıl özgürlüklü kılabileceğimizi kısaca özetlerken sorgulamalarımızı mücadele zeminlerimize de indirgemek gerektiği doğrusuna ulaşıyoruz.

Kadın özgürlük mücadelesi, aynı zamanda kadın kimliğinin uygarlık bileşenleri dışında kendini özüyle açığa çıkarabilmenin, yeniden oluşturabilmenin de mücadelesidir. Yüzyıl gerçeği açısından kadın özgürlük devriminin gerçekleşmesi için mücadelenin bu yönü çok önemlidir. Marksizmin eksik tahlillerine dair şimdilerde birçok değerlendirme yapılıyor. İnsanlığın özgürlük sorununu doğru tanımlayamadığı, sınıf-devlet-iktidar çarkını aşmak yerine el değiştirmesini çözüm olarak sunduğu, cinslerin özgürlük problemini sınıfsal kurtuluşa dayandırdığı, bu nedenle sistemin bir mezhebi olmayı aşamadığı temelinde değerlendirmeler var. Nihayetinde milyonların emeğiyle gerçekleşen Bolşevik Devrimi’nin sonuçları ortadadır. Bunu da aşan, aslında özgürlük alanını çok geniş tanımlayan, bunun etrafında ciddi bir devinim oluşturan 1968 gençlik hareketlerinin kendisini doğru bir tanıma kavuşturmamak ve örgütleyememekten kaynaklı yaşadığı sonuç hazindir. 1968’ler İkinci Dünya Savaşı’nın sonuçlarından da hareketle ulusal kurtuluş, sosyal demokrasi ve sınıf tahlilli çözüm perspektiflerinin yetersizliği üzerinden ve gerçekten temel sorunları görerek, gündemine alarak somutlaşan büyük bir imkândı. Fakat kapitalizm bu imkânı ezerek, üstüne basarak finans dönemine giriş yaptı. Tüm bunları neden söylüyoruz? 21. yüzyılda kadın özgürlük probleminin görünürlük kazanması ve yaşanan kaotik durum,

erkek egemenlikli sistemi aşabilmenin imkânını barındırmasına rağmen, eğer kadın kimliği ve mücadele alanı doğru tanımlanamaz ve mücadele kendi iç dinamiklerine dayandırılmazsa kadın özgürlük hareketlerinin de akıbeti aynı olabilir. O halde, kadın hareketleri olarak kendi içimizde mücadele konusuna dönüştürmemiz gereken hususların ne olduğu ve bu mücadelenin nasıl yürütülmesi gerektiği noktasında hem netleşmek hem ortaklaşmak gerekiyor. Daha somut bir anlatım yöntemi olarak iç mücadele konularını en genel anlamda belli başlıklar altında tartışabiliriz.

1- Sorunu Ortak Tanımlamak

Erkek egemenlikli zihniyet esas olarak varlığın tanımını muğlaklaştırma, kavramlara yeni anlamlar yükleme, yaşamın algısını farklılaştırma ve mutlaka sistem örüntüsünde cinsleri, toplum ve bireyi bir biçimde kendisine mecbur edecek kanallar oluşturma konusunda deneyimlidir. Bu onun politikasıdır. Bu açıdan kadın ve erkek kimliğinin tanımlanması kadar, bu sorunun kaynağı, oluşum biçimi ve sürekliliği konusunda bu politikaların günümüz kadın özgürlük hareketlerine etkisinin hiç olmadığını belirtmek gerçekçi olmaz. Şöyle ki; cins çelişkisini ataerkil ideolojinin yol açtığı bir çelişki olarak tanımlamakla birlikte ataerkil ideolojiyi, devleti ve modernitenin tüm ayaklarını, en önemlisi de modernite yaşamını bu sorunun parçası olarak ele alıpta yetersiz bir yaklaşım var. Sorunu ortak tanımlayamamak, dünya düzleminde kadın aklını, enerjisini, örgütlülüğünü, eylemliliğini ortaklaştıramamak gibi bir sonuç doğuruyor. Kadın özgürlük sorununun gelişimini iktidarla-devletle-erkeklerle sınıfla bağlantılı ele alıyorsak ve bunları ataerkil uygarlığın temel bileşenleri olarak adlandırırıyorsak günümüz gerçeğinde de bu sistemin varlığı ve sürekliliğini sorunlaştırmak ve cins çelişkisinin kapsamında görmek gerekiyor. Bu nedenle kadın özgürlük hareketleri olarak stratejik yaklaşımımız, sorunun tanımında ve çözümünde ortaklaşmak üzerinden gelişmek durumunda.

Kadın hareketlerinin bu zamanda en büyük riski, bu nedene bağlı olarak etkin-hızlı ortak strateji belirleyememesi. Mevcut haliyle dünyanın birçok yerinde dışa vuran eylemselliklerde erkek-devlet tabirleri birlikte kullanılarak protestolar buna yöneltiliyor. Bu sahipleneceğimiz bir tutum olsa da halen sorunu ortak tanımlama sıkıntısı yaşanıyor. Kadın örgütleri olarak sorunun çözümünü güncel sıkıştıramayız, sistemin birkaç rötuşuyla bir çözüm arayışı içine giremeyiz. Çünkü böyle olması demek kaos durumunu görmemek, bir biçimde yine sistemin koltuk değneklerine dönüşmek demek olacaktır.

Öncelikli adımımız, genel kurtuluşun kadınların kurtuluşu anlamına gelmeyeceği, diğer sorunlardan kopartılmış bir kadın kurtuluşçuluğunun da aslında kadını kurtarmayacağı doğrusunda ortaklaşmak olabilir. Stratejik olarak ikinci adımımız tabi ki kurtuluşun olması için kimden-neyden kurtulmamız gerektiği noktasında ortaklaşma ihtiyacıdır. Yani erkek egemenliğinin devletle-uygarlıkla bağı ve erkek egemenliğinin sistem olarak sürme zamanının devletçi uygarlık olarak tanımlanmasında ortaklaşmalıyız. Çünkü yüzyılın kadın özgürlük mücadelesi kimle, neyle mücadele ettiğini daha somut ortaya koymalıdır. Kadın mücadelesi elit olamaz. Tek tek erkek bireylerden yansıyan egemenlikle mücadele edilmesi gerektiğinin yanı sıra bunu da kapsayan sistemin ideolojik kimliği olarak liberalizmle, devletle, modernitenin yaşamıyla da mücadele edilmelidir. Bu konuda dünya kadın mücadelesinde bir hareketlenme, sorunun kaynağına yönelik tanımlanma girişimleri olmakla birlikte, sistemin ve devletin tümünden reddi henüz gelişmemiştir. Birçok kadın hareketi ise sorunu devletlerle mücadelenin dışında tutmaya özenle çabalamaktadır. Devlet, iktidar kurumlaşmasıdır ve iktidar üretir, cinsiyetçiliğin derinleştirilmesiyle yaşatır kendini. Tüm cinsiyetçi politikaların korunup kollandığı, yasal olarak güvenceye alındığı, şiddetle korunduğu yerdir devlet. Üçüncü Dünya Savaşı sistemin yapısal bunalımına sistemin kendine müdahalesi olarak sürmektedir. Bu savaş kadın özgürlük hareketlerinin doğru müdahalesiyle özgürlük lehine örgütlendirilmezse tekrar egemenlikli sistemin yeni versiyonunu üretmekten kurtulamayacaktır. Bu durumda kadınlar ve halklar kaybeder. Tüm özgürlük

sorunlarının kaynağında erkek egemenliğinde beslenen uygarlık sistemi var. Buna rağmen, bunu dışında tutarak mücadele yürütemeyiz. O halde sorunun kaynağına odaklanmak, çözümün yönteminde de bu kaynağı aşmak esas olmak durumunda. Bu bağlamda ideolojik olarak ortaklaşmak, bu konuyu mücadeleye dönüştürmek, ortak paydalarda buluşmak durumundayız.

2- İktidarın Ötekileştirici Politikalarına Karşı İç Mücadele

Kadın kimliğinin nasıl tanımlandığı ve ataerkil ideolojinin bunda ne kadar rol oynadığı konusunda biraz daha somutlaşırsak milliyetçilik, dincilik, sınıfsal duruşların kadın özgürlük

Erkek egemenliğinin devletle-uygarlıkla bağı ve erkek egemenliğinin sistem olarak sürme zamanının devletçi uygarlık olarak tanımlanmasında ortaklaşmalıyız. Çünkü yüzyılın kadın özgürlük mücadelesi kimle, neyle mücadele ettiğini daha somut ortaya koymalıdır.

hareketlerindeki etkinliği ve mücadelenin gelişimi önünde yol açtığı engeller daha rahat görülebilir. İktidar kendisini cins-kültür-etnik kimlik-inanç biçimleri, kısacası her türlü farklılığın tahakkümü ve kullanımı üzerinden örgütlerken tüm bu alanları da kendi içinde birbirine yabancılaştırma, ötekileştirme, karşılaştırma algısıyla şekillendirmiş, birbiriyle çatışır hale getirerek aslında bunların taşıdığı özgürlük potansiyelini etkisizleştirmiştir. Bu bir doğrudur. Bu açıdan kadınlar olarak taşıdığımız etnik, dinsel, kültürel farklılıklara dair iktidarcı perspektifle yaratılan algıyı ve bunun yol açtığı birbirine yaklaşım sorunlarını bir iç mücadele konusu olarak görmek durumundayız. Bazı kadın özgürlük hareketlerinin resmi politikayla çelişmemesi, genel düzlemde yaşanan sorunların çözümüne müdahil olmaması, kapsayıcı olmaması önemli oranda bu durumdan kaynaklıdır. Örneğin milliyetçilik miti üzerinden bir kesimin kimliği ve özgürlüğü gasp edilmekte ama kadın özgürlüğü adına hareket ettiklerini söyleyen bir kesim, bu gaspı meşru kabul etmekte, milli marşı gururla okumakta ve bu politikaları desteklemekte, üstün millet tutumuyla diğer etnik gruptan olan kadınlara yaklaşmaktadır. Kürt kadınlarına yaklaşımda, Ortadoğu’da, dünyada bu yaklaşımların etkisi önemli oranda görülmektedir. Oysa milliyetçilik etnik kimliklerin hapisanesidir ve tamamen iktidarın kullanımına uygun hale getirilmiş yapay bir tanımdır. Nerede fetişleştirme varsa mutlaka orada gerçek olmayan, sanal, oluşturulmuş yapay bir durum var demektir. Çünkü gerçek olanın gücü varlığındandır, fetişleştirmeye ihtiyaç duymaz. Milliyetçilik kadın sorunun görünürlük kazanmasını gölgelediği gibi kadınların birbirine yaklaşımını da etkilemektedir. Aşağı görülen halklar, etnik kimlikler ve gelişkin-üstün millet olarak kendini tanımlayanlar arasında eşitsizlik büyütülmekte ve normalleştirilmektedir. Coğrafya faktörü de bu anlamda roller yüklenerek ötekileştirilmektedir. İktidarın kadına bu bakışı ciddiye alınması ve mutlaka mücadele konusuna dönüştürülmesi gereken bir konu olmaktadır. Etnik ve inanç kimliğinden kaynaklı hiç kimse ötekileştirilemez, özgürlük mücadelesinin ortak paydalarından biri de bu olmak durumundadır. Hindistanlı bir kadın nasıl ki kast ve inanç sisteminin cenderesine alnamazsa aynı şekilde Kürt kadınları, Afrikalı, Arap, Süryani, Ermeni kadınlar da ikinci sınıf statüsüyle adlandırılmazlar. Hiçbir etnik kimlik diğerinden üstün olmadığı gibi hiçbir inanç biçimi de diğerinden üstün, gelişkin değildir. Kapitalist modernitenin bu anlamda birinci-ikinci-üçüncü ve bilmem kaçınıcı sonsuz sıralamaları doğrultusunda kadınların birbirine bakışı olamaz. Nitekim bunun etkisinde olan tutum ve yaklaşımlar yansıyabilmektedir. Mesela etnik kimlik üzerinde gelişen tahakkümle mücadele etmemek onu onaylamaktadır, resmî ideolojinin oluşturduğu milliyetçi, dinci yargılarla yaklaşmak ataerkil ideolojiyi büyütme, onu temsil etmek ve yaşatmaktadır. Kadın özgürlük hareketleri bu anlamda kendi içinde bunu bir mücadele konusuna dönüştürebilmeli ve kendisini ataerkil ideolojinin kirinden arındırabilmelidir. Ne Hristiyan inancını taşıyanlar gelişkin toplumlar ya da günahkâr gruplardır

ne İslami inanca sahip olanlar aynı şekilde tümünden negatif ya da pozitif nitelik taşıyor ne de herhangi bir inanç ve mezhebe dahil olmak bu şeyleri gerektirir. İnancın siyasallaştırılması zaten ötekileştirmenin amaçlanması üzerindendir.

Aynı şekilde toplumsallık insanlığın başlangıcından itibaren bir form olarak oluşmuş ve her toplum kendi yaşam değerlerini kültürel birikim olarak somutlaştırmış, hatta kendi kimliğini böyle tanımlamıştır. Toplumsallık bu anlamda insanlığın gelişim formudur ve kültür bunun somutlaşmış, birikmiş zenginliği olarak nitelik kazanmıştır. Erkeğin iktidarcı gerçeği her zaman parçalamaya, el koymaya meylederken toplumsal güç haline gelmek esas olarak kadının birleştirici, bütünleştirici özelliklerinin öncülüğü ve etkinliğiyle gelişmiş demek yerinde bir tanım olur. Bir toplum, bir kültür kendini örgütlenme ve büyütme imkânı bulduğu oranda gelişimini sürdürür. Gelişim imkânı anlamında koşulların elbette etkisi vardır ama varlığın özü anlamında toplum ve kültürel değerler birbirinden aşağı ya da büyük değildir. Batı'nın Doğu'ya üstünlüğü, şu milletin diğerine üstünlüğü gibi dayatma ve politikalar tamamen iktidar merkezlidir ve kadın hareketleri bu gerçeklikle alenen mücadele etmek, tavır almak durumundadırlar. Bu anlamda bir batı merkezizetçiliği, oryantalist bakış açısı kadın hareketlerinin de temel sorunlarından. Oryantalizm bir bakış açısıdır, dışardan tanımlama biçimidir, gerçeği farklılaştırıcı algı ve duruştur. Günümüz kadın hareketleri açısından bunun bir sorun olduğunu, belli düzeyde etkilerinin bulunduğunu kabul etmek gerekir.

Toplumsallığın gücünü kavramadan kadın olgusu kavranamaz, kadın olunamaz. Kadınlığı salt biyolojik olarak tanımlamayıp ifade ettiği sosyal gerçeğiyle bütünleyeceksek bu böyledir. Oryantalist bakmak -ki bu sadece batılı kadınların sorunu değildir, Ortadoğu'lu kadınların da birbirine bakışında bu etkilidir- ama kadın özgürlüğü adına mücadele yürütmek ya da talepkâr olmak elbette çelişik bir durumdur. Baskın olan iktidarcı ideolojinin bakış tarzı olunca kadın özgürlük alanının hem tanımı hem de çözümü gerçek bir nitelik kazanamaz ve sistemi aşacak gücü elde edemez.

Kısacası kadın özgürlük hareketleri bu alanlarda iktidarcı ideolojinin tuzaklarına düşmeden, hatta bundan da öte tam karşısında yer alarak erkek egemen sistemin ötekileştirici politikalarıyla mücadele etmek durumunda. Dünya-daki tüm insanlar ve kadınlar eşittir, farklılık bu eşitliğin gerçek hazinesidir. Kadın özgürlük hareketleri farklılık üzerinden örgütlenmiş iktidarcılığı görerek, onu kimlik ve coğrafya tanımından arındırarak ortak bir ilkesel, kültürel duruş kazanabilir. Özgürlük değeri olarak bunları sahiplenmek gerekir.

3- Kadın Özgürlük Sorununu Tanımlamada Ortaklaşmak

Ataerkil ideolojinin günümüz temsili olan liberalizm, özgürlük alanlarının tanımlanmasına karşı çıkmamakta ama bu alanların kendi perspektifiyle ele alınmasını sağlamaktadır. Kadın özgürlüğü talebinde en istekli, eşitlikler sorununu söyleminden düşürmeyen, barış ve demokrasi kavramlarını en sık ve dokunaklı sıralayıcı, insani yardım gibi söylemleri en çok bayraklaştırıcı olan ama özünde hepsinin canına okuyan bir ideoloji. Çünkü liberalizm sorunun varlığıyla ayakta kalıyor. Bu, kadınlar olarak bizim tarafımızdan da yetkince tanımlanmayı gerektiren bir konudur. Kadın özgürlük sorununu tanımlarken, özgürlük sorununu dile getirirken liberalizmin muğlaklaştırıcı girdabından kurtulmak gerekiyor. Yoksa liberal ideolojinin hedeflediği durağa kendi slogan ve adımlarımızla varmış oluruz. Hem de bunu kendi istemimiz olarak gördüğümüzden onu yüceltir, olması gerekenmiş gibi benimser ve sistemiçileşmeyi gönüllü yaşarız. Bu durumun alkışlayanı ise liberal ideoloji-ataerkil sistem olur.

Liberalizm nasıl ki tüm sorunları bireyselleştirerek durumun anlaşılmasını ve çözümünün gelişimini engelliyorsa; özgürlükler sorununu da farklılaştırarak, başkalaştırarak, çarpıtarak, ziyadesiyle bireyselleştirerek aslında etkisizleştirmek istiyor. Sistem küresel düzeyde örgütlenirken tüm sorunların tanımını lokalleştirmek, bir kesit, bir yer, bir kimlikle sınırlandırmak, sadece şimdinin sorunuymuş gibi yansıtmak, ataerkilliğin günümüz temsili olan liberalizmin en çok başvurduğu yöntemidir. Bu nedenle özgürlük taleplerinin yoğunlaşacağı alanları yalnızlaştırmayı ve marjinalleştirmeyi mücadele yöntemi olarak geliştirir. Kadınlar olarak bunu kendi iç meselemiz olarak görüp mücadele konusu haline getirmeliyiz. Ama nasıl? Liberalizmin ideolojik olarak etkilerinin sorunun ele alınış tarzı itibariyle kadın hareketlerine de yansıdığı görülebiliyor. Örneğin sorunu eliteleştirmek, marjinalize etmek, cins olgusunu kavramsal olarak öne çıkarmak ama cins kimliğini doğru tanımlayamamak görülmesi gereken bir sorundur.

Tüm kadınların özgürlük probleminin çözülmesi, aynı zamanda toplumun da erkeğin de özgürlük probleminin çözülmesi anlamına gelir. Yani özgürlük sorununu cinsler açısından tanımlarken bunun toplumsal niteliğini görebilmeliyiz. Genel kurtuluş aynı zamanda kadının kurtuluşu değildir ama kadın özgürlüğü genel sorunların çözümünüyle direkt ilişkilidir. Çünkü sorunun kaynağı ortaktır. Ulusal, sınıfsal, kültürel, vb. farklılıklardan kaynaklı sorunları, yine doğa üzerinden gelişen sömürü düzenini de kadın özgürlük alanı kendi sorunu olarak görmek durumunda. Bu sorunlar iç içedir, ilk adımı kadın özgürlüğüdür ama diğer adımlar kopmaz halkalar olarak sürmektedir. Hiçbir sorun tek başına çözülerek genel kurtuluş ya da özgürlük elde edilemez. Halkların özgürlüğünü sağlayamazsak

kadın özgürlüğünü kalıcılaştıramayız, doğadan kopuş felaketini önleyemezsek insanlar olarak yaşayacak bir mekâna sahip olamayız. 21. yüzyıl mücadelesi kadın öncülüklüdür, öncü devrim kadın devrimidir. Ancak demokratik devrim, yapısal devrim yani devletin aşılması yerel idari-özerk ama konfederal bütünlükle ortaklaşmış örgütlülüğün gelişimi sağlanmadan devrimimiz özgürlüğü kalıcılaştıracak koşullara sahip olamaz. Stratejik bir esas olarak halkların özgürlük için kalkışmasını sağlamalı, halk muhalefetini doğru noktalara kanallandırmalı ve devletçi sistemin aşılması için etkin hale getirmeliyiz. Kadın örgütleri olarak sorunu marjinalize eden, haliyle liberalizmin etkisiyle muğlaklaştıran yaklaşımlarla mücadele etme ihtiyacı kesinlikle vardır. *Nasıl bir özgürlük, nasıl bir yaşam, nasıl bir toplum, nasıl bir sistem* sorularını cevaplandıramayan bir kadın özgürlük mücadelesi olabilir mi?

Bu konuyla bağlantılı olarak, bu defa da tersinden genel sorunları çok önceleyen ve kadın sorununu görünmez hale getiren yaklaşım sorunu da ele almak gerekiyor. Kadının enerjisine, mücadele dinamiğine dayanan ama kadın özgürlüğüne stratejik yaklaşmayan ideolojik tutum ve politikalara kadın örgütleri açık olmamalı, bununla mücadele edebilmelidir. Örneğin bir coğrafyada yaşanan savaşın genel tablosunu genel sorunlarla bağlantılı çizmek, ama kadınların yaşadıklarını ve haklarını görmemek, ihtiyaçlarını tanımlamamak ve çözüm kapsamında öncelik vermemek bir sorundur. İster ulusal ister sınıfsal perspektifli olsun salt genel kurtuluşçu yaklaşımların esas anlamı kadına taktik yaklaşımdır. Nitekim tüm sistem partilerinin, hareketlerin bile kadın kolları vardır. Amaçları tamamen

kendini örgütleyebilmenin koşullarını kadın kitle-sine, enerjisine, kabulüne, dolayısıyla topluma dayandırabilmektir. Kadın üzerinde tasarrufta bulunmakla kalmaz, kadın enerjisini kullanır. Yani kadın adıyla örgütlenmek gerçekten kadın özgürlüğünün örgütlülüğü anlamına gelmiyor. Bu noktada 'hangi kadın' sorusunu yöneltmek elbette iç netleşme sağlamak gerekir. Genel kurtuluş adına kadını kullanmakla, kadınlık kimliğinin istismarıyla kadınlar aracılığıyla toplumu iktidara bağlamak aynı zihniyetin sonuçlarıdır. Bunu yapanların bir kısmının kadın olması işin özünü değiştiriyor. Kadını görünmez hale getiren genel kurtuluşçulukla karşıdan; kadın adına kadınlığı istismara açık hale getiren tutumlarla da cins olarak içten mücadele etmek gerekir.

Kadın
örgütleri olarak
sorunu marjinalize
eden, haliyle liberalizmin
etkisiyle muğlaklaştıran yak-
laşımlarla mücadele etme ihti-
yacı kesinlikle vardır. Nasıl bir
özgürlük, nasıl bir yaşam, nasıl
bir toplum, nasıl bir sistem so-
rularını cevaplandıramayan
bir kadın özgürlük mü-
cadelesi olabilir
mi?

4- Kadın Kimliğini İktidardan Arındırmak

Değerlendirdiğimiz konuların daha somut hali olarak iktidarcılığın benmerkezci, statükocu, sınıfsal temsiliyetlerinin kadın hareketleri açısından etkisini daha detaylı vurgulayabiliriz. Kadın kimliğinin iktidardan arındırılması öncelikle zihinsel alanda geliştirilemezse ve kişiliğin gelenekselliği aşarak özgürlük ölçülerinde yeniden yapılandırılması sağlanamazsa kadın özgürlüğü kalıcılaştırılmaz. Geleneksel kadın olarak tanımladığımız özellikler kendine aidiyeti yitirmiş, uygarlıkça şekillendirilmiş gerçekliği ifadelendirir. Eğer sorunsallaştırılmazsa ve gerçekten mücadele konusuna dönüştürülmezse mevcut kadınlığın aşılması ve kadın kimliğinin özgürlük ölçüleri temelinde açığa çıkarılmasının imkânı gelişmez. Zaten mevcut olan da iktidarı, gelenekselliği ürettiğinden böyle bir duruşun kadın özgürlük tanımı ve talepleri salt bazı haklarla sınırlı bir çerçeveye sıkışır. Bu da aslında ataerkilliğin, iktidarın temsiliyetinden öteye bir gerçeği ifadelendirmez. Yani kadın olgusunun, kimliğinin iktidardan tümenden arındırılmaması, kadın özgürlük alanında da ataerkilliği üretebilir.

Nitekim kadın hareketleri açısından böyle yansımalar ve sorunlar mevcuttur. İktidarcılık kendisini benmerkezcilik olarak somutlaştırırken, kadın hareketlerinin birbirine yaklaşımında bu durumun etkilerini görmemek mümkün değildir. Mesela batı merkezli kadın örgütlerinin önemli bir kısmının kendisini merkeze alan, üstten, soğuk, cins kimliğine teknik ve dar sınırlarda yaklaşımı söz konusudur. Aslında bu hem cins kimliği tanımının hem de mücadele alanının daraltılmasına yol açmakta ya da bütünlüklü hale gelmeyi önlemektedir. Kadın örgütlerinin ilişkisi, örgütlülüğün hacmi ne olursa olsun, öz olarak eşitlerin ilişkisi olarak demokratik esaslarda gelişmek durumundadır. İdeolojik olarak başka bir coğrafyada kadın sorunu başka tanımlanıyor ve bu tanıma dayalı ciddi bir mücadele yürütülüyorsa buna açık olmak, bununla buluşmak ve deneyimlenen sonuçları ortaklaştırmak gerekiyor. Ama bunun yerine benmerkezci tutumlar hem ideolojik hem de pratik deneyimlerin doğruluğunun ve sonuçlarının ortak pay edilmesinde engelleyicidir, haliyle kadın özgürlük alanını zorlayıcıdır. Benmerkezcilik peşin hükümle kendini doğru bulmakta, bunun dışında kalan gerçek doğruyu görmezden gelmekte ve baskılamaktadır. Bu iktidarcı ve tehlikeli bir durumdur. Çünkü gelişimi ve bütünleşmeyi engeller. Kapitalizmin merkezinde olmak, gelişimin, doğrunun, özgürlük ölçülerinin, demokratik değerlerin temsili olmak anlamına gelmez. Tersine iktidarın en çok kurumlaştığı merkezde olduğun anlamına gelir ki kadınlar açısından bu bir statü ve avantaj sağlamanın ötesinde cenderede olma gerçeğini ifade eder. Ama iktidarcılığın düşünsel, sosyal etkilerini çözememek, iktidarın temsiline ve dayatıcılığına götürür. Kadın hareketlerinin birbirine yaklaşımında bu durum sınıfsallık olarak da kendisini ortaya koyabiliyor ya da somutlaşıyor. Üstün ulus, üstün sınıf dürtüsüyle vücut bulmuş bir

kimlik ya da hareket, kuşkusuz kadın özgürlükçü olamaz. Tersine kadın özgürlüğünün engelleyeni, tıkayanı, saptıranı, parçalayanı, karşıtlaştıranı olur. Bu çok ciddi bir mücadele konusudur. Kapitalizmin en temel merkezlerinden biri olan Paris’te, uygarlığın erkeklik gerçeğince saldırıya uğrayan ve katledilen büyük kadın özgürlükçülerini saygıyla anarak şöyle bir örnek vermek istiyorum; Fidan Doğan arkadaşımız Kürt Kadın Özgürlük Hareketinin diplomatik alanda temsilcisiydi ve kadın örgütleriyle görüşüyor, Kürt kadınları adına kadın özgürlük mücadelesinin ortaklaştırılması için çabalıyordu. En çok etkilendiği ve eleştirdiği bir durum olarak şunu belirtiyordu;

“Kadın hareketleriyle görüşmeye gittiğimizde karşılaştığımız diyalogun ilk cümlesi ne istediğimizin sorulmasıydı. Yani biz kimiz, kadın özgürlüğünü nasıl tanımlıyor, nasıl mücadele ediyoruz ve onlara ne katabilirizden öteye öncelikle bizlere mutlaka bir şeyler istemeye gelmişler gözüyle bakıyorlar. Oryantizm yansıyor bu bakışlarda. Sınıfsallık, benmerkezcilik vardı tutumlarında. Kuru, soğuk, üstten, hep bir şeyler vereceğini düşünen bir hareket ya da mantalitenin özgürlüğü gerçekten anlaması mümkün değil”.

Fidan arkadaşımızın da belirttiği üzere kendisini merkeze alan, üstün sınıf yaklaşımıyla hareket eden bir kadın duruşu sistemiçileşmiş bir temsiliyete sahiptir ve ciddi anlamda iktidarın etkisindedir. Dolayısıyla bu duruş kadın sorunun çözümüne değil, kadın özgürlük alanının istismarına yol açar ve sorunun kadın cephesinden tasarrufluğundan öte bir yere varamaz. Bu duruş ve yaklaşımların mutlaka kadın örgütleri ve bireyleri olarak hem kendi içimizde hem de birbirimize karşı mücadele konusu haline getirmemiz ve kadın özgürlük alanını iktidardan arındırmamız gerekiyor. Ancak böylelikle kurtuluş ve özgürlük doğru tanımlara kavuşarak kadınların ortak paydası ve bütünleyeni haline gelebilir.

Tam da bu noktada kadın dayanışması demokratik bir içerik ve eşitlik ilkesiyle bütünleşmiş bir nitelik kazandığı oranda anlamlı olabilir. Fakat benmerkezcisi, sınıfsal yaklaşımların etkisiyle bazı kadın örgütlerince dayanışma adıyla yansıyan, tâbi olmanın dayatılmasıdır. Dayanışma, tâbi olmak anlamına gelmemeli çünkü bunu içermemekte, bunu gerektirmemektedir. Dayanışmak herkesin kendi yanındaki artıyı pay etmesi anlamına geliyor. Artıdan bir parça verirken karşısındakinin iradesini baskılamak, özgürlükçü bir davranış değildir. Bunun ötesinde ancak ataerkil geleceğin, iktidarın davranış ve ilişki biçimi olarak adlandırılabilir. Dolayısıyla tüm bunların düşünsel, haliyle kavramsal ve davranışsal olarak kadın özgürlük alanının iç mücadele konusu haline getirilmesi ve iktidardan arındırılması gerekiyor.

Kadın özgürlük hareketleri, güçleri açısından statükoculuk da bir sorundur. Kaynağını da iktidarcılıktan alır. Nihayetinde tarihsel-toplum bilincine dayalı olarak kadın

sorununun görünürlüğü ilk halkaya kadar tanımlanabiliyor ve iktidar, erkek egemenlikli zihniyet ve yapısallığı bütünleyen bir kavram olarak tarif edilebiliyorsa bu çok önemli bir gerçektir. Diğer taraftan kadın özgürlük hareketleri açısından ideolojik tartışmaların yeterince yürütülememesinden de kaynaklı olarak statükocu dayatmalar gelişebiliyor. Haliyle sorunun tanımı ve çözümü noktasında tıkayıcı yaklaşımlar gelişebilmektedir. Örneğin Demokratik-Ekolojik-Kadın Özgürlükçü paradigmaya dayalı olarak kırk yılı aşkındır Kürt kadınlarının öncülüğünde yürütülen kadın özgürlük mücadelesi Rojava somutunda görünürlük kazanacak bir gelişmeye evrilmiştir. 21. yüzyıl açısından kadın özgürlük mücadelesinin dayanabileceği, hakikati çok güçlü ideolojik bir çerçeve burada somutlaşmaktadır. Burada *kadın sorunu nasıl tanımlanıyor; çözümü neye dayanıyor; özgürlükler alanı nedir ve nasıl örgütlenir* gibi sorulara cevaplar aranabilir. Bunun yerine mesela klasik marksist yaklaşımları kadın özgürlük alanına dayatmak; bu gelişmeyi görmezden gelmek ne kadar gerçekçi ve bilimsel bir yaklaşım olur? Esas olan kendini merkeze alıp dayatmadan yaşamı ilerleten, ihtiyaçlara cevap veren bir düşünsel duruşu geliştirmektir. Aksi bir duruşun pratik değeri ya da haklılığı olmaz. Feminist yaklaşımların çok parçalı gerçeği açısından da bu belirtilebilir. Kadın özgürlük alanı, temel noktalarda ortaklaşmadan niyet beyanlarından ibaret, duruş ve pratikleşmelerle 21. yüzyılı örgütleyemez, yüzyılın gerçeğini böyle belirleyemez. O halde niyet beyanının ötesine geçebilmek açısından ideolojik tartışmaları yoğunlaştırmak, gerçeği görmeye ve gerçek etrafında ortaklaşmaya açık olmak ve tabi ki bu gerçeğin pratik sorumluluğunu almaya hazır olmak gerekiyor.

5- Cins Bilincini Tanımlamada Ortaklaşmak

Cins bilinci ve sevgisine her zamankinden daha fazla ihtiyaç var. Daha doğrusu kimlikli farkındalık ancak bizleri gerçeğimizle tanıştırabilir. Bu anlamda kadın örgütleri olarak cins bilincini propaganda ya da dar sınırlarla belirlenmiş tanımların ötesinde bilimsel bir çerçevede tanımlamamız ve bu tanımda ortaklaşmamız önemli olmaktadır. Sadece kadın olmak yetmiyor, kadın olmanın varoluşsal gerçeğini bilmek, kadın olarak tarihsel arka planımızı tanımak ve toplumsal gerçeklik içinde bu bilinçle yer almak gerekiyor. Liberalizm, cins bilincini çarpıklaştırıyor ve kadınlık olgusunu yasal olarak tanımlanmış bazı haklar çerçevesine sıkıştırıyor. Hatta STK'lar yoluyla bilincimizi çarpıtmanın, yani özgürlük mücadelesi yürütüyormuş yanılsamasının gelişmesine yol açıyor. Hem bilincimizi hem mücadele alanımızı ve ihtiyaçlarımızı istismar ediyor. Bu STK'lar aracılığıyla kadın özgürlük alanının radikalizmini törpülüyor, ehlileştiriyor, fonlar yoluyla kendine bağlıyor, bağımlılaştırıyor. Sonuçta sistemiçileştiriyor, hatta neredeyse kadın mücadele alanını hobiye dönüştürecek kadar çarpıklaştırıyor, talileştiriyor. İdeolojik olarak

bunun farkında olmak ancak kendini doğru tanımlamakla mümkündür. Ancak güçlü bir cins bilinci, tüm bunları görerek ve karşısında yer alarak kendi farkımıza varışımızı sağlayabilir. Ve özgürlüğe yönelmenin yollarını ve yöntemlerini, radikal mücadelesini açığa çıkarabilir.

Bilinç tanımayı; tanımak buluşmayı ve sevgiyi doğurur. Erkek egemenlikli sistemin kadın duygusunda ve kadın cinsinin birbirine yaklaşımında yol açtığı yabancılaşma, bir sorundur. Bununla birlikte birbirimizle rekabet ilişkisi kurmak, kadının cins olarak toplumsal güç haline gelmesini ve özgürlüğe yönelmesini engelleyen bir başka temel husustur. Kadının kadınla rekabeti değil, birlik ilişkisinin gelişmesi açısından kendimizle ve birbirimizle yeniden tanışmaya, buluşmaya ihtiyaç vardır. Kadının cinsiyle ve özgürlük sorunuyla ilişkisi teknokratça olamaz. Tanımak, buluşmak, ruhsal, duygusal, düşünsel olarak ortaklaşmak ve bunun açığa çıkardığı özgürleşme ihtiyacıyla mücadeleye yönelmek, kadın özgürlük mücadelesini sonuç alıcı hale getirebilir. Cins sevgisinin düşünsel bir kavrayış ve içsel bir duygu olarak geliştirilmesi gerekir. Bu sevgi hem kadını bir cins olarak kolektif kimliğe kavuşturur hem de toplumsallaştırır. Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi'nin de kendi gelişimini dayandırdığı en temel dinamiği, cins bilinci ve sevgisinin açığa çıkardığı enerji ve bununla oluşturduğu kolektif kimliğidir.

Özgürlük toplumsaldır aynı zamanda, anlamsal bir varoluşla özdeştir. Varoluşun anlamsal niteliği ancak doğru bir bilinç ve bu bilincin farkına vardığı gerçeklerle bütünleşme, onları uygulama gücüyle değer kazanabilir ya da somutlaşabilir. Cins bilinci ve sevgisinin yetersizliği, ataerkilliğin kadın bakışını ve tanımını aşamamakla bağlantılıdır. Nitekim kadın hareketlerinin iç ilişkilerinde kısmen yansıyan bazı kuru, üstenci, formülcü yaklaşımlar, cins bilinci ve sevgisinden yoksunluğun ürünü olarak gelişmektedir. Kadın hareketlerinin ilişkisi iki devletin bürokratik temsilcilerinin karşılıklı olarak *ne verdim, ne aldım* tüccarlığı ve ruhsuzluğuyla gelişemez. Böylesi duruşlar kadının kadınla yoldaşlığını, hareketlerin birbirine güvenini zedeler. Kadının kadınla ilişkisinin özgürlük değerleri temelinde yeniden şekillenmesi açısından kim olduğumuzu bilmemiz önemlidir. Bilmenin yeniden bizi bizle tanıştıran gücüyle iktidarcı yaklaşımlardan arınmamız, özgürlüğümüz ve tüm insanlığın özgürlüğü açısından çok önemlidir.

Cins mücadelesi, öncelikli olarak kendi içimizde yürütmemiz gereken bir olgudur. Yani geleneksel yönlerin ayrıştırılması, var oluşun cins bilinci üzerinden örgütlen-dirilmesi, kurtuluşa yönelişin yol ve yöntemlerinin netleştirilmesi ve elbette bunun sağlanması cins mücadelesiyle geliştirilebilir. Cins mücadelesinin doğru yürütülmesi açısından özgürlük ilkelerine dayanması önemli. Bu ölçüyle yanlış eleştirilmesi, mücadelenin aleni yürütülmesi ve mutlaka birbirini büyütmeyi esas alacak bir tarzda ilerletilmesi gerekir. Bu konuda birtakım sıkıntıların olduğunu kabul etmek lazım. Düşünsel olarak ortaklaşamamanın sonucu olarak mücadelenin ölçülerinde

de ortaklaşma sağlanamaz. Bu nedenle iktidarın yol ve yöntemleri cins mücadelesinde yeterince aşılamaz. Örneğin eleştiride açık olmamak, birbirini güçlendirecek bir eleştirisellik geliştirememek, kadın özgürlük alanını tasarruf altına almak, kadın özgürlük mücadelesini güncelle sıkıştırmak ve alanını daraltmak, rekabetçiliğin kadın ilişkisi ve ortamına yansıtılması vb. konularda daha da detaylandırılabilir. Kadın özgürlük hareketlerinin bu kapsamda yaşadığı sorunlar, yetmezlikler elbette özgürlüğümüzü kazanmanın ve kalıcılaştırmanın önünde engel teşkil etmektedir. Liberalizme, dolayısıyla erkek egemenlikli sisteme kapı aralamakta, ömrünü uzatmakta ve onları gelecekle ilgili umutlu olmaya yöneltmektedir. O halde cins mücadelesinin cins bilincine dayanarak ölçülerini özgürlük değerleri temelinde belirlemesi ve kadının iktidardan arınmasını, kendi iç ilişkilerinde demokratikleşmesini sağlayacak bir işlevselliğe kavuşması gerekir.

6- Düşünsel ve Örgütsel Ortaklaşma

Cins bilinci ve mücadelesinin ortak ilkeler temelinde geliştirilmesi açısından ideolojik-teorik eğitimlerin güçlenmesi, akademileşmeye ağırlık verilmesi ve ortak tartışma platformlarının oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Gerek Ortadoğu gerek dünya düzleminde kadın hareketliliği, platformları, eylemsellikleri, dinamiği oldukça görünür hale gelmiş bulunmaktadır. Tabi ki bu önemlidir ama 5000 yıllık uygarlık gele-

neğini, kültürünü, yapılaşmasını aşmak açısından daha fazla

şeye ihtiyaç olduğu kesindir. Ortak bir akıl, bunun için

ortaklaşmış fikir tartışmaları ve ortaklaşmış doğru-

lar etrafında örgütlenmek gerekiyor. Kuşkusuz

uluslararası kadın platformları ve eylem plan-

ları önemli olmakla birlikte ortaklığın esas

olarak ideolojik zeminde geliştirilmesi ge-

rektiği açıktır. Düşünsel olarak sağlanan bu-

luşma ancak amaçlı bir ortaklığı ve uzun

vadeli bir mücadeleyi geliştirebilir. Bu ko-

nuda eksikiz. Örneğin ideolojik olarak ka-

zanılan bilinç ve edinilmiş tecrübeler var.

Fakat bunları birbirine anlatacak, gerekirse

çatıştıracak ve daha büyük bir paydada bu-

luşturacak çalışmalarımız yok denecek kadar

az. Akademik çalışmalarla pratik-eylemsel alan

ortaklaştırılmadan sağlıklı bir cins mücadelesi

yürütülebileceğini söylemek gerçekçi değildir. Bu

kopukluğu gidermek ve düşünsel açıdan buluşmayı

Akademik çalış-
malarla pratik-eylemsel
alan ortaklaştırılmadan sağ-
lıklı bir cins mücadelesi yürü-
tülebileceğini söylemek
gerçekçi değildir. Bu kopukluğu
gidermek ve düşünsel açıdan
buluşmayı yakalayarak ey-
leme ve örgütlenmeye yö-
nelmek doğru
olandır.

yakalayıp eyleme ve örgütlenmeye yönelmek doğru olmalıdır. Eylemsellikler önemlidir ama örgütlülüğe kavuşturulmazsa niyet beyanının ötesine geçemez, çünkü kalıcı sonuçlar elde edemez. Amaçlı yönelim daha geniş örgütlülüğü, örgütlülük düşünsel ortaklaşmayı, ideolojik niteliği gerektirir. Akademik çalışmaların örgütlenmeye temel teşkil etmesi ve bunların bütünlüğünün kendisini eyleme dönüştürmesi, eylemlerin erkek egemenlikli sistemi bilinçli hedefleyen bir nitelik ve süreklilikte geliştirilmesi doğru bir diyalektik olabilir.

7- Örgütlülüğün Gücünü Kişiselleştirmeye Karşı İç Mücadele

Kadın özgürlük alanı ve örgütlülüğü, değişim ve yapma gücü yüksek, devrimci dinamizmin örgütlendiği, biriktiği bir alanı da ifadelendiriyor. Dünya düzleminde kitlesel olarak kendisini ortaya koyan en büyük örgütlü güç, kadın özgürlük alanıdır. Örgütlülük; yapma, oluşturma, müdahale etme, ilerletme, karar alma, bu kararları uygulama gücüdür. Siyasal, sosyal ve öz savunma alanlarında örgütlü olmak, karar mekanizmalarında yer almak ya da karar mekanizmaları oluşturmak kuşkusuz erkek egemenliği ve kurumlaşmaları karşısında büyük bir avantajdır. Fakat kadın hareketi kendi içinde eleştiriyi geliştirip geleneksellikten mücadeleyi iyi yürütemezse ciddi sorunlarla karşı karşıya kalır. Mücadeleden gelen gücün kişiselleştirilmesi, karar mekanizmalarının demokratikleştirilmemesi, istismarcı tutumlar ve iktidarcı erkek aklıyla yaklaşım gibi tehlikeli sorunlar oluşabilir. Kadın özgürlük alanı, kimliğin, cinsin, toplumun tüm geleneksel, iktidarcı zihniyetten ve davranışlarından, alışkanlıklarından, kalıplarından özgürleşmeyi amaçlar. Buna rağmen meseleyi sadece siyasallaştırmak, mevcut güç mekanizmalarına katılmakla özdeşleştirmek yanlış olur. Çünkü bu durum örgütlülüğün gücünü kişiselleştirme, kullanma gibi bir duruma yol açar. Örneğin şu an Kürdistan’da, Ortadoğu’da, dünyada örgütlü kadın hareketleri ve mücadeleyle oluşturulmuş alanlar var. En yakın örnek olarak öz savunma, siyasal, sosyal örgütlülüğüyle muazzam genişleyen Kürt Kadın Hareketi’ni değerlendirelim: Büyük mücadele ve bedellerle oluşmuş alanlar ve genişlemiş katılım sınırları var. Özgün örgütlülüğün hem merkez alanları hem de eşit temsiliyete dayalı katılım alanları oluşmuş bulunmakta. Fakat bunu istismar etmek, bireyselleştirmek, eşit temsiliyeti bireysel yetki alanına dönüştürmek, kadın adına konuşmak ama erkek aklıyla otoriteleşmek, otoriteyi bireyselleştirmek kuşkusuz kadın örgütlülüğünün istismarından öte bir şey ifade etmez. Örgütlülük güçtür ama bu gücün ifadesi ve katılımı kolektif olmak durumundadır. Benmerkezci yaklaşımlar, kendini örgüt yerine koyma, örgütlülükte değil kişide süreklilik, karar mekanizmalarında temsil ettiği örgütlü yapıyı yansıtmaktan ziyade bireysel yer alışı, erkek tarzı ve davranışı, dili, kendine aidiyeti oluşturamamanın tehlikeli sonuçları. Elbette bunlar kadın özgürlük alanında önü alınması, mücadele edilmesi gereken

durumlar oluyor. Mesela eş başkanlık bir kadının başkanlığı değil, kadın örgütlülüğünün bir kişi yoluyla başkanlık mekanizmasına katılım şeklidir. Bir eş başkan önce kendi kadın mekanizmasıyla tartışır, daha doğrusu önce kadın mekanizması tartışır, görüş beyan eder, eğilim belirler ve bunun sonuçları eş başkanlıkta yer alan kadın tarafından genel mekanizmaya akar. Bu diyalektik tersinden işlerse bireysel katılımın alanı kolektif örgütlülüğün alanına hükmeden bir pozisyon kazanır ve tabi ki bu durum erkek egemenliğinin içimizde üretilmesi anlamına gelir.

Kadınların cins özgürlüğünü samimi bir duruş ve girişimden ziyade söylemde bayraklaştıran, adeta tabulaştıran, böylelikle eliteleştirilen, marjinalleştiren anlayış ve yaklaşımların da iktidar odaklı olduğunu belirtmek gerekir. Tabi ki radikal bir kadın özgürlük duruşu ve mücadeleciliği gerekiyor, bu konuda sorun yok. Ama kadın özgürlük alanını daraltmak, toplumsal gerçekliğe dayandırmamak, salt kadıncılık yapmak gerçeği parçalar ve bu alanda iktidar oluşturur, tabulaştıran yaklaşımları güçlendirir. Bunu aşmak, özgürlük sorunumuzu nasıl tanımladığımız ve nasıl çözüm yöntemlerini ürettiğimizle ilintilidir.

Kadın özgürlük hareketlerinin içinde ve hareketler arası ilişkilerde cins mücadelesi daha etkin bir hale gelebilmeli, eleştiri ve yapma gücümüzü çoğaltabilmeliyiz. Geleneksellik, bir kadının düşüncesi, sosyal statüsü, davranışı, bakışı, duruşu, yürüyüşü vs. hepsine nüfus etmiş, belirleyici alışkanlıklar, şekillendirmeler bütünüdür. Bunu görmeden, bununla mücadele etmeden güçle, örgütlülükle buluşmak, iktidarı kadın eliyle üretir ve tehlikeli olur. Geriliğin iktidarla buluşması her zaman yıkıcıdır. Kadın örgütlülükleri içerisinde iktidarcı-anti demokratik ilişkiler, duruşlar bu anlamda kadın özgürlüğü adına ama kadın istismarına yol açan yıkıcı bir duruş geliştirirler.

Kendi içinde eşitlerin ilişkisini oluşturmamış, yetkiyi dönemsel görev değil, kişisel imtiyaza dönüştürmüş, kadının kadına ilişkisini erkek otoritesinin davranışları, aklı ve üslubuyla şekillendiren bir hareket ya da hareket içindeki duruşlar özgürleşemez, özgürlüğü örgütleyemez. Bir kadın örgütü sahip olduğu örgütlü gücü, ekonomik imkânları vs. diğer kadın örgütlerinin etkinliğini sınırlandırma olarak dayatıyorsa orada kadın değil, ataerkil iktidarın aklı ve davranışları etkindir denilebilir. Nitekim tüm kadınların görüşüne açık olmamak, kendini merkeze almak, düşünsel paylaşım ve ortaklaşmadan ziyade sınıfsal tutumlarla diğer kadın örgütlerine veya örgüt içinde bireylere tabi olmayı dayatmak klasik bir erkek duruşudur. O halde kadın özgürlük alanının gerçekten özgürlük üretebilmesi açısından bu alanda yer alan birey ve hareketlerin öncelikle erkek egemenlikli, iktidarcı düşünce ve yaklaşımlardan arınmasına, radikal mücadele duruşunun içe de yöneltilmesine ihtiyaç vardır. Cinsiyetçiliğin çözümlemesi, eleştirisi ve kadınsılaştırılmanın adım adım deşifresi, tarifi için sistem ve erkek eleştirisi gerekiyor. Ama tüm bunlar,

nasıl bir kadın olmak istediğimizin de tarifi ve ölçüsü somutlaştırılarak yapılmalıdır. Yani salt eleştirip alternatif yaratmamak kurtuluş perspektifi içermez. Eleştirmek ama modernist yaşamdan kopmamak, eleştirmek ama mevcut ataerkil kadınlığı aşacak bir mücadele duruşu içinde olmamak, *hayır* demek ama *kabul edilebilir olan nedir* konusunu gündeme almamak elbette kadın özgürlük alanını yönsüz, perspektifsiz bırakmaktır. Bu konuda nasıl sorusuna cevabını oluşturmamış bir mücadele, dönemsel olmanın ötesine taşamaz. Birçok devrimci hareketin şimdi sistem yaşamını kutsuyor, *modernizmin şerbetinden* içiyor olması önemli oranda bunun sonucudur. Bir özgürlük hareketi sistemle mesafesini korumak ve alternatif olmak istiyorsa önce içini temiz tutmalı, mutlaka alternatifini oluşturarak sisteme bağımlılığın tüm köprülerini atmalı, kurtulmalıdır. Sisteme bağımlılığı kalmamış, her alanda kendini üretebilme kapasitesi ve gücünü oluşturmuş bir hareket sistemi aşılabılır, yedekleşmez, sistemiçileşmez.

Özgür Kadın Kimdir, Nasıl Yaşar

Kim olduğumuzun ve nasıl yaşayacağımızın tarifi bizi ya özgürlükle ya da iktidarla buluşturur. Amacımız güç olmak değil, özgürlüğü kadınlar ve halklar adına, dünyamız adına sağlayabilecek gücü oluşturmaktır. Bu nokta bizi sistemle, iktidarla ayırır ya da bunu sağlayamazsak bizi sistemle buluşturur, sistemiçileştirir ve tabi ki etkisizleştirir. Hem özgürlük hareketlerinin kendi içinde hem de birbiriyle ilişkisinde *özgür kadın kimdir, nasıl yaşar* sorusunun cevabını vermek ve bu cevabı verebilecek mücadeleyi yürütmek erkek egemenlikli sistemle, devletle, kurumlaşmalarıyla yürütülecek mücadeleden daha önemlidir. Kadın örgütlülüğü kimsenin tasarrufuna alamayacağı, güç dengesinde bireysel olarak sırtını dayamayacağı, kişisel imtiyaz konusuna dönüştüremeyeceği kadar önemli bir toplumsallıktır. Bunu hiç unutmamak ve bu konuda mücadele yürütmek özgürlük ilkesi ve ahlakı gereğidir.

Aralarda vurgulamakla birlikte bu konudan hareketle altının özel olarak da çizilmesi gereken husus modernist yaşama yaklaşım ve erkeklerle, cinsiyetçi ilişki biçimleriyle diyalog ve ilişki süreçlerinin de mücadele konusu haline getirilmesi gerektirir. Erkek egemenliği sadece devlet ve birtakım yetkileri elinde bulunduran yapısallık kazanmış temsiliyetler değildir. Bunun sosyal dokusu, yaşam biçimi, esas olarak egemenliğin nüfuz ettiği, geleneksel kadın-klasik erkek olarak sistemini ürettiği alanlardır. Bireyci yaşamın cinsiyetçi statü ve duruşları kişiyi, cinsleri, kesimleri sisteme bağlar. Tutarlı bir kadın özgürlükçülüğü bu konuda ilkesel yaklaşmayı ve mesafeli durmayı gerektirir. Hem sistemle siyasal olarak çatışacağız hem de onun yaşam biçiminden kopmayacağız, onunla aramıza mesafe koymayacağız

gerçeği çelişik olur. Modernist yaşam ahtapotun kolları gibidir, sarmalar, uyuşturur, beşikte sallanır gibi sallar, kişide uyuşukluk, anlamsız bir rahatlık, gevşeklik hali yaratır ki aslında bu arada ölüme giden yol çoktan yarılanmıştır. O açıdan kadın özgürlük hareketlerinin, üyelerinin, aktivistlerinin tutarlı bir özgürlük duruşu gösterip göstermedikleri modernist yaşamla ilişkisinde somutlaşır. Bu konuda ideolojik mücadele yürütmeli ve eleştirebilmeliyiz. *Yaşam nedir* sorusu etrafında kadın örgütleri olarak yaşamı tanımlayan ciddi tartışmalar yürütebilmeliyiz. Eleştiri yönü önde ama gerçekten ideolojik-felsefik tanımları ve beklentileri çok da somutlaşmamış bir özgürlük hareketi ne kadar mücadele yürütürse yürütsün 1968'lerin akibetinden kurtulamaz. Haklı olmak kazanmaya yetmiyor, eleştirmek aşmaya ya da eskiyi yıkmaya, yeniyi oluşturmaya yetmiyor. Bu açıdan iktidarla, egemenlikle mücadele zihinsel, sosyal bir yenilenmeyi gerektirdiğinden elbette en fazla nasıl yaşamamız gerektiği konusunda kendimizi somutlaştırmalı ve bu alanda sonuç almalıyız. Zaten özgürlük olarak tanımladığımız şey, nasıl yaşamak istediğimizle bağlantılıdır, daha doğrusu ta kendisidir. Erkeklerle cinsiyetçi ilişkilerden kopmamak ama kadın özgürlükçüsü olmak da tutarlı bir durum değildir. Sorunun derinliği ve köktencililiği mücadelenin radikal yürütülmesini gerektirir. Bu açıdan erkekle, modernist yaşamla, cinsiyetçiliği olduğu gibi çoğaltan ilişki biçimleriyle aramızda bir mesafe ve mücadele olmak durumunda. Erkeğin dönüşümünü bu kapsamda daha fazla gündeme almalıyız. Kadın özgürlük hareketlerinin *nasıl bir kadın* sorusunun yansısı *nasıl bir erkek* sorusunun cevabını da vermesi, tanımlaması, ölçü belirlemesi gerekiyor ki buna göre mücadele yürütülsün. Tüm bu alanlarda tutarlılık ve bunun için iç eleştiri ve mücadele ihtiyacı stratejik önemdedir. Özgürlüğe nasıl yaklaştığımız, ne beklediğimiz, kadın konusunu neden sorunsallaştırdığımız konularında kendimize vermemiz gereken cevaplar, kişi olarak bizlerde de iç tutarlılığı geliştirecek nitelikte olmalıdır. Yoksa modernist yaşamın içinden özgürlüğünü sloganlaştıran duruşlar tümünden anlamsız değildir ama özgürlük sorununa köklü bir çözüm bulacak nitelikte de değildir. Hareketler kadar bireyler de kadın özgürlüğü ve bunun için mücadelenin nasıl konusunda kendisini netleştirebilmeli, beklentilerini tanımlamalı ki yaşamını değiştirebilecek güce, iç tutarlılığa, iradeye kavuşabilsin. Bunu yakalamak hepimizi güzelleştirir ve özgürlüğe doğru güçlü bir esintiye dönüştürür.

21. yüzyılın kadın yüzyılı olması açısından Abdullah Öcalan'ın tanımladığı, *özgürlük anı*, *kaotik an* tam da şimdidir. Bunun farkındalığıyla şimdiyi örgütlemeye, kazanmaya yönelmek gerekir. Bu anların kısalığı biliniyor yani uzun bir zamanımız yok ama bu kısa zaman bize çok şey yapma, özgürlük devrimini sunma imkânı veriyor. Bu kısa zaman bize gelecek yaratma imkânı veriyor. Şimdi kazanan kadın öncülüğünü açığa çıkarmanın, anlamlı ve özgür yaşamının mücadelesini vermenin zamanındayız.

Kadın Devriminin Bilime İhtiyacı Var mı?

Zeynep Beydağı

Sosyolojinin bir bilim olarak tarih sahnesine çıkışı Fransız Devrimi sonrasına denk geliyor. Devrimlerin yarattığı kargaşayı düzene sokmayı, devrimlerin oluşmasını önleyecek tarzda toplumsal gelişmeleri öngörmeyi, denetlemeyi hedefliyordu. Bunun için kurulmuş bir bilimden, binlerce yıldır süren bir düzeni altüst etmeyi hedeflediğimiz kadın devrimi için ne umabiliriz? Kadını ve toplumsal cinsiyeti çok sınırlı biçimde, onlarca yıllık mücadele ile gündemine alan beyaz, Avrupalı ve erkek karakterli bu bilimin dönüşümü mümkün mü? Kadın kurtuluş ideolojileri ve feminizm, bunu gerçekleştirmek için yeterli kuramsal zemini sunabilir mi? Sırtımızı sosyal bilime yaslamadan kadın devrimini gerçekleştiremez miyiz?

Mevcut toplumun analizinde ve kurulmak istenen toplumun nasıl şekilleneceğini tasarlamada din, mitoloji ve felsefe sosyoloji ile benzer rolleri oynamışlardı. Tarih-sel açıdan kutsal kitaplar, dini metinler, mitolojik söylem ve felsefi yaklaşımların mevcut toplumsal düzeni analiz ettiğine, kurmak istedikleri yeni toplumun manifestoları gibi bir rol üstlendiklerine tanık oluruz. Köklü toplumsal değişimlerin sadece koşulların olgunlaşması ve buna ‘ebelik yapacak devrimci zorla gerçekleşmesi mümkün olmazdı. Mevcut sistemin neden kötü olduğunun yıkılması ya da değişmesi gerektiğinin gösterilmesi ve alternatifi olacak sisteme dair iknanın yaşanması gerekirdi. Kuran’da Cahiliye döneminin, İncil’de Roma toplumsal gerçekliğinin, Tevrat’ta Mısır firavunlarının ve Kenan’daki Nemrut düzenin eleştirisi vardır. Mitolojilerde kendisinden önceki tanrıça ve tanrıyı lanetleyen, onu yenerek hâkim olan yeni tanrısal düzen eski düzenin kötülüğünden bahsederken benzer söylemleri kullanır. Budha, Zerdüşt, Sokrates’in sorguladığı toplumsal gerçekliği de aynı kapsamda incelemek mümkündür. Tanrıyı sorgulayan Zerdüşt, kendini bilmeye davet

eden ve Atina'yı uyandıran bir at sineği olduğunu söyleyen Sokrates, savaş ve maddi dünyanın yarattığı acıyı dindirme arayışındaki Budha'da da benzer bir arayış söz konusudur. Ancak modern toplumda artık dinler, felsefe ve mitolojiler değil, bilim bu rolü üstlenmiştir. Felsefe hala sorgulamalar yaratan rolünü sürdürmekte, dinler hala toplumsal bunalım karşısında yeniden dine, tanrıya dönmeyi salık vermekte. Bilim esas rolü üstlenmişken, felsefe ve dinin etkisi inkâr edilemez. Son zamanlarda korona salgınında olduğu gibi, bunun tanrının öfkesinin sonucu olduğu, çıkış yolu olarak da dine dönülmesi salık verilmektedir. Kapitalizmin yarattığı manevi boşluğu doldurmaya çalışarak tekrar etkinleşme çabası tüm dinlerde belli düzeyde vardır. Ancak Avrupa'da gerçekleşen bilimsel devrimden bu yana bilimin rehberliğindeki tahlil ve öngörüler toplum için daha geçerli ve ikna edici hale geldi. Toplumsal dönüşümdeki rolü dinler, mitoloji ve felsefe kadar belirleyici olmaya başladığından beri devrimci güçlerin yol göstericisi bilim oldu. Kadın devrimi tartışmasını yaparken bu tarihsel gerçekliği bir yere not etmek durumundayız.

Kadın Özgürlüğünü Sistemleştirmek

21. yüzyılı kadın devriminin yüzyılı yapmaya dair tartışmalar yaygınlaşırken, kadın hareketinin sistemi dönüştürmedeki rolü giderek daha fazla kabul görmektedir. Geçen yüzyılda zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmayan işçi sınıfının, emperyalizmin topraklarını işgal ettiği ulusların devrimci dinamizmi bu kez kadın cephesinde esmekte. Artık kadın devriminin hayaletinin dolaştığı konuşuluyor. Neoliberal politikaların toplum kırımının bedellerini ödeyen kadınların isyanı, son yıllarda artık görmezden gelinemeyen bir yükselişi yaşıyor. Bu yükselişi geçen yüzyılların devrim ve kadın mücadelesi deneyimleri ışığında ele almak önemli. Bu isyanın yükselip, sönümlenen yeni bir feminist dalga mı, yoksa çağın sistemsel dönüşümünü yaratacak bir sosyal devrime mi evrileceğinin henüz kesinlik kazanmadığı bir aşamadayız. Ama kadın özgürlüğü için mücadele eden kadınlar olarak bunun bir sosyal devrime dönüşmesi için uğraşıyoruz.

Post-modern çağın liberalize eden en temel söylemlerinden biri, sistem dışı hareketlerin daha dar hedeflere yönelerek büyük anlatılardan uzak durması gerektiğidir. Böylece bireyin yaşamındaki küçük değişimlerin ötesinde elimizden bir şey gelececeği salık verilmiş oluyor. Bu düşünce feminist düşünce ve kadın hareketlerinin bir kesiminde de dile gelmektedir. Feminizme kaynaklık eden kadın hakları mücadelesinin yüz yılları bulan son deneyiminin dersleri, kadın gerçekliğinin toplumsallıktan soyutlanması ve tarihsel gerçeklikten kopmasının mümkün olmadığını gösteriyor. Sadece kadın özgürlük hareketi değil, sistem karşıtı hiçbir hareketin bu bağları kurmadan başarı elde etmesi mümkün olmayacaktır.

Geçen yüzyıllarda ağırlıkta erkek egemenliğinin izlerini taşıyan sistemler karşısında alternatif sahibi olmayıp, sürekli muhalefet pozisyonunda kalmanın sonuçları olmuştur. Bu durum, sadece kadınlar açısından değil, ezilen halklar ve kesimler açısından da ekolojik sistemin korunması ve demokrasi ve barışa dayalı sistemlerin gelişmesini önlemiştir. Alternatif sistemi inşa edememek, faşizan rejimlerin, katliam ve savaşların, kadın kırımının iç içe yürüdüğü yeni bir savaşın içine sürüklenmemize yol açtı. Bunun karşısında birçok koldan hoşnutsuzluk, bunalım, direniş gelişse de liberalizmin etkisinden ötürü kendini savunacak ya da karşı koyacak gücü yeterince gösterememektedir. Kapitalizm, ulus devlet ve endüstriyalizm toplum, doğa, kadın kırımını iç içe yürüten bir canavar olarak karşımızda duruyor. Bunun karşısında adına büyük anlatı, alternatif modernite ya da sistem inşası ne diyeceksek artık, bir sistemin oluşturulması zorunlu hale gelmektedir:

“Alternatif olmak ancak modernitenin üç ayağı olan kapitalizme, endüstriyalizme ve ulus-devlete karşı kendi sistemini geliştirmekle mümkündür. Demokratik toplum, eko-endüstri ve Demokratik Konfederalizm, Demokratik Modernite adıyla karşıt sistem olarak önerilebilir. Demokratik uygarlığın mirasıyla sistem karşıtlarının yeni sistemde buluşmaları başarı şansını artırır.”¹

Kadın devrimi tartışmalarımızı böylesi bir alternatif modernite anlayışına dayalı geliştirmek tam da bu noktada daha anlamlı hale gelmektedir. Zira böylece yükselip sönen, liberal çarklarda asimile edilen bir çıkış değil, yüzlerce yıla mal olacak bir toplumsal dönüşümün perspektifi oluşturulmuş olur. Çünkü kadın devrimi yaklaşımımız salt kadınların hak elde etmesi ile sınırlı değildir. Kadın devrimiyle, elde edilen hakların korunması, kurumlaşmasıyla birlikte kadınların özgürlüğünün temel alındığı toplumsal formların, kadın emeğinin anlam bulduğu bir ekonomik sistemin, kadınların söz ve irade sahibi olduğu bir siyaset anlayışının, özgürlüğü esas alan etik-estetik ilkelerin yaşam bulmasını sağlayacak toplumsal dönüşüm hedeflenir. Kadın devrimi, ataerkil kültürün etkisindeki tüm toplumsal alanlarda köklü değişimler yaratmaktır. Bu kültürle şekillenmiş kadınlık kimliğinde, erkeklik kimliğinde, kadın-erkek ilişkisinde dönüşümleri hedeflemelidir. Bu açıdan kadın devrimi erkeğin dönüşümünü, her cins arasındaki ilişkilerin egemenlik ve kölelikten arınmasını sağlayacak bir kültür devrimidir. Böylesi bir devrimi gerçekleştirmek ve kalıcı hale getirmek toplumsal dönüşümü sağlayacak alternatif sistemle gelişir.

¹ Abdullah Öcalan, *Özgürlük Sosyolojisi*.

Devrimlerin Dayanağı Olarak Sosyal Bilimler

Moderniteye, kapitalizme dair tarihsel ve güncel tahlillere, nasıl bir toplumsal sistem kurmayı hedeflediğimize dair bilgileri sağlayacak bir bilime tam da bu nedenle ihtiyacımız var. 21. yüzyıla dair tahlillerin sistem karşıtlığı, toplumsal değişim ve devrim bağlamında kadınları giderek özne haline getirdiği kritik eşikte, kadın kurtuluş ideolojileri ve feminist ideoloji yeterli değil mi diye sorulabilir. Neden kadın eksenli bir sosyal bilim anlayışı ya da sosyolojiye ihtiyaç duyuyoruz? Bu ihtiyacın sosyal bilimin ideolojik katılaşmadan kaynaklanabilecek gerçeği yeterince görememe hastalığına karşı tedbir² niteliğini ortaya koyabiliriz. Dönüştürmek istediğimiz toplumun bilgisine sahip olmadan, eylemlerimiz tersine sonuçlar verebilir. Birçok devrimci gücün başına geldiği gibi amaçlarımıza ters düşme riskini de taşır. Kadın sosyal bilimi tek başına bunların önünü alma kudretinde değildir elbette. Üreteceği bilgileri pratikte sınavacak, yaşam ve toplumdaki sonuçlarını görecektir örgütlenmelere ihtiyacı vardır. Ancak kadın kurtuluş ideolojileri, kadın partileri ve özsavunma örgütleri, kadın komün ve kooperatifleri, özgür kadın akademileri, geniş dayanışma ağları oluşturacak kadın konfederalizmi ya da küresel düzeyde kadın enternasyonelleri ile birlikte bunu gerçekleştirebilir. Bu örgütlenme, kuram, düşünce ve eylemsel etkinlikler, kendisini Avrupa merkezli pozitivist bilimsel yaklaşımdan kurtarmış bilimsel çalışmalara dayanmak durumundadır. Avrupa merkezli bilim yöntemleri, kurumları, bilgilerinin gölgesinin düşmediği zeminlerde yeşermek ve özellikle de liberalizm zehrinden arınmak durumundadır.

Kurucusu Comte'a göre sosyoloji yaşamamızı daha iyiye götürecektir bilgileri üretecekti. Tıpkı Newton fiziğinin yarattığı bilimsel-teknolojik gelişmelerin sanayi devrimine yol açması gibi, sosyo-fizik adını verdiği "bilimlerin kraliçesi"³ sosyoloji de daha iyi bir toplumsal düzenin oluşmasında rol sahibi olacaktı. 19. ve 20. yüzyıl devrimcileri bir dine iman eden müridler misali bilimin yol göstericiliğine yürekten inanmışlardı. Bilimin yol göstericiliği, Prometheus'un tanrıdan çaldığı ateş gibi, irade sahibi özgür insanın yeni bir toplum ve yaşamı yaratmasının yolunu aydınlatacaktı. Marx, kendi yaşadığı çağın ekonomi anlayışı, siyaset teorisi, tarih, sosyoloji bilimleri ve felsefi yaklaşımını bütünleştiren "bilimsel sosyalizm" yaklaşımıyla bu işe koyularak bunu sistemleştirdi. Bu açıdan sosyolojinin kurucusu Comte olsa da sosyal bilimlerin kurucusunun Marx olduğunu söylemek mümkündür. Doğa bilimleri ile beşerî bilimler diye ayrılmış olan bilimler arasındaki keskin ayrışmada sosyal bilimler "arabulucu"⁴ rolü üstlenebilirdi. Bu sosyal bilimin temellerinin bilimsel sosyalizm fikri ile atıldığını söyleyebiliriz.

² Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*.

³ Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın*, çev. Şirin Tekeli, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, sf. 25.

⁴ Immanuel Wallerstein, Richard E. Lee, *İki Kültürü Aşmak*, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, sf. 229.

Bilimsel Sosyalizmin Çıkmazı

19. ve 20. yüzyıl devrimcilerinin tarih, toplum analizleri Hegel felsefesine, Adam Smith-David Ricardo ekonomi teorisine, -Comte'un hocası ve sosyoloji bilimin temellerini atan kişi olarak bilinen- Saint-Simon'ın sosyolojisine, Bacon ve Morgan antropolojisine dayalıydı. Belki bu tabloya eklenecek daha birçok bilim insanı ve filozof da vardır. Ancak belirleyici olan bilimler ve teorilerde bunları sayabiliriz. Devletin, özel mülkiyetin ve ailenin tarihini aydınlatmada antropolojinin verilerine dayanıldı. Böylece ilkel-komünal toplumlar ve artı-ürün birikiminin yol açtığı sınıf ve devlet izah edildi. Emek-değer teorisinin oluşumunda ve kapitalizmin sömürgeci düzeninin açıklanmasında İngiliz ekonomi-politiği katkı sundu. Marx'ın Kapital'i, bu anlamda en ince hesaplarla sermaye birikimini ve işçinin emeğinin çalınışını açıklıyordu. Hegel'in diyalektik felsefesi ve tarih yaklaşımı da ters çevrilip ayakları üzerine dikerek diyalektik materyalizmi şekillendirdi. Materyalist-düz, çizgisel-ilerlemeci tarih anlayışı ile geçmişimizi, bu hale nasıl geldiğimizi ve geleceğin neler olabileceğini öngörmek mümkündü. Devrimin motivasyonu ve ütopyalara ulaşmanın yol haritasını belirlemede birçok bilim alanının verilerini ortaklaştıran sosyal bilim anlayışı olarak bilimsel sosyalizm, bu haliyle oldukça ikna edici ve motivasyon yaratıcıydı. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu öngörülerin gerçekleşmediği görüldü. Sol sosyalist hareketlerin

öngörülerini gerçekleşmediği gibi, daha iyi bir düzene doğru ilerlediğimizi vaaz eden liberal ideolojiler de yanıldılar. Liberal devletin faşizmle, devrimci mücadelelerin de bürokratik parti sosyalizmi, firavun sosyalizmi, devlet kapitalizmi ya da tekçi ulus devletlerle sonuçlanması büyük bir hayal kırıklığına yol açtı.

Modern toplumun sorunları ve davranışlarının açıklanması için sosyolojik kuramlar, her seferinde farklı birimler üzerinden toplumu açıklayan yasaları keşfetmeyi sürdürdüler. Toplumsal krizlerin geliştiği dönemlerde sorunlardan çıkış yolu olarak yeni düşüncelerde, din ve felsefe anlayışlarına yönelildiği, refah dönemlerinde ise toplumsal doğanın çok tartışma konusu yapılmak

Devrimin motivasyonu ve ütopyalara ulaşmanın yol haritasını belirlemede birçok bilim alanının verilerini ortaklaştıran sosyal bilim anlayışı olarak bilimsel sosyalizm, bu haliyle oldukça ikna edici ve motivasyon yaratıcıydı. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu öngörülerin gerçekleşmediği görüldü.

istenmediği tespiti bu açıdan yerindedir.⁵ 1968 devrimi bilimsel sosyalizmin vadettiği cennete ulaşamadığımız, tarih-toplum tahlillerinin ve öngörülerinin gerçekleşmediği zeminde patlak verdi. Yolu gösteren tabelaların yanlış olduğunu haykırarak yolu değiştirmemiz gerektiğine işaret etti. Tabelalar yanlıştı çünkü bilimsel sosyalizmin dayandığı bilimsel zeminle kapitalizmin dayandığı bilimsel zemin ortaktı. Sorun sosyalizm düşüncesinde, kapitalizm ve iktidar karşıtlığında ya da bunun için verilen bedellerin yetersizliğinde değildi. Sorun daha ziyade tarih, toplum yaklaşımından, dayatılan bilimsel zemindeki yanılgılardan kaynaklanıyordu. Toplum ve tarih analizleri ciddi hatalar barındırıyordu.

Sosyoloji modern toplumların bilimi olarak şekillendiğinden tahlil ettiği toplumlar da modernleşmeyi yaşamış toplumlardı. Ve tüm toplumların ve halkların ilkel komünal, köleci, feodal, kapitalist aşamaları yaşayarak bu düzeye gelmelerinden sonra ancak sosyalizme ulaşabilecekleri düşünülüyordu. Wallerstein'in de ifade ettiği gibi "19. Yüzyıl boyunca sosyal bilim faaliyetlerinin yürütüldüğü belli başlı beş yer vardı; Büyük Britanya, Fransa, Almanya, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri."⁶ Dünyanın geriye kalan bölgeleri ve halkları oryantalizm ve antropolojinin araştırma kapsamındaydı. Avrupa merkezli sosyolojinin tek günahı bazı toplumları, coğrafyaları, inanç ve kültürleri araştırmaya değer görmemesi değildir. Bu toplumsal kesimler ve coğrafyalardaki halklar açısından katliam, talan ve ölümlerin fetvalarını da veren, meşrulaştırıcı rolün sahibi olmalarıdır. Katliamlara, sömürgeleştirme faaliyetlerine gerekçe hazırlamada o dönemlerin bilimsel araştırma ve söylemlerini incelediğimizde bilimin suç ortaklığının ürkütücü olduğunu görürüz. Kendi iyilikleri ve gelişimleri için sömürgeleştirilmesi gereken tarihsiz halklar, buna razı olmalıydılar, katledilseler bile. Bu öylesine bir mantık ki Marx dahi İngiltere'nin Hindistan'daki sömürgeciliğini feodal yapının aşılması bağlamında olumlu değerlendirebilmişti. Devrimciler tarafından da toplumda modern olmayan, modernleşmeyi geliştirmeyen her türlü yapının tasfiyesinin ilerici olduğu düşünüldü. Bu beraberinde komünal dayanışmacı toplumsal yapıların da tasfiye edilmesini getirdi. Kır-köy yerleşimleri yerine kentleşmenin, ekonomik üretim yerine kapitalist üretim tarzının, ahlak yerine hukukun, toplumsal dayanışma yerine bireyciliğin ilerici görülmesi en ciddi sorunlar arasında sayılabilir.

⁵ Abdullah Öcalan, *Özgürlük Sosyolojisi*.

⁶ Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın*, çev. Şirin Tekeli, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, sf. 21-22.

Bilime Kadın Müdahalesi

Sosyal bilim kapsamına giren bilimlerde bir devrimin gerekli olduğu yönündeki tartışmalar yeni değil. Bu konuda pozitivist eleştiren önemli bir külliyat oluşmuş durumda. Bu külliyatın oluşmasında farklı kültürlerle dair yapılan araştırmalar, devlet-iktidar tanımlarında yaşanan derinleşme, tarih-topluma dair açılımlar ve kadın araştırmaları belirleyicidir.

“Ütopik sosyalistlerden bilimsel sosyalistlere, anarşistlerden Frankfurt Okulu’na, 20. yüzyılın ikinci yarısındaki Fransız felsefi çıkışından 1968 gençlik kültür devrimine ve en son 1990’lar sonrası postmodernist, feminist ve ekolojist çıkışlara kadar bu yönlü bir devrimsel çıkışın zengin bir entelektüel ve bilimsel mirası vardır. Demokratik modernite hem uygarlık dönemi entelektüel pırıltı ve devrimlerini hem de modernite karşıtı entelektüel çıkışların olumlu özelliklerini özümseme temelinde kendi entelektüel ve bilimsel devrimini yapmak durumundadır.”⁷

Böylesi bir bilimsel devrimin gerçekleşmesinde kadına dayalı bilgi, bilim çalışmaları belirleyici rol oynayabilir. Pozitivist bilim anlayışının yer vermediği, yanlış tahlil ettiği ya da gündemine bile almadığı toplumsal kesimlerin kendilerine dair geliştirecekleri tanımlar, sorunlara bakış açıları bilimsel devrime giden yolu açan karakterde olmuştur. Bunların başında da kadınlar gelmektedir. Kadınlar pozitivist sosyolojide özel bir araştırma konusu olarak görülmemişlerdir. Araştırmanın öznesi görülmedikleri gibi nesnesi olarak da çok sınırlı düzeyde ele alındılar. Bu durumda kadının durduğu yerden toplumu analiz etmek, kadınların toplumsal statüsünün, gerçekliğinin aydınlatılmasının ötesinde anlamlar taşır. Tüm toplumsal ilişkilerin gizlenen, çarpıtılan, farklı gösterilen yanlarını açığa çıkarır. Marks’ın işçi sınıfının durduğu yerden tarih, toplum, ekonomi, siyaset analizlerinin kapitalizmi açıklama düzeyinden daha geniş bir açıklayıcı role sahip olur.

Kadın ve toplumsal cinsiyet araştırmaları, işte böylesi veri ve bilgilerin önemli bir kısmının açığa çıkarılmasında rol oynadılar. Kadın tarihinin aydınlatılması, toplumsal cinsiyet rejimlerinin açıklanması, kadının görünmez emeğinin görünür kılınması, aile, cinsellik, şiddet, kadın bedeni üzerindeki politikalara dair kapsamlı analiz ve araştırmalar yapıldı. Kadın akademisyenler "erkeğin denetimindeki" akademi dünyasının evrensellik iddiasına karşı çıkan ilk ve yürekli ses olmuşlardı.⁸ Bu açıdan kadın araştırmalarının taşıdığı güçlü potansiyel

⁷ Abdullah Öcalan, *Özgürlük Sosyolojisi*.

⁸ Immanuel Wallerstein ve Richard E. Lee, *İki Kültürü Aşmak*, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul, 2007.

birçok bilimin erkek egemen karakterini deşifre etmiş oldu. Fakat bu araştırmaların, 19. ve 20. yüzyıl devrimlerine kaynaklık eden bilimsel sosyalizm gibi, 21. yüzyıl kadın devriminin dayanaklarını oluşturacak bir “kadın sosyal bilim anlayışı”na kavuştuğunu söyleyemeyiz. Kadınların bilime dönük itiraz ve eleştirileri 1970’li yıllarda yükseldi. Ancak kadın araştırmalarının kendi başına bir disiplin olması ya da disiplinlerarası bir eleştiri kategorisi olarak kalması konusu hala tartışılmaktadır. Bu konuya İki Kültürü Aşmak kitabında şöyle değinilir:

“Başlangıçta kadın araştırmaları programlarının üyeleri, amaçları konusunda netti. Kadın araştırmaları, geleneksel bilimsel disiplinlerin ve alanların ‘değerden-bağımsızlığının’ aksine, toplumsal değişimi gerçekleştirmeye adanmış, tazmin eden ve çare bulan bir kurum (Boneparth 1978) olarak işlev göstermenin yanı sıra, toplumla ilgili feminist varsayımları da dile getirecekti. Ne var ki, bazı önemli sorulara yanıt bulunamadı. Bu sorulardan biri de kadın araştırmalarının disiplinlerarası bir yan alan olarak mı kalması, yoksa kendi başına bir disiplin haline mi gelmesi gerektiği idi (Schramm 1978). Münferit kadın hakları programlarının giderek kurumsallaşması, bu iki eğitim arasındaki gerginliği yatıştırmaya yetmedi.”⁹

Pozitivizmin bilimsellik anlayışı ya da onu aşmak adına post-modern teorilerin sınırsız göreceliği içinde parçalan teoriler söz konusu. Kadın sosyolojisi ya da feminist sosyoloji olarak adlandırabileceğimiz yöntemler ve bilgiler büyük oranda birbirleriyle çatışmalı, parçalı ve dağınık durumda.

Bu noktada akademik alandaki çalışmaların mevcut durumunu analiz ettiğimizde kadın devrimine dayanak oluşturacak bilgilere ne kadar odaklandıkları sorgulanmaya değerdir. Araştırmalara fon yatan kurumların ve bu kurumlardaki akademisyenlerin tercihleri mi yoksa kadınların karşı karşıya olduğu sorunlar ve çözüm arayışları mı odaktadır? Yapılan araştırmalar ve ortaya çıkarılan bilgiler kadın özgürlük hareketlerine, yoksulluğun, erkek şiddetinin yarattığı kadın kırımına ne kadar dokunabiliyor? Kadın hareketlerinin çıkmazlarına ne kadar çözüm üretebiliyor? Sonuç olarak bugün akademik feminizmin, aktivist feminizme katkısı giderek daha çok tartışılır hale gelmektedir. Bu alanda feminist metodoloji ya da kadın özgürlüğünü merkeze alan metodolojiler yerine klasik “bilimsel standart”ların daha belirleyici olması

⁹ Immanuel Wallerstein, Richard E. Lee, *İki Kültürü Aşmak*, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul, 2007.

eleştirilen bir konudur. Pozitivizmin bilimsellik anlayışı ya da onu aşmak adına post-modern teorilerin sınırsız göreceliliği içinde parçalan teoriler söz konusu. Kadın sosyolojisi ya da feminist sosyoloji olarak adlandırabileceğimiz yöntemler ve bilgiler büyük oranda birbirleriyle çatışmalı, parçalı ve dağınık durumda. Bunun zenginlik ve büyük anlatılardan kaçınma ile açıklanması tatmin edici değil. Hal böyleyken kadın özgürlük mücadelesi yürüten parti, örgüt, aktivistler kadın devrimini geliştirecek bilgileri bu teorilerden edinebilir mi sorusu geliyor akıllara. Eğer üniversitelerdeki kadın araştırmalarının böyle bir hedefi ve sorumluluğu yoksa bu konudaki boşluğu dolduracak akademilerin oluşturulmasına ihtiyaç olduğunu belirtebiliriz.

Feminist teori ya da kadın araştırmaları kapsamında açığa çıkan kuram ve teorilerin anti-kapitalist, anti-ortyantalist, anti-liberal karakterde olmasına ihtiyaç var. Akademik alanda tartışılan kimi konuların “en eski sömürgeci başkaldırısı”nı zafere taşırmayı hedefleyip hedeflemediği tartışmaya muhtaç. Örneğin kadınlık kavramı etrafında gelişen tartışmalar giderek feminizmin gerekli olmadığına evrilebilmektedir. Ataerki sistemi ve kapitalizm tarafından yeterince karartılmış olan kadın gerçekliğini tümünden yıkıma uğratacak temelde artık tırnak içinde ifade etmek, cis öntakısıyla anlatmanın kadın özgürlüğüne katkısı ne olacak? Bu kuramları kadın özgürlüğünde neyin dayanağı yapabiliriz diye sormak gerekiyor.

Feminizm esasta bir ideoloji olmakla birlikte birçok ideolojiden etkilenmekte ve etkilenmektedir. 21. yüzyıl kadın devriminde en önemli rolün sahibi ideolojilerin başında gelmektedir. Çok farklı, akım, kuram ve ideolojik yaklaşımların etkisi ile feminizme dönük kuramsal, eylemsel tartışmaların muhatabını bulmak oldukça güçtür. Bu nedenle sürekli yeni kuramlar oluşmakta, buna dayalı örgütlenme ve kurumlar geliştirilmektedir. Bir yanıla farklılık, çeşitlilik yaratan bu durum diğer yanıla da 21. yüzyıl devrimlerine öncülük edecek rolün gereklerini yerine getirecek bir formasyona ulaşmasını önlemektedir. Feminizme dönük bilimsel temele dayanma¹⁰ gereğiyle birlikte, güçlü örgütsel temelden yoksunluk, felsefesini tam geliştirememesi, kadın militanlığına ilişkin sorunları¹¹ olarak ifade edebileceğimiz durumların aşılması feminizmi liberal saldırılardan korumada önem taşıyan konular. Çünkü post-modernizm kapsamında gelişen eleştiriler sadece modernite açısından yıkıcı rol oynamıyor. Sistem karşıtı hareketlerin kuram ve teorileri açısından da yıkıcı bir işlev söz konusudur. Modernizm eleştirisi adına geliştirilen bu tartışmalar anti-modernist, anti-kapitalist olmayı başaramadığı noktada sisteme hizmet eder hale gelebilmektedir.

¹⁰ Abdullah Öcalan, *Ortadoğu Toplumunda Kriz ve Demokratik Uyguruluk Çözümü*.

¹¹ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*.

Kadın kimliğinin ret edilmesinden, pornografi ve fuhuş sektöründe çalışmayı bireysel özgürlük kapsamında ele almaya kadar varan uç örnekler, kadın özgürlüğüne nasıl etki ettiğini değerlendirmekte güçlük çektiğimiz fikirlerin gerisinde postmodern düşüncenin etkileri vardır. Nitekim feminist mücadelenin kazanımı olan kadın araştırmaları bölümlerinin aksine, toplumsal cinsiyet araştırmaları (gender studies) bölümlerinin artık erkeklerin yoğunlaşmaya başladığı alanlara dönüşmesi bu tehlikenin sinyali olarak görülebilir. Cinsel özgürlük düşüncesinin kadın bedenini istismar eden sektör, kurum ve zeminlere meşruiyet kazandırmaya başlamasını da benzer şekilde değerlendirebiliriz. Ekonomik bağımsızlık fikrinin kadınların kapitalizmin sömürü mekanizmalarına dahil olmasının gerekçesi olmasını da bu eksenle ele alabiliriz. Bu açıdan “womanizm”, kadın kurtuluş hareketi veya farklı isimlerle kadın özgürlük mücadelesi yürütenlerin kendilerini feminizm şemsiyesi altında ifade etme konusundaki kaygıları da daha anlaşılır olmaktadır.

Yeni Sosyal Bilimin İnşasında Jineolojinin Rolü

Feminist teorilerde ve Avrupa merkezli sosyal bilim anlayışında yeri olmayanların kendi tarihsel-toplumsal gerçekliklerine dair tahlilleri, yöntemleri ve bilgileri bu açıdan daha kıymetli hale geliyor. Dolayısıyla bu arayışları olumlu ve feminizmi de güçlendirici temelde ele almak gerekir. Afrikalı, Ortadoğulu ve Latin Amerikalı kadınların eleştirileri feminist teoriye olduğu kadar sömürgecilik konusundaki araştırmalara önemli katkılar sundu. Avrupa merkezli yaklaşımın feminizm üzerindeki etkisi kadar, kadınlar arasında gelişen hiyerarşi ve iktidarcı ilişkileri açığa çıkarıcı rol oynadı. Yeni sosyal bilimin inşasında tarih, toplum, ekonomi, siyaset, tıp, eğitim, sanat, din, felsefe, öz savunma, erkeğin dönüşümü ve her alanda kadın özgürlüğüne dayanak sunacak bilgilerin üretilmesi önemlidir. Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketinin deneyiminden süzülen Jineolojî bu katkıları güçlendirecek bir kaynak rolü oynayacaktır.

Bu anlamda Jineolojînin 21. yüzyıl devrimlerinin özgürlük sosyolojisi rolünü oynayacağını ifade edebiliriz. Özgürlük sosyolojisi an’da özgürlüğün imkanlarını araştıran sosyoloji alanıdır. Özgürlük seçenekleri, imkanlarını yaratma alanıdır. Toplumda özgürlük yönlü tercihlerin yapılmasını, iradenin gelişimini sağlayacak bilinci oluşturan sosyoloji alanı olarak da tanımlayabiliriz. Daha öz bir ifadeyle devrimci durumu değerlendirmede gerekli olan toplumsal bilgiyi geliştirerek, devrimcilere dönüştürmeyi hedefledikleri toplumsal zeminin bilgisini sunan bir sosyoloji alanıdır. Mevcut sisteme dönük itirazların yükseldiği ve sistemin sürdürülemez hale geldiği koşullarda özgürlük lehinde seçeneklere duyulan ihtiyaç daha da artar. Kadın özgürlük ideolojilerinin dayanacağı bilimsel verileri bu zeminde karşılamak mümkün hale gelir.

Her çağın kendine has koşulları, toplumsal değişimin hızı düşünüldüğünde 21. yüzyıl devrimlerinin karakterinin farklı olacağı gibi, bu çağın devrimcilerinin rolünün değişmesi gereği de açıktır. Bu devrimlerin stratejisi devleti, iktidarı, sınıflaşmayı, ataerkil sistemi, kapitalizmi toptan alaşağı ederek, yerine yepyeni bir toplumsal sistem kurmak olamayacaktır. Çünkü iktidar artık bir noktada toplanmış değildir ki oraya yönelip ortadan kaldırılabilsin. Bireylere kadar nüfuz eden bir incelmeyi, çeşitlenmeyi yaşayarak canlı-organik hale gelmiş bir iktidar söz konusu. Bu iktidara karşı mücadelenin de buna göre olması gerekir. İktidarcı sistemleri birer toplumsal düzen, ekonomik sistem değil de hastalık türü, parazit gibi tanımlayabiliriz. Böylece yaşamalarını sağlayan dokularla bağlarını kesmediğimiz takdirde kendilerini üretmeye devam edeceklerini daha net görmüş oluruz. Etki ettikleri dokularda savunma mekanizmaları oluşturmadığımız sürece hastalığın vücuda yayılması ya da bulaşması devam edecektir. Tüm dünyanın bir salgın hastalıkla sınıandığı şu günlerde kapitalizmi bu virüsün tezahürü olarak değerlendirenlerin haklılık payı var.

Komünal, eşitlikçi, özgürlükçü değerlerin gaspı üzerine kurulmuş olan devlet ve sınıf tekeli, bir erkek karşı devrimi ile mümkün olmuştur. Binlerce yıldır, insanlığın dil devriminden sonraki ikinci büyük toplumsal devriminin -Neolitik Devrimin- kaynaklarını sömürerek yaşamaktadır. Öcalan Neolitik Devrim'i şöyle tanımlar: "Neolitik Devrim dediğimiz kadın devrimidir. Bu coğrafyada oluşmuş ve Fırat, Dicle ve Zap'ın doğduğu yerde gelişmiştir. Buralarda başlar ve Çatalhöyük'e kadar gider... Sınıflı tarih, uygarlaşma ve uygarlık devrimi de erkek karşı devrimidir."¹² Burada karşı devrim, komünal topluma karşı iktidar ve devletin, kadın eksenli yaşama karşı hegemonik erkekliğin, doğayla uyumlu ekolojik topluma karşı doğayı sömürü nesnesine indirgeyen zihniyetin yerleşmesidir. İlk kadın devriminin mirasını temsil eden komünal yaşam kalıntıları, ekolojik inanç ve kültürler, devletsiz-iktidarsız yaşam düzenleri, eko-toplulukların korunması, savunulması bu yüzden kadın devriminin dayanaklarını oluşturur. Bu nedenle bu halk, inanç ve gruplara dönük saldırıları kadın hareketinin sorunu olarak görmek durumundayız. İktidar ve devlet kültüründen, kapitalist modernitenin yaşam ve ilişkilerinden, hegemonik temelde kurulmuş kadın erkek ilişkilerinden kopuşu yaşayarak bu virüsün yayılmasını önleyebiliriz. İktidarın konumlandığı her alanda direniş odakları, savunma toplulukları, ekolojik yaşam zeminleri oluşturarak seçenekleri çoğaltabiliriz. İşte Jineoloji kapsamında geliştirmemiz gereken sosyal bilimin görevi, kapitalist kudurganlık karşısında yaşamı ve toplumu savunabilmemiz için bizlere komünal yaşam kırıntılarını, kapitalizme direnen sağlıklı-canlı dokuları gösterebilmesidir.

¹² Abdullah Öcalan, 20 Eylül 2000 ve 19 Temmuz 2000 tarihli görüşme notlarından alınmıştır.

Bu nedenle kadınların gündeminin genel egemenlikçi sistemle bağlarından kopuk cins, cinsiyet ve cinsellik ilişkileriyle sınırlandırmak, kadın özgürlük mücadelesinin kapsamını ve hedeflerini daraltmak anlamına gelir. Çünkü bu ilişkiler üzerine inşa edilmiş bir egemenlik sistemi vardır. Cins sorunlarımızla ekonomi, siyaset, eğitim gibi sorunlarımız arasında doğrudan bir bağ olduğunu görmemiz farklı mücadele yöntemlerini geliştirir. Böylesi bir bağlamda egemenlikçi cins, cinsiyet ve cinsellikle ilişkileri sarsıldığında kendisini üzerine inşa ettiği birçok dayanak ortadan kalkacaktır. Siyaset, ekonomi, eğitim, kültür, din ve daha birçok kurumun dönüşümü ve alternatifin inşası bu nedenle gereklidir. Kadın devrimi bir sosyal devrim olarak böylesi bir toplumsal değişimi öngördüğünden bir cins devrimi olmanın ötesinde anlamlar taşır. Dolayısıyla alternatif sistem oluşturma çalışmalarının tümünü kadın çalışmaları olarak anlamlandırabiliriz. Yani sistemin alternatifi olarak düşünülen komünal ekonomi kadın ekonomisidir, demokratik siyaset kadın siyaset yaklaşımıdır, özsavunma militarizme karşı kendini koruma yaklaşımıdır, sorunların barışçıl çözümünü sağlamak kadın doğasını temsil eden çözüm yöntemidir, toplumsallık, yardımlaşma, ortaklaşma, dayanışma ağırlıkta kadınların temsil ettiği etik-estetik değerlerdir, ekolojik yaklaşım ha keza öyledir.

Bu kapsamda Jineolojîyi kadın devriminin özgürlük sosyolojisi olarak tanımlıyoruz. Feminizme ve kadın kurtuluş ideolojilerine özgürlük seçeneklerini geliştirecek bilgileri sunma sorumluluğunu taşıyan bir bilimdir Jineolojî. Tarif ettiğimiz kapsamdaki bir bilimin ele alacağı konuların çokluğu, kapsamına girecek bilim alanlarının sayısı düşünüldüğünde Jineolojîde öncelikli odaklanılacak araştırma konularını belirlemek gerektiği kanısındayım. Bu önceliklerin yaşamın diğer alanlarıyla birebir bağlantılı olduğunu akılda tutup, odaklanan konuların kadın devriminin hedefleri ekseninde olması gerektiğini belirtmek gerekir.

1. Cinsiyetçiliğin aşılması: Cinsiyetçilik bir iktidar ideolojisi olarak erkek karşı devriminin sonucunda gelişmiştir. Cinsellik ve cins kimliği üzerinde yarattığı tahribatlar kadar kölelik kültürünün başlamasının zemini olmuştur. Mitoloji, din, felsefe ve bilim bu iktidar ideolojinin meşrulaşmasını sağlamıştır. Ekonomiden siyasete, demografya politikalarından aile kurumuna, militarizmden ekolojiye kadar birçok alandaki tahakküm ilişkilerinin kaynağıdır.

Ancak toplumsal cinsiyetçiliğe dair araştırmalarda Avrupa merkezli teorilerin başka toplumlarda ne kadar geçerli olduğu şüphe götürür. Çünkü her toplumda bu insanın yöntemleri, araçları ve tarihsel arka planı değerlendirilmediğinde tahliller ve çözümlerde sorunlar oluşur. Bu teorileri kendi toplumumuza uyarlayan araştırmalarla cinsiyetçiliğin hangi mekanizmalarla işlediğini ortaya konulamayacağı görülüyor. Sosyolojik gerçekliğin Avrupa'daki toplum yapısının kalıplarına uydurularak çözümlenmeye çalışıldığına tanık oluyoruz. Örneğin toplumsal cinsiyetçiliğe ilişkin

teorilerde kadın ve erkek kimliklerin inşası ifade edilir. Çocuklara anlatılan masallardan, kıyafet ve oyuncaklara, öğretilen davranış kalıplarına, kullanılan sözlere, edebiyat-sanattaki kadın temsillerine kadar birçok husus işlenir. Ancak toplumsal cinsiyetçiliğin inşasının tarihsel arka planı derinlikli işlenmek yerine, güncel uygulamalara odaklanılır.

Kürt toplumu açısından ele alacak olursak yakın döneme kadar çocuklara anlatılan masallar, verilen oyuncaklar, kılık-kıyafetine kadar bu konuda bahsedilegelen tarzda bir gerçeklik yoktur. Mesela bir kuşak öncesi araştırıldığında kız çocuklarına pembe, erkek çocuklarına mavi kıyafetler giydirilmediği görülecektir. Yine köylerde erkek ve kız çocuklarına birçok yörede fistan giydirildiği görülecektir. Masallar, bahsedildiği gibi prensini bekleyen pasif kızlardan bahsetmez. Kürdistan’da anlatılan “çil kêzî” ve “rudabe” masalları cadı kadın tarafından hapsedilen uzun saçlı “rapunzel” hikayesinin orijinalidirler ama buradaki kadın karakterler pasif değildir. Rudabe, inisiyatifli, cesaretli, evleneceği kişiyi seçen bir karakterdir. Annesi de oldukça etkili bir kadındır. Kadınların aşiret meclislerinde, savaşlarda, toplumsal etkinlik bakımından konumlarını incelediğimizde Avrupa toplumlarındakine benzemeyen kategoriler görebiliriz. Hatta daha derinlikli araştırmalar yapılsa oldukça çarpıcı sonuçlara ulaşılabilir.

Verilebilecek daha birçok örneği, bulunduğumuz toplumsal zemini açıklayan teoriler bakımından incelememiz gerekir. Elbette Kürdistan toplumunda da cinsiyetçilik temelinde kadınlık ve erkeklik inşası vardır. Cinsiyetçilik evrensellik bağlamında doğru bir kategoridir, ama yerel tezahürlerini inceleyecek yöntemlerin de farklılaşması gerekir. Toplumsal cinsiyetçiliğin bir inşa olduğu hususu doğrudur. Ancak bu belli bir dönemden itibaren etkili olan bir inşadır. Cinsel kırılma olarak tanımladığımız süreçlerin sonucunda bugünkü haline dönüşmüştür. Antropoloji, arkeoloji, etimoloji, mitoloji, din, felsefe, sanat, edebiyatta bu sürecin izlerini sürerek bilimsel temellerini açıklayabiliriz. Aynı zamanda kadın kimliğinde cinsiyetçilikle inşa edilen yanlar ile kadın devrimi olarak tanımladığımız neolitik devrime yol açan kadın gerçekliğini inceleme imkânı yakalarız. Toplumsal cinsiyet araştırmaları, kadın kimliğini ortadan kaldıran teorilerle genetik

Kürdistan’da anlatılan “çil kêzî” ve “rudabe” masalları cadı kadın tarafından hapsedilen uzun saçlı “rapunzel” hikayesinin orijinalidirler ama buradaki kadın karakterler pasif değildir. Rudabe, inisiyatifli, cesaretli, evleneceği kişiyi seçen bir karakterdir. Annesi de oldukça etkili bir kadındır.

araştırmalarının GDO'lu besinler üretmek için kullanılmasına benzer bir rolü oynamaktadır. Oysa amacımız bu iktidar mekanizmasının işleyişini çözmek ve ortadan kaldırılması mücadelesine katkı sunacak veriler açığa çıkarmak olmalıdır.

2. Bir iktidar biçimine dönüşen cinsellik anlayışına karşı ahlaki-politik mücadele: Tecavüz, şiddet, fuhuş ve kadın bedeninin denetlenmesini içeren rejimlerle cinselliğin iktidarla ilişkisine karşı etik ve politik mücadelenin yürütülmesi de odaklanılmayı gerektiren bir diğer konudur. Bu rejimin sürdürülmesini sağlayan kurum, zihniyet ve yapıların aşılmasını nasıl sağlayabiliriz? Özgürlük bilinci temelinde karar ve tutum alınabilecek cinsellik anlayışını oluşturmanın imkanları nedir? Bunlar araştırmalarımızın konuları olabilir. Esasta tecavüz kültürü olarak tanımlanabilecek cinsellik anlayışlarının dışına çıkabilecek yöntemler neler olabilir? Kürdistan kadın özgürlük hareketi bunu “sonsuz boşanma” tutumu ile ortaya koymuştur. Farklı pratiklerin de olup olmadığını, nasıl sonuçlar açığa çıkardığını incelemek gerekir.

Cinselliğin iktidarla ilişkisi de üzerinde çok önemli araştırmaların yapıldığı bir konudur. Tecavüz, istismar, ezilen halkların, grupların veya kişilerin maruz kaldığı uygulamaların benzerliği, kadın devrimi açısından cinsel politikayı daha önemli hale getiriyor. Cinselliğin bir uyuşturucu gibi sömürü ve istismar aracı olarak iktidarı topluma sızdırmadaki rolü ortadadır. Biyolojik, felsefi, psikolojik, siyasi ve kültürel birçok boyutu olan bir konu cinsellik. Bu konuda yasak, bastırma, günah sayma ile özgür cinsellik, sınır ve tabuları olmayan cinselliğin yol açtığı sonuçları görüyoruz. Cinsiyetçi bir toplumsal gerçeklikte çocuklar, hayvanlar, hegemonik erkekliğin iradesini kırdığı erkekler, ama en fazla da kadınları sürekli saldırı altında tutan bir mekanizma söz konusu. Kapitalistlere yüksek gelirler sağlayan porno vb. sektörler oluşmuştur bu mekanizma içinde. Bu sektörlerde yer almaya zorlanan, mecbur bırakılan insanların haklarının korunmasının ötesinde düşünmeye ihtiyacımız var. Tüm canlı dünyasında kendini çoğaltmak, neslini devam ettirmek ya da haz almayı sağlayan bir özelliğin iktidarın taşıyıcısı haline gelme sürecini açığa çıkarak ve bunu değiştirebilecek çalışmaları geliştirmek bu açıdan önem taşıyor.

3. Bir ideoloji gibi işleyen aile kurumunda devrim: Aile kadın emeğini sömürüsü, kadın köleliğinin çekirdek kurumu olma rolünü binlerce yıldır sürdürüyor. Toplumsal yeniden üretimin kaynağı görülen kadın bedeni ve cinselliğinin sömürüldüğü aile kurumunun demokratikleşerek bir dönüşüm yaşaması gerekir. Bu temelde her bireyin özerkliği ve özgürlüğünün korunduğu, toplumsal dayanışmayı sağlayacak bir komüne evrilmesini sağlayacak mekanizmalar ve ilişki biçimleri nasıl geliştirilebilir? İlk toplumsallaşma süreçlerinde oluşmuş bir form olarak aile kurumu, hanedanlık ve erkek egemen kültürle birlikte dönüşüm yaşamıştır. Kadın, çocuk ve kadının yakınlarından oluşan ilk formun toplumsallığı geliştirdiği görülüyor.

Sonra yaşlı ya da büyük bir erkeğin kadın ve çocukları denetime almasıyla oluşan model, devletin, sınıflaşmanın kök hücresi haline dönüşmüştür.

Günümüzde aileyi reddeden, aile dışında gelişen ilişki biçimlerinin de ne kadar özgürlükçü sonuçlar yarattığı sorgulanmaya muhtaçtır. Bireyin eğitim, kültür, ahlak donanımını, dayanışma ve ortaklaşmayı sağlayacağı farklı komünal yapılar oluşmadan ailenin dağılması yıkıcı sonuçlara yol açabilmektedir. Özellikle ailenin yıkıma uğradığı zeminler üzerine yapılacak araştırmalarda bunlar ortaya konulabilir. Ailenin dönüşümü, demokratikleşmesini sağlayacak yaşam ve paylaşım biçimlerine dair alternatifler konusundaki araştırmalar da ufuk açıcı olacaktır. Ailenin ortadan kalkması durumunda alternatif komünal yaşam formları neler olabilir konusundaki araştırma ve fikişel tartışmalarda önemlidir.

4. Çocuk doğurma kültüründe değişim: Çocuk doğurmada sağlık, güvenlik, eğitim, ekonomik, ekolojik gibi koşulları gözetken kadının mutlak biçimde söz ve karar sahibi olacağı bir kültürün oluşumunu sağlamak önemli. Milliyetçi ideolojilerin, sermayenin çıkarlarının, mülk anlayışının dayattığı doğumlarının ret edilmesini sağlayacak bilinç ve iradeyi nasıl açığa çıkarabiliriz? Kürtaj hakkı için verilen mücadele elbette önemli ancak bu bir sonuçtur. Kadınların kendi kararlarını alabilecekleri koşullar olduğunda bir çocuğu isteyip istemediğine de karar verebilecek imkanları olacaktır. Bu açıdan kürtaj hakkının elde edilmesi bir kazanım olmakla birlikte kürtaja mecbur bırakan koşulları da analiz etmek gerekir. Bir çocuk sahibi olmak ya da olmamayı belirleyen felsefi, ekonomik, etik, siyasi koşullarla da mücadele gerekmektedir.

Çocukların mülk olarak görülmesinin de yarattığı sonuçlar vardır. Çocuk doğurma kültürü olarak adlandırdığımız şey biyolojik anne babalığa yüklenen anlamdan, sonsuzlaşma, kendini sürdürme arzusuna, devlet ve dinlerin baskısından kadınlık ve erkekliğin çocuk doğurmakla özdeşleştirilmesine kadar geniş bir skalada incelenmelidir.

5. Kadınla erkek arasında eş yaşamı sağlayacak yeni bir ilişki tarzının geliştirilmesi: Cinsellik, aşk, siyaset, ekonomi, kültür gibi birçok alandaki kadın erkek ilişkilerinde her iki cinsin özgürlüğünü ve özerkliğini koruyabileceği eşitlikçi ilişkilerin gelişimini sağlayacak bir dönüşümü yaşaması gerekiyor. Kadının kölelik ve erkeğin hegemonik erkeklik kültürü aşmasını sağlayacak cins mücadelesi eş yaşam için zaruridir. Erkek açısından güç yoğunlaşmalarının olduğu siyaset, savunma, ekonomi gibi alanlarda kadının örgütlü varlığı tesis edilmeden gerçek anlamda bir eşitlikten bahsedemeyiz. Kadınların erkeklerin işgali, hegemonyası altındaki yaşam alanlarında nasıl varlık bulabileceğini tartışmak bu ilişkinin dönüşümünde etkili olacaktır. Kadınların anne, kız kardeş, birilerinin kızı, karısı kimliğinin ötesinde

siyaset arkadaşı, ekonomideki ortak, silah arkadaşı, devrimci yoldaşlık, dost, felsefi arkadaşlığa kadar yeni kimlikler edinmesi önemli. Bu anlamda farklı kadın-erkek birliklerinin imkanları da eş yaşam kapsamında ele alınabilir. Aşk üzerinden geliştirilen cinsel, duygusal sömürünün aşılacağı, aşkın felsefi anlamına ulaşmaya dair tartışmalar da buna katkı sunabilir. Evlilik-aile gibi kurumlarda ortaya çıkan sömürgeciliğin dönüşümünü sağlayacak hukuki, ekonomik, özsavunma mekanizmalarının neler olabileceğini araştırmak ve tartışmak da bu çabaları sonuç alıcı kılacaktır.

Sonuç itibarı ile Jineolojî “bilinçli taraflılık”¹³ kapsamında kadın özgürlüğüne dair kuram, teori ve bilimlerden kadın devriminin ihtiyacı olan bilgileri ayıklayacak, toparlayacak, ortaya çıkarılmamış olanları ise keşfedecek bir bilim olacaktır. Jineolojî ile cinsiyetçiliğin, ırkçılığın, dinciliğin, pozitivizmin, liberalizmin etkilerinin ayıklanmasıyla eleştirel bilme biçimleri geliştirebiliriz. Demokratik uygarlık geleneğinin toplumsallık, adalet, sağlık, kadın-erkek ilişkileri, ekonomi, kültür ve inançlarını toparlayacak bir havuz oluşturmak önemli. Böylece Jineolojî, Demokratik Modernitenin inşasını sağlayacak direniş ve eylem tarzının, eğitim anlayışının, siyasal tutumunun, alternatif yaşam ve ilişki biçimlerinin, özsavunma kurumlaşmasını sağlayacak bilgilerin kaynağı olabilecektir. Böylesi bir bilimin yeterli düzeyde rezervi, zemini olmakla birlikte Jineolojî ile yapmamız gereken, dünyanın her yerinde kurulacak özgür kadın akademilerinde bu bilgilerin ihtiyaç olan zeminlere ulaşmasını sağlayarak, kadın devrimini bilimsel dayanaklarına kavuşturmak olmaktadır. Kadın devrimine katkı sunacak her bilgi kırıntısının değerini bilecek, özgürlük hareketlerine ulaşmasını sağlayacak bir bilim olabilmeyi başardıkça büyümeye devam edecektir.

¹³ Serpil Çakır ve Necla Akgökçe, *Kadın Araştırmalarında Yöntem*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1990.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, *Özgürlük Sosyolojisi*.
- Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*.
- Abdullah Öcalan, *Ortadoğu Toplumunda Kriz ve Demokratik Uygarlık Çözümü*.
- Abdullah Öcalan, *20 Eylül 2000 ve 19 Temmuz 2000 tarihli görüşme notları*.
- Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın*, çev. Şirin Tekeli, Metis Yayınları, İstanbul, 2003, sf. 25.
- Immanuel Wallerstein, Richard E. Lee, *İki Kültürü Aşmak*, çev. Aysun Babacan, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, sf. 229.
- Serpil Çakır ve Necla Akgökçe, *Kadın Araştırmalarında Yöntem*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1990.

Kadın Mücadelesinde Parti İhtiyacı

Nagihan Akarsel

“Yasadır ansıtalım;
Tohum ekenlerin,
fide dikenlerin
Kimse durduramaz yağmurunu
Güneşini kimse kesemez”
Gülten Akın¹

Kılavuzunu arayan bir yolun başındayız. Güzergâhını belirlemeye çalışan bir yüzyılın... 21. yüzyılın ilk çeyreğine damgasını vuran neoliberalizmin yaşamı zehirleyen ve bunu bilimcilik ile meşrulaştıran cinsiyetçi, dinci ve ırkçı politikaları teşhir olmuş durumda. 1950’lerden bu yana ruhsal ve düşünsel dünyamıza sürülen ‘tarihin sonu’², ‘ideolojilerin sonu’³, kapitalist moderniteyi postmodernizm ile cilalama teorileri ekolojik yıkım, toplumsal hoşnutsuzluklar ve sermayenin üst üste yaşadığı krizler ile geçerliliğini yitirdi.

Ancak radikal çözümlerden ziyade her reform ve restorasyon, nefesimizi daha fazla kesip hafızamıza kastederken merkezi hegemonik sistemi daha fazla güçlendirdi.

¹ “Sardunya” adlı şiirden.

² Francis Fukuyama tarafından ‘Tarihin sonu’ denemesinde ifade edildi. Heywood, Andrew, Siyaset, çev.: Bekir Berat Özipek, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla, Hasan Yücel Başdemir, Ankara: Adres Yayınları, 18. Baskı, 2017.

³ 1950’lerde Siyasi Fikirlerin Tükenişi Üzerine (1960) adlı çalışmasında Amerikalı sosyolog Daniel Bell tarafından dile getirildi.

Toplum, yaşam ve kadın kırımının toplam ifadesi, şimdilerde nefes kırımı olarak pandemiye ilan etmekte. Hafızanın bilge temsilleri uzay çağında bir virüsün işgaline uğruyor. Çıkmaz bir yolun labirentlerinde nefesini kaybetmenin, kaybolmanın panigini yaşıyor. Bu nedenle can çekişen dünyanın, tünelin ucundaki ışığa inançla, bilinçle yol alanların anlamsal ve yapısal formlarına her zamankinden daha fazla ihtiyacı var. Gülten Akın'ın dediği gibi "Tohum ekenlerin fide dikenlerin durduramaz güneşine yağmuruna" ihtiyacı var. Reforma ve restorasyona değil radikal bir iradi müdahaleye ihtiyacı var. Furuğ Ferruhzad'ın "Yüreğini yitirmiş bu zamandan korkuyorum" ⁴ dizelerindeki zamanın nefesimizi kestiğinin farkındalığıyla zamana kadın yüreği ve aklını sürece kadar cesaretli bir müdahaleye ihtiyaç var. Çünkü dünyamızın kalbi, "güneşin altında iltihaplanmakta/hafızası yeşil hatıralardan usul usul boşalmakta..." ⁵

Hani her birimizin yaşamında dünyayı değiştirme motivasyonunun güçlü olduğu yıllar vardır ya, daha çok öğrencilik yıllarına tekabül eden... Kaç kuşak için özellikle sol yayınlarından beslenen bir motivasyon. Ve istisnasız sarı ya da turuncu kaplı olan sol yayınlarının her sayfasından bize seslenen, "objektif koşulların objektif tahlili" ilkesi. Bu ilkeyi işlettikçe önümüzde belirginleşen eşik. Evet dünyanın 21. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı pandemi ve dayatılan politikasızlık, çözümsüzlük, buna karşı yükselen halk ayaklanmaları ve kadın eylemleri bir eşığe işaret etmekte. Ve ciddi bir gelecek problemi ile karşı karşıya olduğumuzu göstermekte. Bu nedenle toplumsal coğrafyamızı ve tarihsel evrenimizi neye göre nasıl kuracağımız, gelecek tahayyülümüzün, anlamsal ve yapısal formunun ne olacağı cevaplanmayı bekleyen bir soru.

Anlamsal form ideolojik ve bilimsel dayanakları; yapısal form ise iradi müdahale gücü olan kolektif bir iradeyi yani örgütlenmeyi koşturmakta. Kuşkusuz bu ideolojik, bilimsel ve örgütsel güç yüzyılın kaderini de belirleme potansiyeline sahip. Ve bu potansiyelin öznesinin kaderi yüzyılın kaderinin tayin edilmesi anlamına gelmekte. Sol yayınlarından beynimize kazınan ve 20. yüzyıla damgasını vuran, "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" ilkesinin öznesi 21. yüzyılda kadın. Çok katmanlı, sistematik, bilinçli bir baskı ve sömürü ile toplumun en eski ve en derin çelişkisini yaşıyor çünkü. Toplumun gelişimini etkilediği gibi toplumun gelişiminden de etkileniyor. Ve oluşturacağı ideolojik öncü güç ve yapısal form gezegenimizin kaderini değiştirme potansiyeline sahip. Kadın özgürlük probleminin tanımlandığı, kadın kurtuluş programının hazırlandığı ve bunun ideolojik, bilimsel, örgütsel dayanaklarının kurulduğu anlamsal ve yapısal bir form bu nedenle belirleyici önemde.

⁴ "Acıyor Bahçeye" adlı şiirden.

⁵ A.g.e

“19. yüzyıl nasıl burjuva partilerinin, 20. yüzyıl emeğe dayalı partilerin yüzyılı olmuşsa, 21. yüzyıl da kadına dayalı partileşmenin yüzyılı olacaktır.” (Öcalan, 2015) belirlemesi bu nedenle çok önemli. 21. yüzyılın öznesinin kadın partileri olacağı öngörüsüyle temel çelişkiyi doğru tanımlamak, ideoloji ve parti başta olmak üzere muğlaklaştırılan kavram, kuram ve kurumları açıklamak, parti öncülüğü ihtiyacını ortaya koymak, kadın partilerinin rol ve işlevlerini açığa çıkan örnekler üzerinden ele almak bu yazının konusunu oluşturmaktadır.

Temel Çelişkiyi Doğru Tanımlamak

Yüzyılımıza damga vuran üç temel çelişki bulunuyor. Bu çelişkiler 2003 yılında DEHAP programında şöyle ifade ediliyor:

“Birincisi dünya ölçeğindeki zenginliklerin çoğunu her türlü baskı ve tahakküm aracını da kullanarak elinde bulunduran bir avuç sermayedar ile tüm insanlık arasındaki çelişki. İkincisi sınırsız hükmetme ve tüketim hırsının yok olmayla karşı karşıya getirdiği doğa ile insan arasındaki çelişki. Üçüncüsü ise yeni dünya düzeni ve küresel kapitalizm ile doruk noktasına varan erkek egemen sistemin barındırdığı cins çelişkisi.”⁶

İdeolojik öncü gücün anlamsal ve yapısal formunu her üç çelişkinin de çözüm gücünü içinde barındıran başat çelişki olarak cins çelişkisi oluşturacak. Bir başka ifadeyle çağın karakterinin kadın özgürlüğü sorununun çözülmesi ile çözüleceği iddiasındayız. “Neoliberal politikalardan ve kapitalizmin krizinden en fazla etkilenen ve aynı zamanda hesap sorma gücü olan kesimi kadın olarak tespit etmek, yine kapitalist modernitenin bu gücü elimine etmek için yürüttüğü politikaların farkında olmak ve bunun karşısında geliştirilen mücadele” (Özguçlulu, 2016) bu iddiayı güçlendiriyor. Aynı zamanda “ilk ezilen sınıf ve ulus olarak kadın”ın aydınlanması toplumun aydınlanmasını da beraberinde getiriyor.

Her üç çelişki de paradigmasal bir yaklaşımı şart kılmakta. Tam da burada yüzyılın başında Abdullah Öcalan tarafından önerilen ve her üç çelişkinin de çözümünü sırasıyla içeren Demokratik, Ekolojik ve Kadın Özgürlüğüne dayalı Demokratik Modernite paradigmasının insanlığın en büyük şansı olduğunu vurgulamak istiyoruz. Dünyanın yaşadığı temel çelişkilerin çözüm stratejisini paradigmanın eksenine yerleştiren ve bunun sistemini oluşturan Abdullah Öcalan, İmralı Notları’nda “Kadını obje olmaktan çıkarıp özgür bir özne haline getirmek önemli. Kadın bir özne seviyesine yükselirse, özgürleşirse toplumu da kenti de demosu da halkı da komünü de özgürleştirir.” (2015) diyerek bu öznelğe dikkat çekiyor.

⁶ 2003 yılında kurulan Demokratik Halk Partisi (DEHAP)’ın Parti Programı

Özneleşen kadının ideolojik, bilimsel ve örgütsel doğrultusunu güçlü kurması tarihsel bir devrim niteliği taşımaktadır. Kadın kurtuluş ideolojisi ve partisi ile bir birikim oluştu. Bu birikimin bilimsel doğrultusunu da edinmesi gerekiyor. İktidarla özdeşleşen bir bilim bu doğrultuyu veremez. Demokrasi ile bağımlı güçlü kuran, kadın gerçeğini açığa çıkaran, yaşamı tanımlayan, toplumsal aydınlanmayı sağlayan ve erkek egemen sistemle hesaplaşmayı içeren bir bilim anlayışı -ki bunu jineolojî olarak ifade edebiliriz- ile kadın devrimini başarmak şimdi her zamankinden daha mümkün.

Kadının sınıf ve ulus gerçekliğini aşan hem tarih hem sosyal kapsamı geniş bir hakikatinin olduğu ve bunun açığa çıkarılması gerektiği gerçeği, önemli bir eşiktir. Kadının öz gücüne ve öz iradesine dayalı siyaset arayışı ve mücadelesinin ekolojik ve demokratik bir topluma giden yolun yapıtaşı olduğu da. “Siyaset yerelden evrensele, bireyden topluma kendi kimlik problemlerini tartışma ve kendi kimliğini özgürce, edebi bir şekilde ifade etme sanatıdır. Demokratik siyaset işte böyle güzel bir şeydir.” (Öcalan, 2015) belirlemesi ekseninde siyasete yaklaşmak önemli. Kadın mücadelesinin, iktidar yerine demokrasiyi, muhalefette kalmak yerine alternatif sistemi yaratmayı esas alması ve bu sistemin öznesi olarak ideolojik ve ahlaki kurumlarını oluşturması ve dayandığı sosyal bilim anlayışı belirleyici öneme sahiptir. Bunu yapmayı başardığı oranda özneleşerek yeni yüzyılda rolünü alabilecektir.

Bu ekseninde, 21. yüzyıl, cins çelişkisinin çözülmesi ile bağlantılı olarak kadınların yüzyılı olmaya aday bir yüzyıl. Ancak belirttiğimiz gibi bu kendiliğinden gelişecek bir süreç olmayacak. Cins çelişkisinin tanımı, neye göre, nasıl çözüleceği, ideolojik ve bilimsel dayanakları, bunun teori, program ve eylem gücünün ne olacağı konusu dolayısıyla çok önemli.

Kadın Özgürlüğü Problemi ve Çözüm Çabaları

Sosyal bakımdan sınıf ve ulus gerçekliğinden daha kapsamlı bir sömürüyü ve hafızayı içinde barındıran cins çelişkisi, kadının en eski sömürge ve sınıf olması gerçeği ile bağlantılı toplumun en derin çelişkisidir. Dolayısıyla oldukça karmaşık olan bu çelişkiyi tanımak kadar, bu çelişkinin özgünlüğünü ve gücünü açığa çıkarmak

Kadın mücadelesinin, iktidar yerine demokrasiyi, muhalefette kalmak yerine alternatif sistemi yaratmayı esas alması ve bu sistemin öznesi olarak ideolojik ve ahlaki kurumlarını oluşturması ve dayandığı sosyal bilim anlayışı belirleyici öneme sahiptir.

zor bir edimdir. Çünkü kadın etrafında örülen ağların binyıllara dayanan bir hafızası bulunuyor. Kapitalist modernitenin gen yapısını oluşturan cinsiyetçilik, milliyetçilik, ırkçılık, dincilik ve bilimcilik yaşamın her alanında liberalizm ile güçlü bir ideolojik hegemonya kurmuş durumdadır. Bu hegemonya erkek egemenliğine dayanmaktadır. Dolayısıyla kadın özgürlüğü problemi, cins çelişkisini aşan boyutlarda derinleşmektedir. Bu sistemde, kadının öz gücüne ve öz iradesine dayanarak varlığını oluşturmaya, bilinç kazanması ve bunun formunu oluşturmaya haliyle büyük bir mücadeleyi gerektiriyor.

Cins çelişkisinin çözülmesi bir kadın özgürlüğü problemidir. Cinsiyete dayalı bir şekilde ele alınmasının tarihi referansı son iki yüzyılda kadının hak ve özgürlükleri temelinde gelişen kadın özgürlük hareketleri olmuştur. Bu süreçte kadının tarih ve toplum gerçeğinin açığa çıkarılması yönünde kapsamlı araştırmalar ve eğitimler yapılmış, mücadeleler verilmiştir. Kadının örgütlenmesi, kendi öz gücünü ve iradesini açığa çıkarması, teorisini, program ve yapılarını oluşturmaya yönünde önemli adımlar da atılmıştır. Kadınların gücünün muazzam bir politik potansiyelinin olduğu açığa çıkmıştır (Arruzza, Bhattacharya ve Fraser, 2019).

Kadınlar sömürüye karşı hep başkaldırı halinde olmuştur. Kadın tarikatları, birlikleri, hareketleri, isyan grupları, gizli örgütlenmeleri, radikal eylemler yapan oluşumlarla bu başkaldırı farklı formlarda süregelmiştir. Sadece eylemsel olarak değil; teorik olarak da bu başkaldırı beslenmiştir. Kadınlar feminizmle güçlü çözümlemeler yapmış, kadın sorunları ve haklarını görünür kılmıştır. Mesela Anarko feminizmin öncüsü sayılan Emma Goldman, kadın üzerindeki tahakkümün bütün kötülüklerin kaynağı olduğunu belirtmiş ve devlet zihniyeti ile olan bağını ortaya koymuştur. Ancak eylem ve söyleminde güçlü olduğu halde kadın özgürlüğünün nasıl gerçekleşeceği ve ne yapılacağı konusu belirsiz kalmış ve Emma'nın "kadın özgürleşmesi trajedisi" (Bakır, 2015) söylemini geliştirmesine neden olmuştur. Yine Aleksandra Kollantai, "1905'te bir kadının kendisi hakkında konuşmasının ya da yeni haklar talebinin işitilmediği tek bir sokak köşesi yoktu." diyerek 20. yüzyılın başında Rusya'da kadınların durumuna dikkat çeker. Zira Ekim Devrimi'ne giden süreç aynı zamanda kadın haklarının her anlamda dillendirildiği, kadın mitinglerinin yapıldığı bir dönemdir. "Kadınlara Eşit Haklar Birliği", sendikalar ile sıkı iş birliği içinde mücadele etmiş hem sınıfsal hem toplumsal sorunlara eğilim göstermiştir. Komünist Parti bünyesinde kurulan Zenodel ya da Jenotyel, kadınların özgürlüğü için mücadele eden bir oluşum olarak tarihe kaydedilmiştir. Kadınların yaşamın her alanında aktif katılımını sağlayan etkili bir oluşum olduğu halde politik karar gücü olmaması yüzyıla damga vurmasının önüne geçmiş diyebiliriz. Yüzyılın başında, mücadele içinde kurulan kadın partilerini de görüyoruz. Rusya'da 1905'te kurulan, çıkardığı Kadın Haberleri dergisi ile kadın sorunlarına çözümler arayan

İlerici Kadın Partisi bir örnektir. Bu partinin en temel özelliklerinden biri de erkekleri parti içerisine almamalarıdır. Türkiye’de 1923’te Nezihe Muhiddin öncülüğünde kurulan Kadınlar Halk Fırkası, parti olarak devam edilmesine izin verilmesine de önemli bir girişimdir. Ayrıca, Kadınlar her dönemde var olan siyasi parti ve oluşumların içinde yoğun bir şekilde yer almış, toplumsal, ulusal, sınıfsal mücadelelere aktif bir şekilde katılmış, ağır bedeller ödemiş, grevlerin öncülüğünü yapmışlardır. Cinsel Diyalektik (The Dialectics of Sex) adlı eseri günümüzdeki önemli metinler arasında yer alan Shulamith Firestone, 19. yüzyıldaki ve 20. yüzyılın başlarındaki Feminist Hareketin “tarihteki en önemli devrim’in yalnızca ilk hücumu” olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Peki bu “ilk hücum”un devamı nasıl gelecek? 19.ve 20. yüzyıl koşullarındaki örgütlenme ve mücadele yöntemlerinden bugüne dair nasıl dersler çıkarılabilir? Sonuçta bu mücadelelerin önemli kazanımları olmuşsa da kadının özgürlük sorunu tüm şiddetiyle devam ediyor. Direniş gerekçeleri ve imkanları artmakla birlikte nasıl bir mücadele ile kadın direnişlerinin zafere ulaşabileceği konusunda yön­süzlük, muğlaklık bir sorun olarak önümüzde. Bu mücadelenin yol ve yöntemi ne olacaktır? “Tarihteki en önemli devrimin” gerçekleşmesi için 21. yüzyıla iradi bir müdahaleyi gerçekleştirmek gerektiği açık. Peki nasıl bir politik model veya yapılanma ile 21. yüzyılda kadınlar iradi bir mücadele gerçekleştirecektir? Kadınların partileşmesi bu iradi müdahaleyi geliştirmek için önemli avantajlar sağlayabilir. 21. yüzyılın kadın partilerinin yüzyılı olabileceği, sadece siyasal örgütlenmenin biçimine ilişkin bir önerme değil. 21.yüzyılın mücadele karakterinin tahliline de bir çağrıdır. Bu yüzden ideoloji tartışması yürütmeden, iradi müdahaleyi gerçekleştirecek siyasal yapılanmaları tartışmak yön­süzlük sorununu aştırmayacaktır.

21. Yüzyılda İdeoloji İhtiyacı

İdeoloji ile hakikati açıklamak ve izah yöntemlerini geliştirmek, örgütlenme ile oluşu gerçekleştirmek içinde bulunulan zamanın ve mekânın koşullarını iyi tahlil etmekle mümkündür. Bu da bütünlüklü bir yaklaşımı ve toplumsal-siyasal hayatla doğru bir bağın kurulmasını gerekli kılmaktadır. Varlığın gerçekleştiği kültürel havuzda hangi geleneğin ve ideolojik esasların hâkim olduğu, bilincin gelişiminin nasıl etkilendiği ve bununla bağlantılı olarak açığa çıkan form da doğrultuyu açığa çıkaracaktır. Zamanın karakterini de bu yaklaşım belirleyecektir. Kadın özgürlük mücadelelerinin doğrultusunu da hangi ideolojik esaslara dayandıkları belirler. Yakın tarihimizde durmadan alev alan halk ayaklanmalarının, kadın isyanlarının sonuna bakalım. Bir formu, doğrultusu olmayan hareketler sönümlenmekten kurtulamıyorlar. İsyanlar bitmiyor şüphesiz; ancak yeniden alev alacak enerjiyi toplayana kadar sistem

kendini toparlamış oluyor zaten. Politik forma kavuşmuş, süreklilik kazanmış bir mücadele doğrultusunun açığa çıkması bu döngüyü kırmak için önemli. Buradan yola çıkarak ideolojiye dönelim.

Kavram olarak Grekçe bir kelime olan “eidos” ve “ogos” kelimelerinden gelen ideoloji “düşünceler bilimi” anlamına gelmektedir. Abdullah Öcalan, “irade haline gelmiş ortak fikirler paketi, toplumsal ahlak” (Öcalan, 2004) ya da “kendini tanımlamanın diğer adı” olarak tanımlamaktadır, toplumsal ideolojiyi (age). Bu, bir iradeleşme ve özneleşme sürecidir aynı zamanda. Toplumsal dönüşümü toplumun çıkarları ekseninde hedefleyen ideolojiler olduğu gibi sadece bir çıkar grubunu esas alan ideolojiler de var olagelmıştır. Devletin ideolojik aygıtları bu misyonu yerine getirmiş ve bir bilinç oluşturmuşlardır. Marx, devletin ideolojik aygıtları ile “yanlış bilinç” oluşturulduğunu belirtmiş, bir yabancılaşmanın olduğunu söylemiştir. Althusser de devletin ideolojik aygıtlarının din, eğitim, hukuk, siyaset, medya, kültür-sanat ve aile olduğunu ve bunların sürekli bir yanlış bilinç oluşturduklarını belirtmiştir. Yanlış bilinç ve ideoloji arasındaki bu ilişki, ideolojinin negatif kullanımına da yol açmıştır. Terry Eagleton ile Pierre Bourdieu arasındaki bir sohbet, ideolojinin negatif kullanımının sonuçlarını çarpıcı bir biçimde yansıtır. Bu sohbette Bourdieu, “Özellikle ideoloji sözcüğünden uzak durmaya çalışıyorum. Bu sözcük çoğunlukla muğlak ve yanlış bir şekilde kullanılıyor. Kavramı korumak için sembolik güç gibi kavramları kullanmayı tercih ediyorum” demektedir. İdeolojinin gün-

nümüzde “ideolojilerin sonu” söylemiyle bağlantılı olumsuz algılandığını belirten Eagleton ve Boudieu, kanaat ya da sembolik güç gibi kavramları ideoloji kavramını korumak için gerekli olduğunu tartışmaktadırlar (Zizek, 2013).

21. Yüzyılın ideolojisinin ve bu ideolojiyi somutlaştıran formların nasıl olması gerektiği de bir tartışma konusu olmaktadır. Kadın özgürlük sorununa yaklaşımlarda ideolojisizlik, formsuzluk giderek öne çıkartılırken parti kavramını yeniden tartışmak ve belki de çağın ihtiyaçlarına göre yeniden tanımlamak oldukça önemli.

Elbette bir yanda devlet ideolojilerinin yarattığı “yanlış bilinç”, diğer yandan özgürlükçü ideolojilerin yaşadığı dogmatizm, eleştirilmesi gereken konulardır. Ancak bu artık, ideolojilere gerek kalmadığı anlamına gelmemektedir. İnsanın her davranışının her sözünün, duygusunun bir ideolojiye hizmet ettiği gerçeği söz konusuysa ideolojisizliği savunamayız. Zira ideoloji, fikir, düşünce, bakış açısı, kimlik sahibi olmayı karşılıyor. Bu anlamda yüzyılın yoğun bir şekilde ideolojisizliği savunan yaklaşımlarının da başlı başına bir ideolojik saldırı olduğunu bilmek önemlidir.

Bu nedenle toplumsal ideoloji ve iktidar ideolojisi olarak ayrıştırma ihtiyacı duyuyoruz. Hayali kurulan toplumsal yaşamı kendi pratiklerinde, yaşamlarında somutlaştıran ideolojik örgütlenme, yapı ve kadrolar dolayısıyla çok önemlidir.

Bu ekseninde 21. Yüzyılın ideolojisinin ve bu ideolojiyi somutlaştıran formların nasıl olması gerektiği de bir tartışma konusu olmaktadır. Kadın özgürlük sorununa yaklaşımlarda ideolojisizlik, formsuzluk giderek öne çıkartılırken parti kavramını yeniden tartışmak ve belki de çağın ihtiyaçlarına göre yeniden tanımlamak oldukça önemli.

İdeolojik Yol Gösterici Güç Olarak Parti İhtiyacı

Tarihin devinimini bilmek ve “an”ı doğru tahlil etmek geleceğin öğretisini şekillendirdiği gibi bu öğretinin öznesinin etrafında gelişen örgütlenmeler de zamana yön verebilmektedir. İhtiyacı net bir şekilde ifade etmek, çağa iradi müdahaleyi gerçekleştirerek yön verecek kolektif ideolojik, bilimsel ve örgütsel dayanakları, doğrultuyu belirlemektedir. Belli bir amaç etrafında örgütlenerek sonuç almayı hedefleyen çok sayıda birlik, dernek, hareket, blok, kolektif, konfederasyon, ağ vb. olmuştur. Her birisi belli bir ideolojiye dayanan bu örgütlenmeler yaşanan sorunun çözümü ekseninde yaşam bulmuş, her birisi belli bir işlevi yerine getirmiştir. Belki, “Parti de bu formlardan biridir. Bunlar varken partiye ne gerek var!” denilebilir. Ancak partinin işlevi ideolojik ve pratik örgütleyici güç olması ekseninde gelişmek, bir nevi çekirdek yapılanma görevini yürütmektir.

Tarihte bu ideolojik pratik örgütleyici güç kimi zaman peygamberler, filozoflar, rahipler, bilge kişilikler olurken kimi zaman politik kimlikler ve etrafında oluşturulan okullar, tarikatlar ve mezhepler olmuştur. Mesela Atina felsefe okulları, Hristiyanlığı oluşturan ve “yoksulların ilk enternasyonalist partisi” (Öcalan, 2000) olarak nitelendirilen Esseniler Tarikatı, sosyalizmin ilk tartışmalarını yürüten Saint Simoncular, Fourierciler gibi. Yine pozitivizm, Marksizm, Anaales Okulu, Frankfurt Okulu ideolojik örgütleyici olmuşturlardır. 19. yüzyılın karakterini belirleyen işçi parti modeli olarak Leninist parti modeli veya 20. yüzyılın kaderini belirleyen ulusal partiler ve örgütsel yapılanmalar buna örnek olarak verilebilir. 1956 yılında Adorno ile Horkheimer arasında Leninist bir manifesto için yürütülen tartışmada sosyalist parti ihtiyacını somut bir şekilde gözler önüne seriyor. Adorno bu tartışmada Marx ve Engels gibi komünist bir manifesto ve parti gerekliliğinin önemine odaklandıklarını belirtiyor (Adorno ve Horkheimer, 2013).

Tüm bu örneklerde öngörünün ve öğretinin öznesi çağın karakterini belirlemektedir. Başlarken feyz aldığımız Gülten Akın’ın şiirinde geçen tohumu, fideyi

ekenlerdir bu öznelere. Aynı şiirin devamında geçen, “Artık siz istemeseniz de/Açar tohumunu yayılır toprağınızda” dediği durumdur. Çağın ruhuna, toprağın sesine uygun olduğu zaman istenmese de tohumunu toprağa yayan bir realite yani. Edebi olarak bu şekilde ifade etmek de siyasi literatürde bu örgütlenmelerin ideolojik ve örgütlü öncü gücü, parti olarak ifadeye kavuşmaktır. Tohumu, fideyi eken kadınların zamanındayız bir kez daha. Artık biz istemesek de yayılıyorsa tohum toprakta bu realiteyi örgütleyecek özne olduğumuz farkındalığıyla bir kez daha düşünelim partileri.

Peki Parti Dediğimiz Nasıl Bir Oluşumdur?

Kapitalist modernite ile beraber partiler ülkenin sorunlarına ilişkin program, örgütlenme, kaynak ve toplumsal desteğe sahip olma zorunluluğu ile bağlantılı ele alınmıştır (Ender, 2016). Siyasal partiler türleri, temel örgütsel nitelikleri, ideolojileri, toplumsal tabanları gibi çeşitli yönleriyle farklı biçimlerde sınıflandırılmıştır. İlk örnekleri Amerika ve Fransa’da görülmeye başlanmıştır. 1680’li yıllarda Britanya’da kurulan Whigler ve Toryler, parlamentoda yer almak için kurulan partilerin ilk örnekleridir. Bu partiler daha sonra Liberal Parti ile Muhafazakâr Partinin temellerini oluşturmuşlardır. 1790’lardan sonra ilk siyasi partilerin ortaya çıktığı yer ise ABD olmuştur. Şimdi merkez sağ ve merkez sol olarak tarif edebileceğimiz birçok parti bu gelenekten gelmektedir. Parlamenter sistemde parti, iktidarı ele geçirme ya da karar alma sürecini ifade eden bir yapılanma olarak tanımlanmıştır. Daha çok iktidar muhalefet ilişkilerine odaklanan, seçim sisteminin etkileri ile partiler arası rekabeti esas alan ilişkiler söz konusudur. Kadınların oy hakkı mücadelesi yürüttüğü dönem açısından bu partilere üye olabilmek, seçme ve seçilme hakkına sahip olabilmek için ciddi bedeller ödenmiştir. Ancak sonuçta günümüzde dahi kadın kotası gibi ilkeler olmasa kadınlara yer verme ihtiyacı duymayacak bir sistem söz konusudur. Hakeza bu partilerdeki kadın varlığının biçimin ötesine geçtiği örneklerin yok denecek kadar az olduğu görülüyor. Yine 20. yüzyılın ortalarından itibaren Avustralya, Finlandiya, Polonya, İngiltere, Almanya, İsrail, Hindistan, İran, Mısır gibi ülkelerde de kadın partileri kuruluyor. Merkez sağ ya da merkez sol partileri ile aynı zihniyeti paylaşan bu partilerin de amacı seçime katılma ekseninde oluyor. Bunlar önemli oluşumlar olmakla beraber biçimsel kalmaktan öteye geçemiyor. Kadınların siyaset yapma potansiyellerini bu partiler içinde tüketmekten başka yollar açması önemli.

Yine kadınların büyük bir enerjiyle katıldığı, emek verdiği sosyalist harekette yaygın olan bir devrimci parti modeli olarak Leninist parti modelinin tarihine bakalım. K. Marx ve F. Engels tarafından da parti, ideolojik ve politik bir organ

olarak ele alınmıştır. Komünist Parti Manifestosunun programı olarak yazıldığı Komünistler Ligi, enternasyonal parti veya örgüt formatındaki ilk birlik çalışması olarak tarihe geçmiştir. Komünist Manifesto, 1848 yılında gerçekleşen Avrupa halk devrimlerinin genel programı olarak ele alınmıştır. O dönem dernekler ya da birlikler aracılığı ile çeşitli bir araya gelişler mevcut olmakla birlikte siyasal parti anlayışının oturduğu dönem daha çok 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başı olmuştur.

Marksist öğretideki “kendiliğinden sınıf”ın “kendisi için sınıf”a dönüşmesindeki sürecin iyimser bir evrimci bakış açısıyla kendiliğinden gerçekleşmeyeceği düşüncesi devrimci parti fikrinin temelini oluşturur. Lenin bu temelde, işçi sınıfına siyasal bilincin taşınması gerektiğini belirtecek, Leninist Parti modeli Komünist Hareket tarafından kabul görecektir. İşçi birliğinin merkezileşmesi, idare edilmesi, olası bir ayaklanmanın generalliğini üstlenmesi gereken bir öncü partinin varlığı Marksistler arasında evrensel bir ilke haline gelecek, Leninci parti anlayışı dünyanın dört bir yanına yayılan siyasal bir parti modeli olarak tarihe geçecektir. Partinin çarlık koşullarında idare edebilmesi ve varlığını sürdürebilmesi kaygısı partiyi şekillendirmede etkili olmuştur. Bu kaygıyla merkezi bir önderliğe (merkez komite) önem verilen Leninist Parti Modeli, iktidar hedefine odaklanmış siyasal kadroların birikimine dayanan bir modeldir. Lenin'in parti yapısının en önemli ilkesi demokratik merkezîyetçilik olmuştur; ancak bu sonra devrimin dinamizmini sürdürmede ciddi sorunlara yol açmıştır. Rosa Lüksemburg, Lenin'in ortaya koyduğu merkezîyetçi anlayışa karşı çıkmış, onun yaratacağı tehlikelerden bahsederek eleştiri yöneltmiştir. Lüksemburg, Lenin'e şu şekilde bir eleştiri yöneltmiştir:

“Hareketi kımıldayamaz hale getirecek ve onu merkez komitenin manipüle ettiği bir otomata bu bürokratik deli gömleğinden daha keskin biçimde genç bir işçi hareketi, iktidara aç bir entelektüel elit karşısında köleleştirecek başka bir şey yoktur. (...) Gelin açık konuşalım. Tarihsel olarak gerçek bir devrimci hareketin işleyeceği hatalar, en zeki merkez komitesinin yanılmazlığından sınırsız ölçüde daha verimlidir.”

Sonuç olarak devrimden sonra partinin rolü devletin sönümlenmesi gereken noktada, devleti daha da güçlendiren bir konumda kalmıştır.⁷ Öcalan ise Leninist Parti Modelini şöyle değerlendirmektedir:

⁷ Lenin ve Parti, Serkan Üstün, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset bilimi ve Kamu yönetimi Seminer Dersi:

https://www.academia.edu/19659797/Lenin_ve_Partii erişim tarihi: 20 Nisan 2020

“Parti reel sosyalizmde sınırsız bir otorite ve iktidar kaynağına dönüştü. Ulus devlet modeli, en çok partileşme yolu ile kendini üretirken ulus devletlerde partiler ulus devlet iktidarını ele geçirmenin veya aynı iktidarı topluma taşırmının ve meşrulaştırmanın aracı rolünü oynadılar. Reel sosyalizm bu anlayışın en çok uygulandığı ve tekleştirildiği sistem oldu. Tek partili sistem olmak parti devleti olmak anlamına geliyordu. Bu anlamda çözülüşten sonra eski Ortodoks reel sosyalist anlayışta ısrar eden komünist partiler ile ikinci olarak geçmişte kapitalist ülkelerde kök parti rolünü oynayan liberal partilerin liberal demokrat kanadına dönüşen partiler oldu.” (2004).

Dünyadaki Marksist-Leninist partilerin prototipi olarak ele alınabilecek Sovyetler Birliği Komünist Partisine dönük eleştiriler değil konumuz. Ancak ideolojinin pratik öncülüğü yapmanın aracı olan partinin amaç haline gelerek, bürokratikleşmesinin ve iktidarı dağıtan değil iktidarın biriktiği merkez olmasının yarattığı sonuçları kadınlar olarak mücadele yöntemlerimizde değerlendirebilmeliyiz. Bununla birlikte Leninist parti modelinin dayandığı kadro kimliği bugün kadın mücadelesinin muzdarip olduğu yönsüzlüğün aşılmasında bir ihtiyaç olarak açığa çıkıyor.

Partilerin toplumlardaki rolü konusunda Gramsci'nin siyasal parti kuramına değinmekte de fayda var. Gramsci temel olarak, kapitalist toplumlarda siyasal yaşamın temel dinamiğinin toplumsal gruplar ve sınıflar arasındaki hegemonya süreçleri olduğu varsayımından hareket etmiştir. Bu çerçevede de siyasal partileri toplumsal grupların ve sınıfların siyasal yaşamdaki temsilcisi olarak görmektedir. Gramsci siyasi parti kuramını yönetici sınıfın hegemonya süreçleri ile ezilen sınıfların karşı hegemonya çabaları şeklinde iki açıdan açıklamıştır. Birincisinde liberal demokrasinin işleyişini ve yönetici sınıfın hegemonyasını örgütleme yönüyle ele alırken ikincisinde, yeni bir toplumun kuruluşuna yönelik dönüştürücü bir toplumsal iradenin oluşturulması bağlamında ele almıştır. Gramsci, daha eşitlikçi ve özgürlükçü yeni bir toplum kurma çabasının da benzer biçimde bir siyasal önderliği gerektirdiğini belirtmiş ve bu önderin bir birey değil kolektif iradenin biçimlendiği bir “siyasal parti” (modern prens) olabileceğini ifade etmiştir. Gramsci siyasal partiyi kolektif aydın olarak tanımlamakta, yeni bir toplumun kurulabilmesi için gerekli dönüştürücü gücün modern prens olarak tanımladığı siyasal partiden geçtiğini belirtmektedir (Ataay ve Kalfa, 2008). Gramsci kolektif bir irade ve onun tarihsel rolü konusundaki görüşlerini partinin örgütlenme ve strateji konusundaki görüşleri ile tamamlar. Temsil edilen ile temsili yapan partiler arasında mekanik olmayan birbirini etkileyen ve besleyen organik bir ilişki olduğunu belirtir. Partinin kitlesi toplumsal gruplar ve sınıflar olurken siyasal partiler de temsilcisi oldukları kitleyi örgütlü ve özbilince sahip bir özneye dönüştürerek siyasal yaşama aktif bir şekilde katılmasını sağlamaktadır.

Kolektif iradenin örgütlü gücü olarak partinin, kitlenin temsilcisi olması olarak tanımlanması partinin dönüştürücü etkisini daraltır. Partinin, toplumsal grupların kendileri için siyaset yapabilecek ve harekete geçebilecekleri gücü sağlayan canlı, dinamik bir organizma olarak tanımlanması günümüzün kadın mücadelesinin çoğulcu yapısına denk bir form olabilir. Diğer yandan kolektif iradenin forma kavuşmuş hali olarak parti, kadınların özneleşme mücadelesinde dayanacakları bir özsavunma mekanizması, nerde olurlarsa olsunlar yön bulmalarını sağlayacak bir pusula olabilir. Bu konuda Öcalan şöyle demektedir:

“Yüzyılımızı da özgür kadın iradesinin yükseleceği bir toplumsal zaman olarak görmek gerçekçidir. Kadınlar için belki de yüzyıl gerekebilecek kalıcı kurumlar düşünüp oluşturmak gerekir. Kadın Özgürlük Partilerine ihtiyaç olabilir. Özgürlüğün temel ideolojik ve politik ilkelerini sağlayıp pratikleşmesini yürütmek, denetlemek, bu partilerin hem gerekçeleri hem temel görevleri olmalıdır.” (2015).

Küreselleşme ile Beraber Öznenin Yeniden Tartışılması

Sovyet Birliği’nin dağılmasının ardından hızla tarihin ve ideolojilerin sonu geldiği ilan edildi. Bu yeni dünya düzeninde (ABD) imparatorluğu(nu)n her yerde herkes için geliştirdiği politikaların sonuçlarıyla baş etmek yeni siyaset biçimlerini de geliştirdi. İmparatorluk hegemonyası küreselleşirken, sistem karşıtı güçler de küresel çapta mücadelenin yöntem arayışlarına girdiler. Küreselleşme ile birlikte siyasal partilerin kamu politikası belirleme sürecinde etkinliklerinin giderek azaldığı, siyasal partilerin yerine toplumsal hareketler ve baskı çıkar gruplarının daha etkili olduğu yönündeki tartışmaların kaynağı bu yeni yöntem arayışları olmuştur. 1970’lerden sonra klasik sistem karşıtı hareketler yerine çevrecilik, feminizm, ırkçılık, savaş ve nükleer karşıtı hareketlerin gelişmesi ve etkili olması, yeni küresel düzende politik özne tartışmalarına dayanak olmuştur. Sınıf temelli hareketlerin yerini kültür temelli hareketler, evrensel eşitlik ve özgürlük ideallerinin yerini kimlik politikaları almıştır.

Küreselleşme
ile birlikte siyasal
partilerin kamu politi-
kası belirleme sürecinde
etkinliklerinin giderek azal-
dığı, siyasal partilerin yerine
toplumsal hareketler ve
baskı çıkar gruplarının daha
etkili olduğu yönündeki
tartışmaların kaynağı bu
yeni yöntem arayış-
ları olmuştur.

Bu nedenle alternatif yaratacak siyasi projelerin içeriği ve toplumsal öznesi yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Tam da 21. yüzyılın başında 2000 yılında IMF yıllık toplantısına karşı yapılan kitlesel gösteriler, küreselleşme ile birlikte yeni siyasal aktörlerin tarih sahnesine çıktığını göstermiştir. Bu yeni aktörler, küresel şirketlerin egemenliğine karşı, ekolojik sorunları, kültürel farklılıkları, insan haklarını ve demokrasiyi vurgulayan aktörlerdir. Her kesimden insanın katıldığı küreselleşme karşıtı hareketler yaygınlaşıp giderek kitleselleşirken bu hareketlerin geleceği, nereye evrileceği de tartışılmaktadır. Gill, bu hareketlere, Machiavelli ve Gramsci'yi takip ederek, “postmodern prens” adını vermektedir. Bu tanımla, “çoğul ve farklılaşmış, evrenselcilikle iç içe geçmiş ve yeni bir küreselleşme formunun kurucusu olan ve elbette hareket halindeki sosyal ve politik güçlerin bütünü”nü kast ettiğini belirtmektedir (Faruk ve Kalfa, 2008). Bu hareketlerin birleşmesi gerektiği, aksi takdirde marjinalleşeceklerinin farkında olduğunu belirten Gill, farklılıkları kolektif kimlik ve dayanışma içinde birleştirmenin önemine değinir. Böylece kolektif irade giderek somut bir biçim alacaktır. Bu “postmodern prens” hem bir eğitim kurumu hem de kültürel bir hareket olacaktır.

Gill'in işaret ettiği birbirinden farklı örgütlenmelerin giderek belirli bir liderlik yapısı olmayan bir “postmodern uluslarüstü siyasal parti”yi oluşturma arayışı tartışmamız açısından önemli. Postmodern olarak tanımlamak yerine, dönemin ihtiyaçlarını, karakterini gözeterek ihtiyacımız olanı tespit etmek ve adını koymak gerekiyor. Zira Gill'in referans aldığı Gramsci'nin söz ettiği “toplumun karmaşık bütünlüğünü” oluşturmak, kendiliğinden bir şekilde gelişmeyecek (age). Ve kadın özgürlük sorununun kesişimselliği, birçok farklı mücadeleyi kapsayan boyutları, hareketin ulaştığı çok renkli/sesli ve dinamik yapısı, kadın özgürlük mücadelesinin ulusötesi (transnational) karakter kazanan düzeyi, karşıt gücün (bir diğer deyişle demokratik modernitenin) inşasında bir tutkal/birleştirici olma potansiyelini gösteriyor. Burada anlamsal ve yapısal formunu yani ideoloji, bilim ve örgütsel yapılanmasını oluşturmuş kadın partilerinin çekirdek öncü güç rolünü oynaması mümkün. Çağa damgasını vuracak olan kadın partileşmeleri de doğrultuyu belirleme potansiyelini açığa çıkarmaktadır.

Kadın Partilerine Neden İhtiyaç Var?

21. yüzyıla girerken yerel ve lokal olarak başlayan birçok hareketin, sonrasında sorunlarının çözümü için küresel çözümlere yöneldiğini gördük. Oluşturulan küresel ağlar, konfederasyonlar, sosyal forumlar ve benzeri deneyimlerinden açığa çıkan dersler, bu formların zayıf ve güçlü yanlarını da gösterdi. Kadın hareketleri açısından da belirgin olan bu durumda, ideolojilerini yani kimliklerini koruyan hem yerel

hem evrensel olan bir bağı açığa çıkarmanın gerekliliği açıktır. Bu bağın oluşması için “toplumun karmaşık bütünlüğünü” kurmada birleştirici rol oynayacak rehber ilkelere, ortak programların varlığına olan ihtiyaç görülüyor. Tek bir partinin küresel aktör olacağı bir durumdan bahsetmiyoruz. Ancak yerelde partileşme sürecinde açığa çıkardıkları deneyimler üzerinden bir ortaklaşma sağlanabilir. Örneğin Kadın Özgürlük Partisi’nin deneyiminden süzülen kadın kurtuluş ideolojisi, sosyal bilim anlayışı jineolojî, yerelden evrensele doğru bir bağ olabilir. Gabriela Kadın Partisi’nin toplumsal sorunlara çözüm yöntemleri bir başka bağ olarak değerlendirilebilir. Yerel deneyimlerden süzülen bilgi, düşünce gücüyle oluşturulacak ve hem yerel hem küresel düzeyde üzerinde ortaklaşılan bir kadın kurtuluş programı, 21. yüzyılın kaderini tayin etmemizde belirleyici olabilecektir. Zira kadınların ortak ilke ve programlar etrafında iradeleşmesini sağlayacak kadın partisi aynı zamanda sosyal, düşünsel ve kültürel devrimin kurucu organları da olacaktır. Çünkü kadının iradeleşmesi, cins eksenli bir yaklaşımı aşan, kadının kendini ve toplumu değiştirme iradesini ifade etmektedir. Kadın partisi, işçi sınıfı için belirtilen kendiliğinden olan hareketin kendisi için olması yönünde önemli bir adımdır.

Bu adımı atarken ilk yapılması gereken, kadının özgürlük probleminin analiz edilmesi, kadın kurtuluş programının oluşturulması ve “tohumu ekecek, fideyi dikecek” ideolojik kadın kadrolaşmasının oluşturulmasıdır. Kadın özgürlüğü probleminin ideolojik ve bilimsel analizinin yapılması ve bu eksende kadın kurtuluş programının açığa çıkarılması önemlidir. Kadın gerçeğinin esas alınması doğal olandır. Bu gerçek aynı zamanda toplumsal gerçekliği belirleme gücü ve demokrasi kültürünü geliştirecek dinamiktir. Zira demokrasi kültürünü geliştirmek kadın partilerinin öncelikli görevleri arasında gelmektedir. Demokrasi kültürünü geliştirmekle yükümlü olan kadın partilerini Öcalan, “özgür kadın akademisi” olarak ele almaktadır. “Parti örgütlenmesini bir kadın özgürlük akademisi olarak görüyorum. En soylu çabaları ile demokrasi mücadelesi temelinde yer alacaklar ve başarıyı büyük çaba belirleyecektir.” (Öcalan, 2015) derken kadın partisinin klasik siyasi bir partinin ötesinde anlamlar taşıdığına işaret eder. Bu temelde zihniyet mücadelesinin yürütüldüğü kadının özgün ve özerk örgütlenmesi, ideolojik gücü, bilimsel dayanağı kadının özsavunma, meşru savunma sistemidir aynı zamanda.

Kadın partisinin bir diğer temel özelliği de ideolojik kadın kadrolaşmasını esas almasıdır. Kadın partisi sistemden ve egemen erkek ilişkilerinden kopuşu sağlamış, cins mücadelesini ve egemenlik biçimlerinin her türüne karşı direnen kadınlarla örgütlenir. Kadın düşünce yapısını ve aklını, özgür düşünme kişiliğini ve duruşunu, nasıl yaşamalı arayışını her alanda gündemleştirecek, kılcallara taşıyacak damarlardır, öncü kadın kadrolar. Toplumsal teori ve programı, uygulama gücüne dönüşüren kadronun varlığıdır. Dinamik bir kolektif güç olma iradesinin bütün kadınlara

mal edilmesi amacı kadro ve kitle arasındaki bağı oluşturur. Kitleyi bu doğrultuda örgütleyecek, ideolojik esasları taşıracak olandır kadro. Ancak kadrolara dayanan bir kadın partisi, kitleselleşebildiği yani temsil ettiği değerleri toplumsallaştırabildiği oranda devrimci karakterini sürdürebilir.

Neden kadın partilerine ihtiyaç duyduğumuzu öngörüler üzerinden değil, somut deneyimlerin etki ve sonuçlarından yola çıkarak da tartışmaya ihtiyacımız var. Bu anlamda Kadın Özgürlük Partisi ve Gabriela Partisi'ni iki örnek olarak verebiliriz.

Kadın Özgürlük Partisi

Anlamsal ve yapısal olarak yüzyılın öncü kadın partilerinden Kadın Özgürlük Partisi Kürt Özgürlük Hareketinin içinde doğmuş bir partidir ve “devrim içinde devrim” niteliği taşıyan bir diyalektiğe sahiptir. Kürt Özgürlük Hareketi, kadının devrime katılımını ideolojik ve siyasi bir ilke olarak ele almış, kurucuları arasında kadınlar da yer almıştır. İdeolojik ilkelerini ve programını ilk sömürge olarak tanımladığı kadın özgürlüğüne bağlamıştır. 21. yüzyılın sosyalizm anlayışı, paradigmatik dönüşüm tartışmalarının ana eksenini de kadın özgürlüğü oluşturmuştur. Bu açıdan Kadın Özgürlük Hareketi içinde gelişen kadın partileşmesi sadece kadınların örgütlenmesi değil; bir bütün partinin yapısı, ideolojisi ve örgütlenmesini etkileyen boyutta rol oynamıştır.

1987'nin
8 Mart'ında iki
bin kadının katılımıyla, “Kadın sorunu
tüm ezilenlerin sorunu-
dur ve kadın kurtuluşu
toplumun kurtuluşu soru-
nudur, kadının özgürlük
düzeyi toplumun özgür-
lük düzeyini belir-
ler.” tespiti
yapılmıştır.

Yöntem olarak özgün ve özerk kadın örgütlenmeleri sistemin dışında, geliştirilmiştir. Bu sürecin hazırlığı ise kadınların ideolojik, siyasi açıdan yetkinleşmesini sağlayacak pratiklere ve bunların yarattığı dü-şünsel birikime dayanmıştır. Bu açıdan bakıldığında kadın partileşmesi kadınların savunma alanı ile toplumsal ve ideolojik alanlarda oluşturdukları birikimin üzerine inşa edilmiştir. Bu birikimin büyük bölümü ise zorlu savaş koşullarında gerçekleşmiştir.

Sistemin birey üzerindeki etkileri çözümlemeler ile analiz edilmiş, cins çelişkisi, cins bilinci cins sevgisi ve cins mücadelesi pratik deneyimden süzülen kuramları olmuştur. Kadının kapitalist moderniteden “sonsuz boşanma” ekseninde eskiyi yıkma, yeniyi oluşturma arayışı, yol ve yöntemleri geliştirilmiştir. Başından itibaren kadınlar örgütlenme çalışmaları

içinde yer almıştır. 1987'nin 8 Mart'ında iki bin kadının katılımıyla, "Kadın sorunu tüm ezilenlerin sorunudur ve kadın kurtuluşu toplumun kurtuluşu sorunudur, kadının özgürlük düzeyi toplumun özgürlük düzeyini belirler." tespiti yapılmıştır. Bu tespitle kurulan Yurtsever Kadınlar Birliği, Kürt Kadın Özgürlük Hareketinin ilk özgün özerk örgütlenmesi olmuştur. Kopuş teorisi ile başlayan eşitlik ve özgürlük komitelerinin kurulması ile devam eden ve büyük bir güce dayanan ve şimdi dört parça Kürdistan'da farklı yapılara kavuşan bir diğer önemli tarihsel duraktır. Toplumsal sözleşme, "Özgür Eşyaşam Kuramı" ve "Eşbaşkanlık Sistemi" ile toplumsal boyutunu konfederasyonlaşma ile sağlayan şimdi farklı örgütlenmelerle toplumun kılcal damarlarına nüfuz etmektedir. Tüm bunlar kadın devrimi hedefini dayandırdığı sosyal bilim anlayışı olan jineolojî ile yürümektedir. Kadın kurtuluşunun ideolojik, bilimsel ve örgütsel dayanaklarını, kırk yılı aşkın bir mücadele dinamizminin içinden geçtiği bu tarihsel duraklar ile oluşturmuştur. Bugün dünya "Kadın Konfederalizmi" ile de bu iddiasının evrensel boyutunu ortaya koymaktadır.

Sistem içinde değil; sistem dışına çıkarak ve alternatif kadın sistemi ile cins mücadelesini vermek Kürdistan Kadın Hareketinin özgünlüğü olarak belirginleşmiştir. 21. yüzyıl kadın hareketi ve feminizme dair yürütülen tartışmaların ortaya koyduğu gibi sistem dışı olabilmek ve alternatifi oluşturabilmede ciddi handikaplar söz konusudur. Neoliberalizmin inceltilmiş politikaları birçok radikal mücadele ve örgütlenmeyi liberalize etmekte ne yazık ki oldukça başarılıdır. Kadın Özgürlük Hareketi açısından kadın partileşmesi buna tedbir oluşturan bir mekanizmadır. Kadın özgürlüğünün büyük bedeller göze alınmadan yürütülmeyeceğinin ispatı olacak pratikler parti örgütlenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Sadece Şengal'deki kadın kırımında ortaya çıkan tablo bunu somutlaştıran karakterdedir. Bir kadının satışa çıkarıldığı şehir, o şehri özgürleştiren kahraman olarak girişi bu gerçekliği ifade eder. Sistem içi çözümde bu kadınlar için adalet arayışı, rehabilitasyon imkanları, zararlarının tazmini için hukuki mücadele öngörülebilirdi. Ki zaten bunun kahramanı yapılmaya çalışanlar da var. Ancak sistem dışı çözüm, hesap sorabilmek, bir daha böylesi bir durumun gerçekleşmesinin önünü alacak mekanizmaları oluşturabilmektir. Bunu ancak bedel ödemeyi göze almış kadın direnişçiliği ile gerçekleştirebiliriz. Bu anlamda kadının özgür kadın kimliği idealiyle sistem dışında örgütlenmesinin, Kürt toplumunda ve kadınlarda yarattığı etki hareketin kitleselleşmesinde önemli olmuştur. Kadının kendi kaderini kendisinin tayin etme ve kendini yönetme yeteneği, toplumun her alanında gelişen özgün özerk kadın örgütlenmeleri adeta birer okul olmuştur. Yine bu örgütlenmelerle erkekten, aileden başka gidecek yeri olmadığını düşünen kadınların öz savunma gücü kazandıkları, özneleştikleri alanlar oluşmuştur.

Özgür kadın mücadelesinin radikalleştirilmesinde kadro kişiliği ve öncülüğü etkili olmuştur. Bu anlamda kadrolara toplumda duyulan yüksek güvenin avantajları ve

dezavantajları da olmuştur. Kadroların partide biriken değerleri topluma taşıma düzeyi, kadrolara ve partiye duyulan güvenin temeli olmuştur. Bir kadronun bu düzeyi karşılayamaması durumunda sorgulanması ve etkisini yitirmesi partinin örgütlenme düzeyini etkileyebilmiştir. Bununla birlikte, ideolojik öncülüğün yetkinleştirilmesine duyulan ihtiyaç ile kurulan kadın partisi bünyesinde oluşturduğu değerler topluma taşınırdıkça güçlenmiş, kitleleşmiştir. Konfederal sistemleşme ihtiyacı böylece açığa çıkmıştır. Kürdistan Kadın Konfederalizmi, kadının toplumsal örgütlenmesi olarak ortak program ve ilkeler doğrultusunda hareket eden kadın örgütlülüğünün çatısıdır. Kadın sistemini konfederal birlikler biçiminde tanımlayan bu örgütlenme modelinde kadın partisi, ideolojik parti olarak kendini tanımlanmıştır.

Kadınların savunma alanları, kadın kurtuluş ideolojisi ve partileşmesi, toplumsal sözleşme, konfederasyonlaşma ve kadın devrimi gündemleri özgür yaşam arayışında hayatını ortaya koyan kadın kadrolar düzeyiyle gündeme gelmiştir. Egemen erkek ideolojilere karşılık kadın eksenli ideolojiyi geliştirerek ve erkek egemen kurumlaşmaları kadın kurtuluşuna dayalı sistemler ile aşmak sürecin ana karakteridir. Kadın ve erkek ilişkilerini özne nesne ikileminden çıkaran, kadının karar gücünü oluşturan, kadına dayalı bir sistem anlayışı açığa çıkmıştır. Kadının kendi kaderini tayin hakkı ekseninde gelişen devrim, sosyal devrim özelliği kazanmış ve bu en son Rojava Devrimi ile somutluk kazanmıştır. Yani Rojava Kadın Devrimi kadın partileşmesinin somut bir kazanımı olmuştur. Özgün örgütlenmelerle birlikte siyaset alanında eşbaşkanlık sistemi, özsavunma alanında, basın alanında, ekonomi alanında, eğitim alanında kadın akademileri, kültür alanında farklı kurumlar örnek verilebilir. Partileşme ile ideolojik ve siyasi öziradesini oluşturan kadın Kürdistan Özgürlük Mücadelesinde de değişim ve dönüşüm yaratmıştır ve yaratmaya devam etmektedir.

Bu temelde kadın partisi dinamik ve eğitilmiş bir yapıya sahip ideolojik kadroları toplum ile sürekli etkileşim halinde olan, aynı zamanda akademi görevini yerine getiren canlı ve dinamik bir partidir. Toplumsal ilişkileri kadın kurtuluş ideolojisi ve jineolojî ile analiz eden bir programa dayanan, yerel ve küresel düzeyde dayandığı ittifaklar ağı ile devrim stratejisini oluşturan demokratik bir yapılanmadır. Kadın şahsında toplumun sorunlarına çözüm üreten ideolojik, bilimsel bir organdır.

Gabriela Kadın Partisi

Gabriela Kadın Partisi, Filipinler'de mücadele yürüten bir kadın partisidir. Kadın mücadelesi anlamında uzun bir tarihsel geçmişe dayanan Filipinler'de, 1760'lı yıllarda İspanyol sömürgeciliğine karşı savaştan Gabriela Silang' tan ismini almaktadır. Gabriela Silang general unvanı alan ilk kadındır, aynı zamanda. Filipinler'de

kadın mücadelesi ise Filipinler Feminist örgütünün 1905'te kendini deklare etmesi ile başlıyor. Orta ve üst sınıfa mensup kadınların oluşturdukları bu ilk kadın örgütü daha çok sosyal hak taleplerine odaklı faaliyetler yürütmüştür. Fakat daha o yıllarda ve takip eden dönemde baş gösteren anti-emperyalist direniş odaklarında kırsal bölge kadınları da belirleyici roller almıştır.

1972'de sıkıyönetimin ilanı ile kitle örgütlerinin yasaklanması sonucunda komünist çizgideki Yeni Kadının Özgür Hareketi (Makibaka), yeraltına çekilmiştir. Hemen sonrasında Filipinler Komünist Partisi-Yeni Halk Ordusu önderliğinde kurulan ve Marcos diktatörlüğüne karşı direnişi örgütlemeye başlayan Ulusal Demokratik Cephe'nin (NDFP) de ilk katılımcı örgütlerinden birisi olmuştur. Bu anlamda sayısı binleri bulan bir kadın gerilla gücü bulunmaktadır. Bu kadınlar, NDFP'nin içinde kendi özgün örgütlenmeleriyle yer almaktadırlar.

1984 yılında, Marcos diktatörlüğüne karşı direnişin iyice yükseldiği dönemde, adalar ülkesinde hayatın bütün alanlarından kadınlar başkent Manila'da 10 bin kişilik bir yürüyüş gerçekleştirmiştir. Bu büyük yürüyüşün hemen ardından 200 kadın kuruluğu bir araya gelerek ulusal kadın komisyonunu oluşturmuştur. Bu koalisyon sömürgeciliğe karşı yürütülen ayaklanmanın önderi, ülkenin ilk kadın generali Gabriela Silang'ın anısına ve mücadele gücüne atfen Gabriela adını almıştır. Kongre tarzı örgütlenen Gabriela, Ekim 2000'de yine aynı isimle bir parti kurarak seçimlere katılma kararı almıştır. Gabriela Kadın Partisi,

Gabriela'nın organik bir parçası olarak kadın mücadelesinin taleplerini daha fazla alanda duyurma, erkeklerin ağırlıkta olduğu parlamentoda arıza bir ses olmak amacıyla kuruluyor. En büyük gücünü ise güçlü bir taban hareketine dayanmasından alıyor. Birçok yerel kadın örgütünden oluşan ve şu an ülkenin en büyük kadın örgütleri ittifakı olan Gabriela'nın arkasında Filipinler'de yüz binlerce kadın yürümektedir.

Gabriela Kadın Partisi, dayandığı 200 kadın örgütü ve binlerce üyesi ile Filipinler'de kalıcı barışı ve sosyal adaleti tesis etmek için parlamento dahil olmak üzere yaşamın her alanında yoğun yaşanan kadın sorunlarının çözümünü arayan bir kadın partisi aynı zamanda. Programında bu sorunların çözümüne dair hedefler

Gabriela Kadın Partisi, dayandığı 200 kadın örgütü ve binlerce üyesi ile Filipinler'de kalıcı barışı ve sosyal adaleti tesis etmek için parlamento dahil olmak üzere yaşamın her alanında yoğun yaşanan kadın sorunlarının çözümünü arayan bir kadın partisi aynı zamanda.

yer alırken aynı zamanda bilimsel sosyalizme dayanan bir ideolojik eksenle hareket ediyor. Sadece kadınlara dönük değil, erkeklere dönük de politikalar geliştiren Gabriela'nın "mor erkekler" gruplarıyla erkeklerin mücadeleyi destekleyeceği, mücadele edecekleri mekanizmalar oluşturduğu da biliniyor. Kadın erkek ilişkilerine gelenekselliğin dışında çözüm araması, toplumsal yaşamın dönüştürülmesindeki rolü, kadınlar arasında geliştirdiği fiziki ve manevi dayanışma ağı ile Gabriela, militan kadın gücüne dayalı kitleselleşmeyi gerçekleştirebilen partilerden.

Kadın Partileşmesinde Las Tesis İddiası

Kadın Özgürlük Partisi ve Gabriela Kadın Partisi'nin ideolojik, bilimsel ve örgütsel deneyimleri, kavram, kuram ve kurum tanımlarının muğlaklaştırıldığı çağımızda kendiliğinden yükselen kadın eylem ve hareketlerinin politik bir irade haline gelmesine önemli bir katkı sunuyor. Bu deneyimlerin açığa çıkardığı iradeyi, bilinci, yöntemi ve mücadele gücünü kadın hareketlerine taşımak, ortak ilkelerde buluşarak kadın kurtuluş programı ve konfederalizmi hazırlamak belirleyici önemde. İdeolojizliği ve formsuzluğu savunan liberal ideolojinin tuzaklarına düşmeden alternatif bir sistemin mümkün olduğunu kanıtlamakta. Zira demokratik reformların geliştirilmesini ve devlet başkanının değiştirilmesini talep eden halk hareketlerinin ülkeden ülkeye yayılarak, zaman zaman sönümlenip sonra yeniden başladığı bir dönemden geçiyoruz. Arap Baharı, Gül Devrimi, Turuncu Devrim gibi isimlerle anılan bu ayaklanmalarda kadınların öncülüğü gözle görülür düzeyde. Kadınların, dahil oldukları bütün eylemselliklerden etkilenen bir mücadele dinamiği söz konusu. Bu eylemlerde kadınların öncülüğünün görüldüğü ülkelerden biri olan Şili'de feminist kadın partisi kurulacağı kararı bu nedenle çok anlamlı ve heyecan verici. Konunun güncelliğinin anlaşılması için de ufuk açıcı bir örnek.

Şili 2019 yılında toplu ulaşım hizmetlerine yapılan zamlardan sonra başlayan gösterilerin kısa zamanda kitleselleşmesi ile gündeme geldi. En son Las Tesis Dansı ile yerelden başlayıp küreselleşen eylem örneklerine bir yenisini ekleyen Şilili kadınlar, bir kadın partisi kurma kararı aldıklarını duyurdular. Kadın hareketinin genel olarak güçlü olduğu, yine sendika ve çevre hareketlerinin de kadın örgütlenmelerinin bulunduğu Şili'de, bütün kadınları bir araya getiren bir çatı örgütü bulunuyor. Ancak kadın hareketi bu örgütlenmeyi yeteri kadar radikal bulmadığını ifade ederek feminist parti kurma kararı aldığını ifade etti. Bu kararın içeriğinde yer alan "radikal" tanımlaması heyecan ve umut yaratmakla beraber partinin dayanacağı ideolojik, bilimsel ve örgütsel hattın doğru belirlenmesi ve bunun kadın öncülüğünde toplumsal sorunlara çözüm üreten bir programa kavuşması hayati önemde. Bahsettiğimiz kadın partileri başta olmak üzere kadın özgürlük deneyimlerinin

aktığı, zihniyet ve vicdan devrimini esas alan, sadece sistem karşıtı olmayı değil alternatif bir sistemi yaratma iddiası taşıyan bir oluşturmaya çalışması belirleyici konumda. Bu nedenle makalemizde dile getirmeye çalıştığımız partilerin avantaj ve dezavantaj olabilecek yönlerinin güçlü tartışılması önemli. Zira kadın partisinin misyonu ve rolü, kadın kurtuluş programı, küresel kadın hareketiyle bağını nasıl kuraacağı gibi tartışmalar ile netleşecektir.

Sonuç Yerine

Sonuç olarak partiler, ideolojik, politik ya da ahlaki olarak ifadeye kavuştukları kimlik ekseninde temsil ettikleri toplumsal kesime yol gösteren, kolektif iradenin ideolojik rotasını koyan organlardır. Kadroları ile “tohum eken, fide diken” oluşumlardır. Öncü bir irade olarak topluma taşırılacak değerlerin açığa çıkarıldığı bir proto-modeldirler. Küresel emperyalist hegemonya içinde erimemek, gelişmek ve kendini savunmak isteyen toplumlar için parti yapılanması belirleyici olmaktadır.

Herhangi bir toplumsal soruna kolektif anlamda geliştirilen iradi müdahalenin en örgütlü formu olarak partiler, bu anlamıyla kadın devriminin örgütleyici kaynağıdır diyebiliriz. İdeolojik bir direniş formudur. Küreselleşen kadın mücadelesinin birleştirici tutkalı, birleştirici öznesi olma özelliğine sahiptir. Bu eksende bütün toplumsal hareketlerin ortak bilincini temsil etme gücüyle bağlantılı anlam ve kimlik kazanacak, kolektif bir evrensel proje içinde tüm kadınların sadece işlevsel değil organik bir şekilde birleşmesinin harcını karacaktır. Gülten Akın’ın dediği gibi, “Ne güzel ne güzel Tanrım/Fesleğen ekiyor, sardunya dikiyorum/Bitiyorum arsızlığına çimenin çiçeğin/ Arsızlık bugünden geri/ Umut ve direnç demektir/ Sokulmak demektir yaşamın koynuna/ Özdeşlik demektir yaşamla. / İnan olsun dostlar, inan olsun/ Dalından kopan sardunya/ Bozulmadı bikez, eğmedi başını/ Açmayı sürdürdü diktiğim toprakta...”

Kaynakça

- Theodor W. Adorno, Max Horkheimer, *Teori ve Pratik Üzerine Bir Tartışma* (1956) Metis Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Faruk Ataay ve Ceren Kalfa, “Modern Prens’ten Post Modern Prense Gramsci’nin Siyasal Parti Kuramı” *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 15, 2008, sf. 26-49.
- Cinzia Arruzza, Bhattacharya Tithi ve Nancy Faraser, *%99 için Feminizm: Bir Manifesto*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- Abraham Ascher, *Rus Devriminde Menşevikler*, Metis Yayınları, İstanbul, 1992.
- Kemal Bakır, “Emma Goldman’ın Anarsizminde Kadının Özgürleşme Trajedisi” *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı: 2, Kış 2015, sf. 49-78.
- Yves Bonnefoy, *Dinler Mitolojiler Sözlüğü II*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2018.
- Aykol Ender, “Siyasal Partiler Üzerine”, 2016.
- Andrew Heywood, *Siyaset*, Adres Yayınları, Ankara, 2017.
- Karl Marks ve Frederic Engels, (1869), *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Yordam Kitap Yayınları, İstanbul, 2017.
- Gizem Türkaslan, “Kadın Hareketi ve Siyasal Partiler, Türkiye ve Tunus Örnekleri”
- Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, Çetin Yayınları, 2004.
- Abdullah Öcalan, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa: İmralı Notları*, Neuss: Mezopotamya Yayınları, 2015.
- Abdullah Öcalan, *Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru Özgür İnsan Savunması I*, Mem Yayınları, 2000.
- Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu 3. Kitap: Özgürlük Sosyolojisi* Aram Yayınları, Diyarbakır, 2009.
- Özgür Önder ve Fatih Kırıışık. 2015. “Kamu yönetimi ve Siyaset Biliminde Karar Verme” Ankara: Detay Yayıncılık
- Aynur Özügürlü, 21. Yüzyıl Feminizmine Doğru, Neoliberalizmin Ötesinde Bir Kadın Hareketi İçin Tartışmalar, NoteBene Yayınları, İstanbul, 2016.
- Serkan Üstün, “Lenin ve Parti” Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset bilimi ve Kamu yönetimi Seminer Dersi, 2015.
- Slovej Zizek, *İdeolojiyi Haritalandırmak*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013.
- Sançar Sefer Süer, “Catch All: Siyasi Partiler” *TBB Dergisi*, 2011.

Toplumsal Sözleşme Kendini Yaratan ve Savunan Kadın Gerçekliğiyle Mümkündür

Elif Mercan

“Ana tanrıça ve aşk tanrıçalarının diyarında bin yılların kaybettirdiği özgürlük ve eşitlik gücüyle, kadın merkezli çalışma ve savaşımında güzellik ve zekânın yeniden yaratılacağına, var olanın yeni toplumsal sözleşmeyi hayata geçirecek kadar özgüce kavuşacağına dair umut ve inancımı belirtirim.”¹

Kadın tarihinde hiçbir toplumsal sözleşme, anlaşma, kanun, hukuk, yasa, ahlaki norm, tabu-totem adına ne dersek diyelim asla mücadelesiz, emeksiz ve bedelsiz olmamıştır. Ne oluşumu ne ifadesi ne yazımı ne paylaşımı ne de yaşamsallaşması... Kadınların 21. yüzyılda geliştirecekleri toplumsal sözleşme de mücadelesiz bir olgu olmayacaktır. Kadınlar mücadeleyle kazandıkları ya da kazanmak istedikleri değerleri, kültürü sözleşme ile kalıcılaştırmayı hedefliyorlar. Kadının kadim yasa koyma geleneğinden vazgeçmiyor, kadınlar. Kendilerine, *xwebûn*larına rağmen konulan yasalara başkaldırıyor, onlarla mücadele ediyorlar. Bu anlamda kadının toplumsal sözleşmesi her şeyden önce bir mücadele çerçevesidir. Bu mücadele çerçevesinin tarihsel ve güncel anlamına erebilmek için kadınların tarihinde sözleşmenin yerine ve anlamına biraz eğilmemiz gerekecek. Kadının toplumsal sözleşmesi ya da toplumla sözleşmesi dendiğinde, aklımıza ilk gelenler, yakın yüzyıllarda kadınlar tarafından yazılan bazı metinler, öneriler, belgelerdir. Ancak sözleşmenin dile ya da akla gelmeyen arka planı çok köklü bir tarihe dayanır; yazısız ve belgesiz olmasına ya da yazılı ve belgeli halinin çok eksik olmasına rağmen.

¹ Abdullah Öcalan’ın 2001 yılı Görüşme Notlarından alınmıştır.

Aslında binlerce yıl boyunca kadınlar toplumla birçok sözleşme oluşturdular. Yazısız tarihe mal olmuş ve söylencelerde izine rastladığımız kadının yasa koyucu olma hakikatine, göz atmamız lazım. Oradan günümüze kadar iz sürüp gelmezsek kadın sözleşmelerinin sahip olduğu tarihselliği derinden hissedemeyiz. Kadın sözleşmesine ilişkin Yıldız Cıbroğlu şöyle bir belirleme yapmaktadır:

“İlk toprağın kadının olması, ilk yasaların kadınlar tarafından yapılması kadının üstünlüğü inancını getirdi... Aynı zamanda cezalandıran da odur. Vermek için hep kurban isteyen, doymak bilmeyen topraktır. İlençleri hastalık, kısrılık, kuraklık, kıtlık getirir, Büyüleriyle en güçlü erkekleri içten yıkabilir. Koyduğu yasalara uymayanların vay haline! Koyduğu yasalardan biri de "ana- yanlı soy" yasasıdır. Yasaları sözlüdür (yazıdan önce), işte bunun için söz çok ama çok önemlidir, söz canlıdır.”²

Belki de kadın yasaları, kadın anayasası değil de kadının toplumsal sözleşmesi denilmesinin sırrı da *söziin canlı* olmasındandır. Kanunların, yasaların, anayasaların yüzyıllardır katledilip gömülen kadınlığın mezar taşı yazıları kadar bile anlamı kalmadı, 21. yüzyılda. Oysa yazı öncesi toplumlar da kadın eksenli gelişen yazısız doğal sözleşme geleneği hâkimdir ve bugün de birçok toplumun özellikle doğu toplumlarının hala etkili bir karakteridir. Belki de bundandır, ana tanrıçalık kültürünün kadında yeniden canlandırılmasını önemseyen Öcalan’ın, 3 Ocak 2001’de kadının toplumsal sözleşmesini tüm dünya kadınlarına önermesi. Önemli olan yasaların yazılı olması değildi, önemli olan yasaların hangi değerler sistemine dayanan otorite tarafından, nasıl yaratıldıklarıydı. Bu döneme ilişkin Cıbroğlu şöyle demektedir:

“O günlerde yazılı yasalar, yazılı yargı ve kararlar yok. Silah yok. Var olan tek şey tanrı-ananın sihirli soluğu ve sözleri, tek güç bu... Cezaevi, dayak, işkence anaerkil toplumda yok. Bu nedenlerle kişilerin ceza görmelerinden çok zararlı olmamaları için önlemler alınması, eğitilmeleri önem kazanıyor. Sözlü yasalarla sınırlar belirleniyor.”³

Kadınların binlerce yıllık emekle yaratıkları birçok zanaatın-sanatın, erdem ve özelliğin toplamı olan ve günümüze kadar önemli bir kısmı tabletler üzerinden ulaşan güçlü bir sözleşme örneği de İnanna’nın *104 Me*’sidir. ME’ler yasalar, kanunlardır aynı zamanda. İnanna’nın uğruna amansız bir mücadele verdiği yasalar, kadın değerleridir. Binlerce yıllık yazısız tarihte yaratılmış, Sümerlerde yazıya geçirilmiş olan erdemler, kanunlardır. Sümer tabletlerinde geçmiş olması

² Yıldız Cıbroğlu, *Kadının Yazısız Tarihi*, Payel Yayınları, İstanbul, 1996, sf.57.

³ Yıldız Cıbroğlu, a.g.e.

onları sadece Sümerlere ve yazılı erkek egemen akla ait kılmaz. Bu yasalar, kadınların buğdaygillerde, el değirmeninde, teşide, köy ve tarım devriminde, on binlerce yılda,ilmek ilmek dokudukları sanatlarıdır. Sanatlarının, emekle yarattıkları değerlerin kurumlaşmış ifadesidir. Bu nedenle Kurnaz Tanrı Enki tarafından İnanna'nın şehri Uruk'tan çalınıp Eridu'ya kaçırıldığında İnanna, gözünü karartarak onları kurtarmak için hareket eder. Amansız, zorlu bir uğraş ve mücadeleden sonra, bin bir engeli aşarak bu değerleri, ME'leri tekrar kendi şehri Uruk'a ulaştırmayı başarır. İnanna'ya ilişkin Öcalan şöyle bir belirlemede bulunuyor:

“İnanna şahsında dağ kraliçesi, “Benim kutsal Me'lerimi geri ver” dediğinde, burada neolitik tarım devriminin yaratıcısı olan kadının inkâr edilen yaratım değerleri, uygarlık araçları ve hakkının istendiğini de biliyoruz. İnanna'nın kolay teslim olmayan, akıl dolu mücadelesi de hayranlık uyandırmaktadır.”⁴

Kadınlar, toplumsal tarihin neredeyse %98'lik bir kısmında yasa yapmaktan ve bu yasaların uygulanmasından sorumlu olan konumdaydılar. Çocuk emzirmenin süresi ile ilgili yasaları düzenlemekten tutalım, erkekle cinsel ilişkinin zaman ve biçimine, hayvanların kutsanması ve kesilmesinin yasaklanmasından tutalım doğayı kutsayan ve koruyan yasalara kadar hepsinin mimarı kadınlardı. Neolitik sonrasındaki süreçlerde de çok uzun bir süre daha kadınların yasa koymada belirleyici olduklarını söyleyebiliriz. Örneğin:

“Mısır'da tahta geçiş gibi miras hakkı da anadan kız evlada geçmekteydi. Toprak gibi devredilmez mülklerin ana-yanlı yasaları bütün Mısır'da kesindi. Kadın yaşarken kocası mülkü ya da toprağı kullanır, kadın ölünce kızı ya da kızının kocası kullanma hakkına sahip olurdu. Erkek firavun olduğunda da asıl varis karısı olduğu için tahta oturabiliyor, karısı öldüğünde kızına ve kızının kocasına geçiyordu taht.”⁵

Tanrı-ana döneminde ve ondan sonraki, uzun dönemlerde hâkim olan ana soylu-ana yanlı hukuk ya da yasalara pek çok örnek vermek mümkün. Ancak bu yazının sınırları var ve biz birkaç örnekle yetineceğiz. Bu ana yanlı, kadın eksenli hukuk-yasa kadın etrafında gelişen toplumsal sistemin doğal bir sonucudur. Her toplumsal sistem, yaşam, kendi ahlaki yasalarını sonrasında da hukukunu oluşturmuştur. Tanrı-ana inancının hâkim olduğu toplumlarda da kanunlar, kadın eksenli gelişmiştir. Atavistik ideolojinin üretimi ve kendisini sınıf, devlet ve iktidar odaklarının çekirdeği olarak örgütlemesinden sonra kadın etrafındaki yaşam ve toplum yıkılmıştır.

⁴ Abdullah Öcalan, *Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa, AİHM Savunması I. Cilt*, Mezopotamya Yayınları, Köln, 2001, sf. 153.

⁵ Yıldız Cıbroğlu, a.g.e., sf.192.

Buna paralel olarak kadın yasaları ya da kadının toplumla sözleşmesi de zorla yıkılmıştır. Kadınlara, çocuklara, gençlere aslında tüm topluma iktidar eksenli ataerkil ahlak yasaları ve devlet hukuku dayatılmıştır. Ahlakın yıkımı ve erkek egemenlikli aklın-hukukun hâkim kılınması süreci, toplumsal tarihte başlı başına incelenmesi gereken bir dönemdir. Bu dönem kadınların direnişleriyle ve isyanlarıyla doludur. Tanrı-ananın sözünün gücü, canlılığı ağır darbe almış ve erkek aklın donuk enerjisini taşıyan ölü sözlerle yeni bir hukuk inşa edilmiştir. Aslında, kadın bedenleri, şehirleri ve değerleri üzerinde yükselen hukuk anlayışı da denilebilir buna.

Kadının doğayla, erkeklerle, toplumuyla yarattığı ve yaşattığı sözleşme kültürü yıkılınca tek ayaklı, topal bir 'sözleşme' açığa çıkmıştır. Bugüne kadar topallayarak gelen bu 'sözleşmenin' barındırdığı tecavüz kültürü, gasp, talan, yalan, ikiyüzlülük, kandırma ve daha pek çok ahlaksızlık yakın yüzyıllarda kadınların amansız mücadelesi ile deşifre edilmiştir. Kutsal evlilik törenlerinin inkârı ve katli üzerine inşa edilen sahte evlilik sözleşmeleri bunun en çarpıcı örneğidir. Kadınlar tüm olguların özündeki, ruhundaki enerjiyi sezmiş, hissetmiş ve öyle bağ kurmuşlardır. Toplumla sözleşmelerinin kaynağında da bu bağ kurma şekli hâkimdir. Ancak ataerkil ideoloji, birçok olgunun ruhuna, özüne kastederek, tecavüz ederek, kendini merkeze alan bir yaklaşımla her olguyu katletmiştir. Bu nedenle ataerkil hukukun sözleşmeleri de modern hukukun kendisi de öldürdüklerinin mezar taşlarına yazılanlardan ibarettir. Katlettiklerini gizleme şifreleridir. Özünde ne hak vardır ne adalet. Sadece

katledilen adaleti ve hakkı gizleme formülleri, kodlarıdır. Tüm bunlarla bağlantılı olarak kadının toplumsal sözleşmesine, yitirilen tüm toplumcu ve özgürlükçü değerlerin yeniden canlandırılması mücadelesi diyebiliriz. Erkek egemenliğinin beş bin yıllık amansız saldırısı karşısında kadın da amansız direnmiştir. Bu direniş, ahlak-hukuk ya da sözleşme-kanun çelişkisi olarak da dillendirilebilir.

Ataerkil ideoloji, birçok olgunun ruhuna, özüne kastederek, tecavüz ederek, kendini merkeze alan bir yaklaşımla her olguyu katletmiştir. Bu nedenle ataerkil hukukun sözleşmeleri de modern hukukun kendisi de öldürdüklerinin mezar taşlarına yazılanlardan ibarettir. Katlettiklerini gizleme şifreleridir.

Bu mücadele süreci maalesef kadının yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu da kadının kendi kimliği ve özünü, toplumla sözleşmesinin bozulmasına yol açmıştır. Ana kadının yasaları tümünden hükmünü kaybetmemiş olsa da artık kadın, yasa koyucu ve yasaların uygulanmasını denetleyen değildir. Toplumsal tarihin son beş bin yılı, aynı zamanda kadının toplumla sözleşmesine dair hafızayı adım adım

unutturma, yok sayma ve silme tarihidir. Bu tarihte; erkek egemen akıl tarafından kadının toplumla özgürlük temelindeki sözleşmesinin uygulanmaması için her yol mübah görülmüştür. Başta mitoloji olmak üzere din, felsefe ve bilim kadının yasa koyucu gücünü kırmak için, ana soylu hukuku silmek için kullanılmıştır. Toplumsal tarihin son beş bin yılı, erkek egemen aklın kanunlarıyla yönetilmiştir. Ana yanlı hukuk, yerini zamanla devlet hukukuna bırakmıştır. Artık bireyin, farklı toplumsal kesimlerin, kadınların özgürlüklerine dair tek bir yasanın bile devlet hukukunda yer edinmesi, çok ağır bedeller isteyen mücadeleler gerektirmektedir.

Kadının toplumsal sözleşmesi nedir ya da ne olmalıdır? Kadınların ve erkeklerin yaşamlarını belirleyen yasalar nelerdir? Kaynakları nedir, kültür, din, erkek egemen zihniyetin sistemi ataerkillik nedir? Kim koydu bu yasaları? Hangi yasa hangi amaçla belirlendi? Daha da önemlisi konulan kurallar ya da yasaklar, görevler nasıl yasa haline geldi?

Bu yasa haline gelme süreci, kadınların hayatlarında belirleyici önemde olan tüm yasaklar, görevler, tabular için çok detaycı ve meraklı kadın aklı tarafından masaya yatırılmayı hak ediyor. Özgürlük tutkumuz aynı zamanda ahlaki duruşumuzsa; hayatlarımızı ipotek altına alan, dolap beygiri gibi birkaç olgu etrafında çeviren, namus, sevgi, bağlılık, kutsallık, din, kültür, gelenek adına bize sonu gelmeyen görevler yükleyen, yaratıcı enerjimiz karşısında bentler yükselten tüm yasaları masaya yatırmalıyız. Yatıralım ki toplumsal ve bireysel varoluşumuza denk, kendimiz olmamıza ve özgür varoluşumuza yol açabilecek yasaları kendimiz belirleyebilelim ve toplumla sözleşmemizi yapabilelim. Bu anlamda kadının toplumla özgürlük temelinde sözleşmesi, her şeyden önce kadının esaretini ve binlerce yıllık köleliğini yaratan yasaları, kanunları tanımayı ve onlardan sağlıklı bir kopuşu, boşanmayı ifade ediyor. Estes'in bu konudaki belirlemesi ilginçtir:

“Modern dünyada yaşayan kadınlar için eril doğanın belli ölçülerde entelektüel kurallar koyma, yasalastırma, sınır belirleme gibi son derece önemli gölge ve katmanları vardır. Bu eril nitelikler kadınların içgüdüsel psikik karakterlerinden dışı doğalarından çıkanlarla aynı şekilde ya da aynı tonda çıkmaz.”⁶

Kadınlar kollarını, ayaklarını, ellerini onlarca yerinden bağlayan, kördüğüm olan yönleri göremezse, çözemezse bırakalım koşmayı yürüyemez bile. Toplumsal sözleşme, kadın özgürleşmesinde, özgürlüğe giden yolda koşmaktır. Bunun için önce ayakta durmayı ve yürümeyi öğrenmeliyiz. Bunun için bağlarımızı çözmeliyiz.

⁶ Clarissa P. Estes, Kurtlarla Koşan Kadınlar, çev. Hakan Atalay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2017, sf. 351.

Bu bağların adını koyup, tek tek çözmeliyiz, çözülmeyenleri kesip atmamız. Özgür kalmamız ki varoluşumuzla toplumsal özgürlük arasında bir sözleşme oluşturabilelim. 18. ve 19. yüzyıldaki hemcinslerimiz, bunun farkına vardılar ve mevcut yasaların, yasakların ve kanunların, gelenek ve göreneklerin, toplumsal baskının kadının elini ayağını nasıl bağladığını keşfettiler. Bu nedenledir ki sundukları kadın hakları savunusunda diğer deyimle toplumsal sözleşmesinde neyi istediklerinin ve talep ettiklerinin son derece farkındaydılar.

Dünyanın değişik bölgelerinde kadınlar değişik formlarda direndiler, haklarına, toplumsal özgürlük ahlakına sahip çıkmak için ağır bedeller ödediler. Toplumsal hafızanın, ahlakın yaşaması, her zaman direnişin ve var oluşun kaynağı oldu. Bu nedenle tarih boyunca gelişen her kadın direnişini, kadının toplumsal sözleşmesinin bir adımı, gelişimi olarak değerlendirmek çok önemlidir. Ancak yazılı ve yazısız tüm sözleşmeler, kadın aleyhine ve kadın köleliğini pekiştirmek amacıyla son derece kurnazca hazırlandığı için kadınlar, uzun bir dönem boyunca kendi adlarına söz söyleme, toplumla sözleşme cesaretlerini kaybetmişlerdi. Bu cesaret Fransız Devrimi atmosferinde yeniden doğdu. Fransız Devrimi sürecinde kadınlar kendi haklarına ilişkin arayışlara girdiler. Düşüncelerini daha cesur ifade etmeye başladılar. Aslında ana tanrıça kültürünün yazılı belgesi sayılabilecek İnanna'nın 104 Me'sini yeniden canlandırmak istediler, diyebiliriz. Erkek egemen akıl, bu Me'lerle kadınların arasına binlerce yıl ve sayısız engel koymuş olsa da kadının toplumsal hafızası diri kalmıştır ve kadınlar, kadınla toplumun sözleşmesiz yaşayamayacağını içgüdüsel olduğu kadar bilinçlenerek de öğrenmişlerdir. Bunun için de kadınlar, temel insan haklarını ve toplumla nasıl ve hangi ilkeler üzerinde yaşayacaklarını sade ve kararlıca belirttiler.

Dünyanın değişik ülkelerinde, neredeyse 200 yıldır, kadınların devrimlerde yer alarak verdikleri emeği, bir nevi toplumla özgürlük temelinde sözleşme yenileme mücadelesi olarak okuyabiliriz. Rusya, Vietnam, Küba, Nikaragua, Güney Afrika, Filistin, Cezayir, Kürdistan ve daha pek çok ülkenin devrimlerinde yaşanan çeşitli deneyimler kadının özgürlükçü temelde erkeklerle ve toplumla yeniden sözleşmesiydi. Son iki yüzyıldır, Olympe de Gouges'dan itibaren kadınların özgürlük için en ağır bedelleri göze alarak toplumla yeniden sözleşme mücadelesi günümüze kadar kesintisiz devam ediyor. Olympe de Gouges "Kadın darağacına çıkma hakkına sahiptir, aynı ölçüde konuşmacı kürsüsüne çıkma hakkına da sahiptir" sözleriyle kadınları eşitsizliğe ve sadece annelik görevlerine mahkûm eden eski toplumsal sözleşmeyi reddederek özgür kadın iradesiyle toplumla sözleşme ilkelerini canı pahasına belirleme kararlılığını sergiledi. Gerçekten döneminin ilerisinde bir kadın beynidir Olympe ve bunun farkında olarak "benim zamanın gelmemiş" demiştir. Olympe'nin kaleme aldığı Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirgesi Eylül 1791'de

Fransız Millet Meclisinin yasa çıkarması için yayınlanmıştır. Kadınların hukuki, politik ve sosyal alanda eşit kılınmasına dair öneri ve görüşlerin yer aldığı sözleşme, döneminin kadın mücadele ruhunu yansıtmıştır.

Fransız Devrimi yaşanmaktadır. Fransız devrimi kadın öncülüğünde gelişmesine ve binlerce kadın bu devrimde yer almasına rağmen 26 Ağustos 1789’da ilan edilen, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nde yer alan hak ve yükümlülükler sadece reşit vatandaşlar yani erkekler için geçerliydi. De Gouges’in kaleme aldığı bildirge, kadınların yasalar karşısında eşit sorumluluk sahibi olmasını, erkeklerle kadınların ortak görevlerini, siyasete ve yasaların oluşturulma sürecine birlikte katılmalarını ve kadınlar açısından daha pek çok hayati konuda kadınların kendi iradeleri ile katılım göstermelerini talep etmektedir. Ve kadınları “gerçekleri gizlemeye zorlayan barbarca ön yargıları”⁷ eleştirmektedir. Bu bildirge kadın tarihindeki dönüm noktalarından birini oluşturmuştur. Kendisi, kadın haklarının savunusu adına idama götürülürken ardılı binlerce kadına, özgürlük, eşitlik ve adalet için ölümü göze alabilme cesaretini aşılamıştır. Kadına dayatılan biat kültürü yerine kurallarını, şartlarını ve ilkelerini kadınların belirlediği, önerdiği ve toplumun gündemine getirdiği sözleşme kültürünün gelişiminde belirleyici isimlerden birisi olmuştur. Öcalan sözleşme kültürünün gelişimine ilişkin şu belirlemeyi kaydediyor:

“Bir süredir Avrupa’yı inceliyorum. Acaba bugünkü gelişmişlik düzeyinin temelinde hangi etkenler vardır. İncelerken karşıma çıkan tablo hayli dikkat çekicidir. Avrupa aydınlanmayla beraber biat kültürünü aşarak onun yerine sözleşme kültürünü geliştiriyor. Daha 1700’lerde bu kültür pek çok Avrupa toplumunda yer buluyor. Zamanla tüm Avrupa’da başat kültür haline geliyor.”⁸

Öcalan’ın buradaki tespitinde geçen 1700’ler kelimesini okurken aklıma, ilk önce Olympe, Madam Roland ve Fransız Devrimi’nde yer alan, Paris Komünü’nde yaşanan binlerce kahraman kadın geliyor. Erkek egemen aklın acımasızlığıyla ve barbarca önyargıları ile şekillenen biat kültürü yani kölelik karşısında amansız bir mücadeleyle sözleşme kültürünü yaratan kadınlar geliyor aklıma. Bu anlamda Olympe De Gouges’in göze aldığı mücadele, kadın köleliğinin aşılabilir olduğuna dair umudu yeşertiyor, insanda.

Bu umudu “Artık kadınların yaşam tarzında bir devrim gerçekleştirmenin zamanı gelmiştir. Kadınlara yitirdikleri onurlarını geri vermek ve insan soyunun bir parçası olarak dünyanın dönüştürülmesine katkıda bulunmalarını sağlamak için

⁷ Olympe De Gouges, *Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi*, 7 Eylül 1791

⁸ Abdullah Öcalan’ın İmralı Görüşme Notları’ndan alınmıştır.

geç bile kalınmıştır.” sözleri ile yeşerten diğer bir isim de Mary Woolstonecraft’tır. Mary, Olympe De Gouges’ten bir yıl sonra 3 Ocak 1792 yılında Kadın Haklarının Savunması adlı kitabını yayınlamıştır. Bu kitabındaki düşüncelerinde Mary Wollstonecraft hükümeti, kadınları yeni anayasanın dışında tutması halinde Fransa’nın bir tiranlık olarak kalacağı konusunda uyarır. Tarih O’nu doğruladı. Kadının özgürlük temelinde sözleşmediği her sistem faşist, diktatöryal bir sistem olmaya mahkûmdur. Mary, “Kadının ufkunu genişleterek güçlendirin aklını; körü körüne itaat sona erecektir; ancak iktidar her zaman körü körüne itaate ihtiyaç duyduğundandır ki zor-balar ve şehvet düşkünleri, haklı olarak karanlıkta tutmaya çalışırlar kadını; çünkü bunlardan birincisinin tek istediği bir köledir, ikincisinin istediği ise elinde tutacağı bir oyuncak” sözlerindeki derinliği ile kadınların toplumla yeniden sözleşmesinin, kadının onuru ve değerleri temelinde gerçekleşeceğini net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bunun kadın devrimi ile gerçekleşeceğinin de farkındadır. Yani Mary’nin çıkışına da kölelik kültürüne karşı isyan ve sözleşme kültürünü geliştirme mücadelesi diyebiliriz, rahatlıkla. 19. ve 20. yüzyıllar boyunca da kadınların yürüttüğü mücadele, feminizmin gelişimi kadınların özgürlük talebi ve hak arayışı açısından önemli bir deneyim ve birikim açığa çıkardı. Kadınlar ulus-devlet sınırları içerisinde bedeller ödeyerek birçok konuda haklarını elde etseler de asıl özgürlük ve eşitlik sorunları devam etti.

Kadın hareketleri militanca mücadele edip kazanımlar elde etmeyi esas alırken erkek egemenlikli sistemin son temsilcisi kapitalist modernite kadın hareketlerinin kazanımlarını ve örgütlenmelerini liberal bir noktaya çekerek devlete, kendi sistemine eklemlenme çalışmasını muazzam bir biçimde yürüttü. Ulus devletler ve yine uluslararası sivil örgütlenmeler eliyle bu politika geliştirildi. BM bünyesinde hazırlanan CEDAW da aslında böyle bir politikanın sonucudur. Yani kadınların öz emekleri ve direnişleri sonucunda açığa çıkan sonuçları, BM çatısına yerleştirerek kendi denetimlerine almak istemişlerdir. Bu nedenle gelişen kadın direnişleri ve kazanımlarını sahiplenirken, bunun kapitalist ve erkek egemenlikli sisteme entegre edilen boyutlarını iyi görüp ayırtmamız önemlidir.

Toplumsal özgürlük ve kadın özgürlüğü için direnen, mücadele eden ve kadının toplumla özgürlük temelinde sözleşmesini geliştiren kadın hareketleri her zaman var olmuştur. 20. yüzyılda da bunun çarpıcı örnekleri vardır. Örneğin EZLN bünyesinde mücadele eden kadınların geliştirdikleri, Devrimci Kadınlar Kanunları... EZLN, bu kanunları, kadınların durumlarıyla ilgili olarak yerli topluluklara danıştıktan sonra çıkarmıştır. Bu kanun, çalışma ve adil ücret alma, kaç çocuk doğuracağına karar verme, eğitim, şiddet görmeme, liderlik etme hakları temelinde kadınların toplumsal sözleşmesinin ana çerçevesini belirlemiştir. Yine Filistinli ve Tunuslu kadınların geliştirdiği kadın kanunları da önemlidir. 21. yüzyılda yaşanan kadın ve toplum

kırımını durdurabilmek için toplumsal tarih boyunca kadınların geliştirdikleri sözleşme deneyimlerine dayanarak kadının, toplumla sözleşmesini hazırlamak yaşamsal önemdedir. Bu sözleşme aşağıdaki iddiaya dayanmaktadır:

“Kadınlar, kadının toplumsal sözleşmesini 21. yüzyıl kadın özgürlük manifestosu niteliğinde oluşturmaları. Kadının özgürlük tezlerini toplumsal sözleşmeye vardırmaya kadar mücadele gerekiyor. Nasıl ki J. J Rousseau’nun Toplumsal Sözleşmesi varsa, kadının da özgür toplumsal sözleşmesi ya da kadının toplumsal sözleşmesi şeklinde bir kitabını oluşturmalarıdır. Bu konu sadece Kürt ve Türk kadınları için değil, bütün dünya kadınları içindir. Kadın özgür toplum sözleşmesi geniş bir çalışmanın ürünü olmalıdır. Bu, evrensel ve uluslararası bir öze sahiptir.”

Bu anlamda, 3 Ocak 2001 yılında Abdullah Öcalan’ın perspektifiyle başlatılan kadının toplumsal sözleşme çalışması, binlerce yıllık kadın sözleşme geleneğinin canlandırılması, güncellenmesidir. Özgürlük mücadelesine dayanak oluşturacak kadının özgür iradesiyle geliştirilmiş evrensel bir sözleşmeye ihtiyaç çok güçlüdür. Orta-doğu kadın gerçeğinde yaşanan kadın aydınlanmasını, demokratik kültürü özümsemiş toplumsal inşaya dönüştürebilmek birçok toplumsal kesimin ortaklaşarak hazırlayacağı sözleşmeyle mümkündür. Bu sözleşmeyi geliştirebilecek en güçlü aday, 21. yüzyıla damgasını vuracak olan kadın özgürlük hareketleridir. Kadının toplumsal sözleşmesi, dünya kadın özgürlük mücadelesi literatüründe yeni bir belirlemedir. Kadın rönesansı 2000’li yılların başında

Kürt kadın özgürlük mücadelesinin gündemine girmişti. Kürt kadınlarında *Kadın Rönesansı* önemli bir düzeyde yaşandı. Özellikle kendin olma bilincini kazanma ve öz savunmasını yapabilmek konularında önemli yollar kat edildi. Bu, toplumsal sözleşmenin yaşam bulacağı ana zeminlerden biri olacaktır. 1990’lı yılların ortalarından itibaren kopuş teorisi, kadın eksenli sistem, erkeği değiştirme-dönüştürme projesi, kadın kurtuluşu ve özgürlüğü ideolojisi, Jineolojî, sonsuz boşanma, özgür eş yaşam, eş başkanlık temel proje ve perspektiflerinin asıl amacı, kadın köleliğini ideolojik-politik alanlarda aşarak kadının yaşamın her alanına özgür ve eşit katılımını başarmaktır.

18 yıldır sürdürülen *Toplumsal Sözleşme* çalışması da bu temelde açığa çıkan tüm gelişimleri, kaza-

Kadının toplumsal sözleşmesi, dünya kadın özgürlük mücadelesi literatüründe yeni bir belirlemedir. Kadın rönesansı 2000’li yılların başında Kürt kadın özgürlük mücadelesinin gündemine girmişti. Kürt kadınlarında Kadın Rönesansı önemli bir düzeyde yaşandı.

nımları, mücadele mevzilerini ve dinamiklerini güçlendirmenin, sağlama almanın ve kurumlaştırmanın ana kanunlarını belirleme çalışmasıdır.

Kadının Toplum Sözleşmesi, “Nasıl bir dünyada yaşamak istiyoruz?” sorusuna özellikle kadın cephesinden sosyal, siyasal, ekonomik, hukuki ve cinsler arası ilişkilere kadar bütün boyutlarıyla cevaplar oluşturma girişimidir. Bunun, zengin ve çok yönlü mücadele biçimidir. Yaşadığımız çağın ve sistemin güçlü eleştirisine dayanır. Aynı zamanda toplumsal yapının analizi ve alternatif bir yaşam seçeneğinin nasıl, kimlerle, ne düzeyde, hangi yol ve yöntemlerle oluşturulabileceğini cesur tartışmalarla belirler. Kadın iradesini tanımayan verili kanunları, aşmayı hedefleyen bir yol haritasıdır. Şiddet ve biat kültürünün sonlandırılıp sözleşme kültürünün geliştirilmesine öncülük etmeyi amaçlar. Daha az devlet, daha çok özgürlük ve toplumsal barış için kadın değerlerini dinamik ve akışkan kılar. Bu anlamda özgür yaşamın sözleşme çerçevesidir. Toplumsal Sözleşme, öz itibarıyla özgürlük isteyen tüm kadınların ortaklaştıkları yaşam anlayışı ve ilkeleridir. Bu anlamıyla salt pratik-politik ve taktik bir adım değildir. Özünde, özgürlükçü değerlere dayanan ve toplumun geniş kesimlerini kapsayan demokratik uzlaşma kültürünün metnidir. En geniş kesimlerin istemi olan özgür yaşam çerçevesinin önceden konulmuş tek bir sözleşmeyle belirlenemeyeceği açıktır. Kadınların yaşadıkları siyasal, sosyal, kültürel ortamı analiz eden ve yaşamak istedikleri toplumu tanımlayan, yerel olana inisiyatif tanıyan bir yaklaşımla toplumla özgürlük temelli sözleşmenin geliştirilmesi gerekir. Kadının Toplumsal Sözleşmesi, toplumda demokratik kültürü geliştirmenin ahlaki ve felsefi çerçevesidir. Toplumsal sözleşmeyi bu perspektifle ele alabilmeliyiz.

Toplumsal sözleşme, kadın tarihi ve kadın devrimi yani kadın özgürleşmesi çalışmalarıyla paralel olarak kadınların gündeminde yer almaktadır. Kadının toplumsal sözleşmesini ne kadın tarihinden ne de kadın devriminden ayrı düşünemeyiz, ele alamayız ve yaşamsal kılamayız. Her üç alanı birbiri ile bağ içinde, birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen yönleriyle bütünlüklü tartışmamız ve anlamlandırma-mız önemlidir. Toplumsal sözleşmenin kadın tarihindeki yerini ve toplumsal tarihteki kadının toplumsal sözleşmelerini anlamlandırmak önemlidir. Aynı zamanda tarih boyunca yaşanan kadın devrimlerindeki sözleşme kültürünün yeri ve etkisi, farklı bir araştırma-inceleme konusudur. Ya da şöyle ifade edeyim, toplumla doğru temelde sözleşme yapabilen kadın aklının ve duygu gücünün ürünüdür kadın devimleri. Köy devrimi, neolitik devrim ya da tarım devrimi de diyebileceğimiz birinci kadın devrimi tam da böyle bir devrimdir. Toplumsal tarihte kadın damgalı gelişmeleri incelediğimde şöyle düşünmekten kendimi alamıyorum; ne muhteşem bir özgüven, kendini yaratış ve kadın etrafında toplumu yaratış. Ne anlamlı bir sözleşme. Kendi yaratıcılığında toplumun varlığını kutsama. Kendi olabilme ve tüm değerlerini, birikimlerini kurumlaştırabilme gücünü sergileme. Hayran kalıyor insan.

Yürekten bir ah çekiyor sonra, neden şimdide, bugünde gerçekleştiremiyoruz sorusu gelip takılıyor insanın aklına. Cevabını ararken yine kadın tarihi, kadın devrimi ve kadının toplumla sözleşmesine ulaşıyorum. Tarihini, tarihindeki devrimleri ve her ikisinin dayandığı sözleşmeleri bilmeden anlamak, çok zor. İşte bu yüzden 21. yüzyılda kadının toplumsal sözleşme çalışmasını yürüten ve bunu önemseyen tüm kadın hareketleri ve şahsiyetleri kadın tarihini ve kadın devrimini sözleşme çalışmalarıyla birlikte yürütmelidir. Çünkü “Köklü bir kadın devrimi, dolayısıyla erkeğin zihniyet ve yaşam değişikliği yaşanmadan yaşamın kurtuluşu olanaksızdır. Çünkü yaşamın başat ögesi ve hatta kendisi olan kadın kurtulmadan, yaşam hep bir serap olarak yaşanacaktır.”⁹

Kadının toplumsal sözleşmesi her şeyden önce özgür birey ve özgür toplumu temel alır. Bu nedenle toplumsallığı ile doğru bağ kurmuş bireyselliğin gelişimi ve özgürlüğü, kadının toplumsal sözleşmesinde temel bir eksendir. Yani kendin olabilmek, Kürtçe söylersek xwebûn olabilmek. Xwebûn olabilmek, kadınlar açısından aynı zamanda etik ve estetiğin temelidir. Xwebûn olamayanın estetiği ve etiği olamaz. Bu nedenle toplumla bir sözleşmesi de olamaz. Bu bakımdan, kadının toplumsal sözleşmesinin ilk bendi kadınların kendileriyle sözleşmesini kapsamalıdır. Bu bent yazılmadan ve kadınlar tarafından büyük bir ciddiyetle uygulanmadan kadının toplumla sözleşmesi imkânsızdır. Ana tanrıça kültürünün mayası, kendisinin ve toplumsallığının farkında olan ana-kadındır. Kadınlar, binlerce yıl toplumsallığı inşa edip yönettilerse kendilerine dair farkındalığı çok güçlü yaşadıkları içindir. Onlar, kendilerini, çocuklarını ve toplumun geri kalanını zorlu doğa koşulları karşısında yaşattılar ve insanlaştırdılar, toplumsallaştırdılar. Bu tesadüf, rastgele uygulamalarla olmadı. Tabu, totem, yasak vb.in de yer aldığı yasalarla yani sözleşmelerle mümkün oldu. Bu da kadınların farkında oldukları ve kavradıkları doğalarıyla, varoluşlarıyla toplumsallığı göz ardı etmeden oluşturdıkları sözleşme kültürü ile gerçekleşti.

Toplumsallaşma, kadın önderliğinde gelişirken kadınların toplum tarafından yüceltirilmesinde de yine kadın aklı belirleyici oldu. Kendi şahsında toplumsallığı kut-sallaştırıp yüceltirken de kadın kendinin farkındadır. Varoluşuyla toplumsallık arasındaki, doğa arasındaki tüm bağların farkındadır. Topluma dili öğretirken, ekip biçmeyi, bitki toplamayı, korunmayı, cinsel birleşmeyi öğretirken kadın önderliğinin ve belirleyiciliğinin farkındadır. Ancak kadın öncülüğünde yaşanan binlerce yıl içinde kadınların bu önderliği toplumsallık aleyhine ya da toplum bireyleri adına yanlış kullanımından, kendi iktidarını yaratıp toplumu ezmesinden bahsedemeyiz.

⁹ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurlık Manifestosu IV. Kitap- Ortadoğu’da Uygurlık Krizi ve Demokratik Uygurlık Çözümü*, Amara Yayıncılık, İstanbul, 2015, sf. 317.

Demek ki kadın, iktidar olmakla yönetici olmak arasındaki çelişkiyi de çözmüş ve buna göre sözleşmelerini geliştirmiştir. Bu sözleşmelerin özü sürekli toplumsal kalmışsa bu, kadının doğal otorite ile hegemonya olma-egemen olma arasında tercih yapmasıyla ilgilidir. Bu tercihini egemenlikten kopuş olarak yapmıştır. Yine önce kendisiyle sözleşmiştir. Yine kadınların bireyciliklerinden kopuşa dair kendi iç sözleşmeleri güçlü olmasaydı toplumsallık gelişemezdi.

Dikkat edersek, ana tanrıça kültürünün baş aşağı gidişiyle birlikte egemen olan erkek ve erkeklik şahsında konulan kanunlarda ya da sözleşmelerde, öncelikle kendi konumunu toplum karşısında sağlama alma vardır. Babil yaratılış efsanesine göre Marduk, Tiamat'ı öldürme karşılığında tanrılar panteonundan 50 tanrı ve tanrıçanın yetkilerinin kendisine verilmesini ister; bu durum, erkeğin toplum karşıtı sözleşme geleneğinin artık kurumsallaştığını gösterir. Tarihten günümüze kadınlar bu kurumlaşmanın kurbanı olduklarına göre kadın aklının, kadının toplumsal sözleşmesinin başlangıçlarını, tarihsel köklerini, geleneğini, nerede nasıl darbe aldığını çok incelikli araştırması gerekir ki 21. yüzyılda sağlıklı bir toplumsal sözleşmeyi geliştirebilsin. Bunun ilk şartı da tarihsel ve güncel olarak kadının kendisiyle sözleşmesinin anlamını ve gücünü öğrenmektir. Dünyanın birçok ülkesinde yılsonunda katledilen kadın sayısı yüzlerle ifade ediliyor. Her gün neredeyse her ülkede bir kadın katlediliyor. Bunda kadınların kendileri olma sözleşmesini gerçekleştirmeleri ya da unutmaları da önemli bir etken. Kendisi olmayı başaran kadın da erkek

Kadın
aklının, kadının
toplumsal sözleşmesi-
nin başlangıçlarını, tarihsel
köklerini, geleneğini, nerede
nasıl darbe aldığını çok incelikli
araştırması gerekir ki 21. yüz-
yılda sağlıklı bir toplumsal söz-
leşmeyi geliştirebilsin. Bunun
ilk şartı da tarihsel ve güncel
olarak kadının kendisiyle
sözleşmesinin anlamını
ve gücünü öğren-
mektir.

egemen sistemin birçok saldırısına maruz kalıyor, katledilmekle tehdit ediliyor. Ancak önemli olan nasıl yaşayacağımıza kadınlar olarak net bir biçimde kendimizin karar verebilmesi. Toplumsal geleneklere göre çocuk doğduktan sonra göbek bağı nereye saklanırsa çocuğun kaderi de öyle olurmuş. Örneğin çocuğunuzun öğretmen olmasını istiyorsanız okul bahçesine, doktor olmasını istiyorsanız hastane bahçesine gömersiniz, göbek bağı. Ancak şu bir gerçek ki çocukların kaderi nasıl yetiştirildikleridir, aldıkları eğitimidir, kültürdür. Özellikle kız çocuklarının... Alinyazısı bu eğitimidir. Çünkü ilk eğitimle birlikte kendin olma, farkındalık, kendisiyle sözleşme vb. konularda şekil alınıyor ve bir ömür bu sözleşmeye göre yaşanıyor. İsyan, öz güven, karar verebilme gücü, adalet duygusu, sevgi-saygı ve diğer temel ahlak normları bu ilk terbiyenin elerinde şekilleniyor.

Özcesi kadınların kendileriyle sözleşebilme ve buna uyma potansiyeli de bu ilk terbiyede ya köreltilir ya da teşvik edilir. Her kadının belli bir yaştan sonra kendisiyle bir sözleşmesi vardır, şunu yapacağım, bunu asla yapmayacağım, şu sıfatlarda bir erkeği seveceğim, asla filan sıfatlı bir erkekle olamam, iyi bir insan olacağım, toplumuma faydalı olacağım, doktor, öğretmen, mühendis, psikolog olacağım vb. iddialar ve kararlar kadınlar açısından bir sözleşme niteliğindedir. Kendisiyle sözleşme! Toplumla sözleşmesi, kendisiyle sözleşmesindeki tutarlılığına ve başarısına bağlıdır. Bu anlamda 21. yüzyıl açısından kadın özgürlüğünün temel kuralı, kadınların kendileri olabilmeleri ve kendileriyle özgürce sözleşebilmeleridir. Mevcut toplumsallık, kırımdan geçirilmiş ve kırımdan geçirilen toplumsallıktır. Kendisi olmaktan çıkarılmış, kapitalist modernitenin gösteri toplumdur. Toplumsal doğa, derin bir kaosu yaşamaktadır. Bu kaostan kurtuluşa, kadının toplumla sözleşmesini doğru gerçekleştirmesi son derece hayati ve zor bir görevdir. Ancak olmazsa olmaz kabilindedir. Kadının toplumla sözleşmesi ya da toplumsal sözleşme mevcut durumda ancak topluma doğru öncülük yapabilecek kadınlarla mümkündür. Bu da bireyselliğini toplumsallıkla denge içinde sağlam ve özgür kurabilmiş bireylerle mümkündür. Yani tekrar edersem kendisiyle sözleşmesini sağlam yapmış kadın gerçekliği ile mümkündür. Toplumun kaoslarından kendisini koruyamayan, kendisini egemen erkeğin faşist düzeninde savunamayan ve yüzbinlerce kadına umut olabilecek mücadele gücünü kendisinde yaratamayan; bunun için de kendisiyle sözleşmeyen kadın gerçekliği kaos tarafından yutulmaya mahkûmdur.

Peki nedir, kadının kendisiyle sözleşmesinin ana ilkeleri? Kadının kendisiyle sözleşmesine birçok madde yazabiliriz. Eğer binlerce yıllık tarihimizi ve yakın tarihimizi sağlıklı okuyabilirsek bu maddeleri yazmakta zorlanmayız. Kendisiyle sözleşecek olan kadının öncelikle kendi farkındalığını yakalaması, kendi adını, amaçlarını, yolunu yöntemlerini belirlemesi lazım. Özgürleşebilmesi için bağımsızlaşması, bunun için kadın köleliğinden ve erkek egemenliğinden köklü bir kopuşu yaşaması lazım. Demek ki 21. yüzyılın ilk çeyreği bize gösteriyor ki 1996 yılında kadın özgürlük hareketinin gündemindeki temel özgürlük tezlerinden biri olan *Kopuş Teorisi* son derece doğru ve gereklidir. Aslında kadının toplumsal sözleşmesi bir nevi neyden, nasıl, ne zaman ve niçin kopacağına ya da yeri geldiğinde birleşeceğine dair ilkeleri içeriyor. Günümüzde yaşanan birçok kadın katliamının ana sebebi, kadınların, geleneksel karar verebilme, kopma ve birleşme iradesini sergileyebilme kabiliyetlerine son derece yabancılaşmış olmalarıdır. Örneğin kadın, kendisine saygı, kendisini sevmek, kendisi olabilme mücadelesini verme, karar verme yetisini sürekli güçlendirme ve irade olabilme gibi temel konularda kendisiyle sözleşirse hiçbir erkek tarafından yıkılmaz, vurulamaz ve esir alınamaz. Toplumsal sözleşmeyi yazacak, uygulayacak ve geliştirecek olan kadınların popüler kültürden,

liberal ideolojiden, sistemin basit yaşam alışkanlıklarından, konformizmden, kadını geriye çeken tüm geleneksel, geri kadın özelliklerinden, aşk adına yaşatılan tüm sahtekârlıklardan sonsuz boşanması gerekir.

Liberal ideolojiyi yaşayan kadın gerçekliği, her gün bu ideolojinin katlettiği toplumsallığı ve kadınlığı kurtaramaz. Milyonlarca insanın aç, göçmen, güvensiz yaşadığı bir dünyada kendi bencilliklerinden boşanmayan bir kadın, onların acısına derman olabilecek bir toplumsal sözleşme yapamaz, yapsa da sözleşmeyi, Olympe De Gouges gibi giyotine gitmeyi göze alacak kararlılıkla ve iradeyle savunamaz. Kadınlar, eş yaşamlarda kurulan tuzaklardan güçlü çıkışlar yaşamadan, kadın-erkek ilişkileri, eş yaşamların özgür örgütlenmesi konularında da sağlam bir sözleşme oluşturamazlar. “Hegemonik erkek ve ona tamamen teslim olmuş erkeksi kadın arasındaki cinsellik”¹⁰ dahil her türlü ilişkinin toplumu, kadını ve erkeği kırımdan geçiren, tüketen ve çirkinleştiren hakikatinden boşanma kararlılığı olmadan hiçbir örgütlü kadın gücü toplum sözleşmesini özgürlük temelinde uygulayamaz. 21. yüzyılda, toplum olmaktan çıkarılan toplum, binlerce yıllık bir sözleşme olan toplumsallığın yıkımı, toplum kırım, toplumun ve toplum kırımını durdurmanın ana eksenleri olarak ana kadın etrafında gelişen toplumsallığın tarihi ve güncel gücü, son derece önemli kavramlardır. Kadının toplumsal sözleşmesi üzerine çalışma yaparken bu kavramları sürekli göz önünde bulundurmalı ve anlamlandırmalıyız.

Kadının toplumla sözleşmesi için öncelikli kurallardan biri de “garantili bir öz savunma olmadan tekin olmayan toplumsal sahalara inmemedir”.¹¹ Toplumsal tarihin binlerce yılında kendilerini koruyabilen, savunabilen, yaşamın ve ölümün gücünü elinde tutabilen, hayat veren ve ürün veren, var edebilen kadınlar, toplumsal sözleşmeyi yaptılar. Hiçbir toplum kolay katledilen, kendisini tanımayan ve kendisi hakkında karar alma gücüne sahip olmayan, toplumsal yaşama can ve kan vermeyen, ürün vermeyen kadın gerçekliğini baş tacı etmez, tanrıça kabul etmez ve onun hazırladığı toplumsal sözleşmeye ya da yasalara uymaz. Eğer toplumsal sözleşme on binlerce yıl, kadının belirleyiciliğinde geliştirse ve yaşandıysa bu her şeyden önce *kendini yaratan ve savunan kadın gerçekliğiyle mümkün olmuştur*. Yaşamın ve ölümün, savaşın ve barışın anahtarını elinde tutabilmek, tüm kadın yeteneklerini örgütlü kılmak ve toplumsallığın hizmetine sunmak, kurumlaşmış kadın gücüyle mümkün olmuştur.

¹⁰ Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygarlık Manifestosu V. Kitap- Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü-Kültürel Soykırım Kıskaçındaki Kürtleri Savunmak*, Amara Yayıncılık, İstanbul, 2015, sf. 74.

¹¹ Abdullah Öcalan, a.g.e., sf. 74.

Dünyanın, bölgenin ve Kürdistan'ın özgürlük ve demokrasi değerleri temelinde yeni yaşamı inşa etmeye acil ihtiyaç duyduğu bu süreçte, kadının toplumsal sözleşmesini yenileme göreviyle karşı karşıyayız. Yaşadığımız dönemin somut ihtiyaçlarına ve temel toplumsal sorunlarına çözüm önerecek ve yol gösterecek sağlam bir sözleşmeyi, kadınların öncülüğünde geniş toplumsal kesimlerle ortaklaşarak geliştirmenin tam zamanıdır. Sözleşme yapan, kural koyan ve yasa belirleyen, etrafında ahlak ek-senli hukuk geliştiren kadının yenilgisi, tüm toplumlara zaman içinde sözleşme, an-laşma, müzakere, birbirini dinleme ve anlayarak tamamlama ve daha pek çok değeri kaybettirdi. Bu anlamda kadının toplumsal sözleşmesi ya da toplumla sözleşmesi her şeyden önce bu değerlerin yeniden kazanılmasıdır. Barış sözleşmesidir. “Erkeğin yaşamla ve yaşamın kadınla barışması sağlanmadıkça, mutluluk da boş bir hayal olacaktır. Kadın ve özgür yaşam için toplumsal gerçekler sınırsızdır.”¹²

Bu sözleşmeyle kendi tarihimize, komünaliteye dayalı geleneğimize, insanlaşmayı ve toplumsallaşmayı yaratan gerçeğimize daha güçlü sahip çıkabileceğiz. Kadın de-ğerleriyle ve insanlığın komünal direnişleriyle oluşmuş tarihi ve insanlık zihniyetini, egemen erkekliğin yalanlarından kurtarabiliriz. Erkeğin günlük olarak kadına da-yattığı tecavüze, tacize, cinayete ve hakarete dur diyebiliriz. İnsanlığın ve kadınlı-ğın tarihine demokrasi, eşitlik, özgürlük, kadınlık, erkeklik, aşk, sevgi vb. birçok kavramın içeriğini yeniden yazabiliriz. Tarih anlatımlarındaki çarpıtmaları, ege-menlikçi zihniyeti ve değer yargılarını değiştirebiliriz. Toplumun özgürlük ahlakını ve politik dokusunu yeniden canlandırarak gerici geleneklere karşı bilinçli ve ör-gütlü mücadelemizi yükseltebiliriz. Böylece kadınlara dayatılan küçük yaşta evlilik, kadın cinayetleri, zorla evlendirme, çok eşlilik, berdel vb. gerici saldırıları durdura-biliriz. Her iki cinsin eşit, özgür temelde ilişkilendiği cinsiyet özgürlüğüne dayalı toplumu kurabiliriz. Çocuklarımızı daha özgür ve güçlü yetiştirebiliriz. Toplumu-muzun bilgeleri olan yaşlılarımızı daha derinden hissedebilir, engelli insanlarımızla daha güçlü empati kurabiliriz.

Toplumla ve yaşamla hangi temellerde ve nasıl buluşacağımızı, toplumsal sorunla-rın çözümünü nasıl başaracağımızı ve özgürlük önündeki engellerle nasıl mücadele edeceğimizi akılcıca ve cesurca belirleyebiliriz. Ekonominin kadının ana mesleği olduğunu ve bu mesleği nasıl yeniden icra edeceğimizin kanunlarını yazabiliriz. Kendisi, çocukları ve toplumu için kadını yeniden şifacı kılacak bilgelik sözleşme-sini yenileyebiliriz. Adaletin tanrıçasını diriltip kadının ve toplumun vicdanını iyi-leştirmenin kurallarını baştan yazabiliriz. Yani yaşamın tüm alanlarında nasıl bir dünya, çevre, felsefe, ahlak ve kültür istediğimizi toplumla özgürlük temelinde ye-niden sözleşerek belirleyebiliriz. Egemen erkekliği ve cinsiyetçi toplumu bu temelde

¹² Abdullah Öcalan, *Demokratik Uygurluk Manifestosu IV. Kitap- Ortadoğu'da Uygurluk Krizi ve Demokratik Uygurluk Çözümü*, Amara Yayıncılık, İstanbul, 2015, sf.318.

dönüştürebiliriz. Devletçi sistemlerin ataerkil anayasalarına alternatiflerimizi güçlendirebiliriz. On binlerce yıl toplumu yöneten analık hukukunu güncelleyebilir, özgürlük ahlakıyla demokratik toplum yasalarını geliştirebiliriz.

Kadının Toplumsal Sözleşmesi, 5000 yıllık erkek egemen sistemin geliştirdiği cinsiyetçi hukuka karşı, toplumsal ahlak ve politikayı yeniden işlevli kılmayı hedefler. Bunun için toplumsal ahlakın kaynağı olan kadını, cinsiyetçi hukuk tarafından hapsedildiği toplumsal statülerden çıkarıp yeniden özgür yaşamın öncüsü konumuna ulaştırmayı hedefler.

Kadının ve toplumun öz-savunmasının hangi koşullarda devreye gireceği, hangi durumların, yaklaşımların, olay ve olguların suç durumunu taşıdığı bu sözleşme ile belirlenir. Rojava devrim süreci, kadınların buna hangi şartlar altında, nasıl karar verdiklerinin çarpıcı örnekleriyle doludur. DAİŞ gibi örgütlü bir vahşet karşında kadınlar, Özgün kadın örgütlenmesiyle sadece kadınların değil, toplumun da yaşam ve öz savunma gücü olmayı başardılar. Yıllardır en ağır savaş koşullarında yaşayan Afganistanlı kadınların öz savunma örgütlerini kurmasında ilham oldular. Bir zamanlar Cezayirli Cemilelerin, Filistinli Leyla Xalitların, Kürdistanlı Leyla Qasım ve Margaretler'in öncülük ettiği Ortadoğu kadın aydınlanması Arin Mirkanlar, Avesta ve Barınlarla, Rakkalı Hannalar, Minbicli Meryemlerle, Arjantinli Legerin (Alina Sanchez), İngiltereli Helin (Anna Campbell) ve daha sayısız devrimci kadınla evrensel bir kadın aydınlanmasına dönüşüyor. Kadının toplumla sözleşmesi bu aydınlanmaya dayanıyor.

Mezopotamya çıkışlı kadının 21. yüzyıl özgürlük manifestosu olarak *Kadının Toplumsal Sözleşmesi*, tüm dünya kadınlarıyla ortaklaşarak gerçek kapsamına ulaşacaktır. Kadınlar doğal toplumda olduğu gibi yeniden kendi yasalarını oluşturacak, kadınlı toplumsal sözleşmenin ilk darbelendiği alanı özgürleştireceklerdir. Fırat ve Dicle'nin suladığı bereketli topraklara yaraşan toplumsal barışı ve uzlaşmayı; kadın toplumla sözleşmesini geliştirerek getirecektir. Kadın etrafında gelişen neolitik kültürün, analık hukukunun ve doğal toplum yaşamının ilk geliştiği yer Mezopotamya'dır. Yine egemen erkek kültürünün ve onun hiyerarşik sisteminin ilk geliştiği alan da bu topraklardır. Bu hakikatin derin çelişkilerini yaşayan biz Mezopotamyalı kadınlar, çözüm seçeneklerimizi egemenlere, devletçi sistemlere bırakmadan kendi irademiz, kararımız ve mücadele gücümüzle oluşturacağız. Ortadoğu'nun ve dünyanın cins tahakkümüne dayalı baskıcı, egemenlikli zihniyetini alternatif toplumsallaşmamızla aşacağız. Kadınların mücadele geleneklerini ve özgürlük perspektiflerini bir yaşam sistemine dönüştürmeyi amaçlıyoruz. Tabandan örgütlenmiş, tüm kadınların katıldığı, iradeleştirdiği ve karar mekanizmalarını oluşturarak kendi kendini yönettiği, egemenlikli zihniyeti, mücadeleyle dönüşüme zorlayan toplumsal kadın düzenini yaratacağız.

Demokratik Uygarlıkta Kadının Güzellik ve Etiğinin Değeri: Jineolojî Perspektifinden Bir Bakış

Clara Torres

Çeviri: Bahar Ersöz / Ekin Ege

Devletli Uygarlık her zaman var olmamıştır. Gerçekte, insanlık tarihin sadece %2’lik dilimine denk gelen bir süreyi temsil eder. İnsan topluluklarının hayatının %98’i kadının geliştirdiği ve toplulukla paylaştığı değerler etrafında oluşup düzenlenmekteydi. Bu bizim “Doğal Toplum” olarak bildiğimiz gerçekliktir. Bu topluluklardaki Ana-Tanrıça idolü, kadınların, ister özgürlük ve doğa ile uyuma dayalı değerleri geliştirerek ister zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanmasında kullandıkları bilgi ve pratik araçları geliştirerek olsun, hayatın yaratımı ve sürdürülmesinde oynadıkları temel rolün öneminin tanınması ve buna duyulan saygı sonucunda ortaya çıkmıştır. Kadın-doğa-yaşam arasındaki sıkı ilişki dolayısıyla kadınlar toplumun yaratıcıları ve kültürün aktarıcıları olmuşlardır. Aynı zamanda topluluğu ilgilendiren önemli kararların alınmasında ve “hediyeli kültürü” aracılığıyla artı üretimin dağıtımının idaresinde de yer almışlardır. Sosyal yaşamın yaratıcısı ve koruyucusu olan kadının önemi, bu nedenle, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik karakterinde yatmaktaydı.

Baskın erkek, erke dayalı sistemini dayatabilmenin yolunun kadınlara ve buna bağlı olarak onların temsil ettikleri değerlere sistematik bir saldırı açmaktan geçtiğini gördü. Kadınlara cinsiyetleri nedeniyle değil, özgür ve komünal yaşamın, erk ve ölüme dayalı bir sistemi dayatabilmek için yok edilmesi şart olan sevgi ve adalet değerlerinin koruyucusu olmaları nedeniyle saldırıldı. Bu açıdan Öcalan’ın bu belirlemesi çok önemlidir:

“Şunu iyi anlamak gerekli: ilk kurulan güçlü otoritenin kadın üzerinde kurulmuş olması bir tesadüf değildir. Kadın baskı ve sömürü ilişkilerinin yaşanmadığı, doğal ve eşitlikçi toplumun gücünü temsil eder. Patriarki, kadın yenilmiş olmasaydı galip gelemezdi; ayrıca devletin kurumsallaşmasına geçiş gerçekleşemezdi. Kadın-Ana’nın gücüne son vermek bu nedenle stratejik bir anlam taşımaktadır.”¹

Bu bakımdan dil konusu oldukça önem taşımaktadır. Sümerler zamanında, anaerkil toplumdan patriyarkal-devletçi topluma geçiş noktasında, insan ilk defa özgürlüğü adlandırma ihtiyacı hissetmiştir. Yaşam, özgür yaşam dışında bir şey olmadığında bunu bir kelime ile ifade etmeye çalışmanın da manası yoktur. Ama özgürlük kaybedildiği anda, onu kaybetmenin verdiği endişe onu tanımlayıp hatırlayabilmek için özgürlüğü adlandırma ihtiyacı doğurmuştur. *Amargî*. Bu insanlığın “özgürlük” için kullandığı ilk kelime idi. Sümer dilinde “anaya dönmek” anlamına gelmekteydi. Bu demektir ki ilk erkek ve kadın köle toplulukları özgürlüklerini, ana kültürünün hâkim olduğu toplulukları yöneten yaşam biçimine ve değerlere dönmekte görmekteydiler.

Kapitalist modernitenin temsil ettiği baskı piramidinin (Ulus devlet, ataerki, kapitalizm) kökleri, kadının baskılanmasında, Tanrıça-Ana’nın kültürünün taşıdığı, sevgi ve karşılıklı yardımlaşmaya dayanan değerlerin kontrol altına alınıp gizlenmesinde ve böylece insanları yaşamın gerçek anlamından uzaklaştırmakta yatmaktadır. Devletli medeniyet insanlığı çirkinlik ve ikiye bölünmüş, anlamı boşaltılmış ve kandırmaya dayalı bir hayat yaşamaya mahkûm etmek amacındadır. Böylece rekabet ve hırs duyguları ile hareket eden, kendi özünden ve doğasından, toplumdan soyutlanmış bireyselleşmiş, insanlığı etik ve anlamdan yoksun kaldığı için yaşamaya değmez bir hayata sürükleyen duygulardan ayrılmış analitik zekanın, aklın bayrağını taşıyan varlıklar yaratmaktadır.

Ancak, doğal toplumdan beri insanlığa eşlik etmiş Demokratik Uygarlık bugün de varlığını sürdürmekte ve direnmektedir. Bugün Demokratik Uygarlığın temsilcileri güçlü bir şekilde hareket etmekte ve devletli uygarlığın temellerini sarsmaktadır. Baskıcı güçler ve demokratik güçler, Kürdistan, Lübnan, Şili, Meksika, Brezilya, Sudan gibi gezegenin her köşesine yayılmış birçok alanda çatışma içindedirler. Ve devletli uygarlığa karşı sürdürülen bu savaşta kadınlar, tıpkı tanrıça İnanna’nın yaratılarını geri almak ve insanlıkla paylaşmak için düzenbaz tanrı Enki’ye karşı duruşundaki gibi, komünal değerleri ve özgürlüğün savunmasını temsil ederek direnişin merkezinde yer almaktadırlar. Bugün, dünyanın tüm kadınları,

¹ Abdullah Öcalan, *Liberando la vida*, sf.20

dönüştürücü güçlerinin farkına vararak ayaklanmakta ve devletli uygarlığın biz kadınlar ve halklardan çaldıklarını geri alacak güce sahip birer İnanna'ya dönüşmektedirler. *Xwebûn*'a² ulaşan ve dünya çapında örgütlenen kadınları hiçbir devlet, patriyarka ya da kapitalizm durduramaz. Buna “Üçüncü Cinsel Devrim” diyoruz: 21. Yüzyıl, kadının özgürleşmesinin yüzyılıdır. Zapatista topraklarındaki dünya kadınlarının buluşması, Rojava'daki kadınların devrimi, günümüzde direnen anaerkil topluluklar, Sudan'da kadınların başını çektiği ayaklanmalar... Bunlar kadınların bir yerden diğerine akarak birbirini etkileyen, örgütlenen yaratıcı enerjisinin sadece birkaç örneğidir. Jineolojî, kadın bilimi, insanlığın gerçekliğini, hayatın özünü ve toplumun doğasını aydınlatarak tüm kadınlar arasında renkli bir köprü örmektedir ki güçlerimiz birleşip demokratik modernitenin seli haline gelsin ve beraberinde devletli toplumu yerinden edip sürüksin.

“Özgür kadın özgür toplumu yaratır”

Devletli topluma karşı savaşta, Kürt Kadın Hareketi, Mujeres Libres ve diğer devrimci örgütler gibi kişisel ve kolektif gelişimi destekleyecek, özgürlük yolunu aydınlatarak ideolojik prensiplerin geliştirilmesi gerekliliğinin farkında olmuştur. Jineolojî sunduğu bakış açısı ve araştırmalarıyla, kadınları tarihi ile ilişkilendirerek ve köklerini tarihin ilk topluluklarından alan bilimsel bir temele oturarak bu prensipleri derinlemesine geliştirir. Böylelikle, renkli bağlar, baskıcı sisteme karşı savaşın temeli olan, Kadın Kurtuluş İdeolojisi tarafından geliştirilen 5 prensip ile daha fazla güçlenip esneklik kazanmışlardır:

1. Welatparêz

Welatparêz duygusu dünyanın kadınları ve halklarını sevmek ve onlar için savaşmak için gereklidir. Zira bizim tarihimiz, toprağımız ve kültürümüzle kurduğumuz bağ aynı tarihin, toprağın ve kültürün parçası kadınlar kadar başka tarihlerin, toprakların ve kültürlerin parçası kadınlarla da kurulan kız kardeşlik bağının geliştirilmesinde vazgeçilmezdir. Kendi halkımıza duyduğumuz güçlü sevgi, tüm halkları sevmemize ve onlar için mücadele etmemize olanak tanır. Ve böylece enternasyonal politikanın birtakım varsayımlarının ötesinde bazı temel prensiplerin gelişmesini sağlar.

2.Xwebûn

Düşüncemizi ve irademizi güçlendirerek kendimizi tanımak, diğer bir deyişle *xwebûn* olmayı geliştirmek, kendini özgür kadınlar olarak inşa etme hedefi taşıyan tüm devrimci kadınlar için gerekli bir adım ve sorumluluk haline gelir. Kim olduğumuzu keşfetmek için mücadele vermek ve baskıcı sistem tarafından

² Kürtçe’de “kendi olma/olabilme” anlamına gelmektedir.

zihinlerimize ve kişiliklerimize kazınan izleri silerek, kendi doğamızdan yola çıkarak kendimizi yaratmak, erkek bakışının dışına çıkarak ataerkinin kadın kategorilerinden uzaklaşarak kendimizi tanımlamak uzun fakat aşılması gereken bir yoldur. Ancak bu şekilde, yalnızlık duygusundan çıkmak için ne ilgi ne de bağımlılıklar üzerine değil beraber yürüyeceğimiz ve büyüyeceğimiz yoldaşlık ilişkileri içinde özgür bireyler olarak gelişebiliriz ve diğerleriyle ilişki kurabiliriz.

3. Örgütlülük

Xwebûn olmaya örgütlülük yoluyla ulaşılabilir. İster 3 ister 300 olalım, kadınlar, nerede olursak olalım örgütlenmeliyiz. Devletli ulusun kökleri kadın üzerinde kurulan baskıya dayanmaktadır. Her gün kadınlar sistematik saldırılara, cinayete, tecavüze, aşağılanmaya, şiddete ve acıya maruz kalmaktadır. Kapitalist modernite serbest pazarın temel aldığı aynı değerler üzerine bir cinsellik inşa ederek ve erkeklerin onları görmek istedikleri biçimde şekillenmesine neden olarak, kadınları özgür olduklarına inandırmak ister. Topluluklarının lideri konumundaki kadınlar ve mücadeleleri, gücü elinde tutanların birinci hedefi haline gelir: Örneğin Berta Cáceres, Sakine Cansız, Marielle Franco... Hedefi olduğumuz bütün bu örgütlü saldırıların karşısında biz kadınlar, bizi anlamı olan bir hayata taşıyacak yaratıcı gücümüze ivme kazandırarak direnmek ve kendimizi korumak için güçlü bir öz savunma sistemi yaratarak kendi aramızda bağ kurmalı ve örgütlenmeliyiz.

4. Direniş

Direnişin büyük kısmının devletli uygarlığın kişiliğimizde oluşturduğu her şeye karşı, kendimize karşı verilen zorlu bir direniş olduğunun farkına varmamız önem taşır. Bunu takiben, yaşamın düşmanlarına karşı gösterilecek direniş daha basit olacaktır.

Güçlü bir öz savunma sistemi yaratma, kendi aramızda bağlar kurma ve örgütlenme, direniş yoluyla gerçekleşmelidir. Kendi topraklarıyla bağlantı içinde *xwebûn* olmayı geliştiren kadınların örgütlülüğü aracılığıyla direniş, hedefi olduğumuz tüm saldırılara karşı hayatımızın her alanında gelişmektedir. Bu noktada direnişin büyük kısmının devletli uygarlığın kişiliğimizde oluşturduğu her şeye karşı, kendimize karşı verilen zorlu bir direniş olduğunun farkına varmamız önem taşır. Bunu takiben, yaşamın düşmanlarına karşı gösterilecek direniş daha basit olacaktır. Ayrıca, bu direniş bir hobi ya da zaman geçirme aracı olmanın tersine özgürlüğe adanmış bir yaşam biçimidir.

5.Ahlak/Etik ve Estetik

Kendimize, “Hayatın anlamı nedir?” sorusunu sorarsak, cevabında özgürlüğe bağlı sevgiyi buluruz. Zihniyetimizde özgürlüğe bağlı derin sevgi ilkelerini (ahlak/etik) geliştirip bu ilkelerin kişiliğimizin (estetik) bir niteliği olmasını sağlamamız gerekir. Bu şekilde bu ilkeler aracılığıyla çevremizle ilişki kurarak güçlü ve özellikle kadınlar arası yoldaşlık bağları örebiliriz. Böylece bu ilişkiler tüm toplum için geçerli bir kültür haline getirilebilir. Doğal toplumlarda, kadınlar, duygusal ve yaşama bağlı zekâları dolayısıyla toplumların ortak değerleri halinde şekillenen ahlaki ilkeler oluşturmuşlar. Yaşamın anlamını kavrayıp tüm yaratımlara ve bunların arasındaki ilişkiye anlam vermek, özgürlük ahlakına sahip olmak için vazgeçilmezdir. Güzellik, bu ahlakla uyum içinde bulunan kişilikle ilişkilidir. Hislerimiz ve davranışımız arasında, yani düşündüğümüz, dile getirdiğimiz ve fiilen yaptığımız arasında bağlantı olunca, güzelleşiriz. Doğal toplumlarda Tanrıça-Ana’nın tarikatı, kadınların toplumun yaşamında gerçekleştirdiği maddi ve manevi çalışmaların tanınması/tasdiklenmesi/onurlanmasıydı. Bu nedenle, tanrıçaların aynı zamanda aşk ve güzellik tanrıçaları olmaları şaşırtıcı değildir. Yaşam yaratma ve savunma eylemlerinde bulunmaktan daha büyük bir güzellik var mıdır?

Zekanın Duygudan Kopuşu

Baskın erkek, analitik zekasını duygusal zekanın ötesinde geliştirdi. Zekanın duygulardan uzaklaştırılması, yaşamın başına gelebilecek en tehlikeli şey olup yanında çirkinliğin dayatmasını da getirdi. Duygu ve dolayısıyla etikten kesilmiş mantık ve bilim, insanlık ve doğa için büyük felaketlere yol açmıştır. Bilim ve mantık adına, yaşama karşı acımasız zulümler işlenmiştir. Binlerce kişinin ölümüne yol açan atom bombası; köle kadınların anestezişiz ameliyat olmaları, hayvan deneyleri ve doğanın yok edilmesi... Yaşama saldırmaktan daha çirkin bir şey var mı? Etik, mutlak güce sahip bir tanrının aktardığı yazılı kanunlara kilitlenmiş, devletli uygarlığın çıkarlarına göre insanları kontrol ederek yönetip insanların özgürlük değerlerini geliştirme ve kendi toplumlarınca çatışmaları çözme kabiliyetinden mahrum bırakmış ve bunu sürdürmek için itaatsizliği cezalandıran güçlü ve ilahi bir varlığın daima olması gerekmiştir. Güzellik, onu simetri ve düzen temeline göre tanımlayan matematiksel oranlarla sınırlandırılmıştır. Etik ve estetik eksikliği, bizi kilo kaybetmeyi amaçlayan açlığın övüldüğü, büyük tıp merkezlerinin kadın bedenlerini keserek bunların hacmini arttırdığı/azalttığı ve onları amaçsız ve anlamsız bir yaşama -yani içeriği olmayan basit bir şekil alımına- götüren, reklam dolu bir dünyaya yönlendirmiştir.

Anoreksiya ve bulimia gibi hastalıkların gelişmesi, güzelliğin anlamsızlığı ile doğrudan ilişkili değil midir? Kadınlar "güzel olmak" için kadınların fiziksel görünümlerine saplanmalarını, kendilerini erkeklere sevdirmek için aralarında rekabet etmelerini isteyen kapitalist ve ataerkil sistem tarafından yaratılan hayali modellere özenerek vücutlarını biçimlendiriyorlar. Kadınların kendilerini ve diğer kadınları tanıması, sevmesi ve birlikte serbest bir yaşam için savaşması çok daha hoş ve güzel olmaz mı? Kadınlar bunun farkında olduğunda, anlamı ve güzelliği yaşama yeniden kavuşturmanın sorumluluğunu üstlenirler. Kadınlar toplumdan gizli ancak yok edilmiş etik ilkeleri açığa çıkarıp yaşamın hakiki güzelliğini ortaya çıkaran etik ve siyasi toplumları oluşturma yeteneğine sahiptir.

İnsanlığın sorunlarının temelinde aşkın yıkımını ve manipülasyonunu da buluyoruz; oradan bireyselliğe ve rekabete giden yol işaretlenir ve insanlar, aşk adına, baskın sistemin hizmetinde olan köle haline gelir. Tüm bunları gözlemlediğimiz zaman aşkı/sevgiyi yeniden tanımlayıp anlam verme sorumluluğu doğar. Bu, doğrudan güzellikle bağlantılıdır çünkü güzel bir hayatı sevgisiz/aşksız yaşamak mümkün değildir. Ama, aşk dediğimiz nedir? Belki de aşk adına yaşananların aşk olmadığını demekle başlamamız gerekir. Baskın sistem, aşkı sadece iki kişi arasında var olabilen bir duyguya dönüştüren bir fikir yarattı, böylece aşkı dondurup salt yalnızlıktan kaçış aracına dönüştürdü. Aile kurumu, aşkın anlamını tamamen yok eden ve aşkı klasik ve kurgusal bir kalıp içinde hapseden minik bir devlet oluşturuyor. Ataerkiyi, aşkla oynama kabiliyetine sahip baskıcı erkekler oluşturuyor. Bunlar aşkı, canları çektiğinde alır, bırakır ve sonra ihtiyaç duymadıklarında onu parçalar. Bu arada, yine ataerki, "iyi bir çift", "iyi bir kari", "iyi bir ev kadını" haline gelerek onları yalnızlıktan kurtaracak romantik bir bağımlılık fikrini temel alarak aşkla ilişki kuran ezilmiş kadınlar yaratıyor. Kapitalizm, insanların ticari ilişkisiymiş gibi kalp alıp sattığı, büyük bir pazar haline getirdiği aşk üzerine arz-talep ilkelerini empoze ediyor.

“Hakikat Aşktır ve Aşk Özgür Yaşamdır”

Başta sorduğumuz soruya dönelim, “Aşk nedir?” Aşk, ahlak ve güzellik arasında bağlantı kurduğumuzda, yola dönüşür. Aşk olmadan ahlaklı olabilir miyiz? Aşk olmadan güzel olabilir miyiz? Ve sırasıyla, ahlak ve güzellik olmadan sevebilir miyiz? Bunu anladığımızda, aşkın tek bir kişiye doğru yöneltilemediğini, dondurulmadığını da anlarız. Aşkı, kişiliğimizin bir niteliği olarak, yaşamla ilişki kurup özgürlüğe doğru yürümek için bir yöntem, bir şekil olarak geliştirmemiz gerekir. Abdullah Öcalan, “Hakikat aşktır ve Aşk özgür yaşamdır.” der. Bu şekilde, aşkla savaşmaktan daha güzel bir şey olmadığının farkına varırız: Yoldaşlarına duyduğunuz aşk,

özgürlük aşkı, yaşam aşkı... Özgür yaşam bilimi olan jineolojinin geliştirdiği *hevjiyana azad* (özgür ortak yaşam) araştırmaları, aşk hakkında ve özgürlüğe yaklaşmak için dokumamız gereken ilişkiler konusunda daha fazla aydınlık ve berraklık sağlayacaktır.

Toplum üyeleri, sevgi ve özgürlüğe dayalı ilişkiler kurmak için kendilerini özgür insan olarak geliştirme sorumluluğunu taşırlar. “Klasik kadın” kategorisinin dışında kendisini oluşturan bir kadın, özgür kadının kişiliğini geliştirmenin yolunu bulacaktır. Bu kişilik, özgürlük yolunda atılan adımları belirledikçe değişim gücü olarak önemli bir rol oynayacaktır. Özgür kadınların gücü ve enerjisi, aralarındaki aşk ve yoldaşlık tavırları, kararlılıkları, cesaretleri ve devrimci mücadeleleri örneğe dönüşüyor. Sadece diğer kadınlar için değil, özgür erkek olarak kendilerini değiştirmek ve dönüştürmek isteyen erkekler için de bu, geçerlidir. Öcalan, erkekliği, ilişkilerin güç temelinde kurulmasını zorunlu hale getiren bir ideoloji olarak tanımlıyor. Bilimcilikte özne-nesne, devletçilikte yöneten-yöneltilen, kapitalizmde ezen-ezeli olarak kurulan ilişki, baskın erkek-köle kadın ilişkisinde tekrarlanıyor. Kadınların bu kategoriden çıkmaları bir gereklilik ve sorumluluk olduğu gibi erkeklerin de bu güç ilişkisi ve gösteri dinamiklerini terk etmeleri gerekir. Jineolojinin erkeklik üzerine yaptığı araştırmalar, erkeklerle birlikte yaptığı çalışmalar ve özgür kadın örnekleri, özgür erkek olarak gelişmeleri için onların izlemeleri gereken yollar ve kendilerine karşı vermeleri gereken savaşlar için yöntem ve araç sağlayacaktır. Özgür kadınlar ve özgür erkekler, birbirleriyle özgür birliktelik içinde ilişki kuran özgür kişilikler, ahlaki ve siyasi toplumlar oluşturacaktır. *Toplumun politik hafızası*³ olarak tanıtılabilen etiği tekrar yaşatan toplumlar, eziyet ve sömürü karşısında müşterek karşılık verme ve özsavunma kabiliyetlerini bu şekilde geliştirirler. Devletten uzak kendi kendilerini yönetir (öz yönetim), ve böylece demokrasi kavramına değerini geri kazandırır. Kısacası, etik ve siyasi toplumlar, kaybettiğimiz veya daha doğrusu bizden çalınan şeyi geri alanlar olacaktır. Böylece doğal toplumların devamı haline gelecektir. Kadınlarsa bu yaşam ve aşkın hakiki devrimcileridir. Bundan daha güzel bir şey olabilir mi?

Sonuç Yerine

*“Erkek aklını ve yaşamını değiştirecek köklü bir kadın devrimi olmadan yaşamı özgürleştirmenin yolu yoktur.”*⁴

³ Abdullah Öcalan

⁴ Abdullah Öcalan, *Liberando la vida*, sf.38

Kadınların sorumluluğu kendi *xwebûn* halini geliştirmekten, kendini, kadın tarihini tanımaktan, gerçekten kim olduğu bilmekten ve bizleri kendinin temsilcileri haline getiren sistemin düşünce ve davranış biçimlerinden arınmış bir şekilde inşa etmekten geçer. Bu sistemin dışında düşünmek, sistemin dışında yaşamaktır. Ayrı ayrı bireyselleşmiş şekilde savaşmamızın mümkün olmadığını anlamamız gerekir. Tarihimiz ve toplumumuz ile bağlantı kurmamız ve özellikle tüm dünyada kadınlar arası sevgi ve yoldaşlık ilişkileri dokumamız gerekir. Yarattığımız dünyayı savunmak ve kendimizi savunmak için dünya düzeyinde kadınlara ait öz savunma sistemi inşa etmek vazgeçilmezdir. Üstelik bu sadece bedensel anlamda değil özellikle değersel anlamda da vazgeçilmezdir. İlkelerimiz, kendimize dair bilgi ve farkındalığımız ve diğer kadınlarla olan bağlantımız ne kadar güçlüyse kendi savunmamız fiziksel ve ideolojik saldırılara karşı da o kadar güçlü olacaktır.

Bu amaçla, Kürt Kadın Hareketi tarafından Dünya Kadın Konfederalizmi yönünde yapılan öneri, mevcut kapitalist modernite sistemine-dünyasına net bir alternatif teşkil ediyor. Topraklarında örgütlenen kadınlar, yerel düzeyde ihtiyaç ve sorunları çözer, yağmur ormanları ve nehirleri için savaşır, sosyal kültür haline gelen özgür ilişkiler kurar; kendilerini ve tarihlerini tanır. Aynı zamanda küresel düzeyde yaratıcı yanıtlar vermek üzere bu yerel mücadele ve hikayeler ve kendi topraklarında örgütlenen diğer kadınlar arasında bağlar kurar. Jineolojî kadın biliminin özünü içeren demokratik moderniteyi kültür haline getirir. Her geçen gün, ataerki, kapitalizm ve ulus-devleti küresel seviyede sona erdirmeyi amaçlayan bu küresel ve örgütlenmiş mücadeleye katılan kadınların sayısı artıyor çünkü tek bir kadın köle kaldığı sürece hiçbirimiz özgür olamayız.

21. Yüzyıl Kadın Yüzyılı; Özgür Erkekliğin Yaratımında Tarihsel Eşik

Jîyan Delal

Kadınlar olarak özgürlük tarihinin anlamlı yaratımlarının peşindeyiz. Ataerkil sistem kadın şahsında yaşamı anlamsız kılmaya çalışırken mücadele ile bunu tersine çevirmenin şansını yakaladığımız bir çağdayız.

Kapitalist sistemin krizlerinin zirvede olması çözümün de birlikte gelebileceği anlamına gelmiyor. Bu krizler içinde belirleyici olan tercihlerdir. İnsanlık tarihinin akışına bakıldığında yaşanan krizlerden daha büyük krizler yaratarak hegemonik sistemi derinleştirme çabaları az görülmemiştir. Egemen erkek aklın bencil, egoist dünyasının insanlığı çok daha büyük felaketlere sürükleyebilecek bir içeriğe sahip olduğunu hiç unutmamak ve bu sorumluluk, ciddiyet ile yaşama radikal yaklaşmak önemli. Bunun için özgürlük tercihlerimizi güçlendirerek krizleri ele almak, mücadele iradesini, örgütlülüğünü, strateji ve taktiklerini buna göre ele alabilmek gerekiyor. Bu nedenle ideolojik, teorik belirleme ve tespitler kadar bu belirlemelerin gereğinin yapılması, pratikleştirilmesi hayatidir. Kadın kişiliğine içerilmiş kölelikle sürekli mücadele ederek kendimizi günlük olarak yeniden yaratmak ve xwebûn olmayı başarmak bu pratiğin esasını oluşturur.

20. yüzyılda kadın özgürlük mücadeleleri ve feminizm, uygarlık sisteminin egemen erkek karakterini güçlü bir şekilde ortaya koydu. Kadın köleliğinin ataerkil sistem tarafından nasıl inşa edildiğini gösterdi. Elbette toplumsal cinsiyetçilik çözümlemeleri, özelde kadın üzerinden geliştirilen sömürgeleştirme politikalarının gün yüzüne çıkarılması tarihsel bir önem taşımaktaydı. 20. yüzyılın mücadele zemininin bir sonucu olarak üniversitelerde kadın çalışmaları bölümlerinin açılması da bu boyutta önemli katkılar sağladı.

Yaşamın her alanında kadın cinsi üzerinden geliştirilen ataerkil strateji ve politikalar deşifre edildi. Bu temelde kadın haklarının kazanılması konusunda önemli aşamalar kaydedildi. Kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelesi, kimi zaman teorik kimi zaman ideolojik politik farklılaşma ve ayrışmalara uğrayarak günümüze kadar geldi. Zamanla birinci, ikinci, üçüncü dalga feminizm olarak genel bir ifadeye kavuştu bu ayrışmalar. Ama sonuçta baktığımızda 19. ve 20. yüzyıllarda gelişen birinci, ikinci ve üçüncü dalga feminist hareketlerin birbirini güçlendirdiğini belirtmek gerekiyor. Kadın özgürlük hareketlerinin, feministlerin daha geniş ama farklılıkların daha önde olduğu kapsayıcı bir kadın özgürlük perspektifi ile hareket etmeye çalıştığı dönem üçüncü dalga olarak adlandırılmıştır. Bu yönüyle çoğul feminist akımlar bir yandan parçalı, dağınık, küçük gruplaşmalar şeklinde görülse de bütünlüklü bakıldığında aslında birbirini tamamlayan, güçlendiren bir hakikati yakalamak da mümkündür. Diğer yandan kadın özgürlük mücadelesi yürüttüğü halde kendilerini bu dalgalar içinde tanımlamayan yapılanmaların da varlığı biliniyor.

Günümüzde Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi, Jineolojîyi geliştirerek mevcut bilmeleri kökünden sorguluyor, yeniden ele alıyor ve en önemlisi alternatif özgür yaşamın yeniden oluşturulmasının bütünlüklü bir perspektifini oluşturmaya çalışıyor. Bu anlamıyla Jineolojî, feminizm/kadın özgürlük mücadeleleri başta olmak üzere sistem karşıtı hareketlerin dayanacağı sosyal bilim anlayışı olarak bilgi yapılanmasını gerçekleştiriyor. Kürt Kadın Hareketlerinin bulundukları coğrafyalarda geliştirdikleri örgütlenme düzeyi ve sahip oldukları perspektifle kadın devrimlerini gerçekleştirmenin araç ve imkanları konusunda bir avantaja sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi, bu avantajı tüm dünya kadınları ile paylaşarak, birlikte yürümeyi esas almaya, iddialı bir yürüyüş geliştirmeye çalışıyor.

Peki kadın özgürlük mücadelemizi yürütürken bunun erkeğin değişim, dönüşüm ile bağlantısı nasıl olacak? Kadın özgürlüğü toplumsal bir özgürlüğü hedeflerken erkekleri nasıl ele alacak? Kadın devrimleri inşa edilmeye çalışılırken erkekler bunun neresinde sorusuna verilen cevaplar nelerdir?

Hegemonya ve Erkeklik Çalışmaları

Feminizmin kadınları merkeze alarak yaptığı çözümlemelerin büyük bir aydınlanma yarattığını başta belirtmiştik. Kadınların özgürlük mücadelesi geliştikçe etkisi de büyümüştür. Erkeklerin de kendisini sorgulamasına yol açmıştır. Bu bağlamda özelde 20. yüzyılın son çeyreğinde, ikinci dalga feminizmin gelişimi ile giderek artan bir oranda erkekliğin araştırıldığı, incelendiği bir dönem başlamıştır. 1970’li yıllarla birlikte ataerkil sistemin kökten radikal eleştirisi, erkekliğin derinlikli araştırılmasına yol açmıştır. Toplumsal cinsiyet alanında “erkeklik çalışmalarının”

gelişmesi, kadınların kendi özgürlük tarihlerine sahip çıkması ve mevcut erkekliklere ilişkin yaptıkları sorgulamalar ile mümkün olabilmiştir. Batı’da ikinci dalga feminist hareket yükselirken, bu harekete pozitif ve negatif tepkiler üzerinden örgütlenen erkek grupları, akademide erkeklik çalışmalarının zemini olmuştur. ABD’de erkeklik çalışmalarının kurucularından olan Michael Kimmel, ABD’deki erkeklerin feminizme tepkilerini üç grupta toplamıştır: profeminist, maskülen ve antifeminist. Erkek Özgürlük Hareketi, kısa ömürlü olsa da anılmaya değerdir. 1970’lerde Avustralya’da Patriarkaya Karşı Erkekler (MAP), Patriarkaya Direnen Erkekler (MOP), Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Karşıtı Erkekler (MAGIC) gibi profeminist erkek grupları mevcuttu.¹

Erkeklik araştırmalarında “hegemonya” kavramı kilit kavramlardan biri olarak ele alınır. “Hegemonya” kavramı Marksist düşünür Gramsci’nin fikirlerinden ilham alınarak kullanılmıştır. Gramsci, kapitalist sistemin inşasının “hegemonya” aracılığı ile gerçekleştirildiğini söyler. Toplumun içindeki baskıcı bir grubun (burjuva sınıf) toplumu mutlak bir hegemonya altında tutmak için siyasetten ekonomiye, dinden duygulara yaşamın her alanında kendi ideolojilerini topluma aşıl原因arak, doğrudan zor kullanmadan ve hatta ikna ve rızaya dayalı tahakkümünü gerçekleştirmesi söz konusudur. Böylece baskılananlar (işçi sınıfı) baskı grubunun birçok değerini kendi değeri gibi görmeye başlar.²

Gramsci’nin hegemonya analizinden ilhamla Robert W. Connell’in geliştirdiği “Hegemonik Erkeklik”³ kavramı, erkek araştırmaları literatürünün baş kavramlarından biri haline gelmiştir.

Connell, ataerkil düzenin savunusu için illaki açıktan erkeklik politikası yürütülmesine gerek olmadığını, hegemonik karakterinin zaten bunu sağladığını söyler ve ekler; “Erkeklik çoğu zaman temalara ihtiyaç bile duymaz. Zira dikkat çekilen şeyler milli güvenlik, şirket kârı, ailevi değerler, bireysel özgürlük, uluslararası rekabet, finansal etkinlik veya bilimin ilerlemesidir. Belli bir erkeklik türünün tahakkümü bu terimlerle korunan kurumların günlük işleyişleri aracılığıyla başarıya ulaşır”.⁴ Toplumsal yaşamın her boyutunda bu hegemonya inşa edilmiştir. Bu durum toplumun gözeneklerinde, kadınların kendisinde bile çeşitli zor ve ikna yöntemleri ile

¹ Michael E. Messner, *Politics of Masculinities: Men in Movements*, Sage, 1997.

² Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, çev. Adnan Cemgil, Belge Yayınları, İstanbul, 1997.

³ Robert W. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.

⁴ Robert W. Connell, 2005: 212-213, akt. Şafak Horzum, “Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kuramsala”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı:4, Aralık 2018, Sf. 75-101.

meşrulaştırılmış, normal görülmüştür. Gücün tümüyle erkeğin elinde toplanmasını, diğer yönüyle de “içerilmiş kadın köleliğini” ifade ettiği belirtilebilir. Beş bin yıllık ataerkil sistem, günlük yaşam düzeneklerinde erkeğin egemenliğini hem mitolojik, felsefi, dini, bilimsel anlatımlarla hem de devlet ve iktidar aracılığı ile inşa etmiştir. Böylece kadın cinsi üzerindeki “çok katmanlı kölelik” giderek derinleştirilmiştir. Gramsci’nin bahsettiği burjuva sınıfının hegemonyası ile Connell’in hegemonik erkekliğinin harmanlandığı, hatta özdeşleştiği devlet ve iktidar araçları bu tahakküm sisteminin bekçisi konumundadır.

Yine erkeklik araştırmalarında hegemonik erkekliğin bütün erkekler için geçerli olup olmadığı da inceleme konusu yapılmıştır.⁵ Zira belli bir tür erkekliğin hegemonyasından bahseder Connell. Hegemonik erkeklik kavramı, belli bir tür erkekliğe işaret ederken, bu erkekliğin özelliklerini genelleştirdiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Pierre Bourdieu’nun eril tahakküm kavramı ile “Kendilerini alçaltma ve yok saymaya eğilimli bir toplumsallaşma uğraşına boyun eğdirilen kadınlar, feragat, teslim ve sessizlik gibi olumsuz erdemler öğrenirken, erkekler de mütehakim temsilin mahkûmu, hatta sinsice kurbanıdır.”⁶ diyerek kadınlar kadar erkeklerin de ataerkil sistem içinde mutlu olmadıklarını hatırlatır bir kez daha. Aynı kitabında hükmedilene duyulan arzusun eril tahakkümü mümkün kılan koşul olduğunu da ekleyerek hegemonyanın bir başka yönüne işaret eder aslında. Daha güncel tartışmalarda hegemonik erkekliğin eleştirisi olarak erkeklik krizi vurgulanmaktadır. Serpil Sancar, “imkansız erkeklik” tanımlamasını kullanarak bu kendini gerçekleştiremeyen erkekliğin krizinin yansımalarını tartışır.⁷ Alev Özkan’ın dediği gibi, “erkeklik krizi vurgusu, hegemonyanın çatladığını, istikrarsızlık ve kopuşun gerçekleştiğini gösterir.”⁸ “Toksik erkeklik, görünmeyen erkeklik” gibi kavramları kullanan M. Kimmel, “artık ‘erkeklerin hakkı olan şeyler’, sorgusuz sualsiz kabul edilmediği gibi, kadınlar tarafından reddediliyor ve erkeklerin bir kısmı buna öfke ve hınç ile tepki veriyorlar”⁹ der. Erkeklerin otoritesini, hegemonyasını sarsan süreçler şu şekilde belirtilir;

⁵ Michael E. Messner, *Politics of Masculinities: Men in Movements*, Sage, 1997.

⁶ Pierre Bourdieu, *Eril Tahakküm*, çev. Bedir Yılmaz, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2014.

⁷ Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

⁸ Gülsunay Uysal, *Erkeklik Güçleri Artık Garantili Görünmüyor*, <https://www.sivilsayfalar.org/2019/03/22/erkeklik-gucleri-artik-garantili-gorulmuyor/> Erişim Tarihi: 25.03.2020.

⁹ Micheal Kimmel, Lisa Wade, *Bir Feministe Sor; Micheal Kimmel ve Lisa Wade Zehirli Erkekliği Tartışıyor*, <http://signsjournal.org/kimmel-wade-toxic-masculinity/> Erişim Tarihi: 26.03.2020.

“İlk darbe, kadınların da erkeklerle eşit şartlarda iş haklarına aşamalı olarak on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren kavuşması ve hala bunun devam ediyor olmasıdır. Bir diğer darbe ise erkek bedeninin kadınlara ve eşcinsel erkeklere hitaben yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren hızla artan cinsel nesne olarak sunumlarının her tür medyada artmasıdır. Judith Butler’ın eklediği üçüncü bir darbe ise heteronormatifliğin tamamen dışında olan eşcinsel evlilikler...”¹⁰

Bu belirlemelerin Batı sosyolojisine göre yapılmış olduğunu unutmadan, toplumumuzda ataerkilliğin ve erkeklik hegemonyasının niteliklerini doğru tanımlamak önemli.

Erkek egemen sistem içinde bütün erkeklerin durumlarının aynı olmadığı ve üstelik bildik erkeklik kalıplarının gün geçtikçe daha fazla sarsıldığı bir gerçektir. Bugün dünyaya hâkim olan kapitalist tekellerin sahibi erkekler ve bu tekeller tarafından ezilen erkekler buna örnek olarak gösterilebilir. Burjuva sınıfı erkekleri ve işçi sınıfı erkekleri gibi sınıfsal gerçeklikler örnek verileceği gibi, egemen ulus erkekleri ve sömürgeleştirilen ulus erkekleri, beyaz erkekler, siyah erkekler örnek verilebilir. Siyah kadın kurtuluş hareketinin, beyaz kadınların siyah erkeklerden üstün olduğu belirlemesi gibi örnekler erkekliği tek bir formda ele alamayacağımızı gösteriyor.

Toplumun ve kadın emeğinin rantını yiyen, dünya nüfusunun yüzde birine ancak tekabül eden bir erkek tekeli vardır. Hegemonyayı kuran bu tekeldir. Bunun karşısında yine çeşitli biçimlerde kadının sömürülmesinden fayda sağlasa da aynı zamanda kendisi de sömürülen bir erkek gerçekliği var. Öyleyse, bu belli tür erkekliğe uymayan erkekler nasıl konumlandırılacaktır? Toksik/zehirli erkekliğin etkisi nasıl kırılacak, birarada yaşamının ölçüleri nasıl konulacaktır? Üstelik kadın mücadelelerinin, feminizmin gelişimi ile kendini kadın özgürlük mücadelesinin eleştirilerine açık tutan ve özgürleşmek isteyen önemli bir erkek kitlesinin de oluşmaya başladığı tespit edilen bir başka gerçeklikten.

Öyleyse kadının mevcut cinsiyetçilikten özgürleşmesi kadar erkeğin de özgürleşmesi bir zorunluluktur. Bu bağlamda böylesi çok katmanlı bir “erkeklik” hakikati söz konusu iken kadın hareketleri bu farklılıkları nasıl ele alacak? Topyekûn bir mantık ile tüm erkekleri karşılaştırıp ayrı bir kadın dünyası mı kuracak?

¹⁰ Şafak Horzum, Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kuramsala, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı:4, Aralık 2018, Sf. 75-101.

Ancak kadınlar iyi mücadele ederse erkekler de düzelir gibi yükü kadınların omuzlarına bırakan yaklaşımlar da söz konusu. Bianet’te yayınlanan “52 Erkek 52 Hafta” söyleşilerindeki erkeklerin tavrı üzerine yapılan şu belirleme bu yaklaşımı özetliyor: “Yazı dizisinin çok başlarında kendini gösteren ve sürekli tekrar eden bu hamle, normatif bir erkekliğin sürdürülmesinde kadınların rolüne işaret ediyor ve kadınların değişmesini eşitlik temelli cinsiyet ilişkileri kurulmasının neredeyse bir ön koşulu olarak ortaya koyuyor.”¹¹ Toplumsal cinsiyet inşaları nedeniyle hemen her erkekte bir egemenlik refleksi söz konusudur. Diğer taraftan hegemonik erkekliğin toplumsal cinsiyet inşasında etkin olduğunu da düşünürsek, toplumsal cinsiyetçilikten özgürleşme tek taraflı değil çok taraflı ele alınması gereken bir süreç oluyor. Öyleyse kadının mevcut cinsiyetçilikten özgürleşmesi kadar erkeğin de özgürleşmesi bir zorunluluktur. Bu bağlamda böylesi çok katmanlı bir “erkeklik” hakikati söz konusu iken kadın hareketleri bu farklılıkları nasıl ele alacak? Topyekûn bir mantık ile tüm erkekleri karşılaştırıp ayrı bir kadın dünyası mı kuracak? Yoksa var olan bu erkek gerçeğine ilişkin de aktif strateji ve taktikler, politik üsluplar geliştirip toplumsal cinsiyet inşalarını, egemen erkekliği sorgulayan erkeklere ilişkin bir yaklaşım mı belirleyecek? Erkeğin değişip, dönüşmesi ve özgürleşmesi bu bağlamda bir strateji olarak beliriyor. Bu strateji izlenecekse bunun zihniyeti, içeriği, yöntemi, örgütlülüğü nasıl olacak? Hangi argümanlar, taktik ve programlar kullanılacak?

Bu soruna dair de kadınların farklı yaklaşımları söz konusudur. Özellikle radikal feminist akımlardan erkeklerden uzakta kadın kadına bir dünya fikirlerinin çıktığını biliyoruz. Ataerkiyi güçlü çözümlemekle birlikte çözüm olarak kadınlar ülkesi gibi ayrılıkçı önerilerin geliştirilmesinin hayatın akışına ters olduğu ortada. Diğer yandan erkekleri ötekileştiren politikaların da feminizmi karalama kampanyalarına zemin sunduğunu ve birçok toplumda feminizme dair negatif algılamaları oluşturduğu biliniyor. Erkekliği sorgulamadan, erkekleri mağdur ilan edip, omuz omuza mücadele edilmesi gerektiğini savunmaktan söz etmiyoruz tabii ki. Kadının özgün-özerk örgütlenmesi kadın mücadelesinin en önemli öz savunmasıdır. Ancak kadınların erkek egemen sistemi teşhir etmenin, hesap sormanın, yasalarını değiştirmeye çağırmanın, hak talep etmenin ötesinde politikalar da geliştirmeleri şart. Bell Hooks, özgürlük mücadelesi yürüten kadınların erkeklere dönük bir politikasının olması gerektiğini en güçlü savunanlardan. Değişme İsteği¹² kitabında ataerkiden kurtulmak isteyen erkeklere feminist hareketin nasıl yol gösterebileceğini tartışırken bunu

¹¹ Nurseli Yeşim Sünbüloğlu, *Eşitlikçi Erkeklerin Tahayyül Edilmesi Gerekliliği, Tesadüf Değil 52 Erkek 52 Hafta Erkek Şiddetini Yazıyor*, Ips İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2019.

¹² Bell Hooks, *Değişme İsteği: Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*, çev. Zeynep Kutluata, BGST Yayınları, İstanbul, 2018.

hareketin toplumsal sorumluluğu olarak koyuyor. Alev Özkazanç, “erkeklerde suçluluk duygusu yaratmaya odaklanmak yerine doğru şeyi yapmak arzusunu kışkırtmak”tan bahsediyor.¹³ Türkçe’de erkeklik üzerine ilk çalışmaları yapanlardan Deniz Kandiyoti bir söyleşisinde krizde olan erkekliğe vurgu yaparken “Arayış içinde olan genç bir kuşak var. Bir arada yaşamının ne gibi yolları bulunabilir? Nasıl stratejiler geliştirilebilir?”¹⁴ diye sorarak bir çağrıda bulunuyor. Yaralı Erkeklikler: 12 Mart Romanlarında Yalnızlık, Yabancılaşma ve Öfke isimli kitabın yazarı Çimen Günay Erkol, Türkiye’deki güçlü kadın hareketinin erkeklik kriziyle nasıl ilişkilendiğini şöyle ifade ediyor:

“Ne yazık ki bu alandaki hak mücadelesi, kadınların kadınlar için yaptığı bir şey olarak algılanıyor. Türkiye’deki kadın hareketi ağırlıklı olarak kız kardeşlik olgusuna yaslanıyor. Kadın örgütlenmelerine öncelik ve ağırlık veriliyor; zira ancak bu örgütlenmelerde kadınların “gerçek” duygularını deneyimledikleri fikri hâkim. Buna ek olarak kadın hareketi, şiddet uygulayan erkeklerin çokluğu nedeniyle, erkeklerle mesafeli duruyor.”¹⁵

Erkeklerle mesafeli olma halini aşmak, özgün örgütlenmelerimizden vazgeçmek değil dediğimiz gibi.

Feminizmin ve kadın hareketlerinin son 30-40 yıla kadar da erkeklerin değişim ve dönüşümü konusunu gündemlerine alıp harekete geçtiklerine dair çok emare yoktur. Akademik araştırmalar çerçevesinde yapılanlardan kısmen bahsettik. 1970’lerden itibaren yine Batı merkezli bir deneyim olarak erkekliğin erkeklerle getirdiği yükleri tartışan, bir kısmı feminist kadınlarla ittifak halinde bir kısmı erkek mağduriyeti üzerinden gelişen hareketler olmuştur. Günümüzde “erkek bilinç yükseltme grupları” oluşturulmasında kadınların rolünden bahsedebiliriz. ABD’de toplumsal cinsiyet ve erkeklik farkındalığı oluşturmak maksatlı farklı sınıf ve ırktan erkeklerin kurduğu NOMAS, içinde kısmen de olsa kadınların da yer aldığı bir oluşum.

¹³ Gülsunay Uysal, “Erkeklik Güçleri Artık Garantili Görünmüyor”, <https://www.sivilsayfalar.org/2019/03/22/erkeklik-gucleri-artik-garantili-gorulmuyor/> Erişim Tarihi: 25.03.2020.

¹⁴ Deniz Kandiyoti, “Erkeklik Sorgulanıyor, Kavramın Geçmişi, Çıkmazları ve Geleceği” <https://medyascope.tv/2019/10/09/erkeklik-sorgulaniyor-4-kavramin-gecmisi-cikmazlari-ve-gelecegi-deniz-kandiyoti-ile-soylesi/> Erişim Tarihi: 01.04.2020.

¹⁵ Gülsunay Uysal, “Erkeklerin Babalık Rollerine Girmeden İnisiyatif Almalarını Sağlamalıyız”, <https://www.sivilsayfalar.org/2019/03/27/erkeklerin-babalik-rollerine-girmeden-inisiyatif-almalarini-saglamaliyiz/> Erişim Tarihi: 05.04.2020.

Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra eleştirel erkeklik çalışmaları popülerleşmeye başlamış, Pippa Bacca’nın tecavüz edilerek öldürülmesinin ardından çeşitli kısa ömürlü de olsa erkek inisiyatifleri gelişmeye başlamıştır. Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi (BEDI), Rahatsız Erkekler, Erkek Muhabbeti ve Ataerkiye Karşı Erkekler, erkeklerin erkekliklerini sorguladıkları atölye ve toplantı ve kısmi sokak eylemleriyle sınırlı kalan oluşumlar oldular.¹⁶ 2013’te kurulan Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi (EEİİ)¹⁷ farklı alanlardan araştırmacıların ve aktivistlerin oluşturduğu ve sadece erkeklerin olmadığı bağımsız bir inisiyatif olarak yoluna devam edenlerden. Kadın mücadelesinin sonucu olarak değerlendirebileceğimiz bu oluşumlar önemli ve çoğalmasa gereken oluşumlar. Ancak kadın özgürlük hareketlerinin bu konuda belli bir planlama ve program ile çalıştığına çok tanık olmuyoruz. Bu oluşumların neden sona erdiğine vakıf değiliz ama Egemen Kepekçi’nin sorduğu şu soru önemli: “Erkeklerin feminizmden destek almadan kendi örgütlenmelerini kurmaları, dahası kendilerine verili olan iktidar pozisyonundan, öncelik ve ayrıcalıklarından vazgeçmeleri mümkün olabilir mi?”¹⁸

“Erkeği Öldürmek”: Kürt Özgürlük Hareketinde Erkeklik Sorgulamaları

Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra başlayan erkeklik sorgulamaları, Kürt Özgürlük Hareketinde hem kuramsal hem pratik düzlemde çok daha öncesinden başlamıştı. Bu sorgulamaların bir parçası olarak Abdullah Öcalan, 1998 yılında “Kürdistan Erkekleri Özgürlük Birliği” (YAZK) kurulamaz mı diyerek erkekleri tartıştırmaya çalışmıştır:

“Nasıl Yekîtiya Azadiya Jinên Kürdistan diyorsak, Yekîtiya Azadiya Zilamên Kürdistan (Kürdistan Özgür Erkekler Birliği) da bir kavramdır. Belki de kadından daha fazla erkeklerin özgürleştirilmesi gerekiyor. Erkeğin özgürleşme düzeyini yakalaması, belki de kadından daha zordur. Bunun önemini şimdi daha derin bir biçimde görüyoruz. Kadındaki kölelik olayı aşılrken, erkekteki kölelik ve köleleştirme büyük bir inatla sürdürülüyor ve çok tutucu bir davranış sergileniyor. Kadında çözülüş kolayca gerçekleşirken ve özgürlüğe doğru arzu güçlüyken, erkekte bu hakimiyetten vazgeçmeme, tutuculuk ve hep kendine göre bir dayatma ısrarla sürdürülüyor. Bunu hepiniz çok iyi

¹⁶ Muhittin Şahin, *Türkiye’de Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2018.

¹⁷ <http://www.masculinitiesjournal.org/>

¹⁸ Egemen Kepekçi, (Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün mü? *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, 2014, Sf. 59-86.

biliyorsunuz. O zaman bunu nasıl aşmak gerekir? Bu konuda bir iki hususu kendinizden başlatacaksınız.”¹⁹

1998 yılında Mahir Sayın’la yapılan röportajında “erkeği öldürmek” kavramlaştırmasını kullanarak, özgürleşme sorununun sadece kadına değil erkeğe de ait olduğunu ortaya koymuştur.²⁰ Abdullah Öcalan’ın kadın özgürlük çizgisini ele alıştaki farklı yaklaşımı, geliştirdiği plan, program ve ilkeler erkeğin çözümlemesini de geliştirmiştir. Erkeği öldürmek kavramı bu çözümlemelerle geliştirilen bir kavramdır. Bu kavramsallaştırma ile kalınmamış, erkeğin değişimi-dönüşümü politik bir mücadele alanı haline getirilmiştir. 2004 yılında “önümüzdeki dönem için temel sloganımız, bu sefer için üçüncü büyük cinsel kırılmayı erkek aleyhine gerçekleştirmek olmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmadan hiçbir özgürlük ve eşitlik talebi anlam bulamaz ve gerçekleşemez.”²¹ diyerek 21. yüzyılın mücadele perspektifini ortaya koymuştur. Erkekliği değiştirme/dönüştürme pratiklerine ilişkin bu deneyimin ve Abdullah Öcalan’ın bu konudaki çözümlemelerinin erkeklik çalışmalarında, yine gündeminde toplumsal cinsiyet özgürlüğü olan örgütlenmelere yansımamış olması önemli bir eksiklik. Bu görüşlerin toplumsallaşmasında da bir çaba olmasına rağmen, daha çok örgütlü yapı içinde kalması da aşılması gereken bir eksiklik olarak beliriyor.

Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi kadın özgürlüğü kadar erkeğin değişip, dönüşümünü temel bir sorun olarak tanımlıyor. Kadın kadar erkeğin de iktidardan arınıp, özgürleşme sorunu olduğu temel bir tespittir. “Erkeği öldürme” belirlemesi de bu temelde yapılan bir tespittir. Bu konu sadece erkeklere bırakılmayacak kadar stratejik önemde bir konu olarak ele alınmıştır. Erkeğin kendisini kadının aynasında göreceği ve bu temelde düzelterceği

Kadın
kadar erkeğin de iktidardan arınıp, özgürleşme sorunu olduğu temel bir tespittir. “Erkeği öldürme” belirlemesi de bu temelde yapılan bir tespittir. Bu konu sadece erkeklere bırakılmayacak kadar stratejik önemde bir konu olarak ele alınmıştır. Erkeğin kendisini kadının aynasında göreceği ve bu temelde düzelterceği bir mekanizma ihtiyacı ise hep gündemde olmuştur.

¹⁹Abdullah Öcalan, *Eşitliğe ve Özgürlüğe Yürüyüş*, Bilim Aydınlanma Yayınları, <https://www.academia.edu/24669213>. Erişim Tarihi: 08.04.2020

²⁰ Mahir Sayın, *Erkeği Öldürmek*, Zela Yayınları, 1998.

²¹ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, <https://www.academia.edu/19054616>. Erişim Tarihi: 10.04.2020

bir mekanizma ihtiyacı ise hep gündemde olmuştur. Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketinin 2000’li yıllar ile birlikte kadın partisine erkek üye alma denemeleri, özgün erkek eğitim devreleri, bu konuda yazılan broşür ve çalışmaları bu ihtiyaçlar doğrultusunda atılan önemli adımlardır.²² Aslında çok daha gerilere giden, 1990’ların başlarına uzanan bir deneyim olarak ele almak gerekiyor. Bu temelde de yıllar süren bir mücadele ve çalışma söz konusu.²³

Kadının özgün-özerk örgütlülüğünü geliştirmesi erkekliği sorgulamanın en önemli pratik zeminlerinden olmuştur. Bu yüzden, 1996 yılında erkeği öldürme gündemiyle birlikte “kopuş teorisinin” gündemleşmesi tesadüf değildir. Kadının hem zihni hem fiziki olarak erkekten kopuşu ve özgün örgütlenme zeminlerini oluşturması hem kadının özgürleşmesini hem de erkeğin kendi gerçekliğiyle yüzleşmesini sağlayan bir yöntem olur. Bu süreç, kadın ve erkeklerin kendi kimliklerini tanımlama ve özgür iradeleriyle oluşturma süreci olarak da tanımlanabilir. Ancak amaç sonsuza kadar ayrı yaşamak değildir. Egemen erkekliğe karşı mücadelenin en kritik adımı özgür eş yaşam ile atılır. Mevcut egemen erkeklikten ve köle kadınlıktan sonsuz boşanmayı gerçekleştirmiş bireylerin bir arada yaşayabileceği toplumsallıktır amaç. Özgür eş yaşam, toplumsal ilişkilerin bu temelde yeniden yapılandırılacağı alan, özgür erkek ve özgür kadın kimliklerinin gerçekleşme zemini olarak tanımlanır.

Bugün de Kürt Özgürlük Hareketi erkeğin değişim ve dönüşümüne büyük bir önem veriyor. Kadın özgürlüğünün erkek açısından bir ilke olarak benimsenmesi, erkeğin kendini kadın özgürlük ilkelerine göre yeniden oluşturması gerekliliğini de getirmiştir. Böylece Kürt Özgürlük Hareketi içinde egemen erkeklik sürekli sorgulanmaktadır. Bu temelde hareketin üyelerinin, sempatizanlarının ve hatta kitlesinin sürekli olarak bir eğitim ve tartışma içinde olduğundan bahsedebiliriz. Halihazırda tüm hareket içinde toplumsal cinsiyetçilik, özgür eş yaşam, Jineoloji, kadın tarihi gibi derslerle tartışmalar yürütülmektedir.

Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketine büyük bir tecrübe kazandıran bu adımlar önemli olmakla birlikte geliştirilmesi gerektiği açıktır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılın bir kadın özgürlük yüzyılı iddiasında olması itibarı ile bu çalışmaların daha stratejik ele alınması konusunda eleştiriler yapılabilir. Ancak Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketinde bu konuda çok önemli bir bakış açısı ve perspektifin, belli pratikleşmelerin geliştiğini göz ardı etmemek gerekir.

²² Şerif. “Nasıl Bir Yaşam”, Eğitim Devresi Erkeği Öldürme Dersi Tartışmaları <https://www.academia.edu/16931275>, Erişim Tarihi: 10.04.2020.

²³ Bu deneyim hakkında daha kapsamlı tartışmalar için bkz. Erkek Doğasına Bakış ve Erkeklik, *Jineoloji Dergisi*, Sayı:7, 2017.

Nitekim Kürt toplumunda bu perspektif ve pratikleşmeler dolayısıyla toplumsal cinsiyet özgürlüğü ve eşitliği konusunda muazzam bir dönüşüm yaşanmıştır. Kadınların kamusal ve siyasal alana katılımı, kendi kurumlarını oluşturmaları, yine öz savunmaya katılımı gibi birçok örnekte sadece kadınlar dönüşmemiş, erkekler de kadının güçlenmesi karşısında hegemonyacı tutumlarını değiştirmek, erkeklik pozisyonlarını sorgulamak zorunda kalmışlardır. Ancak kadın özgürlüğünün ya da özgür alternatif yaşamın “devrim sonrası” değil şimdi’de inşasının şimdi’de gerçekleştirileceği inancına rağmen bu konuda atılan adımların yeterli olmadığını görüyoruz. Çünkü sistem ideolojik kurumsallaşmalarıyla hegemonik olduğu kadar saldırgan ve kazanımları boşa çıkartmak için en küçük boşlukları bile kullanan bir sistem. Dolayısıyla bu riskleri görerek, tedbirler alarak, dönüşümün kalıcılığı için kesintisiz mücadele yürütülmesi gerektiği açık. Pratik mücadele içinde iç ve dış sebeplerden ötürü kesintiye uğrayan tartışmaları, pratikleşmeleri göz önünde bulundurursak, kesintisiz mücadele yürütüldüğünü belirtemeyiz.²⁴ Bu bir eleştiri ve özeleştirisi konusudur. Ancak bununla birlikte, özgürlüğü ele alıp, bu konudaki anlayış ve kapasite sorunlarının sonuçları olarak da ele alınabilir.

Erkeklerin Değişim ve Dönüşümünde Kadınların Deneyimlerinden Dersler ve Olanaklar

21. yüzyıl kadın devriminin yüzyılı olacak potansiyeldedir. Bu devrim sadece yaşamda kadınların bazı haklar kazanması, şekilsel eşitlik hukuku ile gelişebilecek bir durum değildir. Farklılıklara dayalı bir özgür yaşamın gerçekleşmesinden bahsediyoruz. Bu aynı zamanda toplumsal bir devrimdir, çünkü yaşam sadece kadınlardan oluşmuyor. ‘Nasıl bir erkek?’, ‘Nasıl bir kadın?’, ‘Nasıl bir yaşam?’ gibi ciddi sorular hala cevaplanmayı bekliyor. Bireysel özgürlük ve toplumsal özgürlüklere dair tartışmalar cevapları şekillendiriyor. Bu temelde kadın devriminin toplumsallık karakteri ve erkeklere erkeklikleriyle mücadele cesareti vermek, özgürlüğe ikna etmek temel bir problemlerden biri olarak önümüzde durmaktadır. Kadın hareketleri olarak bu konuda bir yol haritamızın olması gerektiği çok açıktır. Yukardaki bölümde kısaca aktarıldığı gibi Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketinin bu alanda önemli deneyim ve tartışmaları mevcut. Bu deneyimlerin kapsamlı olarak aktarılması bir ihtiyaç olsa da esas ihtiyaç güncel sorunlarımızı tartışmak. Toplumda olduğu gibi hareket içinde de erkeklerin ve kadınların ya cins mücadelesini anlamsız gören ya da karşıtlaştırarak ele alan kimi yaklaşımlarıyla mücadelenin yöntemlerini

²⁴ 2004 yılında açığa çıkan sosyal reform tasfiyeciliği olarak adlandırılan süreç buna örnek verilebilir.

tartışmak önemli. Dolayısıyla yazının bu bölümünde şimdiye kadar yürütülen çalışmalarda, tartışmalarda açığa çıkan bazı sorunlara ve sorulara dair yaklaşımları ve kimi önerileri paylaşmaya çalışacağım.

Erkeği görmezden gelerek, ya da toptancı bir şekilde karşıt cepheden eleştiri yapmak ve erkeği böyle bırakmak dönüştürücü, geliştirici olmuyor. Hatta tam tersine erkeğin erkekliğini derinleştiriyor. Daha saldırgan tutumlar kadını ezmeye, daha fazla denetim altına almaya çalışan yaklaşımlar gelişebiliyor. Daha önce bahsettiğimiz erkeklik krizi buralardan besleniyor. Farklı erkekliklere göre politik bir üslup kullanmanın önemli olduğunu görüyoruz. Düz, genel, topyekûn suçlayıcı bir dil yerine, başka yöntemler geliştirebilmeliyiz. Pratik yaşamda egemen erkek sisteme karşı özsavunmamızı elden bırakmadan, kadınları koruyan güçlendiren ama aynı zaman da erkeklerin değişim ve dönüşümü için de çalışan yapıcı bir yöntem geliştirmek daha faydalı olabilir. Fakat burada da kilit nokta kolektif kadın örgütlülüklerini temel dayanak yaparak mücadele etme, erkeği özgürleştirme stratejileri geliştirme olmaktadır.

Merkeze kadın mücadelesini alıyoruz çünkü kadınlar özgürleştikçe erkeklerin de özgürleşebileceğine inanıyoruz. Ancak bu sadece kadınlar özgürleşsin değil, erkekler de özgürleşmeli anlamına geliyor. Diğer taraftan erkeklerin özgürleşme çalışmalarının oldukça zorlu olduğunu -iktidardan pay almak lanetlidir- ve bu zor işi erkeklerin kendi başlarına pek beceremediklerini belirtmek gerekiyor. Dolayısıyla kadınlara ihtiyaçları var. Kadının “kabul ve retleriyle” erkeği değişime yöneltmesi önemli. Erkeğin değişim ve dönüşümünü hedeflemeden, buna inanmadan, bu konuda bir çalışma yapmadan özgür bir yaşamın inşasının tamamlanamayacağı açık, ortadadır.

Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketinin tecrübesine de baktığımızda, özgürlüğe doğru yol alan kadınların erkekler üzerinde, toplum yaşamı ve değişimi üzerinde nasıl radikal bir dönüştürücü etki yarattığını görüyoruz. Kürdistan’da kadınlar örgütlü mücadele ile çağ atlamışlardır. Erkekler de bir biçimde kendilerine çeki düzen vermiş, kadınların koyduğu kanun ve kurallar çerçevesinde yaklaşmak zorunda kalmışlardır. Bir biçimde erkekler değişmiş ve toplum önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Her alanda kadın öncülüğünü kabul eden, saygı duyan erkeklerin varlığı çoğalmaktadır. Yani bir gelişim, değişim, ilerleme yaşandığı açık ortadadır. Ancak bu değişimlere kalıcı gözle bakmak yanıltıcı olur. Kesintisiz bir şekilde mücadele esas alınarak, katedilmesi gereken çok fazla yolumuz olduğu görülebiliyor. Güçlü projelere, bilince, örgütlülüklere ihtiyaç olduğu da. Ancak atılan adımları, değişen erkeklikleri önemsemek gerekiyor sonuçta. Dolayısı ile erkekliği çoklu biçimde algılamak, her erkekte bir egemenlik potansiyeli olduğunu bilmek ama farklılıkları

da ayırıştırmak önemlidir. Nasıl ki özgürlüğün bilincine varamamış, mevcut ölçüler dışında bir yaşamı hayal edemeyen kadınlar varsa, erkeklerin de hepsinin hegemonik erkekliğin nimetlerinden faydalandığı, tahakkümü savunduğunu söyleyemeyiz. Elbette erkeğin kendini sorgulaması, kendini gözden geçirmesi, egemenliklerini bırakması kolay değildir ama imkansız da değildir. Erkeklerin kolaya kaçıp, “değişmek istiyorum ama elimden gelmiyor, böyle yetiştirildim” diyerek bu cümlelerin ‘kolay değil’ kısmına değil ‘imkansız değil’ kısmına sarılması gerekiyor.

Kapitalist hegemonya, hegemonik erkeklik üzerinden şekillenmiştir. Ancak sol, sosyalist, liberal, ekolojik, demokratik, insan hakları, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler, işçiler, emekçiler, öğrenciler, gençler içinde bu egemen sistemden rahatsız olan ve bundan kurtulmak isteyen yığınla erkek vardır. Örneğin, Kürt kadınlarının mücadelesi içinde erkeklik eleştirildikçe zaman içinde birçok erkeğin egemen erkeklik özelliklerini bilince çıkardığını ve “valla erkek olmaktan artık utanıyoruz” dediklerini ya da kadınlar kadar erkek sisteminden rahatsız olduğunu belirten bir kesimin geliştiğini görüyoruz. Tabi ki en özgürlükçü görünen erkeğe bile sorgulayıcı yaklaşmak gerekiyor, binlerce yıllık erkeklik inşasının bir çırpıda yıkılabileceğini sanmak bizi aldatır. Ancak kadın mücadelesi erkeklere dokunmadıkça, bu inşanın hiç yıkılmayacağını da biliyoruz. Dolayısıyla, ‘Kadın özgürlük mücadelesi, feminizm sadece kadınları ilgilendirir, erkeklerin bize katılmasına gerek yok ya da eylemlerimize neden erkekler katılıyor, neden erkekler bizimle tartışmak, bizimle birlikte mücadele etmek istiyorlar?’ demekte haklı gerekçelerimiz olsa da soruna yaklaşımımızı daraltır. Kabul-ret ölçülerimizi kabul eden erkeği mücadeleye çekmek, özgürlüğü için sorumluluk almaya davet etmek gerekiyor.

İnsanlığın yaşadığı krizler bütünlüklüdür. Birbirinden ayırıştıramaz. Özgürlükçü, demokrat bir insan kendisinde birçok özelliği geliştirmek zorundadır. Yani “ben demokratım, ama ekolojist değilim” ya da “feminizme inanıyorum, ama demokrasi sorunu beni ilgilendirmiyor”, veya “ben feministim ama Kürt sorunu beni alakadar etmiyor”, “beni sadece Kürt halkının özgürlüğü ilgilendiriyor, bana ne kadın özgürlüğünden” denemez. Kapitalist hegemonik sistem tüm özgürlük güçlerine karşı milliyetçiliği, dinciliği, cinsiyetçiliği iç içe geçirerek, tüm gücü ile saldırıyor. Bu açıdan insanlığın kurtuluşuna bütünlüklü bakabilen ve buna göre mücadele eden bir duruş içinde olmak en hayati yaklaşım olarak ortaya çıkıyor. Bu büyük bir bilinç, örgütlülük, alt yapı ve irade gerektiriyor.

Kapitalist Kriz Kısacasında Erkeklik ve Toplumsal Cinsiyet Özgürlüğüne Giden Yol

Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketinde erkeğin değişimi ve dönüşümüne dair gelişen pratik deneyimlerden, tartışmalardan çıkardığımız sonuçlardan yola çıkarak

belli sorunları tespit etmeye çalıştık. Bu yönüyle yaptığımız değerlendirmeleri daha genel düzeye taşıyarak, yol haritası için bazı yöntem ve önermeler üzerinde tartışarak tamamlamaya çalışalım;

Birincisi: İnsanlık krizlerinin çözümü ve özgür yaşam inşası için bütünlüklü bir bakış açısı ve zihniyete sahip olmak gerekiyor. Devlet aygıtının rantçı, yolsuzluğa, zora, kadın düşmanlığına, hırsızlığa dayalı, anti demokratik karakterinden kaynaklı devletçiliğin ve iktidarcılığın tam karşısında bir mücadele yürütülmeden özgürleşme olamaz. Demokrasiye, öz yönetime, toplumsal özgürlüğe, temel insan hak ve özgürlüklerine inanarak; bunların kurumlaşması çalışmalarına katılmak kadın özgürlük mücadelesi için bir tercih meselesi değil, gerekliliktir.

İnsanlık krizlerinin temelinde cins çelişkisi, kadın-erkek arasındaki egemen-köle ikileminin yaratımları vardır. Tüm savaşlar, eşitsizlikler, egemenlik, kölelik kadın ile erkek arasındaki ilişki biçiminden kaynağını almıştır. Devletler ve iktidarlar kadınların öz yönetim sistemlerini, öz savunmalarını dağıtarak egemen erkek tekeline, zoru geliştirmiş, böylece önce kadınların, sonra da gençlerin ve tüm toplumun üretimlerini gasp etmişlerdir. Kadın cinsi adeta bir ulus gibi erkekler tarafından çeşitli biçimlerde sömürgeleştirilmiştir. Kadın cinsi, bedeni, ruhu, emeği ile kapsamlı bir sömürgecilik politikası ile hegemonik erkeklik tarafından istilaya uğramaktadır.

Erkekler arasındaki çelişkilere, ezilme biçimlerine baktığımızda da görüyoruz ki hedeflenen yine kadın kimliğidir. “Kadın gibi olmak”, toplumsal cinsiyetçiliğin erkeklere verdiği rollere uymamak en şiddetli bir şekilde cezalandırılıyor. Sonuçta saldırıya uğrayan kadın kimliği, kadınla özdeşleştirilen özelliklerdir.

Devlet aygıtının rantçı, yolsuzluğa, zora, kadın düşmanlığına, hırsızlığa dayalı, anti demokratik karakterinden kaynaklı devletçiliğin ve iktidarcılığın tam karşısında bir mücadele yürütülmeden özgürleşme olamaz. Demokrasiye, öz yönetime, toplumsal özgürlüğe, temel insan hak ve özgürlüklerine inanarak; bunların kurumlaşması çalışmalarına katılmak kadın özgürlük mücadelesi için bir tercih meselesi değil, gerekliliktir.

Dolayısı ile özgürlük mücadelesinde kadınların özne olması gerçeği ile ister istemez karşı karşıya kalmış oluyoruz. Kadın cinsi özgürlük mücadelesinde duruşu ve mücadelesi ile başat rolü oynar. Dolayısı ile erkeklerin özgürleşmesi ya da özgür yaşamın geliştirilmesinde kadın cinsinin duruşu, mücadelesi belirleyicidir. Tarihsel olarak erkeklerin devrim tarihlerinde, özgürlük savaşlarında daha görünür olması, öncülük etmesi bu hakikati değiştirmez. Kaldı ki gerçekleştiren devrimlerin erkek karakterli oluşunu, köktenci bir özgür yaşam ve ilişkileri geliştirmediğini zaten

değerlendiriyoruz. Kürt Özgürlük Hakikatinin esası, temel olanı kadın cinsinin toplu, kolektif özgürlük mücadelesidir. İnsanlığın kurtuluşunun kadın özgürlüğünün, eşitliğinin gelişimi ile mümkün olabileceğini bugün artık pek çok kesim belirtmekte.

İkincisi: Kadın özgürlük hareketlerinin ve feminist hareketlerin erkeğin değişim ve dönüşümüne dönük bir programı olmalıdır. Erkeği toptan ret etme, suçlama, yok sayma yerine onu kendisi ile tanıştıracak, kendisini tanıyacak, sorgulatacak bir pozisyona getirebilmek önemlidir. Yani erkekleri kendi haline bırakarak “kendi kendilerini özgürleştirsinler, bize ne” ya da “erkekler hiçbir biçimde katlanamıyorum” demek sonuç alıcı değildir. Örneğin erkeklerle dönük “farkındalık yaratma gruplarının” kurulması, bu grupların kurulmasına öncülük, rehberlik etmek son derece önemlidir. Erkekler bir yere kadar kendi kendilerini eğitebilirler. Ancak asla radikal bir dönüşümü ve kendini tanımayı gerçekleştiremezler. Kadınlar kendi içlerinde kadın kadına tartışarak bunu gerçekleştiriyorlar. Ancak egemenlikli inşadan dolayı erkeklerin kendi kendilerine bunu yapabilmesi nerede ise imkansızdır. Bu nedenle özgürlük mücadelesinde kararlı, bilinçli, örgütlü kadınların erkeği ve toplumu özgürlük temelinde eğitmesi stratejik bir görevdir.

Bu eğitimlerde erkeğin egemenliği bir avantaj olarak görmesi ve sanki erkek özgürleşirse bu avantajlardan vazgeçiyor gibi algılaması üzerinde özenle durmak gerekir. “Köle bir kadın”la yaşamanın ya da ‘güçsüz bir kadın’ karşısında hakimiyet geliştirmenin, sömürmenin neresi avantajdır? Aslında bu insanlık dışı, onursuz bir davranıştır. Bunun iyi kavranması son derece önemli bir konu olmaktadır.

Erkeğin değişim-dönüşümü konusunda bireysel çabalar da gelişmekte. Ancak sorun tek tek erkeklerin değişmesinin de ötesinde bir zihniyetin aşılması sorunu olduğu için örgütlü mücadele yürütmeden başarı sağlanmadığını yaşanan deneyimlerden çok bariz olarak görüyoruz. Dolayısıyla eğitim konusuna da örgütlü bir şekilde yaklaşım geliştirmek gerekiyor.

Üçüncüsü: Kadınların var oluş kaynağı özgür bilinç temelinde gelişen kadın kurumlaşmalarıdır. Buna bir nevi kadınların öz yönetim sistemini oluşturma da diyebiliriz. Kadınlar duygularına kadar örgütlü olmak ve bilinçli, iradeli yaklaşmak durumundadır. Bu temel de toplumsal yaşamın her alanında kadınlar kendi renkleri, örgütlülükleri ve iradeleri temelinde katılım gösterebilmeli. Bu anlamda özgün kadın kurumlarının, örgütlülüklerinin yaşamın her sorununa dair oluşturulması, bir yaklaşım sergilemesi, bu mücadeleleri toplumsal mücadelelerle bütünleştirmesi hayatidir. Kendini erkekten tamamen soyutlamış ya da örgütlü bir kadın kimliği temelinde mücadele etmeyen kadın hakikati toplumsal dönüşümü sağlayamaz. Dolayısı ile bin bir emekle, zar zor elde ettiği kadın kazanımlarını, özgürlüğünü kalıcı ve sürekli hale getiremez. Güvence altına alamaz.

Dördüncüsü: Karşımızda farklı erkeklik modellerinin olduğunu kabul etmeliyiz. Her erkeğin durumu aynı değildir. Kadın düşmanı erkekler, maço erkekler, hegemonik erkeklikler, tarafsız erkekler, kadınlarla birlikte kendilerini değiştirmek, dönüşmek isteyen erkeklerle karşı ayrı ayrı değişik stratejilerle bir mücadele olmalıdır. Sonuçta erkekliğin tüm yönleriyle, tüm biçimlerine karşı mücadele ediyoruz. Ancak farklı strateji ve yaklaşımlarla mücadele etmemiz daha sonuç alıcıdır. Bu bakımdan; hegemonik erkeklikte ısrar eden bunu savunan erkeklerle cepheden mücadele edilmesi, reddedilmesi kaçınılmazdır.

Bir biçimde hegemonik erkekliğin avantajları olduğunu düşünüp bundan vazgeçmeyenler ama çelişkileri de olan erkeklerle eğitimi de esas alan bir mücadele, özgürleşmeye ikna etme temelli bir mücadele etkili olabilir.

Kendilerini tamamen kadın özgürlük mücadelesinde gören erkekler var. Bu erkeklerle mücadele daha incelikli olmak durumundadır. Ben özgür bir erkeğim diyen her erkeğe tedbir almadan güvenmek yanlıştır. Çeşitli mücadele alanlarında ortak mücadele yürütülerek, arkadaşlık yapılarak gelişimlerinin derinleşmesi sağlamak önemlidir. Burada temel amaç öncelikle erkeğin bir arkadaş, dost haline getirilmesidir. Çünkü erkeğin kadına cinsel yaklaşımların dışında bir arkadaş ve dost olarak yaklaşabilmesi, Ortadoğu’da bir devrim demektir.

Günümüzde özgürlük, demokrasi, ekolojik mücadelelerin yükselmesi itibarı ile çok önemli bir genç erkek kesimi, kadın özgürlük mücadelesi ile birlikte yürümek, yeni özgür bir erkek modelini kendi şahsında geliştirmek istiyor. Diğer taraftan bir kısım gençliğin ise tam tersine erkekliğe sarıldığı, kimlik arayışını bu şekilde şiddet ve cinsellikle dışa vurduğunu da görüyoruz. Ancak sonuçta mevcut ataerki sistemden genç erkeklerin büyük rahatsızlık duyduğu ve bunu aşmak istediği ya da kimlik arayışına girdiği açıktır. Özellikle coğrafyamız açısından feodalizm ve modernizm arasında sıkışan gençliğin, çelişkilerini özgürlüğe yöneltmek için özgün çalışmalar yürütülmesi gerektiği görülüyor.

Gençliğin yaşamın her düzleminde kadın hareketleri ile birlikte hareket etmesini sağlayacak projeler, eğitimler, strateji ve taktikler, eylemler geliştirilmelidir. Hegemonik erkek aklı gençleri, çocukları, kadınları her türlü tecavüz sistemi içinde tutuyor. Ataerkinin sorumluluğunu da kadınlara yüklemek isteyen “erkekleri de yetiştiren kadınlardır” tuzağına düşmeden, çocukların ve gençlerin eğitilmesi sorununa özenle yaklaşmak gerekiyor. Özgür erkek kimliğinin yaratımı çocukluktan başlar. Öyleyse çocukları, gençleri egemen erkek sistemin insafına terk etmemeliyiz. Özgür kadın kimliği, sevgisi, arkadaşlığını çocuklara, gençlere öğretebilmek önemlidir.

Özgürleşmek isteyen erkeklere hegemonik sistem çok acımasız saldırıyor. Onu küçük düşürmeye çalışıyor. Ama özgürleşme iddiasında olan kadınların da özgürleşmeye çalışan erkekleri -erkek değil mi sonuçta- diyerek reddetmesi, bu erkeklerde bir çıkışsızlığa yol açıyor. Oysaki özgürleşen erkek cephesini geliştirecek, çoğaltacak bir yaklaşım içinde olduğunda daha olumlu gelişmelerin açığa çıktığını yaşadığımız deneyimlerde görebildik.

Beşincisi: Toplumsal yaşam içinde duygu ve genlerine kadar örgütlü bir egemen erkeklik inşası var. Bu sisteme karşı kadınların alternatif yaşam anlayışı, söylemleri, duruşunda bir netleşme olmalıdır. Özgür kadın duruşu örgütlü, yaratıcı, inisiyatifli, çekici olmayı gerektirir. Kadınların yaşamı kazandıran, yapılandıran pozitif bir dili ve duruşu yaratması önemlidir. Elbette bir kadının kabul ve ret ölçüleri net olmalıdır. Ancak bu emek, bilinç, örgütlülük, irade ile kendini ve erkeği yaratma işidir. Kadınlar bu konuda birbirini hem eğiten hem öğreten bir pozisyonda olduğu sürece başarılı sonuçlar elde edebilir. Tecrübelerin kuşaktan kuşağa aktarılacağı eğitim, paylaşım, mekân ve araçlarının geliştirilmesi önemlidir. Basın, sosyal medya bu anlamda kadın eğitimleri için yaygın kullanılabilecek alanların başında gelmektedir.

Altıncı: Kadınlar ister evde olsun isterse kamusal alanda yer almış olsun, kendi kurumlaşmaları, sistemleri oluşmadıkça güvencesizdir, sömürüye açıktır. Kadının yaşamın siyasi, sosyal, öz savunma, ekonomi, kültür vb. tüm yaşam alanlarında örgütlü bir alternatifi geliştirmesi çok önemlidir. Ancak en zor alan duygular alanıdır. Yani kadın ile erkek arasındaki ilişki düzenekleri, evlilik, aile kurumu en çok zorlandığımız alandır. Evlilik kurumu içinde ya da özgür birliktelikler adına geliştirilen formlarda yeniden yaşanan klasik karı-koca ilişkilerinin, gelenekselliğin nasıl aşılabileceği önemli bir sorundur. Kadın ve erkeğin biyolojik, kültürel farklılıklarını sorunun kaynağı olarak görme eğilimi de yok değil. Yine mevcut erkeklik ve kadınlık ret edilirken cevabın cinsiyetsiz beden veya farklı cinsel kimliklerde aranması da bir eğilim olarak geliyor. Bunlar son derece eleştiriye ve sorguya açık bir durumu da beraberinde getirmektedir. Farklılıklar, yaşamın zenginliği, çeşitliliği ve güzelliği, tamamlayıcılığıdır. Çözüm kadın ve erkek kimliklerinin dışında kimlikler aramaktan çok mevcut kadınlık ve erkeklik rollerinin çözülmesi, kadının ve erkeğin özgürleşmesi, alternatif özgür, adaletli, eşitlikçi bir yaşamın inşasıdır. Bu da öncelikle kadınların özgürleşmesinden, erkeklerin de egemenliğini bırakmasından başlar. Bu zorlu alanda cevaplar geliştirmenin anahtarı olarak özgür eş yaşam nedir ve nasıl geliştirilecek sorusu karşımızda durmaktadır.

Sonuç Yerine

Son tahlilde deneyimlerimizden çıkardığımız sonuç, erkeğin değişim ve dönüşümünün iradeli, örgütlü, özgür, eşit kadın gerçekliği ile gelişebileceğidir. Tarihsel olarak en alt katmana itilmiş olan kadınların yaşamın tüm alanlarında özgürlük zihniyeti ile katılımı, eşitliğini geliştirmek gerekiyor. Bunun için de yaşamın her alanında kadınların güç toplaması, yani bir kadın sistemi, toplumsal bir yaşam düzeneğinin oluşması gerekiyor. Kendi hayatı, tercihleri, mücadelesi ile kolektif kadın kimliğinin gelişimine öncelik vererek yaşayan kadın erkeği değiştirebilir. Rojava Kadın Devriminde bu konuda önemli adımlar atıldı. Diğer yandan 21. yüzyıl kadın devrimleri aynı zamanda özgür erkeğin yaratımını da geliştirmek zorunda.

Erkeğin değişim ve dönüşümü, erkeğin öldürülmesi kapsamlı bir stratejinin belirlenmesi ve güçlü bir mücadele yürütülmesi ile mümkündür. Bu anlamda erkeğin değişimi, dönüşümünün kadınlar için ne ifade ettiğini, kadınların bunu sağlamak için nasıl politikalar geliştirebileceği üzerinde durduk bu yazıda esas olarak. Bu özgürlük arayışı olan erkeklerin sorumlulukları olduğunu erkeklerin değişim ve dönüşüm için mücadele yürütmesi gerektiği gerçeğini değiştirmiyor. Kadınlar ve erkekler olarak ‘an’da özgürlüğü kazanmak, dönüşümü sağlamak üzerine yoğunlaşma, yine günlük yaşamımızdaki duruşlarımız önemli. Hegemonik sistemin yaşam kalıplarıyla yaşarken, özgürlükçü söylem geliştirmek kesinlikle bir sonuç yaratmıyor. Gündelik yaşamın her anına, alanına, sanata, sinemaya, romana, müziğe, şiire, kültürel çalışmalara özgürlük arayış ve çabasını yansıtmak gerekiyor.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, <https://www.academia.edu/19054616>. Erişim Tarihi: 10.04.2020.
- Abdullah Öcalan, *Eşitliğe ve Özgürlüğe Yürüyüş*, Bilim Aydınlanma Yayınları, <https://www.academia.edu/24669213>. Erişim Tarihi: 08.04.2020
- Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri* çev. Adnan Cemgil, Belge Yayınları, İstanbul, 1997.
- Bell Hooks, Değişme İsteği: *Erkekler, Erkeklik ve Sevgi* çev. Zeynep Kutluata, BGST Yayınları, İstanbul, 2018.
- Deniz Kandiyoti, *Erkeklik Sorgulanıyor, Kavramın Geçmişi, Çıkmazları ve Geleceği*, <https://medyascope.tv/2019/10/09/erkeklik-sorgulaniyor-4-kavramin-gecmisi-cikmazlari-ve-gelecegi-deniz-kandiyoti-ile-soylesi/> Erişim Tarihi: 01.04.2020.
- Egemen Kepekçi, “(Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün mü?” *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, 2014, sf. 59-86.
- Gülsunay Uysal, *Erkeklerin Babalık Rollerine Girmeden İnisiyatif Almalarını Sağlamalıyız* <https://www.sivilsayfalar.org/2019/03/27/erkeklerin-babalik-rollerine-girmeden-inisiyatif-almalarini-saglamaliyiz/> Erişim Tarihi: 05.04.2020.
- Gülsunay Uysal, *Erkeklik Güçleri Artık Garantili Görünmüyor* <https://www.sivilsayfalar.org/2019/03/22/erkeklik-gucleri-artik-garantili-gorulmuyor/> Erişim Tarihi: 25.03.2020.
- Mahir Sayın, *Erkeği Öldürmek*, Zelal Yayıncılık, 1998.
- Muhittin Şahin, *Türkiye’de Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2018.
- Michael E. Messner, *Politics of Masculinities: Men in Movements*, Sage, 1997.
- Ş. Şerif. “Nasıl Bir Yaşam”, *Eğitim Devresi Erkeği Öldürme Dersi Tartışmaları* <https://www.academia.edu/16931275>, Erişim Tarihi: 10.04.2020.
- Nurseli Yeşim Sünbülöğlu, “Eşitlikçi Erkeklerin Tahayyül Edilmesi Gerekliliği, Tesadüf Değil” *52 Erkek 52 Hafta Erkek Şiddetini Yazıyor*, Ips İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2019.
- Pierre Bourdieu, *Eril Tahakküm*, çev. Bedir Yılmaz, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Robert W. Connell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Robert W. Connell, 2005: 212-213, akt. Şafak Horzum, “Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kuramsala”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, Aralık 2018, Sf. 75-101.
- Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

Diyalektiğin Kopuş Momenti

21. Yüzyıl Kadın Enternasyonalizmi Olarak Dünya Demokratik Kadın Konfederalizmi

Meral Çiçek

Son dönemdeki küresel kadın eylemliliklerinde öne çıkan sloganlardan bir tanesi de *The future is female*, yani ‘gelecek dişildir/kadındır’. Bu sadece bir temenni ya da varsayım mıdır? Yoksa tarihsel bir zorunluluk, hatta kader? Elbette ki değil. 21. yüzyıl kadın yüzyılı olacaktır diye garantilenmiş bir durum yok. Ancak her zamankinden daha fazla bu çağda toplumsal düzeni radikal bir şekilde değiştirip özgürleştirme koşul ve olanakları doğmuştur. Bu ise özünde devletli uygar sisteminin ve onun güncel versiyonu olan kapitalist modernite sisteminin yapısallığı ve kadın sorununda saklı özgürlük-kölelik ikileminin güncelliği ile doğrudan bağlantılıdır.

Küresel kapitalist sistemin ve onun modernitesinin yaşadığı krizli halin kendini günümüzde en fazla yansıttığı alan ve olgu, bu ikilemdir. Bu durum, tesadüfi olmayıp kadın ve onun etrafında oluşan ilişki ve çelişkiler düzenine dayanıyor. Kadın sorunu, bütün toplumsal sorunların kök hücre-sini oluşturduğu için egemen sistemin en derin ve yapısal çelişki yaşadığı toplumsal varlık da kadındır. O nedenle bütün düğümlerin çözülebileceği, yani özgürlük sorununun gerçek çözüme evirilebileceği yegâne alan da kadın özgürlüğüdür. Bu, indirgemeci bir yaklaşım olmayıp kadın özgürlüğü ile toplum özgürlüğü arasındaki diyalektik ilişki derinliğine tahlil edildiğinde ortaya çıkan bir gerçektir. O yüzden toplumsal özgürlük, adalet ve demokrasi için mücadele eden her hareket, başarılı olmak istiyorsa kadın

özgürlüğünü merkezine almak durumundadır.¹ Özellikle de 20. yüzyıl sol-sosyalist çizgideki devrimci hareket ve mücadele deneyimlerinden çıkaracağımız temel sonuç budur.

Bununla birlikte çağımızın karakteri de bunu gerektiriyor. Zira günümüz toplumsal hareket ve mücadelelerin öncelikle kadın özgürlüğü, ekoloji ve demokrasi sorunu etrafında gelişim gösterdiğine tanık oluyoruz.² 21. yüzyılın bu ilk çeyreğinde kadındaki özgürlük arayışının (ve bilincinin) giderek büyümesinin esas nedeni, erkek egemenlikli dünyanın geçerliliğini eskiyi de aratmayacak şekilde sürdürmekteki ısrarıdır. Bu ise kadın sorununu ağırlaştırmaktadır. Zıt gibi görünen ancak özünde karşılıklı olarak birbirini koşullandıran iki paralel durum söz konusudur. Aslında paralel durumdan ziyade, diyalektik bir ilişkiden söz etmek daha doğru olur. Bunu belirtirken baskıyı, iktidarı, egemenliği olumlamadığım gibi meşru, doğal veya sonsuz da ele almıyorum. Ancak kişideki özgürlük arayışını ve dolayısıyla mücadele iddiasını ortaya çıkaran, hissedilen zincirlerdir. Bununla birlikte zincirlenmek istenen de söz konusu arayış ve iddia düzeyidir. Bu, simbiyotik bir ilişki değil. Fakat baskı ile başkaldırı arasında, denge anlamını taşımayan diyalektik bir bağ söz konusudur. Bugün büyüyen kadın özgürlük bilinci ve arayışı karşısında kadına yönelik saldırılarını yoğunlaştırıp arttıran erkek egemenlikli sistemi en fazla zorlayan ve zayıflatan da kadın özgürlük ve eşitlik mücadelesidir. Bazı zamanlarda diyalektik, kopuş eşiğine taşınabilir. Günümüzde böyle bir potansiyel momentin eşiğindeyiz.

Sosyal Hareketler Açısından Varlık-Bilinç-Form

Bu potansiyel moment, kendiliğinden yaşamsallık kazanmaz. Potansiyeli hakikate dönüştürebilecek olan devrimci mücadeledir. Fakat mücadelenin sonuç alıcılığını belirleyen, varlık-bilinç-form üçlüsüdür.³ Felsefede özellikle birey ve toplum bağlamında irdelenen bu üçlü, devrimci hareketlere uyarlandığında aynı anlamı taşır. Kabaca şöyle diyebiliriz: Mücadele, daha doğrusu hareket varlık, ideoloji de bilinç ise hareketin örgütlenme biçimi ve yapısı/yapısallığı form oluyor.

¹ Bu, kadın özgürlüğünü merkezine alan her hareketin başarılı olacağı anlamını taşımaz elbet ancak tersi durumda başarısızlığa mahkûmiyet söz konusu olur.

² Kadın cephesinden; #NiUnaMenos, #MeToo, ekoloji ve demokrasi hareketleri olarak; Gelecek için Cumalar (Fridays for Future), DiEM25 (Avrupa'da Demokrasi Hareketi), #BlackLivesMatter örnek gösterilebilir.

³ Üçlü kelimesinin Latince karşılığı olan triad, üç parçalı bir anlatım anlamına gelen üçlemeden farklı olarak bir bütünlüğü ifade ediyor. Hegel felsefesinde triad, üç aşama halindeki tarihsel gelişmeyi (tez-antitez-sentez) ifadeleridir.

Varlık, bilinç ve form arasında bütünlük⁴ sağlayan hareketler, gerçek anlamda devrimci hareketler olarak kapitalist modernite sistemine karşı başarı sağlayabilir. Tersine bütünlük sağlanamadığında, üç ayaklı masanın ayaklarından her biri farklı uzunlukta olduğunda masa her an devrilebilir, üzerinde duran her şey de kayıp düşebilir. Gerçek bu iken, sol-sosyalist çizgideki antikapitalist örgüt ve hareketlerin formda yenilenme arayışı kendini pek göstermezken kadın örgütlemelerde ise gevşek formlar daha çok benimsenebilmektedir.

Oysa kadın kurtuluşunu sağlamak yönünde, günümüzde sahip olduğumuz tarihsel olanak ve bir de zorunlulukları gevşek bir form ile karşılamamız mümkün değildir. Küresel düzeyde örgütlenen ataerkil kapitalist sistem gerçeğine karşı ancak küresel düzeyde yürütüldüğünde sonuç alabilecek olan bir kadın özgürlük mücadelesi, bu amaca uygun form gerektiriyor. Onlarca yıldır sayısız yerel, bölgesel ve uluslararası platformda, kadınlar olarak sonuç almak istiyorsak birlikte, yani ortak mücadele yürütmemiz gerektiğini söylüyoruz. Birbirinden kopuk ve kendi başına'dan ziyade birlikte, koordineli, dayanışma içinde bir mücadele ile egemen sistemi zorlayabileceğimizi ifade ediyoruz. Hedef ve ihtiyaçları ortaya koyuyoruz. Ama tespitlerimize denk bir yol ve yöntem tartışması açığa çıkmıyor. Elbette ki dünya çapında çeşitli birlik, ittifak, platform, ağ vb. ortak örgütlemeler yoluyla kadınlar ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde ortak mücadele yürütüyor. Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi de çeşitli uluslararası örgütlenmelerde⁵ yerini alıp dünya kadınlarıyla ortaklaşıyor. Fakat mevcut ortak örgütlemelerin etki düzeyine bakıldığında çağımızın şart ve ihtiyaçlarına denk olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Hatta birçok ortak örgütlemenin hedeflenen düzeyde işlevli olmadığını, çoğu zaman bir hareketin inisiyatif, sorumluluk ve aktif öncülüğüne bağlı kaldığını, organikleşmeyip teknik kaldığını da kendi tecrübelerimizden yola çıkarak belirtebiliriz. Örneğin Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketini temsilen Ortadoğu koordinatörü olarak içinde yer aldığım

⁴ Abdullah Öcalan, varlık-bilinç-form ilişkisini şu şekilde tanımlar: “Zayıf varlıkla yeterli bilinç oluşturulamadığı gibi, ‘nitelikli form’ düzeyi de yakalanamıyor. En temel ihtiyaç ise birbirini tamamlayan, besleyen ve nitelik kazandıran ‘varlık, bilinç ve form’ düzeyini yakalamadır. Çarpık varlık, çarpık bilinç, çarpık form hali az etkili değildir. (...) varlığı oluşturan kültürdür, geliştiren bilinçtir, form kazanma düzeyi de bu ikisine bağlıdır. Form bilincin örgütlülüğe kavuşma hali de oluyor.”

⁵ Burada Dünya Kadın Yürüyüşü (World Women’s March), Taban Kadınlarının Dünya Kadın Konferansı (World Women’s Conference of Grassroots Women) veya Filipinli kadınlar öncülüğünde kurulan Uluslararası Kadın İttifakı (International Women’s Alliance) örnek gösterilebilir. Yine yerel düzeyde içinde yer alınan, hatta öncülük yapılan meclis, platform vb. örgütlemeler var.

Taban Kadınlarının Dünya Kadın Konferansı (World Women's Conference of Grassroots Women)⁶ bileşenleriyle 5 yılda bir düzenlenen konferansın dışında pek görüşmediğimiz gibi yılda bir yapılan koordinasyon toplantılar üzerinden gözle görülür bir ortak mücadele geliştirebildiğimiz de söylenemez. Koordinasyon toplantılarında aldığımız dayanışma kararları, çoğu zaman yazılı mesajların ötesine gitmiyor. Saldırı altındaki bir bileşenimiz için harekete geçme, eylem düzenleme, (kendi toplumunda da) gündem yaratma açıkçası pek gelişmiyor. Veya gelişse de ağırlıkta Avrupa'daki kadınlar 'dayanışanlar' oluyor. Ortadoğu'dan bakınca şöyle düşünebiliriz: Biz 'onlarla' aynı koşullara sahip değiliz. Bizim ülkemizde savaş var, faşizm var, varlık mücadelesi veriyoruz. Onlar daha rahat koşullarda yaşıyor, bir direniş içerisinde değiller, dolayısıyla onlar aslında bu biçimde, yani dayanışma üzerinden sistem karşıtı mücadelelerini somutlaştırıyor. Bu elbette ki son derece yanlış bir algıdır ancak zihinlerimizde yerini almıştır, alıyordur. Niyetimiz bu olmayabilir (değildir de) ama fiilen herkesten dayanışma bekleyen (çünkü en çok biz saldırı altında olduğumuzu düşünüyoruz ve bu bir açıdan doğrudur da) ancak başka hareketlere karşı somut dayanışma göstermede zayıf kalan bir noktadayız. Dolayısıyla enternasyonalizmi de pratikte daha çok kendisiyle dayanışma olarak algılayan ancak örneğin Latin Amerika'da devlet güçleri tarafından katledilen öncü kadınlar için dayanışma eylemi yapmayan bir realite söz konusu olabiliyor. Yine uluslar üstü mücadelelerden pratikte kopukluk kendini gösterebiliyor. Örneğin Fridays for Future eylemlerinin Kürdistan ayağı, Rojava'da bir kez yapılan bir eylem haricinde sağlanamadı. Oysa devrim kendini ekolojik paradigmaya dayandırıyor. Bir diğer nokta, içinde yer alınan oluşumlar bazen ortak eylem kararları alıyor ve etkili olabilmesi için bütün bileşenlerin bu kararları uygulaması ve buna göre bir hazırlık ile örgütlenme yapması gerekiyor. Ortak örgütün/oluşumun bayrağının yükseltilmesi, belirlediği sloganın pankartta taşınması gerekiyor. Anlayış düzeyinde bunun gerekliliği giderek daha fazla kavranırsa da, pratikte bunun sorumluluğunu taşıyıp yerine getirme eksik kalıyor. Bunun sebeplerinden biri de, 'dışarıyla' ilişkiyi sağlayan birimlerle 'içeriye' örgütleyen birimler arasındaki kopukluktur. Birçok hareket açısından geçerli olan bu durum, ortak örgütlemelerin yeterince işlevli ve etkin olmamasında rol oynuyor.

⁶ İlk konferans 2011 yılında Venezuela'nın başkenti Caracas'ta toplandı. İkincisi 2016'da Nepal'in başkenti Katmandu'da gerçekleştirildi. İki konferansa da Kürt kadın heyetleri katılım sağladı. Kürt Kadın Hareketi, Ortadoğu'yu temsilen dünya koordinasyonunda yer alıyor.

Bununla birlikte birçok ortak oluşumun ortaya çıkma sürecinin yeterince kolektif yürütülmeşi de sonucu olumsuz etkileyebiliyor. Örneğin ulusal bir zeminde örgütlenen bir hareket, benzer ideolojik-politik çizgideki hareketlerle ortak bir çatıya gitme hedefini belirleyip süreci öncelikle kendi içinde başlatıp, zamanla diğer hareketleri dahil ettiğinde, inisiyatif (ve sorumluluk) pratikte yine kendisinde kalabiliyor. Çok sayıda örgüt ve hareket bu oluşumun içinde yerini alsa da aslında pratikte yeterince sahiplenmiyor veya biraz da pragmatik bir anlayış ile söz konusu oluşumu, farklı hareketlere ulaşma ve ilişki alanını genişletme zemini olarak görüyor. Dolayısıyla çok da sorumluluk üstlenmiyor, girişimci örgütten bekleyen noktada kalıyor. O nedenle ortak oluşumlara gitme sürecinin de başından itibaren kolektif bir şekilde örülmesi, bütün potansiyel bileşenlerin hissettiği ihtiyaç doğrultusunda inşa edilen örgütlemenin nasılına ilişkin öncelikle ortak tartışma süreçlerinin geliştirilmesi ve bütün adımların birlikte atılması oldukça elzemdir. Bir çatıyı birlikte, kolektif düşünsel ve pratik emek ile oluşturmak farklı, hazır olan ve başkalarının yaşadığı bir eve taşınmak farklı bir şeydir.

Bu bağlamda yerel hareketlerin kendilerini evrensel bir mücadelenin parçaları olarak görüp bu doğrultuda örgütlemesi, ideolojik çizgisini bu yönlü geliştirmesi önemli olduğu kadar evrenselcilik tuzağından uzak durulması da mühimdir. Zira evrenselcilik, yani kendindekini herkese farz etme yaklaşımı da ortak mücadelenin önündeki engellerdir bir tanesidir.

Bu bağlamda yerel hareketlerin kendilerini evrensel bir mücadelenin parçaları olarak görüp bu doğrultuda örgütlemesi, ideolojik çizgisini bu yönlü geliştirmesi önemli olduğu kadar evrenselcilik tuzağından uzak durulması da mühimdir. Zira evrenselcilik, yani kendindekini herkese farz etme yaklaşımı da ortak mücadelenin önündeki engellerdir bir tanesidir.

Kadın Özgürlük Mücadelesinin Kapsayıcılığı

Dolayısıyla dünya kadın grup, örgüt ve hareketleri olarak ortak mücadeleyi geliştirirken tikel ile evrensel, yerel ile küresel arasındaki optimal dengeyi sağlamamız elzem olmaktadır. Bu mücadelenin ortak mekanizmalarının işlevli ve etkin olması da bu bağlamda böylesi bir dengeye dayanan mücadele formunu geliştirmemize bağlıdır. Bu tarz formların hiç olmadığını söyleyemeyiz. Günümüzde olumlu örnekler var. Arjantin’de kürtaj hakkının kazanılması için inşa edilen kadın cephesi olumlu bir örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu kampanya da büyük ölçüde Arjantin ile sınırlı kalıp ‘Bedenim benimdir’ veya ‘Benim bedenim, benim kararım’ sloganı etrafında küresel ölçekte kürtaj hakkının kazanılması ve

savunulması için bir mücadele koordinasyonuna dönüşemedi. Şu bir gerçektir: Her grup öncelikle bulunduğu zemindeki toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. gündemler üzerinden mücadelesini örgütleyip geliştirir. Ataerkil, sömürgeci, kapitalist hegemonyanın somut ifadeleri değişkenlik gösterebilir. Ancak nihayetinde küresel bir sistemle karşı karşıyayız ve onun tikel ifade biçimlerindeki evrenselliği, evrenselliğinde ise tikelliklerini tespit edip bağ kurduğumuz oranda güçlü bir karşı-hegemonya oluşturabiliriz. Bunu mevcut bütün toplumsal hareketler arasında en iyi kadın özgürlük mücadelesi sağlayabilir.

Kadın özgürlük sorununun günümüzde oldukça görünür bir biçimde toplumsal mücadelelerin merkezinde yerini alması hem temsil düzeyi hem de bütünlülüğünden kaynağını alıyor. Kadın hak, eşitlik ve özgürlük mücadelesi bütün ezilenleri kucakladığı gibi, bütünlüğünden kaynaklı olarak da en geniş egemen sistem karşıtı mücadelesini örme kabiliyetine sahiptir. Bu yönüyle kadın mücadelesi içlemcidir, kapsayıcıdır. Çevre, demokrasi, adalet, eşitlik, katılımcılık mücadelelerini de bünyesinde taşıyan bir bütünselliğe sahiptir. Ne 19. yüzyıl burjuva mücadelesi ne de 20. yüzyıl emek hareketleri, 21. yüzyıldaki kadın mücadelesi kadar kapsayıcı ve bütünlüklü olabilmıştır. Kapsayıcılık ve bütünsellik kadın mücadelesini daha esnek, renkli ve yaratıcı kılıyor. Dogmatizm ve bürokrasinin etkilerini sınırlıyor. Sınır inşa eden veya vurgulayan değil, aşan ve aştıran bir niteliği var. Tek kırmızı çizgisi cins düşmanlığı, ırkçılık, faşizmdir. 21. yüzyılın ilk çeyreğindeki küresel kadın mücadelesi bu niteliğiyle geçen yüzyıllardaki bütün toplumsal hareketlerden daha fazla evrensel bir düzey yakalama potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte bütün temel kördüğümüleri kendi bünyesinde kapsadığı için kadın özgürlük mücadelesi küresel çapta bir demokrasi, ekoloji ve özgürlük hareketinin doğuşunu sağlayabilir. Ki böylesi bir hareketin öncülüğünü ancak ve ancak kadın özgürlük mücadelesi yapabilir. Bunun tarihsel ve yapısal koşulları ortaya çıkmıştır. Hatta böylesi bir öncülük tarihi bir misyon olarak kendini dünya kadın hareketlerine dayatmaktadır.

Peki kadın hareketlerinin mevcut örgütlülük ve mücadele düzeyi böylesi bir tarihsel rolü karşılamaya yeterli midir? Kadın örgüt ve hareketleri hem bölgesel hem de uluslarüstü çapta ne kadar bütünlüklü ve kapsayıcı, ortak mücadeleyi ne kadar geliştirebiliyorlar? Ki evrensel bir sistem olarak ataerkil kapitalist düzeni aştıracak kadın öncülüğündeki demokrasi, ekoloji ve özgürlük mücadelesi de evrensel bir nitelik ve küresel bir çapa sahip olduğu oranda başarılı olabilir. Herkes kendi başına ve yan yana değil de optimal bir tikel-evrensel denge doğrultusunda koordineli, sistemli, örgütlü, deneyim ve gücü kolektifleştiren ortak bir mücadele gereklidir. Ne kendi yerelinde çevresinden kopan ne de özgünlüklerini genele kurban eden. Bunun için hem yatay hem dikey çoklu ilişki, temas ve bağlara dayalı bir örgütlenme modeli, zihniyeti ve formu inşa etmek gerekli.

Enternasyonalizm ve Enternasyonal Denemeleri

Yerel ile uluslarüstü [supranasyonal]⁷ arasındaki optimal dengeye dayanan, birini önceleyip diğerini ötelemeyen böylesi bir ortak mücadele anlayış ve formunu ‘kadin enternasyonalizmi’ olarak isimlendirip somutlaştırabilir miyiz? Ki geçtiğimiz yüzyılda sol-sosyalist çizgideki antikapitalist, antifaşist, ulusal kurtuluşçu mücadelelerin ve halk hareketlerinin buluşması ve koordinasyonu ağırlıkta enternasyonalizm ve uluslararası dayanışma ilkesi temelinde vücut bulmuştur. Fransız Devrimi ile yaygınlaşan insanların kardeşliği fikri, 19. yüzyılda Marks ve Engels tarafından *proleter enternasyonalizm* anlayışı olarak sınıfsal bir temele oturtulmuştur. Kapitalizmin bir dünya sistemi olduğundan hareketle, işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesinin de ancak uluslararası bir temelde hayat bulabileceği tespiti yapılmıştır. Nitekim Marks ve Engels 1847’de Komünistler Birliği’ne katıldıklarında, birliğin eski *Bütün insanlar kardeşdir* şiarı *Bütün dünya işçileri, birleşin* sloganına dönüştü. Farklı ülkelerin işçi sınıfları arasındaki dayanışma, proleter enternasyonalizmin önemli bir bileşeni olarak görüldüyse de, enternasyonalizm dayanışmanın ötesinde ortak mücadelenin ruh birliği olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte sosyalist dünya devrimini gerçekleştirmek için bir “dünya partisi”ne, yani bir Enternasyonal’e gereksinim duyulmuş, bu amaçla dört büyük Enternasyonal (1864, 1889, 1919 ve 1938) girişimi olmuştur. Önemli bir mücadele deneyimi sağlamakla birlikte Enternasyonallerin tümü başarısız kalıp dağılmıştır. Bu başarısızlığı tek bir nedene bağlamak mümkün değildir elbet ancak ulus-devleti ele alış ve milliyetçiliğin etkilerinin belirleyici rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda daha başından işçi sınıfı için temel mücadele çerçevesinin ulus-devlet olarak benimsenmesi, 19. yüzyılın ortalarına kadar Batı Avrupa’da da çok güçlü olan kent ve köy isyanlarına dayalı demokratik konfederatif oluşumlar gerici bulunarak merkezi ulus-devletin desteklenmesi söz konusu olmuştur. İkinci Enternasyonal’in yeniden ilanı ulusal şovenizmin gölgesi altında yapılırken, 1. Dünya Savaşı sırasında savaşa karşı birleşik bir cephe geliştirememesi dağılmasına sebep olmuştur. Sosyal demokratların kendi devletlerinin savaşını

⁷ Enternasyonal (uluslararası), supranasyonal (uluslarüstü) ve transnasyonal (uluslar-ötesi) kavramlarının üçündeki ‘nasyon’ parçası, siyasi literatürde ulustan çok devletle eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte giderek daha fazla şirketler ve devletlerarası birliklerin tanımlanmasında (supranasyonal diye nitelendirilen Avrupa Birliği gibi) geçerler. Fakat buradaki kullanımıyla supranasyonal, ulusun veya ulus-devletin temel kategori olarak sayılmaması anlamını taşır.

desteklemesi bunda büyük rol oynamıştır. 1919’da Komintern adıyla Lenin ve Sovyetler Birliği tarafından kurulan Üçüncü Enternasyonal ulus-devlet çözümsüzlüğü nedeniyle içten tasfiyeyi yaşamıştır.⁸ Troçkistlerin komünist partilerden dışlanması ve Komintern’in ‘Stalinleştirilmesi’ne karşı 1938’de Paris’te 30 delegenin katılımıyla kuruluşu ilan edilen Dördüncü Enternasyonal ise 1940’te ciddi bir bölünmeyi yaşayıp tasfiye oldu.

Enternasyonallerin başarısız kalmasında temel rol oynayan ulus devlet, ulusal sorun ve milliyetçiliğin etkilerine karşın Rosa Luxemburg Enternasyonal’i bir tedbir olarak da görüyordu. Bu nedenle ulusal seksiyonların Enternasyonal’in genel taktik kararlarına riayet etmesini savunuyordu. Milliyetçi çizgiye düşüşü Enternasyonalizm’e bağlılığın önleyebileceğine inanan Luxemburg için Enternasyonal’in oynaması gereken rol şöyleydi:

“Ana görevimiz tüm ülkelerin proletaryasını canlı ve devrimci bir güç halinde bir araya getirmek ve onu güçlü bir uluslararası örgüt aracılığıyla çıkarları ve görevleri üzerine ortak bir görüşle, barış ve savaşta ortak bir eylem yeteneğiyle donatarak, kendi kaderi olduğu üzere, politik hayatın belirleyici faktörü yapmaktır.”⁹

İkinci Enternasyonal, taktiksel ve örgütsel sorunlarda ortak bir görüşün oluşturulmasının fiilen mümkün olmadığına karar vermişti. Luxemburg’un savunduğu Enternasyonal’in yeninden canlandırılması ise katledildiği 1919’da Lenin öncülüğünde gerçekleştirilecekti. Ancak enternasyonallerin hiçbirisi ideolojik olarak ulus-devletçiliği ve milliyetçiliği aştıracak bir zemin oluşturamadı. Bu konudaki tehlikeyi en iyi görenin bir kadın olması acaba tesadüf müydü yoksa doğal olan mıydı? Rosa Luxemburg’un yaptığı uyarılara ağırlıkta erkeklerin içinde yer aldığı bu oluşumlarda neden yeterince kulak verilmedi? Milliyetçiliğin cinsiyetçilikle organik bağından ötürü olabilir mi? Veya ulus-devlet-iktidar-ataerkillik ilişkisinden? Nihayetinde 20. yüzyıl boyunca sol-sosyalist hareketlerin kendilerini devletçi zihniyetten kurtaramadığından ötürü devrimsel mücadeleler toplumsal kurtuluşu beraberinde getiremeyip toplumsal devrimler olamadılar.

⁸ Abdullah Öcalan, *Özgürlük Sosyolojisi*, Mezopotamya Yayınları, İstanbul, 2009, sf. 309.

⁹ Annelies Laschitz, Rosa Luxemburg *Her şeye rağmen, tutkuyla yaşamak*, çev. Levent Bakaç, Yordam Kitap, İstanbul, 2010, sf. 382.

Hazır konu Enternasyonaller ve Rosa Luxemburg’a gelmişken, kendisinin 1907’de toplanan Birinci Enternasyonal Sosyalist Kadınlar Konferansı’nda¹⁰ yaptığı konuşmayı alıntılatalım:

“Uluslararası kadın hareketinin Brüksel’deki Enternasyonal Sosyalist Büro’ya katılması isteği dile getirildi. Bu Büro’nun üyesi, aslında da tek cins-i latif üyesi olduğum için (alkışlar), birkaç şey söylemek istiyorum. İçtenlikle şunu söylemeliyim ki, Enternasyonal Büro’nun etkisini belki de sadece uzaktan hisseden yoldaşlar ona inanılmaz bir hayranlık duyuyorlar (alkış).”

Luxemburg, bu konuşmayı yaptığı sırada 4 yıl üyesi olduğu Büro’nun aslında uluslararası sosyalist işçi hareketinin bir merkezini oluşturma amaçlı kurulduğunu, ancak düzenli toplantı yapmanın dışında bir işlevinin kalmadığını ifade ediyor. Bunun değiştirilmesi için “üye ülkelere yeterince ilgi yaratabilecek bir moral yetke merkezi” olunması gerektiğini belirtirken öncülük sorununa parmak basıyor ve kadınların bu öncülük misyonunu yerine getirebileceğini kaydediyor: “[...] Alman kadın yoldaşların önerisini kabul ederseniz bu şanslı konumda [sosyalist hareketin canlı ve etkin merkezi] olacak olanlar sizlersiniz.”¹¹

Yeni Bir Enternasyonalizm İhtiyacı

Aslında bir ruhu oluşturan enternasyonalizmi Enternasyonaller yoluyla vücuda kavuşturma denemeleri istenen sonucu beraberinde getirmediyse de, uluslararası dayanışma fikri ve pratiği 20. yüzyıldaki devrim hareketlerinde çok önemli bir rolü de yerine getirmiştir. Hem devrimci hareketlerin enternasyonalizm temelinde karşılıklı olarak birbiriyle dayanışması ve ortak oluşumlara gitmesi hem de kendilerini enternasyonalist olarak tanımlayan bireylerin aktif bir şekilde dünyanın farklı bölgelerindeki devrim mücadelelerinde yerini alması, son 100 yılda yaygın bir durum olmuştur. Ekim Devrimi’nden İspanya’da darbecilere karşı direnişe, Küba Devrimi’nden Vietnam’a, Nikaragua’dan Filistin ve Kürdistan’a kadar çok sayıda değerli ve anlamlı deneyimler söz konusudur. Günümüzde en çok da Rojava devriminde yerini almak ve devrimi her türlü saldırıya karşı savunmak üzere enternasyonalizm

¹⁰ 17 Ağustos 1907’de toplanan Birinci Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı’na Avrupa, Hindistan ve Japonya’dan 58 kadın katılmıştır. Konferansta kadınların oy hakkının tanınmasına ilişkin kararın kabul edilmesi, kadınların siyasal haklarına yönelik mücadelenin başlangıcını oluşturmuştur. O tarihte sadece Yeni Zelanda ve Finlandiya’da kadınların oy hakkı bulunmaktaydı.

¹¹ Peter Hudis – Kevin B. Anderson (Hazırlayanlar), *Rosa Luxemburg Kitabı Seçme Yazılar*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013, sf. 354.

bayrağının dalgalandığını görüyoruz. Bütün bu deneyimler, dünya devrim ve özgürlük hareketlerinin ortak aydın mirasıdır.

Ancak gelenin aşamada hem fikir hem de pratik olarak enternasyonalizmi yeniden ele alma ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte kendini hissettirmeye başlayan bu ihtiyaç doğrultusunda belli bir düşünsel üretim de ortaya çıkmıştır. Örneğin ta 1 Mayıs 1993'te: "Şimdi başlangıçta hazır olmasak da ve oldukça ulusal çapta bir hareket olduğumuzu söylesek de, mevcut uluslararası koşullar, bölgesel gelişmeler Kürt Özgürlük Hareketi, sözcülüğünü evrensel çapta bir sosyalizm sözcülüğüne, onun temsiline doğru götürmektedir, adeta onu buna zorlamaktadır"¹² şeklinde öngöründe bulunan Abdullah Öcalan, bu değerlendirmesinden 10 yıl sonra 21. yüzyılda enternasyonalizmin uluslararası dayanışma fikrinin ötesine geçmesi gerektiğini şöyle açıklıyor:

"Eskinin uluslararası dayanışmasını değil, ulus üstü bir yaklaşımı esas almalıdır. International değil, supranational (ulus üstü, ulus ötesi) olmalıdır. İnsanlar din, ulus, sınıf kimliğini aşmış bir dayanışmayı yakalayabilmelidir. Hem emeğin hem hümanizmin dayanışması bu temelde daha anlamlı olabilir."¹³

2010'a geldiğinde enternasyonalizmi bir ittifak anlayışı ve pratiği olarak tanımlıyor:

"Enternasyonalizmin kelime anlamı bile uluslararası ittifaktır. Politik olarak reel sosyalist ortamda varlık bulmaya çalışmıştır. Ulusal ve uluslararası koşullarda reel sosyalist kamp tercihi, çıkıştan itibaren önceden tayin edilmiş gibidir. Sorun teorik ittifak anlayışından kaynaklanmıyor. Pratikte nasıl şekilleneceği ile ilgilidir. (...) Farklı milliyetlerden ve sınıflardan gelmek ittifaklara engel değildir. Bilakis ittifaklar bu farklılıkların sonucu daha da önem kazanır. Devrimci amaçlarda asgari birlik, ittifakları gerektirir."¹⁴

Anarşist düşünür Murray Bookchin de 1990'lı yıllarda milliyetçiliğin sol üzerindeki yıkıcı etkileri ve bunu aştıracı yeni enternasyonalizm anlayışı üzerine epey yoğunlaşıp, ulaştığı sonuçları şu cümlelerle ifade etti:

¹² Abdullah Öcalan, *Sosyalizmde Israr İnsan Olmakta Isrardır*, Serxwebûn Yayınları, 1998, sf. 40.

¹³ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, Mezopotamya Yayınları, İstanbul, 2004, sf. 312.

¹⁴ Abdullah Öcalan, *Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü*, Mezopotamya Yayınları, İstanbul, 1999, 2. Cilt, sf. 56.

“Doğrusu, yirminci yüzyıl sonunun bakış açısından, on dokuzuncu yüzyıl enternasyonalizminin talep ettiklerinden daha fazlasını istemek durumundayız. Kendine has kültürel ayrımların karşılıklı olarak insanların birliğini geliştirdiği, kısacası, insanlık durumunu *zenginleştiren* ve bu durumu yeni ‘milliyetler’ ve artan sayıda ulus-devletler dahilinde parçalamak ve dağıtmak yerine bu durumun geliştirilmesini teşvik eden yeni bir coşkulu kültürler mozaiği inşa ettiği bir tamamlayıcılık etiğini formüle etmekle yükümlüyüz.”¹⁵

Kültürel çeşitlilik ile birleşik insanlık idealini bir araya getiren radikal bir toplumsal bakışa ihtiyaç duyulduğunu belirten Bookchin, kültürel özgürlük ve çeşitliliğin milliyetçilikle karıştırılmaması gerektiği uyarısını yapar:

“Özgün halkların kendi kültürel kapasitelerini tam anlamıyla geliştirmekte özgür olmalarının gerekliliği, sadece bir hak değil, bir ihtiyaçtır da. Modern kapitalizm eliyle büyük ölçüde kültürsüzleştirilmiş ve tektipleştirilmiş dünyanın yerini muazzam bir farklı kültürler mozaiği almadığı takdirde, dünya, iç karartan bir yer olur. Fakat yine aynı nedenle, halkların kültürel farklılıkları sınırlandırılması ve görünürdeki ‘kültürel farklılıkların, toplumsal cinsiyet, ırksal ve fiziksel üstünlük gibi biyolojik nosyonlara dayanması halinde, bu sefer dünya, tamamen bölünmüş hale gelecek ve halklar da birbirleriyle sürekli biçimde anlaşmazlık içerisinde olacaktır.”¹⁶

Küresel Kadın Mücadelesinin Formu

21. yüzyıl kadın enternasyonalizmi veya küresel çapta ortak kadın mücadelesini geliştirecek olan formu ele alırken yukarıdaki alıntılarda dikkat çekilen hususları, özellikle de milliyetçiliğin etkilerini, kültürel farklılık ve birleşik insanlık, kadınlar olarak da tartışmamız gereken noktalardır. Zira kadın özgürlük mücadelesinin küresel bir hareket formuna kavuşması önünde engel oluşturan birbirinden kopukluk ve parçalılık yanı sıra anlayış düzeyinde de sorunlar söz konusudur. Örneğin egemen zihniyet, sınıfsal yaklaşımlar, sömürgecilik, ırkçılık, milliyetçilik, mezhepçilik, merkeziyetçilik vb. yaklaşım ve anlayışlar, sınırları aşan küresel bir kadın mücadelesi önünde nasıl engel oluşturduğunu radikal ve cesur bir biçimde irdelememiz gerekiyor. Bununla birlikte devlet zihniyetinin de olumsuz etkilerini tahlil edip aşmalıyız. Radikal kadın hareket ve mücadelelerine bakışımızda devlet zihniyeti ne kadar etkili ve belirleyicidir? Bununla birlikte liberalizm ideolojisi içimize nasıl sızıyor?

¹⁵ Murray Bookchin, *Geleceğin Devrimi. Halk meclisleri ve Doğrudan Demokrasi*, çev. Soner Torlak ve İbrahim Yıldız, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015, sf. 189.

¹⁶ Murray Bookchin, a.g.e., sf. 190.

Bu anlamda form yanı sıra ortak ideolojik mücadele geliştirilmesi de acil bir ihtiyaç oluşturuyor. Daha doğrusu bir bütün olarak dünya kadın örgüt ve hareketlerinin ideolojik mücadeleyi yükseltmesi ve bilinç oluşturma çalışmalarına daha çok yer ve zaman ayırması gerekmektedir. Teori ile pratik, düşünce ile eylem arasında bir dengesizlik kendini gösteriyor. Hem hareketlerin kendi içinde hem de genel taban örgütleri ile akademi arasında. Oysa her hareket ve ittifak, teori ile pratik arasındaki diyalektiği korumalı. Pratik mücadele sonuçlarımızı sorgulayıp bunun üzerinden teorimizi geliştirmeli, yaptığımız tahlil ve tespitleri pratik mücadele ve örgütlemeye uygulamalıyız. Ancak görülüyor ki akademi analiz tekeliyle iddia ederken taban hareketlerin temel odağında eylem var. Bu ise küresel çapta daha etkili ve sonuç alıcı bir kadın özgürlük mücadelesinin gelişmesine katkıda bulunmuyor. Özellikle de günümüzde hem tek tek hareket düzeyinde hem de ortak zeminlerde eğitsel çalışmalara daha geniş yer vermemiz, pratik mücadelemizin sonuç alıcılığı için de belirleyici olacaktır. Liberalizm çağında yaşıyoruz. Liberalizmin temel amaçların biri zihinlerin bulanıklaştırılmasıdır. Radikal bir kadın özgürlük mücadelesi ise öncelikle düşünsel netlik ister. Kadın hareketlerinin günümüzdeki temel zayıflıklarından biri, kolektif eğitimin yeterince önemsenmemesi, düşünsel çalışmaların tali planda bırakılması, ortak mücadele önünde engel oluşturan duruş ve anlayışlarla açık ve radikal bir mücadelenin örgütsel zeminlerde yeterince yürütülmemesidir. Oysa bu çok elzemdir. Yaşadığımız çağın, mücadele ettiğimiz egemen sistemin durum ve karakterini iyi tahlil etmezsek sonuç alıcı mücadele program

ve stratejimizi nasıl belirleyeceğiz? İdeolojik mücadeleyi içimizde de yürütmezsek, radikal kadın özgürlük mücadelesi önündeki iç engellerimizi nasıl aşacağız? Ki eleştiri ve özeleştiri ne korkmalı ne de kaçmalıyız. Bizi en fazla güçlendirecek olanın bu olduğu bilinciyle hareket edip, mücadeleyi kendi kişiliklerimizde, kendi ilişkilerimizde, kendi yaşam tarzlarımızda da yürütebilmeliyiz. Yani erkek egemenlikli sistemin ve kapitalist modernitenin kadınları parçalamak, birbirinden koparmak ve uzaklaştırmak için devreye koyduğu bütün sınıfçı, iktidarcı, cinsiyetçi yaklaşım ve anlayışlarla öncelikle kendi içimizde mücadele etmeliyiz. Bunun öneminin anlaşılması için somut bir örnek vereyim. İçinde yer aldığımız uluslarüstü bir oluşum belli aralıklarla

Radikal bir kadın özgürlük mücadelesi ise öncelikle düşünsel netlik ister. Kadın hareketlerinin günümüzdeki temel zayıflıklarından biri, kolektif eğitimin yeterince önemsenmemesi, düşünsel çalışmaların tali planda bırakılması, ortak mücadele önünde engel oluşturan duruş ve anlayışlarla açık ve radikal bir mücadelenin örgütsel zeminlerde yeterince yürütülmemesidir.

dünya koordinasyon toplantılarını düzenliyor. Normalde koordinasyonda yer alan her örgüt yol masraflarını kendi karşılamalı. Ancak bazı ülkelerden örgütlerin ekonomik olanakları yok. Bu bölgelerden koordinatörlerin de toplantıya katılmasını sağlamak için bazen, bu ortak örgütlemenin esas kurucusu olan (ve ekonomik olanakları olan) hareket masrafları karşılıyor. Fakat bu durumlar genelde iki hareket arasında kalıp genele yansıtılmıyor ki bir zorlanma olmasın. Bir toplantıda ise yaşanan tartışma esnasında kurucu hareket, yol ve konaklama masraflarını karşılamış olmasını söz konusu koordinatöre karşı kullanıp deyim yerindeyse bunun üzerinden o kişiyi ezdi. O koordinatör Afrikalıydı. Masraflarını karşılayanlar ise Kuzey Avrupalı. Oluşumun kendisi antiemperyalist. Ancak o an masada sömürgeci-emperyalist zihniyet konuşuyordu. Ve o zihniyet bizi birbirimize yaklaştıracak, aramızdaki sınırları ortadan kaldıracak yerde buz gibi bir hava estirip yeni mesafeler açtı. Açık ki bu tarz yaklaşım ve anlayışlarla ortak kadın mücadelesini öremeyiz. O nedenle ortak mücadelenin bir alanını da bu oluşturmali.

Konumuzla bağlantılı olarak şu soruları da hem kendimize hem de genel anlamda sormalıyız: Dünyanın dört bir yanından kadın mücadele ve örgütlenmelerini buluşturacak, aralarında köprüler oluşturacak, birleştirecek olan demokratik ittifak, nasıl bir anlayışa dayanmalı? Hangi ortak ilkeleri esas almalı? Kırmızı çizgileri ne olmalı? Kadının demokratik kültürünün esasları ne olmalı? Bununla bağlantılı olarak mücadelenin formu nasıl olmalı? Hem ruh hem beden birbirini karşılıklı olarak tamamlamalı. Tikel ile evrensel, yerel ile küresel arasındaki optimal dengeyi nasıl bir form sağlayabilir? Ortak mücadele, yereli zayıflatma pahasına olmamalı. Ama yerel mücadelelerimiz de ortaklaşma önünde sınırlayıcı bir rol oynamamalı. Bu diyalektiği nasıl sağlayabiliriz?

Demokratik Konfederalizm, kadın cephesinden yeni bir enternasyonalizm ve küresel ittifak arayışını karşılayabilir. Buna Dünya Demokratik Kadın Konfederalizmi denebilir. Hem demokratik zihniyet hem demokratik ilişki biçimini de ifade eden Demokratik Konfederalizm, en özet haliyle farklılıkların birliği, çeşitliliklerin bir aradalığı anlamını taşıyor. Kendi içinde özerk-özgün olan onlarca, yüzlerce, binlerce, on binlerce birimin ortak örgütlülüğüdür. Ulus-devletin katı merkezli, düz çizgili, bürokratik yönetim ve idare anlayışına karşılık, tüm toplumsal gruplar ve kültürel kimliklerin kendilerini ifade eden siyasi oluşumlarla toplumun öz yönetimidir. Bu biçimiyle kapitalist modernitenin ulus-devletine karşı demokratik modernitenin siyasi alternatifidir. Devlet olmayan demokratik ulus örgütlenmesidir. Bookchin'den de esinlenerek Demokratik Konfederalizm kavramını geliştiren Öcalan'ın tanımıyla;

“Demokratik konfederalizm bir devlet sistemi değil, halkın devlet olmayan demokratik sistemidir. Başta kadınlar ve gençler olmak üzere halkın tüm kesimlerinin kendi demokratik örgütlenmesini yarattığı, politikayı doğrudan ve özgür-eşit konfederasyon yurttaşlığı temelinde, yerelde kendi özgür yurttaşlık meclislerinde yaptığı bir sistemdir. Dolayısıyla öz güç ve öz yeterlilik ilkesine dayanır. (...) klan sisteminden ve aşiret konfederasyonların günümüze kadar uygarlık tarihi boyunca devletçi toplum merkezileşmesine girmek istemeyen doğal toplumun demokratik komünal yapısına dayanır.”¹⁷

Öcalan’ın geliştirdiği Demokratik Konfederalizm sisteminin her bir birimi, bir kendilik oluşturur. Her politik birim kendini özerkçe yapılandırıp ifade edebilir. Bütün bu kendiliklerin yerelden küreselliğe kadar konfederasyon oluşturma şansı vardır. Yerelin en temel ögesi, özgür tartışma ve karar hakkıdır. Her kendilik veya federe birim, katılımcı demokrasi olarak da kavramlaştırılan doğrudan demokrasinin uygulanma şansına sahip olması nedeniyle eşsizdir. Yani özgün ve özerktir.

Özgürlük-Örgütlülük İlişkisi

Yüzyılımızı kadın özgürlük çağına dönüştürmek ve kadın devrimini gerçekleştirmek için ortaya çıkan altın değerindeki tarihsel fırsatları değerlendirebilmek (ve karşı karşıya olduğumuz kadın kırımcı saldırıları göğüsleyebilmek) için güçlü bir örgütlülük düzeyinin şart olduğu açıktır. Örgütlülüğün kasıt, kolektif düzeyde bilinç, irade, karar, eylem ve savunma gücüne sahip olmaktır. Kadın açısından örgütlülük ile özgürlük birbirinden kopuk ele alınamaz. Özgürleşme düzeyimizi belirleyen örgütlülük düzeyimizdir. Birey olarak da grup olarak da gücümüzü örgütlülüğümüzden alırız. Bireysel özgürlüğün mümkün olduğu yöndeki propaganda, liberalizmin kadınları kolektif mücadeleden uzak tutma amaçlı manipülasyonudur. Bireysel ve kolektif özgürlük diyalektik bir ilişki içinde varlık bulurken, bunu mümkün kılan ise örgütlülüktür. Mücadele ettiğimiz küresel ataerkil sistem oldukça örgütlü hareket ediyor. Öyleyse bizim de kendimizi en az onun kadar, hatta daha fazla örgütlü kılmamız gerekiyor. Bunun içinse parçalılıkları aşacak, mücadeleleri ortaklaştıracak, kadının kolektif anlam, karar ve eylem gücünü açığa çıkaracak bir sisteme acil ihtiyaç vardır. Bunu belirtirken dünyadaki BÜTÜN kadın örgütlerinin tek çatı altında buluşmasını kastetmiyorum. Bu mümkün de değil. Ancak özellikle ortak paydalar, gündemler, mücadele alanları etrafında çoklu ortak oluşumların varlık ve işlevsellik bulabileceği demokratik bir kadın sistemine ihtiyacımız var.

¹⁷ Abdullah Öcalan, *Demokratik Konfederalizm*, Sosyal Bilimler Akademisi Yayınları, Diyarbakır, 2011, sf. 37.

Form veya sistem olarak konfederalizm, yerel ile uluslarüstü, tikel ile evrensel arasındaki optimal dengeye dayalı olarak bütün birimlerin kendi özerkliğini ve özgünlüğünü koruyarak ortak mücadele zemininde aktif yer almasıdır. Demokratik konfederalizm aynılaştırmaz, yeni hiyerarşiler ve egemenlik ilişkileri ortaya çıkarmaz. Bundan ziyade çoklu, esnek ama örgütlü ortaklıklar oluşturur. Konu odaklı, ortak paydalar etrafında mücadeleler arasında bağlar örür, bir nevi halkaları birleştiren zinciri oluşturur. Bu halkalar aynı renk veya büyüklükte olmaz. Hatta şekilleri de aynı olmaz. Bazı halkaların içinden birden fazla zincir geçer. Bazı zincirler kısa, bazıları uzun olur. Demokratik Konfederalizmin biçim olarak görünümü bir bakıma böyle olur.

Bununla birlikte Dünya Demokratik Kadın Konfederalizmi demek dünya kadınlarının öncelikle temel sorunlarını birlikte tartışıp, bu sorunların çözümü için ortak kararlar alması ve kararlarını birlikte hayata geçirmesi demektir. Yani ortak mücadelenin temelinde kadınların kolektif çözüm gücünü açığa çıkarıp uygulamak vardır.

Demokratik Kadın İttifakları

Dünya Demokratik Kadın Konfederalizmi, demokratik kadın ittifaklarına dayanır. İttifaklar, karşılıklı dayanışma, destek ve ortaklaşma amacıyla iki güç veya hareket arasında da kurulabilir. Ancak Demokratik Kadın Konfederalizmi bağlamında ittifaklaşma, geniş mücadele birliklerinin inşası amaçlıdır. Taktik değil stratejik anlam taşıyan, yani çıkar değil amaç eksensli geliştirilen bu mücadele birlikleri kendi içlerinde konfederal oldukları gibi aralarındaki ilişki de demokratik konfederal karakterde olabilir, olmalı. Yani Demokratik Konfederalizm doğrultusunda ortaya çıkan ve aralarında çoklu bağlar oluşturan demokratik kadın ittifaklarından söz ediyoruz. Mesele birkaç kadın örgüt ve hareketinin bir araya gelip ittifak ilan etmesi değil. Bunu yapmak zor değil. Mühim olan işlevselliği güvence altına alabilmektir. Bunun için amaçta netleşmek, doğru formu bulmak, işlevli mekanizmalar geliştirmek, demokratik yol, yöntem ve işleyişler geliştirmek gereklidir. Bu ise ortak yoğunlaşma ve tartışma istiyor. Kadın örgüt ve hareketleri olarak eksikliklerimizi iyi tespit edip hedeflerimizi somutlaştırmalı, bu hedeflere götürecek adımları iyi hesaplamalı, ortak mücadele stratejileri geliştirmeliyiz. Hepimiz farklıyız. Farklı mücadele yollarına, yöntem ve deneyimlerine sahibiz. İdeolojik-politik yönden ortaklaştığımız kadar ayrıştığımız hususlar var. Bunları birlikte mücadele etmemiz önünde birer engel haline getirmeden hangi ortak paydalar etrafında ortaklaşabiliriz? Farklılıklarımızı nasıl ele almalıyız? Hangi ilkeler doğrultusunda nasıl sözleşmeliyiz? Kırmızı çizgilerimiz nelerdir veya olmalı mı? Nasıl bir müzakere ve ittifak kültürüne ihtiyacımız var?

Demokrasi, özgürlük, adalet ve eşitlikten ne anlıyoruz? İttifak anlayışımızı kendi içimizde nasıl gerçekleştireceğiz? Mücadelemizin biçimi nasıl olmalı? Ortak bir program, stratejik bir yol haritası olmalı mı? Olmalıysa dili ve içeriği nasıl olmalı? Eylem çizgimiz peki? Örgütlenme modelimiz?

Bu sorular daha da çoğaltılabilir. Önemli olan, bütün bu soruları, hatta daha fazlasını birlikte tartışacak, irdeleyecek, yanıtlayacak zeminler yaratıp kadının hem yerel hem küresel çaptaki örgütlülüğünü büyütebilmektir. Kadınlar olarak yüz yılı aşkın bir zamandır ortak mücadele yürütmenin, birlik geliştirmenin ihtiyacını dile getirdik, artık bu ihtiyacı karşılayacak örgütlenme form, model ve zihniyetini ciddi ve köklü bir şekilde masaya yatırmamız gerekiyor. Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi bu konudaki önermesini Dünya Demokratik Kadın Konfederalizmi olarak isimlendirirken, hazır bir reçete sunmuyor. Zira Demokratik Konfederalizm, öncelikle bir sistemdir. Ancak sistemin işleyişi, sözleşmesi, ittifak anlayışı, örgütlenme modeli vs. kolektif bir tartışma ve karar süreci içinde şekillenmeye muhtaçtır.

Demokratik Konfederalizm doğrultusunda örgütlenen ve sistemini inşa etmeyi esas alan Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi'nin bu konuda dünya kadın örgüt ve hareketleriyle paylaşmak istediği önemli bir teorik ve pratik deneyim düzeyi var. Özellikle de özgün-özerk örgütlenme, öz savunma, kadın kurtuluş ideolojisi alanlarındaki somut deneyimlerini ortaklaştırma çabasıdır. Yine Kürdistan'ın dört ulus-devlet arasında parçalanmış olması ve diaspora gerçeği konfederal sistemi zorunlu kıldığından, merkezîyetçi olmayan bir ortaklaşmanın nasıl örülebileceği konusunda da paylaşacağı tecrübeleri var. Tecrübe derken kastedilen sadece pozitif anlamdaki deneyimler değil. Karşılaşılan zorluklar, bunları aşmak için kullanılan yöntemler, alınan sonuçlar ve kendini tekrar eden sorunları paylaşmak da bir o kadar önemlidir. Bu açıdan bakıldığında her hareket önemli tecrübelerle sahip olduğu gibi her kadın ittifakı, platform, ağ, birlik vb. de bu konuda deneyim zenginliği oluşturuyor. Yine ulus-devletin henüz bütün hücrelerine nüfuz edemediği toplumsal sistemler, özellikle komünal demokrasi, siyasi kültür ve ahlak konularında muazzam deneyimlere sahip. Bütün bu teorik ve pratik deneyimleri ortak bir süzgeçten geçirip dünya kadınlarının demokratik konfederal sistemini geliştirmemiz pekâlâ mümkün olduğu kadar gereklidir de. Bunu başardığımız oranda yüzyılımızı kazanabilir, çağımızı kadın özgürlük zamanına dönüştürebiliriz.

Özgürlük Nedir?

Yvonne Heine

Çeviri: Meral Çiçek

“Özgürlük nedir? Özgürlük, sevmek demektir. Sadece insanları değil, aynı zamanda beni çevreleyen ve parçası olduğum sonsuzluğu. Herkes sevebilsin ve sevebilsin diye kalbinin son atışına kadar mücadele etmek, her şeyi vermeye hazır olmak demektir. Kadın, arkadaş, yoldaş; ışığını söndürmeyi istemek yerine senin ışıldadığını görmek ve yolumu aydınlattığını ve zincirimi kırdığını hissetmek demektir.” (Rojava’daki bir enternasyonalist)

Hak eşitliği, eşitlik, özgürlük, özgürleşme, kendini güçlendirme, bağımsızlık, özerklik... Bu kadar çok kavram ve konsept, direnişçi kadınlar tarafından düşünüldü, oluşturuldu, yaşandı ve bunların mücadelesi verildi. Feminizmin ortaya çıkışı ile birlikte kadınların patriarkaya karşı verdiği binlerce yıllık direniş yeni form ve dinamikler kazanıp adım adım patriarkaya karşı tehdit halini aldı. O nedenle feminizmin gelişim göstermesiyle birlikte direngen, yeni yollar açan, egemenliğin puslu alanından sıyrılan bu hareketi tekrar kontrol edilebilir bir çerçeveye sokmak ve yeniden egemenlik sistemine dahil etmek amacıyla patriarkanın denenmiş metodu olan “böl ve yönet”i de devreye koyduğunu görebiliyoruz.

21. yüzyılı kadın ve toplum özgürlüğünün yüzyılı haline getirmek istiyorsak kendimize mücadelemizi nasıl başarıyla yürütebileceğimizi sormalıyız. Bunun için tarihin kıvrımları, kapitalist modernitenin sallantılı hali ve direniş savaşçılarının sabırsızlığından kaynağını alan istikrarsızlığı da sorgulamak durumundayız. Bağlantıları doğru anladığımızda ve kendimizle bağ kurduğumuzda başarılı olabiliriz. Hangi mekanizmaların bizi bütün insanlığın kurtuluşu hedefinden uzaklaştırdığını ve bunun nasıl gerçekleştiğini kendimize sormalıyız. Özellikle de hangi özgürlük tasavvurlarının mücadelemizi yönettiğini sorgulamalıyız.

Liberalizmin bireysel özgürlük tasavvuru sonucu, mücadeleler daha az kolektif güç ve çok yönlülük temelinde yürütülürken, dışlanma ve sınırlanış, bencillik ve rekabete dayalı sömürgeci sistem içerisindeki yerlerini mücadeleyle elde eden oldukça dar özgürlüklerle sınırlı kaldığını görüyoruz.

O nedenle feminist hareketlerin başlangıcından itibaren ve genel olarak kadın direnişinde hep şu soru sorulmuştur: Mesele kadınların “sadece” erkekle eşitlenmesi mi –ki bu, ataerkil sistem içinde yerlerini almaları ve farklı toplumsal gruplara yönelik baskıya katkı sağlamaları anlamına da gelir– yoksa sistemin tümüyle aşılması mı? Yetersiz bir bilinç ve yanlış bir pratiğin nasıl reel sosyalizmi başarısızlığına götürdüğü ve kapitalist modernite sistemine kendini yenileme ve küreselleşme fırsatını sunduğu gerçeğinden de hareketle bu soruları derinliğine ele almalıyız. Bu makalede feminist mücadelelerin liberalleştirilmesi ve mevcut düzene entegrasyonu bakımından üç örneği işlemek istiyorum.

Neoliberal Özgürlük Konseptleri

1. Liberal Feminizm: Tekleşme ve Çifte Sömürü

Kendimin de yetiştiği ve neoliberal özgürlük anlayışının en derin şekilde oturduğu küresel kuzeyden bir örnekle başlamak istiyorum. Kadının özgürlüğü, burada, iş piyasasına katılım olanağı, ekonomik bağımsızlık, eşit haklar, beden ve cinsellik hakkında karar sahibi olma ve şiddetsiz bir yaşam üzerinden tanımlanıyor. Bugünkü mücadeleler çoğunlukla kadının erkekten, yani tekil, şiddetli, baskıcı ilişki veyahahut ilişki örgülerinden (örneğin şirketlerde) özgürleşmesi ile ilintilidir. Çok nadiren, örneğin şu andaki Corona Pandemi gibi durumlarda, küresel kuzeydeki kadınların da son derece ataerkil bir toplumda yaşadığı ve bireysel olarak yaşadıkları şiddet, eşitsizlik veya baskının sistematik olduğu görünürlük kazanır. Görünüşe göre kadınlar özellikle de geleneksel aile ilişkileri veya şiddet içeren, kısıtlayıcı hayat arkadaşlıkları gibi bağımlılıklardan çıkabildiler. Ancak yeni, dayanışmacı, kolektif ilişkiler inşa edilmediğinden dolayı bugün mücadelelerimiz ve günlük yaşamın üstesinden gelinmesinde oldukça yalnızız. Bu bizi devlete ve piyasaya daha bağımlı kıldı. Ancak devlet ve piyasanın ne denli hayatlarımıza müdahale ettiğinin, yaşam olanaklarımızı, sağlığımızı (olmayan talepten ötürü erkekler için üretilmeyip sadece kadınları alakadar eden doğum kontrol araçlarının yan etkileri gibi), dilek ve hayallerimizi (ki çoğu kadın çalışmanın dışında oldukça eşitsiz bir şekilde dağıtılan yeniden üretim işleri ile meşgul olduğundan hayal kurmaya artık zaman bulamıyor) ne denli sınırladığının bilincinde değiliz. Ve böylece bireysel mücadelelerimizde takılı kalıp birlikte başka bir sistemi inşa etmek yerine, daha çok birbirimize karşı mücadele ediyoruz.

Birinin “kurtuluşunun” ötekinin acısı olduğu gerçeği, özellikle bakıcılık sektöründe iyi görülebilir. Kendini kurtaran kadınların iş piyasasına entegre edilebilmesi için özellikle az veya hiç ücretlendirilmeyen bakıcılığın başka omuzlara yüklenmesi gerekiyordu. Yükün hiyerarşide daha altta bulunan bir toplum grubuna aktarılması ile sömürü sistemi çok da köklü bir değişime uğratılmadı. Böylece günümüzde kariyer yapma olanağı, toplumu hayatta tutan yeniden üretim emeğinin öncelikle küresel güneyden kadınlar (7/24’lük bakıcılar, temizlikçiler, taşıyıcı anneler) tarafından yerine getirilmesine dayanmaktadır.

Kadınlarda (ve “iyi entegre olmuş” göçmenlerde) görülen özel, sistem yenileyici potansiyel, başkalık (diversity) konseptleri çerçevesinde “farklılıkları” nedeniyle yeni fikirler geliştirmelerinde görülebilir. Kendilerinden beklenen budur. Ancak şirket mantığının kendisini sorgulayıp değiştirmeyi isteyecek kadar farklı olmamalıdır. Entegrasyonları tamamlandığında ve sistemin bir parçası olduklarında “farklılıkları” kabul edilip kullanılabilir hale getirilir. Mesela günümüzde kadınların, eleştirel bakılan değişimleri ilerletmek için kullanıldığını görebiliyoruz. Almanya’da savunma bakanlığı iki dönemdir kadınların yönetimi altındadır. Bu süreçte oldukça kapsamlı değişikliklere gidildi. Almanya kendini yeniden bir dünya gücü olmaya hazırlıyor ve bunu “örnek kadınlar” Ursula von der Leyen, Annegret Kramp-Karrenbauer ve Angela Merkel¹ ile hayata geçiriyor. Onlar bir nevi, Nazi geçmişinden ötürü hassasiyetle yaklaşılan ve şimdiye kadar topluma kabul ettirilemeyen bir konuda toplumsal kabulü sağlamakta kapı açıcı olarak rol oynuyorlar. Emansipasyon ve kadına destek adı altında Almanya eski savunma bakanı ve şimdiki Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen tarafından savunma ve dış politika-sında geniş kapsamlı bir reforma gidilmesi maalesef beklenebilir. Bu reform, parlamentonun denetiminde olmayan bir güvenlik konseyinin oluşturulmasını öngörüyor. Küresel güneydeki kadınlar için bu, ülkelerinin -kadınlar liderliğinde- yeni sömürgeci savaşlara çekileceği anlamına gelecektir. Aslına bakılırsa bu patriarkanın ve kadınların birbirini yok etmesi şeklindeki içkin yöntemin en korkunç ifadesidir.

2. Afganistan ve Savaş Sonrası Ülkelerde STK’laştırma

ABD ve müttefiklerinin 2001 itibariyle Afganistan’daki varlığıyla birlikte çok sayıda STK da ülkeye geldi. Onların rolü, vaat edilen demokrasi ve kadın özgürlüğünü -savaş böyle meşrulaştırılmıştı-Afganistan’a getirmektir. Milyarlarca doların aktığı bu STK’ların yararı oldukça eleştirel ele alınıyor. Afganistan Dayanışma Partisi Hezbe Hambastagi’dan Hafız Rasikh şu tespitte bulundu:

¹ Ç.N. Ursula von der Leyen eski Savunma Bakanı, şimdilerde AB Komisyonu Başkanı. Annegret Kramp-Karrenbauer Almanya Savunma Bakanı ve CDU Genel Başkanı. Angela Merkel Almanya Başbakanı.

“Yardım paraları halka ulaşmıyor çünkü uluslararası para vericilerden doğrudan köktendinciler ve STK mafyalarının ceplerine akıyor. STK çalışanlarının paraların kullanımını denetlemek için güvenli alanlarının dışına çıkamayacağı herkesçe bilindiği için parası ödenmiş sayısız okul ve yardım kuruluşu hiç inşa edilmedi bile. STK’ların binaları genelde yüksek güvenli, etrafı duvarlı ve gözetilen alanlarda bulunuyor; çoğunlukla da başkent Kabil’de ve dolayısıyla Afganistan’ın kırsal bölgelerinden uzakta.”

Rasihk’in sözünü ettiği diğer bir örnek de ekolojik bir yeniden inşa için verilen paraların bir bakanlığın çimlerinin gübrelenmesi için kullanılmış olması. Ona göre NATO devletleri yardım paralarının nasıl kullanıldığının gayet farkında olup sözde güvenilir ortaklar geliştirmek ve kendi etki alanlarını genişletmek için bu kötüye kullanıma göz yumuyorlar.

Afganistan Devrimci Kadınlar Derneği’nden (RAWA) Meryem Ravi, özellikle de kadın ve kız çocukları için geliştirilen projeleri başarısız olarak değerlendiriyor. Zira 2009’da yürürlüğe konulan “Kadına Yönelik Şiddeti Ortadan Kaldırma Yasası” gibi çok sayıda yasa değişikliğinin pratikte karşılığı olmamış. Yapısal bir kadın kırımını ile karşı karşıya olan kadınların durumunda değişen pek bir şey yokmuş. Nüfusun çoğunluğunun yaşadığı kırsal alanlarda savaş ağaları ve Taliban hâkim olup kâğıda yazılı kanunları pek umursamıyor. Meryem Ravi’ye göre: “Açık okullar bulunsa da çocukların okula gitmesi çok tehlikeli bulunuyor. Çünkü Taliban, kontrol ettiği bölgelerde giderek daha çok okulu tehdit edip yakıyor.” STK’lar, ulusal yasalar ve merkezi hükümetin oralarda herhangi bir etkisi yok. Meryem, uluslararası yardım kuruluşlarının Afganistan’daki pratiğini şu şekilde değerlendiriyor:

“Uluslararası yardım düzeneği her zaman temel verici devletlerin dış siyasetindeki önceliklerini de esas alır. Afgan toplumunda on yıllardır çok büyük acılar yaşanıyor, hiçbir yardım almayan sayısız dul kadın ve yetim çocuk var. 11 Eylül 2001’den önce hemen hemen hiçbir uluslararası STK bu durumu umursamadı. Ancak ondan sonra uluslararası STK’lar sürüler halinde geldiler ve onlarla birlikte, Afganistan, yardım paraları ile dünyada yolsuzluğun fazla olduğu ülkelerinden biri haline getirildi.”

Hindistanlı yazar ve çevre ile insan hakları aktivisti Arundhati Roy, hemen hemen bütün savaş sonrası bölgelerde görülebilen STK'lar ve neoliberal savaş politikası etkileşimini oldukça çarpıcı özetliyor:

“Öyle görülüyor ki bir yerde ne kadar çok STK varsa neoliberalizm o kadar çok yıkım yaratıyor. Bunu en net gösteren fenomen, ABD'nin bir ülkenin işgalini hazırlarken aynı zamanda STK'ların bu ülkeyi istila edip tahribatları ortadan kaldırma iddiasında bulunmasıdır. Bu, karşı karşıya kalmayı müzakereye dönüştüren bir durumdur. Direnişi depolitize ediyor. Geleneksel olarak kendi ayakları üzerinde duran yerli halkın hareket alanına müdahale ediyor. STK'lar yereldeki insanlara maaşlı iş sunacak maddi imkanlara sahip. Normalde belki direniş hareketinde yerini alacak bu insanlar, bu kez doğrudan ve yaratıcı, iyi bir iş yaptığını (ve bunu yaparken geçimini de sağladığını) düşünüyor.”

Meryem de yardım kuruluşları yoluyla yeni, dışarıdan yaratılan ve ayakta tutulan bir toplum tabakasının ortaya çıktığını ve bu tabakanın kendini Afganistan'daki sivil toplumdan ayırttığını ancak “demokratikleşmede” sağlanan gelişmelerin ispatı diye gösterildiğini ifade ediyor. STK'ların çalışanlarına ödediği yüksek maaşlar, Afgan toplumu arasında çok büyük gelir farkları yaratıyor ve böylece çekememezlik ve rekabet ortaya çıkıyor. STK çalışanlarının büyük bir kısmı yıllarca ABD veya Batı'da yaşayıp eğitim gördü ve ABD'nin müdahalesinden sonra ülkeye döndü. Çoğunlukla Afgan toplumuyla bağlantılarını ve anlayışlarını yitirip bunun yerine oryantalist, sömürgeci bir bakış kazandılar. Meryem Ravi bu nedenle STK'laştırmada büyük bir tehlike gördüğünü şöyle aktarıyor:

“Bunlar, Afganistan'da bir insanın gerçekleştiği, insanların hak ve özgürlük sahibi olduğu, kadın haklarının güvence altına alındığı, para ve işin olduğu yönde bir algı yaratıyor. Söz konusu STK'lar uluslararası bağlamda Afgan sivil toplumu temsil ediyorlar. O nedenle Afgan sivil toplumu uluslararası devletlerin siyasetini onaylayan aktörler tarafından temsil ediliyor.”

2015 yılına kadar 100 milyar Amerikan doları oranındaki yardım paraları yeniden inşa için Afganistan'a gönderildiği halde yanlış kullanımdan ötürü halkın ekonomik, insani ve demokratik durumunda pek bir şey değişmedi. Hatta durum daha da kötüleşti, zira toplumun öz örgütlenme güçleri saldırı altına girdi. Oysa uluslararası ilginin odağı kaydıığında ortaya çıkacak kriz dönemlerinde bu güçlere çok ihtiyaç olacaktır. Bu yönlü pratiklerle sivil toplumun bu tarz “insani” projelerin başarısına güveni azalırken sözde temsil edilen değerlere güven de azalıyor. Kadınlar, cinsler arası eşitlik ve kadın özgürlüğü hedefi ve değeri altında yürütülen çalışmalar sonucunda ortaya çıkan durumları -az sayıda kadının Afgan kadınlarının büyük çoğunlu-

ğundan üstün bir yerde konumlandırılması- gördüğünde, bu hedef ve değerler için çalışma ilgilerini yitireceklerdir. Yanlış yaklaşımı eleştirmek yerine bu değerleri reddedeceklerdir. Bu inandırıcılık yitimi hiç de basite alınmamalı ve bu nedenle paylaşılan değerlerin hayata geçirilmesine yanlış, sömürgeci, liberal yaklaşımlar çok sert eleştirilmeli ve başarılı bir öz örgütlenme ile önlenmelidir. Şunun vurgulanması gerekiyor: Afganistan'daki kadın hakları ve kadın kurtuluş mücadelesi -her yerde olduğu gibi- Sovyetler Birliği ve ABD'nin işgalleri ile başlamayıp çok daha eskiye dayanmaktadır. Afganistan'da da kazanımları günümüze kadar süren ve toplumda kök sallamış olan anaerkil topluluklar vardı. Zorla islamlaştırma ve sömürgecilik nedeniyle günümüzde bilinçli bir şekilde açıktan yaşanmıyorlar artık, zira ataerkilleştirildiler. Ancak hala Afganistan kadınlarının kapsamlı ve kolektif öz örgütlenmesini inşa etmenin zeminini oluşturuyorlar. RAWA örneğin bunu 1977'den beri yapıyor. Bu şekil bir örgütlenme dışarıdan dayatılmayıp Afgan toplumu içindeki dinamikler doğrultusunda ortaya çıkıyor.

3. Kalkınma Yardımı, Kalkınma İş Birliği ve Dekolonizasyon

Kadın özgürlüğü ve liberalleşmeden söz ettiğimizde mutlaka ele almamız gereken bir diğer örnek de Afrika ülkelerine dayatılan kalkınma politikasıdır. Afganistan'dan farklı olarak Afrika ülkelerindeki sözde kalkınma yardımı ve dolayısıyla STK'lar dalgası, sömürgeci devletlerden bağımsızlık arayışı ile birlikte başladı. Kolonyal sömürünün sürdürülebilmesi için yeni, sömürgecilik olarak tanınmayacak yöntemler gerekiyordu. Dolayısıyla sömürgeci devletlerden kopuş süreci Afrikalı ülkelerin az gelişmişliği hikayelemesiyle birleştirildi: Teknoloji, bilim, irade, demokrasi, çocuk ve kadın hakları onlarda eksik, o yüzden bundan sonra da küresel kuzeyin yardımına ihtiyaçları var. Bu yardım ise onlara kalkınma yardımı şeklinde sunuldu. Büyük tamtamlar ile çeşitli uygulamaların ve STK'ların destekleneceği milyonlarca dolar yüksekliğinde fonlar oluşturuldu. Ancak paraların doğrudan halka verilip bir bakıma sömürgecilik sonucu ortaya çıkan zararın, milyonlarca insanın kaçırılıp katledilmesinin, toprakların ve ham maddelerin çalınmasının ve bu ham maddeleri işleyecek bir altyapı oluşumunun engellenmesinin telafi edilmesi

Kolonyal sömürünün sürdürülebilmesi için yeni, sömürgecilik olarak tanınmayacak yöntemler gerekiyordu. Dolayısıyla sömürgeci devletlerden kopuş süreci Afrikalı ülkelerin az gelişmişliği hikayelemesiyle birleştirildi: Teknoloji, bilim, irade, demokrasi, çocuk ve kadın hakları onlarda eksik, o yüzden bundan sonra da küresel kuzeyin yardımına ihtiyaçları var.

yerine; toplumun dışarıdan, sömürgeci devletlerin kriterleri doğrultusunda kalkındırılması amaçlanıyordu. IMF ve Dünya Bankası'nın 1970'ler itibariyle öncelikli hedefi, küresel güneyin neoliberal ekonomi düzenine dahil edilmesi idi. Yardım kredilerinin (alıcı devletler, kredileri, faizi ve faizin faiziyle geri ödemek zorunda kalıp ciddi düzeyde borçlandı) verilmesini ekonominin liberalleştirilmesi ve özelleştirilmesine bağlayıp devlet sübvansiyonlarının azaltılmasını istiyordu. Böylece yerel pazarları, kendi üretimleri için açıp hükümetleri yükselen borç birikintileri ile yerli, aslında hala ait kaynakların daha fazla sömürülmesi için sözleşmeler imzalamaya zorluyorlardı. 1980'li yıllardaki Yapısal Uyum Programları ise kamu hizmetleri ve halka dönük desteğin neredeyse tümüyle ortadan kaldırılmasına yol açtı. Önce dini ve uluslararası kuruluşların, daha sonra yerel STK'ların doldurmaya çalıştığı bir boşluk ortaya çıktı. Bu kuruluşlar insani acil yardım sunuyordu, halkın günlük ihtiyaçlarını karşılıyordu, eğitim programları geliştiriyordu, bilinçlendirme faaliyetleri yürütüyordu, marjinal grupları destekliyordu. Ve -yanı sıra veyahut çok da açıktan- küresel kuzeyin temsil ettiği değerler için lobi yapıyorlardı. Hükümetlerden farklı olarak STK'lar- bu gelişmeleri tümüyle direnişsiz karşılamayan topluma değil de (küresel kuzeyin) para vericilerine hesap veriyorlardı. Arundhati Roy süreci şöyle değerlendiriyor:

“STK'lar, geri çekilen devletin açmış olduğu boşluğu doldurdukları yönünde bir algı yaratıyorlar. Ve bunu yapıyorlar da; ancak maddi açıdan önemsiz bir şekilde. Gerçek katkıları, siyasal öfkeyi yatıştırmaları veya insanların haktan ötürü sahip olmaları gerekeni yardım veya iyi niyet diye dağıtmaları. Kamusal ruh halini değiştiriyorlar. İnsanları bağımlı mağdurlara dönüştürüp siyasi direnişin uçlarını körleştiriyorlar. STK'lar hükümetle kamu arasına tampon bölge oluşturuyor, imparatorluk ile kulları arasına. Onlar hakem, tercüman ve arabulucu olmuşlar.”

Deneyimli Afrikalı feminist ve siyasi analist Hâkime Abbas, dönüşümün toplumsal hareketler öncülüğünde sağlanması gerektiğini savunuyor. Ona göre “Kalkınma yardımı, devletler arasındaki eşit olmayan iktidar, ilişkileri derinleştirip tek başına kazanç sağlayan küresel kuzey eliyle küresel güneyin ham maddelerinin sömürülmesini sürdürüyor.” Bu siyaset sonucu küresel kuzey 130 milyar dolar kalkınma yardımı sunarken aynı zamanda 2 milyar dolar da küresel güneyden küresel kuzeye aktı.

Çok zaman geçmeden kadınlar kalkınma yardımının odağına girmeye başladı. 1970'li yıllarda Kadın Kalkınma Programları ortaya çıkmaya başladı. Bu dönemde kalkınma yardımı sonucu gelişen “modernleşme”nin Afrika toplumundaki kadının durumunu olumsuz etkilediği görülmüştü. Danimarkalı bir tarım ekonomisti olan Ester Boserup'un araştırmaları bu konuda etkili olmuştu. Boserup, Afrikalı kadın-

ların hem tarihsel hem de güncel olarak küresel kuzeydeki refah toplumundaki burjuva kadınından farklı olarak gıda üretiminde temel bir role ve dolayısıyla toplumda yüksek itibara sahip olduğuna dikkat çekiyordu. IMF ve Dünya Bankası tarafından tek türlü tarım ve yeni teknolojiler yoluyla talep edilen verim artışı, kadınların öncülük ettiği geleneksel ekonominin gerici bulunup aşılmasına yol açıyordu. Kadınlar bu siyaset sonucu gelir, statü ve güç kaybına uğrarken, toplum ihtiyaçlarının giderilmesindeki temel katkıları görünmez kılındı. Boserup'un incelemeleri, burjuva ortamdaki sosyalizasyonları nedeniyle kadınların üretkenliğini dikkate almayan küresel kuzeyin ataerkil rol anlayışını ifşa ederken bu anlayışın şimdilerde kalkınma yardımı yoluyla Afrika toplumuna aktarıldığına dikkat çekti. Boserup'un çalışmaları bu yönde oldukça anlamlıydı; ancak kalkınma yardımında kadınlara özgün desteği meşrulaştırmak için kullanıldılar: Afrikalı kadınlar artık üretken rolleriyle sınırlandırıldı. Toplumdaki durumları, sosyal alandaki sorun ve ihtiyaçları, örneğin reproduksiyon, ev içi şiddet vb. noktalar artık tali bir rol oynuyordu, özellikle de yeni ekonomiye dahil edilme önünde engel oluşturduklarında. Artık kadınların desteklenmesinin daha sonuç alıcı olduğu, kalkınmanın motor gücü olarak görülebildikleri ve böylece kalkınma yardımı hedeflerine daha hızlı ve güvenilir ulaşılabilceği yöndeki argüman geliştiriliyordu. Böylece odak, kadınların kalkınma yardımına yönelik ihtiyaç ve taleplerinden kadınların kalkınma yardımı için ne sunabileceği sorusuna döndü. Bu yaklaşım nedeniyle artık kadınlar Afrika'daki bütün sorunların çözümü olarak görülmeye başlandı; kadınlar geçimi sağlayan kişi, öğretmen, doğal tıpcı, çevre koruyucu ve daha çok şeydi. Böylece görünmez ve ücretsiz bir şekilde, hükümetlerin Dünya Bankası'nın verim artış taleplerini karşılamak amacıyla giderek daha fazla çekildiği görevleri üstlenme rolü kadınlara düşüyordu (Bkz. Okech 2009).

Kadınların bu rolü yerine getirmesi ve neoliberal sisteme entegre edilmesinde demografik denetim önemli bir araçtı. Bu süreç de kadın özgürlüğü adına yürütüldü. Afrikalı kadınlara, doğurganlıklarını doğa bilimleri üzerinden kontrol altına almaları durumunda boyunduruktan kurtulabilecekleri fikri aşılandı. Sömürgecilik döneminde kadınlar, toplumdaki konumları ve doğal tıp ve ritüeller yardımıyla doğumları dengeleme yeteneklerinden koparılmıştı. Şimdi ise küresel güneydeki kadınların doğurganlığı "kalkınma" çerçevesinde "sınırsız çoğalma", "nüfus patlaması", "epidemi" diye gündemleştirildi ve bunun sonucu olarak -Maria Mies'in dikkat çektiği gibi- "Daha önce aile planlaması denen nüfus politikası çoğu Üçüncü Dünya Ülkesi'nde devlet meselesi haline getirildi". 1960'lı yıllarda ve 70'lerin başında uluslararası nüfus kontrolü kuruluşları insanların eğitim ve motivasyon ile doğum kontrol araçları kabul edeceğine inanırken, 1975'ten itibaren zoraki yöntemler ve kısırlaştırma gibi "nihai çözüm" eğilimleri giderek daha

fazla dillendirilip uygulanmaya başladı. Maria Mies ayrıca Afrikalı kadınların, henüz küresel kuzeyin pazarları için lisans alamamış yeni hormon ilaçları, daha sonra da yasaklı ve kansere yol açan ilaçlar için kobay olarak kullanıldığını vurguluyor. 2014 yılında birkaç ay Gana’da cinsellik bilgisi projesinde yer aldım. Burada aynı zamanda kadınların öz örgütlenmesini ve doğum kontrolü ile ilgili eski bilginin yeniden keşfini destekleyen projeler arayışına girdim. Ancak burada devlet destekli (örneğin USAID) örgütler düzen bozuculuğu yapıyordu. Genç Ganalıları eğitip kadınları bir danışma görüşmesine ikna edilmeleri için sokaklara gönderiyorlardı. Bu görüşmelerde kadınlar kısırlaştırılmaya teşvik ediliyordu, çünkü kadınların gözü önünde yapılan hesaplamaya göre bu en ucuz ve etkili yöntemdir. Kısırlaştırılmaya ikna olmamaları durumunda onlara ikinci seçenek olarak, yan etkileri henüz yeterince incelenmemiş ve Avrupa pazarına bu şekilde çıkamayacak oldukça yüksek dozajlı bir hormon iğnesi veya hormon implantı sunuluyordu. Doğum kontrol hapı veya kondom gibi bariyer yöntemlerin kullanımı kadınlara “ispatlı” güvenilmezlikleri nedeniyle tavsiye edilmiyordu. Patriarkanın kadınların yaşamı canlandıran ve koruyan gücünün bastırılmasına dayandığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bu yeterince ilgi görmeyen oldukça acı bir durumdur.

Bu tarz pratikler ve kalkınma yardımının neokoloniyal hedef ve etkileri ifşa edildikten, taban ve toplumsal hareketler küreselleşme karşıtı harekette ağılaştıktan ve güç kazandıktan, feminist örgütlenme ve post-kalkınma ve

Dik
yürümeye giden
gelişme ve modern insanın
bunun üstüne eklenen son-
raki bütün yetenek ve becerileri
Afrika’da başlıyor. Bununla birlikte
Afrika’nın statüsü bugün öyle ki gö-
rünürde gelişkin Avrupalılar -özgür
yaşam hakkında o kadar çok şey
öğrenebilecekleri- Afrika’daki
insanlara “uygar” bir yaşam
öğretmeleri gerektiğini
düşünüyor.

dekolonizasyon konulu tartışmalar canlandıktan sonra
kalkınma yardımı da “kalkınma iş birliği” şeklinde
gelişim göstermeye başladı. Bu yeni aşamada
artık en azından retorik olarak “kendi kendine
yardım için yardım” ve “göz hizasında” pro-
jelerden söz ediliyor. Ancak kalkınma iş bir-
liğinin selektif, yüzeysel ve kısa süreli
projelerin desteklenmesi yoluyla toplumun
öz yardımlaşma yapılarını sistematik bir şe-
kilde tahrip ettiği ve bağımlılıklar yarattığı
söz konusu yeni yöntemlerle daha fazla giz-
leniyor. Hala parayı veren donörler hangi
hedef gruplarla çalışılacağını ve hangi he-
deflerin izleneceğini belirliyor. Kriterler artık
sürekli bir şekilde fonları sunan devletlerin çı-
karları doğrultusunda değişiyor ve böylece kon-
septi yerelde oluşturulmuş, uzun vadeli ve kalıcı
etki bırakacak öz örgütlülüğün desteklenmesini en-

gelliyor. Hâkime Abbas’a göre bugüne kadar büyük şehirlerdeki izole sitelerinde yaşayan STK sorumlularının üstenci, çokbilmiş tarz ve yönteminde bir şey değişmedi.

Afrikalı kadınlar, kalkınma iş birliğinde neoliberal yeniden dizayn doğrultusundaki değişim için ideal aktörler olarak görüldü. Mikro kredili bireysel destek üzerinden vitrin, küçük girişimci haline getirilmeleri hedefleniyor. Kadınlar ayrı ayrı küresel kuzeyin idealleri doğrultusunda eğitilip kendi toplumsal köklerinden koparılıyor. “Kalkınmanın” başarısı olarak sunulup yeni Afrika’yı temsil ediyorlar. Bütün kadınların bu kadar başarılı olmamasının sebebi onların “geriliği”. Bu şekilde bireylerin toplumlarından, tarihlerinden, kültürlerinden, değerlerinden, benzersizliğinden ve çeşitliliğinden koparılması ve neoliberal sisteme entegre edilmesi amaçlanıyor. Böylece kıymetli kaynaklara erişim güvence altına alınacak ve Afrika’nın hangi yöne doğru gelişim göstereceği hakkındaki karar verme ayrıcalığı korunmuş olacak. Bugün yaşadığımız trajediyi, dikkatimizi özel bir paradoksa verdiğimizde görebiliriz: Arkeologlar insanlığın ve insan yaşamının ortaya çıkışının incelenmesinde gözlerini, yaklaşık 300 bin yıl önce homo sapiensin hikayesinin başladığı Afrika kıtasına diyor. Yaşamımızın temeli, hayatımızın sırrı burada başlıyor. Dik yürümeye giden gelişme ve modern insanın bunun üstüne eklenen sonraki bütün yetenek ve becerileri Afrika’da başlıyor. Bununla birlikte Afrika’nın statüsü bugün öyle ki görünürde gelişkin Avrupalılar - özgür yaşam hakkında o kadar çok şey öğrenebilecekleri- Afrika’daki insanlara “uygar” bir yaşam öğretmeleri gerektiğini düşünüyor.

Özgürlüğe Hasret Irmak Bizi Birbirimize Bağlıyor

Neoliberal özgürlük konseptlerinin daha fazla özgürlüksüzlüğe götürdüğünü görüyoruz. Peki herkes için geçerli olan özgürlüğe nasıl ulaşabiliriz? Bu konudaki anlayışımız ne olmalı? Ya yöntemlerimiz? Her zamanki gibi ortada başlıyoruz. Her zamanki gibi kendimizde başlıyoruz. Yöntemler hayallerimizi, fikirlerimizi, irademizi hayata geçirme anlayış ve kararlılığımızda açığa çıkar. Yaptığımız her şeyde özgürlüğe olan hasretimiz hissedilir ve görülür olmalı. Birbirimize olan sevgimiz. Dostluğumuza dair derin bilincimiz. Neyin bizleri birbirine bağladığına ve bedenleri, başları ve kalpleri bunca zaman sömürülmüş olan bizlerin nasıl birlikte özgürlük yolunda yürüyebileceğine odaklanmamız bundan ötürü çok önemlidir. Hepimizin gücümüzü; yaratan, inşa eden, coşturan ve büyüleyen gücümüzü yeniden keşfetmesinin gerçekten çok önemli olduğuna inanıyorum. Patriarkanın korktuğu ve bin yıllardır değişken yöntemlerle bastırdığı bu güçtür. Dünyayı değiştirmek

istiyorsak kendimizi iyi tanımalıyız, arkeologların 5 bin yıllık ataerkil tarih yazımının tabakalarını kişiliklerimizden kaldırdığı gibi. Tarihimizi ne kadar biliyoruz? Aile tarihimizi ne kadar biliyoruz? Orta Avrupa’da patriarkanın hâkim kılınmasına karşı verilen direnişleri ne kadar biliyoruz? Peki Hristiyanlaştırma ve kapitalizmin kabul ettirilmesine karşı direnen kadınları? Sömürge tarihimizi ve ona karşı verilen direnişi ne kadar iyi biliyoruz? Nazi rejimindeki direnişçi kadınları ne kadar tanıyoruz? Almanya’nın dünya çapındaki savaşlardaki rolünü? Feminist hareketi ve onun bugüne kadar varlığını sürdüren kazanımlarını ne kadar biliyoruz? Almanya’daki kadınların güncel yaşam koşullarını ne kadar iyi biliyoruz? Kendimizi ve oluşumuzu bildikçe güç kazanıyor, hata ve başarılarından ders çıkarabilir ve kendi gücümüze dayanan, devamlılığa sahip ve esir alma denemeleri karşısında iradeli alternatifler yaratabiliriz. Ve böylesi alternatifler inşa edebildiğimizde her yerde kadınlar ve toplumlarla karşılıklı güçlendirme ve iş birliği temelinde birlikte çalışabiliriz farklılığın gücümüz olduğu bilinci ve her birimizin öz iradesi karşısında saygı ile. O zaman artık ataerkil ulus-devletlerin, gerçekte Truva Atı olduğu görülen sahte yardımlarına bağımlı olmayız. Yerimizde durmazsak ve şimdiden mücadeleyle sağlanmış olan başarıları özgürlüğe giden uzun yolun parçaları olarak anlarsak, ki bu özgürleşme kolektif özgürlüğün önkoşulunu oluşturuyor, o zaman çelişkiler ve ikilemler içinde kaybolmayız, başkaları bizi birbirimize karşı kıskırtamaz. Ancak önemli olan, bütün kız kardeşlerimiz özgürleşmeye kadar durmamaktır. Kendinden ötesini görmeyip düşünmemek liberalizmin başladığı ve radikal, başarılı mücadelenin bittiği yerdir. Teori ve pratiğimizi hep dünyanın diğer bölgelerindeki kadın arkadaşlarımızın ne düşüneceği yönde sürekli sorgularsak, bütün çabalarımızı hepimize adamak istediğimizi ve bu şekilde birbirimize yakınlaştığımızı düşünürsek o zaman aramızdaki fiziki mesafelere rağmen birleşebilir ve birlikte mücadele yürütebiliriz.

Patriarkayı biyolojist bir şekilde değil de temelinde kadınların bastırılmasına dayanan bir egemenlik sisteminin oturtulması ve ayakta tutulması biçiminde anlarsak, kapsamlı bir sistem eleştirisini geliştirip bunun üzerinden bütün baskı ve ezilme ilişkileri, yani sömürgeciliği, ırkçılığı, sınıfçılığı, insan merkezîyetçiliği patriarka ile bağlantı içinde anlayabiliriz. Özgürleşmek için bu egemenlik ilişkisini ortadan kaldırmamız gerekiyor. Gücümüzü tanıdığımızda ve var olan sistemin ayakta tutulmasından kolektif bir şekilde koptuğumuzda kapitalist patriarka kısa süre içinde yıkılır. 8 Mart grev hareketi ve kadın kırımlarına karşı yürütülen mücadelede, ataerkilliği dondurma gücü giderek daha fazla kadının bilincinde canlanıyor. Patriarka aslında sadece şişirilmiş bir balondur. Gücümüzü ve güzelliğimizi özgürlüğümüz için kullanırsak kısa süre içinde söner.

Günümüzde demokratik modernite mirasının dünyanın birçok yerinde bütün güç

Feminist Özgürlük Savaşçıları: 20. Yüzyılın Heybesinden 21. Yüzyıla Taşanlar...

Zilan Narin

“Feminizmin kıymeti ya da marksizmden etkilenen anti ırkçı, anti kapitalist, anti emperyalist feminizmlerin kıymeti, analiz ve örgütlenmemizin çerçevesini aynı anda düşünmemizi sağlamasıdır. Bu çerçeveyi neyi inceliyorsak artık ona dair düşünmek için kullanırız. Bu birçok insanda olmayan bir alışkanlıktır, çünkü bu disiplinel düşünceye aykırıdır. Disiplinel düşüncede her şeyi mümkün kılan çerçevedir, dolayısıyla çerçeveye bir kez meydan okuduğunuzda geri kalan her şey dağılır. Feminizm bize bu çerçeveyi sorun-sallaştırma imkanı verir, birşeyleri dağıtmayı ve sonra bir araya getirmeyi mümkün kılar. Bize tamamen farklı bir şey hayal etme imkanı verir.”

Angela Y. Davis

Bu uzun alıntıyla başladığımız yazımız, aynı uzun alıntıyla başlayan bir kitaba, sistem paradigmasının çerçevesini dağıtıp ve sonra özgürlük hayallerimizle yeniden bir araya getirmeye çalışan bir kitaba dayanıyor: Feminist Özgürlük Savaşçıları.

Son 10 yıldır kadın örgütlülüklerinin küçük büyük her yerde yaygınlaşması ve görünürleşmesi, kadın mücadelesinin sonuç alıcılığı, bu yüzyılın ilk çeyreği geride kalmışken çektiğimiz pozitif resim. Diğer taraftan elde edilen kazanımların bir bir saldırıya uğradığı, kadın kırımının hızla yaygınlaştığı bir resim var. Kadın eylemlerinde buluşan kadınlar daha fazla kadınla buluşmanın ve dünyayı değiştirmenin yollarını arıyorlar. Kadın devriminin enerjisini taşıyoruz, hissediyoruz. Bedene kavuşmaya çalışan bir ruh ya da tersinden bedenine sığmayıp taşan bir ruh gibi. 21. yüzyıla kadınlar damga vuruyor, vuracak...

Feminist Özgürlük Savaşçıları¹ kitabını okuduktan sonra hissettiklerimi somutlaştıran kavram kadın enternasyonalı. Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketinin “Dünya Kadın Konfederalizmi” önermesi bu kavramın politik formu olabilir mi düşüncesini, yazıya başlamadan bir not olarak belirtmek isterim.

Sınırları Aşarak Kadınları Dinlemek

Feminist Özgürlük Savaşçıları Linda E. Carty ve Chandra Talpade Mohanty imzasıyla çıkan çok sesli bir kadın kitabı. Aslında video arşiv projesinin kitaplaştırılmış hali. 2018 yılında Haymarket’ten basılan bu kitabın henüz İngilizce dışında çevirisi yok.² Biraz da bu nedenle kitabın içeriğinde yürütülen tartışmaları paylaşmayı önemli görüyoruz.

Linda, Syracuse Üniversitesinde Afrikan Amerikan Çalışmalar Bölümünde, Chandra ise yine aynı üniversitede Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Bölümünde çalışan feminist akademisyenler. Akademi ve aktivizmi hayatlarında birleştirerek, siyah kadınlardan göçmen kadınlara, sınıf perspektifini bir tarafa bırakmadan, ulus aşırı feminist teori, antikapitalist feminist praksis üzerine araştırmalar yapıp, projeler yürütüyorlar. Günlük yaşamla kolektif eylem, teori ve pedagoji arasındaki bağların peşinden giden Chandra ve Linda “üçüncü dünya” ve enternasyonel feminist teori ve eylem üzerine çalışmalarıyla biliniyor.

Ulus aşırı feminizmin imkânlarını sadece teori değil eylem alanında arayan Chandra, postkolonyal feminist düşüncenin de öncü isimlerinden biri. Chandra T. Mohanty’nin Türkçe’ye çevrilmiş Sınır Tanımayan Feminizm³ kitabına denk gelmiş olmalısınız. Dayanışma ve farklılığın politikası, feminist pratiği demokratikleştirmek ve sömürgeleikten kurtarmak (decolonize), sınırları aşmak, feminist bilgi ve akademinin toplumsal hareketler ve örgütlenmeyle ilişkisi gibi konular üzerinde duruyor bu kitapta. Ulus aşırı feminizmi antikapitalist mücadeleye doğru bükme derdini daha sonraki çalışmalarında da sürdürüyor.

Okuduğumuz kitabı da üreten video arşiv çalışmasına başlamadan önce, 2015 yılında “Ulus aşırı Feminist Bağlantıların Haritalanması: Neoliberalizm ve Dayanışma

¹ Chandra Talpade Mohanty and Dr. Linda Carty (ed.), *Feminist Freedom Warriors, Genealogies, Justice, Politics, and Hope*, Haymarket Books, 2018.

² Bu inceleme yazısında kullanılan bütün alıntıların çevirileri yazara aittir.

³ Chandra Talpade Mohanty, *Sınır Tanımayan Feminizm*, Boğaziçi Üniversitesi Yayın-evi, İstanbul, 2010

Siyaseti” çalışmasını birlikte hazırlamış iki kadın.⁴ Bu çalışmada da tıpkı şimdiki kitapta olduğu gibi doğrudan kadınların seslerine yer vererek Asya’dan Amerikalara uzanan farklı coğrafyalardan kadınların mücadele hikayelerine, feminist bilgi üretim dinamiklerine odaklanıyorlar. Karşılaşmalar, buluşmalar, dayanışmayı örgütleyen, dayanışmaya dayanan bir politikanın temelinde yer alıyor. Kapitalizm, neoliberalizm dizginsizce yaşama saldırırken kadınların mücadelesi neye evriliyor, neyi ne kadar değiştiriyor? Bunu sadece kendimizden değil, başka başka kadınların gözlerinden, durdukları yerden anlamamıza vesile oluyor böylesi çalışmalar. Feminist Özgürlük Savaşçıları (FFW) projesiyle de ekonomi, anti ırkçılık, anti kapitalizm, sosyal adalet konuları, kadınların yaşamları içinde karşılaştıkları zorlanmalar ve yer aldıkları mücadelelerin dinamiklerinden yola çıkıp gelecekte beklentilerine yol alınarak ele alınıyor. Böylece feminist teoriye katkı sunulduğu gibi feminist aktivizmin kuşaklar arası tarihine de bir ayna tutuluyor. Bu aynada “kişisel olanın politik olduğu kadar politik olanın da her zaman kolektif olduğunu göstermek istedik” deniyor.⁵

Kitapta Margo Okazawa-Rey, Angela Y. Davis, Minnie Bruce Pratt, Himani Bannerjee, Amina Mama, Aida Hernandez-Castillo, and Zillah Eisenstein ile yapılan söyleşileri okuyoruz. Ayrıca kitabın sonunda aynı projede çalışan Hindistanlı genç bir feminist araştırmacı Taveeshi Singh’in değerlendirmesi yer alıyor. Kitapta her bölüm, “büyüme” kısmı ile başlıyor ve görüşme yapılan kadınların nasıl bir zeminde politikleştiklerine dair bir fikir edinmemizi sağlıyor. Geçmişimiz bugünümüzden nasıl ayrılabilir ki zaten. Daha sonra feminist aktivizm, etkileri, feminist mücadele yürütürken zorlandıkları noktalar, sınırları aşmak ve dayanışmayı inşa etmek ve gelecek üzerine düşünceleriyle devam ediyor. Her bölümün sonunda ise “devrimci bir feminist politikayı tahayyül edebilmek” kısmı ile feminist mücadelenin içinde olduğumuz zamanda ve gelecekte karşı karşıya olduğu fırsatlar, imkanlar, risk ve tehlikeler üzerine düşünceler paylaşıyor. Kitapta sadece 7 kadınla yapılan söyleşiye yer verilse de dijital video arşiv çalışmasının Küresel Güneyden ve Kuzeyden kadınların sesleriyle genişlemeye devam edeceği belirtiliyor. Bu videoların yer aldığı web sitesi erişime açık.⁶ Halk eğitimlerinden, akademilere kadar kullanılabilecek, pek çok açıdan faydalanılabilecek bir mecra olarak tanımlıyor bu çalışmayı, yazarlar.

⁴ Chandra T. Mohanty, Linda Carty “Mapping Transnational Feminist Engagements: Neoliberalism and the Politics of Solidarity” içinde Daniel Beland, Christopher Howard, Kimberly J. Morgan (ed.), *The Oxford Handbook of Transnational Feminist Movements*, Oxford University Press, 2015.

⁵ <http://feministfreedomwarriors.org/aboutus.php>

⁶ <http://feministfreedomwarriors.org/>

Küresel güneyden her bir kadının hikayesi, kuşaklar arasında ulusal sınırları aşan bir ağ örüyor. Her biri feminist eylemsellik içinde aktifleşmiş, aynı zamanda bir şekilde akademide de yer alan kadınlarla yapılan söyleşiler sadece bilgilendirmiyor, adil bir dünyanın nasıl olabileceği tahayyülünü de canlandırıyor. Görüşme yapılan her bir kadın farklı geçmişlerden farklı coğrafyalardan gelmiş olsalar da benzerlikleri öne çıkıyor anlatılarında. Bir şekilde hepsinin sol dinamikler içinde politikleşmiş olmaları ve feminist mücadele içinde akademi ve aktivizmi birleştirmiş olmaları en belirgin ortak yönleri. LGBTQ, kadın özgürlüğü ve yerli feminist hareketlerinin tarafında, kapitalizm, ırkçılık, emperyalizm karşısında tutum almaları diğer ortak yönleri.

Kitapta keşke daha da derinleştirilseydi duygusu ile okunan söyleşilerin en önemli sorunu genellikle Trump'ın başkan olduğu ABD seçimlerinin öncesinde yapılmış olmaları. Bundan ötürü seçim gündemi, Trump seçilebilme ihtimalinden duyulan kaygı geleceğe dair öngörülerin konuşulduğu bölümlere damgasını vuruyor. Gerçi, Trump'ın dünyayı twitleriyle ve silahlarıyla yönetmeye çalıştığı şu günlerde bu kaygının haklılığını da görüyoruz. Yine de feminist politika bir kişinin seçilip seçilmesinden bağımsız olarak geleceğe dair umutlu stratejiler belirlemek durumunda.

Aktivizm ve Akademi

Söyleşilerine yer verilen kadınların akademi ve aktivizmi hangi ekseninde birleştirdiklerine değindik yukarda. Bu tutum bizlere çok olağan gelse de ana akım akademi dünyasında böylesi net politik tutum sahipleri çok da benimsenmiyor. Oysa üniversitelerin bir zamanlar kişiliklerin politikleştiği, devrimcileştiği alanlar olduğunu hatırlıyoruz. Bu kadın mücadelesi açısından da öyle. Yazarların da dediği gibi akademinin apolitikleşmesi ve entelektüel çalışma ile aktivizmin, teori ve eylemin birbirinden ayrılması çoktandır olağanlaştırılan bir durum.⁷ Belki de bunun ilk adımları akademide sınıf mücadelesi, ideoloji gibi alanların gündemden düşürülmesiyle atıldı. Yeni gözde “kültür çalışmaları” gibi “kadın çalışmaları” da bu apolitikleşmenin mazeret merkezlerine dönüştürülmeye çalışılıyor. Sonuçta neoliberal sisteme göbekten bağlı olduğu için “farklılıkları kapsamak, çoğulculuk söylemi artarken, ırkçılık, ayrımcılık tüm şiddetiyle devam ediyor.”⁸ Himani Bannerji, “Sovyetlerin düşüşünün de etkisiyle, artık sınıf ya da ataerki gibi büyük anlatılardan konuşmak, sosyalist ütopyalar peşinde koşmak moda dışıdır. Yeni moda, ultra liberalizmin “kim olmak istiyorsan o olabilirsin” mottosudur.”⁹ derken akademik alandaki

⁷ Chandra Talpade Mohanty and Dr. Linda Carty (ed.), *Feminist Freedom Warriors, Genealogies, Justice, Politics, and Hope*, Haymarket Books, 2018, sf. 4.

⁸ A.g.e., sf. 93.

⁹ A.g.e., sf. 63.

bu dönüşümün yansımalarına değiniyor. Bu süreç hala devam ediyor Post-lar çağında ortak yapısal analizler geliştirmek, ortak çözümler etrafında örgütlenmek ve yaşamımızın neoliberal dönüşümler altında felakete sürüklenmesine seyirci kalmamak, kaybedeceğini bile bile bir savaşa girmek gibi gösterilir. Subliminal kalmasına bile gerek duyulmayan mesaj “kapitalizm ve patriarka hep kazanır” mesajıdır. Öyle mi? Bu yorumları pek çok yerde duymuşuzdur ama benzer süreçleri farklı coğrafyalarda yaşayan kadınların, nedenler ve çözümler üzerine konuşacakları daha fazla olmalı.

Kadın çalışmaları ve genelde de akademinin adım adım sistem içine çekilmesi büyük bir şanssızlık ve kayıp olsa da geri dönülmez bir noktada değiliz. Şimdi eyleme geçmedikçe her şeyi konuşmanın meşru olduğu liberal akademi ortamlarına yeniden itiraz etmenin zamanındayız. Angela Davis’in dediği gibi “Değişim asla kendiliğinden olmaz. Dünyada etkisi olan topluluklarla bağ kurdukça akademinin bir etki alanı oluşabilir.”¹⁰ Mesele sadece akademiye dönüştürmek mi? Bir tek akademinin değil sosyal hareketlerin de benzer bir kriz içinde olduğunu hatırlatıyor Minnie Bruce. Zira akademinin derdine deva olacak topluluklar arasında da aşılması gereken mesafeler, kurulması gereken köprüler var. Ama nasıl? “Bu sorunun cevabını masa başında veremeyiz, burda oturup şöyle olmalı, böyle yapılmalı diyerek halledebileceğimiz bir mesele değil bu. Daha örgütlü hareket etmeliyiz. Köprüler ancak yerelde geliştirilecek ilişkilerden kurulabilir.”¹¹ diyor Minnie. Masa başında, teorik çıkarımlara dayanarak değişimin sağlanmayacağını kitaptaki diğer kadınlardan da duyuyoruz. Hem entelektüel öznenin hem devrimci/aktivist/feminist öznenin kendini özeleştirel bir yerden nasıl yeniden konumlandıracağı tartışmaya değer. Amina Mama “Gerçek değişimi sağlayacak olan tek şey kolektif eylemdir”¹² diyor bir yerde. 11. tez yankılanıyor kulaklarımızda, okurken... Dünyayı değiştirmek için eyleme geçmek gerekiyor. Ve bu eylem kolektif olmak durumunda. Chandra ve Linda da tarihsel bilgiden yola çıkarak şöyle diyorlar;

“Akademide sınıf mücadelesi dili artık popüler değil. Söylemsel değişim toplumsal değişim için gerekli düşünceleri yeniden formüle edebilir, ama söylemin kendisi toplumsal değişime yol açmaz. Böylesi bir değişimi zorlayacak olan bu düşüncelerin eşlik edeceği eylemselliktir ancak. Kapitalizmin bunca mutasyonuna rağmen, sosyal adaletin parametreleri değişmemiştir, öyleyse sınıf mücadelesini sürdürme sözümüz de değişmez.”¹³

¹⁰ A.g.e., sf. 40.

¹¹ A.g.e., sf. 79.

¹² A.g.e., sf. 90.

¹³ A.g.e., sf. 8.

Bu video projeyi ve kitabı, bu eylemin yol ve yöntemlerine dair arayışları olan kadınların seslerini buluşturmanın, mücadeleler arasında dayanışma ve koalisyonlar kurulmasının ve yeni kuşaklara aktarılmasının bir aracı olarak kurguladıklarını belirtiyorlar.

Farklı mücadeleler arasında koalisyon ve dayanışma stratejilerini geliştirmek 21. yy.'da kadın mücadelesinin geleceği için vazgeçilmez gibi görünüyor. Chandra ve Linda'nın da belirttiği gibi, yoğunlaşan neoliberalizm ve hızla militerleşen devlet rejimleri karşısında koalisyon/ittifak politikaları bugün eskisinden daha da elzem. Ancak bu politikalar, eylemsellikler güçlü teorilerle beslenmek durumunda. Teori ve eylemin birbirini beslemesinden doğacak yeni analizler, ortaklaşmaları güçlendireceği gibi sistemin ideolojik-teorik dayanaklarını da boşa çıkartabilir. Margo'nun dediği gibi; "Günümüzde dünyanın her yerinden yükselen adalet, sürdürülebilir bir yaşam ve gerçek bir güvenlik talepleri potansiyel olarak radikal ve dönüştürücü eylemlerdir ve ortak yapısal analizler, yaşamsal teorilerle beslenmek durumundadır."¹⁴

Feminizmin Gündemleri

Dayanışma ve bağ kurmanın, koalisyonları geliştirmenin odağında kadın hareketleri yer alıyor tabi ki ama sistem karşıtı hareketlerin hepsi açısından geçerli bu ihtiyaç. Kadın özgürleşirse toplum özgürleşir bilgimizi eyleme çağıran bir gerçeklikle karşı karşıyayız. Kadın özgürlük mücadelelerinin sadece kadınlara özgü diye söylene gelen gündemlerin ötesinde sistemsiz krizin bütün boyutlarıyla ilişkisi her geçen gün barizleşiyor. Buradan yola çıkarak 21. yy.'da kadın mücadelesinin örgütlenme tarzı, ilkeleri daha fazla tartışılmak durumunda. Bu anlamda kadın mücadelesinin 21. yy.'da karakteri nedir, ne olmalı sorusuna verilecek tek bir yanıtın olmadığını da biliyoruz. Feminizmler mi feminizm mi, kadın hareketi mi feminist hareket mi gibi tanımlamalarda ortaya çıkan tartışmalar da cabası. Amina, "Farklı tarihsel koşullar içinde geliştiğimizi

¹⁴ A.g.e., sf. 32.

kabul etmek, farklılıklarımız arasında hiyerarşi kurmadan ve birbirimize gündemlerimizi dayatmadan ortaklaşmanın ön kabulü belki de.”¹⁵ diyor. Sonuçta aynı küresel düzenin bir parçası olsa da farklı tarihsel koşullardan farklı feminizmlerin, kadın örgütlenmelerinin/hareketlerinin çıktığı bilgisine vakıfız. Ama bu ne anlama geliyor çok düşünmüyoruz sanki.

Angela Davis’in şu cümlelerinde farklı bir yaklaşıma davet var:

“Feminizm bir yöntemdir, bir çerçevedir aynı zamanda. Nasıl düşündüğümüzü, nasıl eylediğimizi etkiler feminizm ve bu yöntemle binlerce farklı yol yürünebilir. Mevcut sınırları aşan, hayal gücüne davet eden bir yöntemdir feminizm. Sadece sığınacak bir dam ve karnımızın doyması değil derdimiz. Hayal etmek önemli, ne istiyoruz?”¹⁶ Minnie ise, “Feminizm ancak farklı ezilme biçimleriyle birleştikçe, beyaz imtiyazlardan vazgeçtikçe gerçekten herkes için bir mücadele hattı haline gelebilir.”¹⁷

Margo Okazawa, tanımlama ve inşa birlikte olur diyerek feminizmi kadınların yaşamında bıraktığı etkiyi anlamak ve deneyimlemek üzerinden tarif ediyor.¹⁸ Feminizmi yeniden düşünürken iktidarın kendisine ve kadınlar üzerindeki, toplumsal cinsiyet üzerindeki etkisine karşı mücadelenin bu yüzyılda geçerli olduğunu unutmamak gerekir diyor.¹⁹

Geçtiğimiz yüzyılda iktidara karşı ya da iktidarı ele geçirmek eksenli mücadeleler eksisiyle artısıyla birlikte bir miras bıraktılar. Bu eksende sınıf ve devlet karşıtı mücadeleyi merkezine alan politik hattın, ırk ve toplumsal cinsiyeti içermediğini gördükçe eleştiriler yükseldi, yeni arayışlar gelişti. Batının demokrasi ve özgürlük götüren kurtarıcı kadın kimliği de çokça eleştirildi. Bu eleştiriler sona ermiş değil. “İrkçilik ve kadın düşmanlığının artık eskisi kadar homojen olmayan yeni yüzlerini yeni anlamlarını içeren bir ırkçılık karşıtı devrimci feminizm”²⁰ umudundan bahsetmezdi yoksa Zillah. Çünkü beyaz feminist gözlerle bakmayı bir tarafa bırakmayı öğrenmek bir mücadele alanıdır.

¹⁵ A.g.e., sf. 95.

¹⁶ A.g.e., sf. 44.

¹⁷ A.g.e., sf. 76.

¹⁸ A.g.e., sf. 24.

¹⁹ A.g.e., sf. 30.

²⁰ A.g.e., sf. 144.

Şimdi de feminist mücadelenin neyi içerip neyi içermediği üzerinden yürütülen tartışmalara şahit oluyoruz. Feminizm neyi dert eder? Neyi dert edinmesi gerektiğini kim nasıl belirler? Aida Hernandez, feminist mücadelede izlenen stratejilerin, kadınların yaşamlarından, ihtiyaçlarına cevap olmaktan uzaklaştığı anda anlamsızlaştığını kendi pratiğinden görüyor ve “İrk, kültür, sınıf, cinsiyet arasında köprüler kurmak ve evrensel formüller değil yerel çözümler geliştirmenin önemine”²¹ bu şekilde varıyor. Aida, yaşadığı ülkenin gerçekliğinden beslenen bir feminist gündem sıralıyor: “Uyuşturucuya karşı savaş, şiddet, kayıplar, devlet şiddeti, cezaevleri, uyuşturu, yerli halkların kolektif haklarının tanınması feminist konular değildir de nedir!”²² Sadece Aida değil, kitap boyunca Angela’dan Zillah’a kadar feminist gündemlerin zenginliğini göz önüne seriyorlar. Yerel olduğu kadar evrensel, kişisel olduğu kadar kolektif, kültürel olduğu kadar yapısal, devrimci olduğu kadar reformist...Böylesi bir feminizmin dar gruplara, belli bir kesime sıkıştırılmayacağı, “kendini herkese ulaşılabilir kılmak zorunda”²³ olduğu açık. Dolayısıyla “%99 için feminizm” diye yola çıkan büyük kadın yürüyüşleri, kadın grevleri, %99’un dertlerini, hayallerini kapsayabilmenin, anlayabilmenin sorumluluğunu taşıyor. Bu sorumlulukla belki de, Chandra ve Linda şu sözlerle feminizmde gördükleri umuda davet ediyorlar okuyucularını;

“Feminizm önemlidir- anti sömürgeci, anti ırkçı, anti kapitalist, ulus ötesi tahahütlere sıkı sıkıya bağlı bir feminizm bizi hayatta tutar ve bize umut verir. Ve bu kitabın gösterdiği; toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf, cinsel ve ulusal farklar arasında ittifak ve dayanışmaların yaratılması geleceğin habercisidir.”²⁴

Örgütlenme Mekanizmalarımız, Stratejilerimiz

Dolayısıyla kadınların yaşamlarının nasıl dönüştürülebileceği, özgürlük alanlarının nasıl çoğaltılabileceği, sistemin saldırılarını durdurup geriletmek kadar, alternatif yaşamın nasıl örgütleneceği gibi sorularımız var. Ve birbirini dışlamayan çoğul deneyimleri buluşturabilecek mekanizmalara ihtiyacımız var.

Margo’nun deyimiyle “depremlere dayanan esnek ve kalıcı kurumlar”²⁵ bu mekanizmanın asli unsurlarından olabilir. Dolayısıyla liberalizmin teşvik ettiği aşırı bireycilik hayatlarımızı alt üst ederken post modernizmin örgütsüzlüğü telkin eden

²¹ A.g.e., sf. 109.

²² A.g.e., sf. 115.

²³ A.g.e., sf. 46.

²⁴ A.g.e., sf. 6.

²⁵ A.g.e., sf. 26.

öngörüsüzlüğüne inat örgütlü mekanizmaları geliştirmeye, kurumsallaşmaya ihtiyacımız var. “Bireyler tek başlarına değişimi sağlayamayacağına göre, örgütlerimizin olmasını ve örgütlenmeyi destekleyecek kaynaklara sahip olmayı önemsememiz gerektiğini”²⁶ söylüyor, Amina Mama. Kadınların oluşturduğu her türden kurumsallaşma bu örgütlülüğün aracı olabilir. Sistem içileştirmenin bir aracı haline geldiği için eleştirdiğimiz STK’lar da dahil. Amina’nın anlatısında dikkat çeken nokta, kadın STK’larıyla ilgili onlarca eleştirimiz olsa da Afrika özelinde STK’lar aracılığıyla kadın hareketlerinin neredeyse 30 yıldır milyonlarca kadına ulaştığı, eğitimden şiddete kadar pek çok konuda kadınların güçlenmesine katkı sunduğunu ve hükümetleri yasal değişimlere zorladığını önemsemek gerektiği.²⁷ Sivil toplum örgütleri denen alanı işlevselleştirmeyi hemen bir kenara atamayacağımız ortada. Ancak Amina’nın hatırlattığı gibi kendi niyetlerimize göre istediğimiz şekilde kurumlar oluşturma her zaman elimizde olmadığını, “iktidar yapılarıyla karşılaştığımız her anda sınırlılıklarımızın açığa çıktığını”²⁸ da unutmamalıyız. Piyasa güdümlü kurumlar içinde radikalliğimizin sınırları vardır ve iktidar yapıları tarafından belirlenir. Bu açıdan kitle hareketleri ve günümüzün “sivil toplumculuğu” arasında varoluşsal bir fark olduğunu ve bu farkın kadın hareketlerinin politikaları üzerinde derin etkileri olduğunu kabul etmemiz gerekir.

Bahsettiğimiz mekanizmaların oluşabileceği bir diğer alan eylemsellik alanı. “Birlikte bir şey üretmek, iş yapmak kadınları yakınlaştıran, kendilerini tanımalarını güçlendiren ve mücadeleye sevkeden bir araç.”²⁹ Son zamanlarda ideolojik politik birlikteliklerden ziyade, kampanyalar etrafında birlikte iş yapan kadınların oluşturdukları ağların oldukça etkin olduğunu görüyoruz. Bu kampanyalar, sokak eylemleri, bölgesel ve küresel ağlar özgürlükçü sistem mekanizmaların oluşumunda nasıl rol oynayabilir? Yükselen kadın mücadelesinin dinamiklerine baktığımızda da en başarılı eylemlerin en güçlü ittifaklar kurabilenler olduğunu da görüyoruz. Blacklives Matters, BDS (Filistin için İsraili Boykot Kampanyası) gibi örnekler kitapta üzerine koşulan örneklerden. Biz Ortadoğu’da kendi deneyimimize baktığımızda da halkların geliştirdikleri stratejik ittifakların sonuç alıcılığını görebiliyoruz.

Son yıllarda yükselen kadın eylemselliklerinde homojen olmayan bir katılım öne çıkıyor. Bir çok farklı kesimden kadının farklı ama kesişen taleplerle birlikte yürüyebilmesi, kadın hareketinin diğer hareketlerle ortak mücadele alanları geliştirmesinin de mümkün olduğunu gösteriyor. İttifak/Koalisyon soğuk bir diplomatik

²⁶ A.g.e., sf. 102.

²⁷ A.g.e., sf. 103.

²⁸ A.g.e., sf. 101.

²⁹ A.g.e., sf. 118.

kelime gibi geliyor ilk başta. Ama bu ittifaka ruhunu veren dayanışma olunca bizden bir kavram oluveriyor birdenbire. Irk, etnisite, sınıf, toplumsal cinsiyet ve farklılıkların sınırlarını aşan, coğrafyalar ve kuşaklar arasında köprüler kuran bir dayanışmanın ve direnişin mümkün olduğunu anlatıyor kitapta konuşan her bir kadın. Sistem dışı ve karşıtı hareketlerin bu sınır takmayan dayanışma ilkesi ile birbirlerine yaklaştıklarını görüyoruz. Çünkü dayanışma bağ kurmayı gerektirir. Bağ kurdukça farklı mücadeleler arasındaki ilişkisellik katı ideolojik dogmatizmleri de aşarak hepimizin geleceğinin birbirine bağlı olduğunu ve hayallerimizin ancak ortak mücadele ile gerçekleştirebileceğini gösteriyor. Kitapta yer alan söyleşiler boyunca dayanışma ve bağ kurma, ilişkisellik sorunları üzerine deneyimler de paylaşıyor.

Burada evrensellik fikrini yeniden ele almamız gerekiyor ve “özgünlükleri dikkate alan, yerelden yola çıkan bir evrenselliği inşa edebilmemiz önemli.”³⁰ Bu evrensellik anlayışıyla yerelden başlayarak ittifak stratejileri geliştirirsek, birbirine benzeyenlerin değil farklılıkların bir araya gelebileceği etkin koalisyonları mümkün kılabiliriz. Zillah, koalisyonların homojen olamayacağını ve “kadın düşmanı sağ hükümetler her yerde güç kazanırken tekil ya da dışlayıcı kimlikleri öne çıkarmak yerine farklılıklarımız içinden ortaklıklar geliştirebilmenin arayışını güçlendirmek durumunda”³¹ olduğumuzu söyleyerek bunun aciliyetine dikkat çekiyor.

Neoliberalizme Karşı Kolektif Tahayyülde Israr

“Neoliberal devletlerin temelleri bireyselleştirme, bölme ve parçalamaya dayanırken her türden dayanışmayı örgütlemek, dayanışmacı topluluklar kurmak oldukça önemli bir meydan okuma.”³² diyor Aida. Neoliberalizm her şeyi parçalarken, kolektif ağlara saldırırken, şimdi örgütlenip ortak bir hedef doğrultusunda birlikte yürümek zorunlu ama o kadar kolay değil. Çünkü postmodernizm ve neoliberalizmin bireyciliği birleşince yaşadıklarımızın sorumlusu kimdir, nedir görünmez oluveriyor. Bir zamanlar herkes için net olan ve herkesin etrafında toplandığı “ortak düşman” artık binlerce parçaya bölünmüş bir Leviathan misali... Her yerde farklı bir yüzle somutlaşıyor. Dolayısıyla Aida’ya göre bir zamanların “doğru mesajı kitlelere aktaran/taşıyan, düşmanın kim olduğunu bilen”³³ entelektüel ya da aktivist tavrı da değişmek zorunda. Hakikati kitlelere veya herhangi bir topluluğa iletmeye giden değil kendi arayışlarını da masaya yatırarak, hakikati birlikte aramaya çalışan

³⁰ A.g.e., sf. 139.

³¹ A.g.e., sf. 148.

³² A.g.e., sf. 119.

³³ A.g.e., sf. 120.

diyaloga açık tutum, Leviathan'ın her bir kolunu etkisizleştirecek politikaları geliştirebilir, kolektif gücü açığa çıkarabilir. Ve Minnie'nin dediği gibi, bu "sözle değil tabanda yaşamımızı, bedenimizi, düşüncemizi, hayallerimizi, günümüzü ve geleceğimizi özgürleştirmek için mücadele ederken gelişecek."³⁴

Tekrar Margo'ya dönecek olursak; "Neoliberalizmle sakatlanmış bu dünyada bir özgürlük, diğer özgürlüklerin garantisi olmuyor. Dolayısıyla topyekün özgürleşmenin mücadelesine tutunmak durumundayız."³⁵ Oysa bildiğimiz ittifak çalışmalarında genellikle, hangi mücadele önceliklidir, esas sorunumuz nedir, hangi söz, kimin sözü daha ön planda olmalıdır gibi sorunlar etrafında harcanan büyük bir enerji var. Adını nasıl tarif ediyorsak artık bu sistemin tarihsel olarak yaşamın tahribi üzerine kurulu olduğunu ve binbir çehresinin olduğunu bu kitap boyunca defalarca görüyoruz. Topyekün özgürleşme hedefi bu binbir çehrenin her birine ve bunları var eden ideolojik zemine yönelmeyi de içeriyor. Bunu kadın mücadelesini odaksızlaştırmak gibi algılayanlarımız olabilir. Ama Angela Davis'in dediği gibi zaten kadın mücadelesi sadece kadınlar için mücadele

olmadı ki hiç bir zaman. Dolayısıyla her bir sorunun coğrafi tarihsel toplumsal özgünlüklerini dikkate alan, buna göre farklı mücadele stratejilerini destekleyen ama sistemsel kaynaklarını unutmadan, neden direndiğimizi unutmadan ortak mücadele imkanlarını zorlamak gerekiyor. Son 20 yıldır ırkçılık ve kapitalizm karşıtı feministlerin bu perspektifte ısrar ettiğini söyleyen Angela, "Bir direniş devam ediyor ve bu direnişin başarıya ulaşması kesinlikle örgütleyenlerin ve katılanların sosyal adalete kesişimsel bakmaya istekli olmalarına bağlı."³⁶ diyor. Örneğin toprak hakkından, ekolojiye, adalete, emeğe kadar bir çok konuda benzer yaklaşım sergilediğimizi düşünelim... Böylece yüzbinlerce ağla birbirine bağlı küresel

Dolayısıyla her bir sorunun coğrafi tarihsel toplumsal özgünlüklerini dikkate alan, buna göre farklı mücadele stratejilerini destekleyen ama sistemsel kaynaklarını unutmadan, neden direndiğimizi unutmadan ortak mücadele imkanlarını zorlamak gerekiyor.

³⁴ A.g.e., sf. 84.

³⁵ A.g.e., sf. 31.

³⁶ A.g.e., sf. 49.

bir toplumsal mekanizma, sosyal hareket ya da dünya kadın konfederalizmi neden oluşmasın ki. Liberalizmin bireysel başarı hikayelerine endekslediği “hayallerinin peşinden koş” sloganını bilmeyen yoktur. Şimdi hep birlikte bu küresel mekanizmayı hayal ettiğimizi ve gerçekleştirmek için peşinden koştuğumuzu düşünelim... Kolektif bir tahayyülün sonucu değil midir bütün devrimler?

Kolektif tahayyül, ve sisteme kolektif müdahalenin önemi ortada. Ama hayal gücümüze, düşüncelerimize sirayet etmiş bir zehirlenme söz konusu. Bu zehirle kirlenmiş duygu ve düşüncelerden sıyrılmanın imkânı var mı? Ancak ırkçılığa ve kapitalizme karşı kolektif tahayyüller geliştirmek ve bu sisteme kolektif bir müdahale geliştirmekle zehri etkisizleştirebileceğimizin bilgisini bir şair, bir yazar olarak deneyimlediklerinden çıkardığını söylüyor Minnie.³⁷ Biz buna patriarkayı da ekleyelim. Bu zehri atmadan dönüştürücü, özgürleştirici bir kadın mücadelesi yürütmek de mümkün değil.

Sonuç Niyetine

Yazıya bir son verirken bu kitabın alanında tek olmadığını belirtelim. Benzer yöntemle, benzer dertlerle yazılmış onlarca kitaptan sadece biri. Ama bu kitabı değersizleştirmiyor. Yazarların da dediği gibi, bu tarihsel anda bu anlatılara ihtiyacımız var:

“Bu tarihçeler önemli ama kapsamlı oldukları için değil, evrensel oldukları için değil, bu kadınlar sıradışı kadınlar oldukları için de değil. Önemli çünkü aktivist akademisyenler olarak belirli jeopolitik alanlarda gelişen belli bir tarihsel bağlamlardan çıktılar ve bu tarihsel manzaralarda somutlanan hareketlere mensuplar, bu hareketleri yansıtıyorlar, teorisini yapıyorlar, analiz ediyorlar. Önemli çünkü bağ kurmanın, sınırları geçmenin ve dayanışmanın mümkün olduğunu gösteriyorlar.”³⁸

Önemli çünkü, neoliberal, ulusaşırı sermaye, ulusal güvenlik odaklı kapatıcı ulus devletler karşısında, yine hem ABD’de hem de dünyanın farklı yerlerinde yükselen sağcı, ırkçı, otoriter rejimler karşısında radikal mücadelelerin gelişmesine faydalı olabilecek deneyimler ve düşünceler içeriyorlar. Egemen sistemin saldırılarını esas boşa çıkartacak olanın bu radikal mücadelelerin alternatif sistem oluşturma hedefleri olduğunu vurgulamamız gerekiyor.

³⁷ A.g.e., sf. 81.

³⁸ A.g.e., sf. 5.

Alternatif sistem oluşturmak ise hayatın her alanında yürütülen örgütlü mücadelelerin birbirleriyle bağ kurmasından, deneyim ve düşüncelerini ortaklaştıracakları mekanizmalar geliştirmesinden geçiyor.

Günümüzdeki teknik imkanları da göz önüne aldığımızda dünyanın her yerinden kadınların sorunlarına, direnişlerine dair bilgi alabiliyoruz, akademide üretilen bilgilere erişebiliyoruz. Ancak bu imkanları değerlendirebilmek için bilmek yetmiyor, anlamak gerekiyor. İçinde olduğumuz politik durumda, özlemlerimizi hayallerimizi gerçekleştirebilmenin en temel aracı bilmekten çok anlamak. Çünkü anlamak eyleme/eylemeye çağırır. Anladıkça hangi mekanizmalara ihtiyacımız olduğunu belirleme, bu mekanizmaları nasıl pratikleştirebileceğimizin yöntemlerini geliştirme imkanımız doğar. Bireyin kendi sorunlarını, yaralarını ve özlemlerini, hayallerini politikleştirebileceği, aynı zamanda güçlenebileceği kolektif örgütlenmelerin oluşumu da farklılıklarımızı görmek ve birbirimizi anlamakla oldukça bağlantılı. Sonuç olarak bu kadınların hikayelerini öğrenmek, anlattıklarını okumak tek başına radikal bir eylem olmayabilir ama burdan öğrendiklerimizden çıkardığımız anlamlar farklı yerlerde ve şekillerde dolaşıma sokulabilirse sonuç farklı olabilir. Bu yüzden birbirimizin hikayelerini dinlemek naif görünse de politik bir eylemdir.

21. Yüzyıla Rengimizi Vermek İçin Kestik Kara Saçlarımızı!¹

Hêvî Devrim

2008’de başlayan küresel kriz, ekonomik sarsıntılarla birlikte ABD’nin başını çektiği emperyalist bloğun ekonomik-siyasi-askeri olarak güç kaybına karşılık, Çin ve Rusya’da ifadesini bulan diğer emperyalist bloğun güç yükseltmesine yol açtı. Eski güç ve egemenlik ilişkilerinin ve dengelerinin altüst olduğu bu süreci belirleyen küresel hegemonya krizi, yeni paylaşım savaşlarını da tetikledi. Bu, yaşanan sarsıntılar çağında başta Ortadoğu’da olmak üzere dünyanın birçok yerinde, kimin egemenlik ve inisiyatifi doğrultusunda bir yeniden yapılanma sürecinin yaşanacağı sorusunu da beraberinde getirdi. Kriz, neoliberal sermaye birikim rejiminin krizidir. Kriz, aynı zamanda, tıkanma ve yeniden yapılanma demektir. Kriz, bir de tehlike ve fırsatlar manzumesidir. Emekçi sınıf ve ezilen halklar cephesinden de emperyalist ve bölgesel güç merkezi konumundaki İran ve Türkiye gibi aktörler cephesinden de bu böyledir.

2011’de işçi sınıfı ve emekçi halkların gerici diktatörlükleri yıkan isyan dalgası, örgütsüzlük ve önderlik boşluğuyla birlikte -burada tek istisna Rojava’dır- emperyalist güçlerin küresel hegemonya krizine meze, şeriatçı dinci çete ve oluşumlara fidelelik oldu. DAİŞ ve El Nusra gibi işgal ettikleri topraklarda şeri hukuku tesis eden selefi köktendinci örgütler, tam da bu boşluğu değerlendirmiş ve nüfuz alanı elde etmişlerdi. Bugüne kadar gelişmiş olan ve gelişebilecek her isyan ve ayaklanma, bölgede egemen güçler arasındaki çelişki ve çatışmaların keskinliği, emperyalist

¹ Gülten Akın, *Kestim Kara Saçlarımızı* isimli şiirinden alınmıştır.

güçlerin nüfuz alanlarını genişletme arayışları nedeniyle bir biçimde müdahil olmaya ve hareketin devrim lehinde gelişmesini engellemeye çalıştıkları süreçler oldu. Hiçbir ayaklanma yoktur ki emperyalist kapitalist sistemin uluslararası ve ulusal çelişki ve çatışmalarından azade olsun. Yine hiçbir halk ayaklanması yoktur ki salt emperyalist, kapitalist, gerici güçlerin kışkırtmasıyla patlak vermiş olsun. Burada salt bir yönü gören ve buradan ilişkilenebilir çalışın (ya da steril kalma adına ilişkisizliği seçen) hiçbir güç; kendisini sosyalist, devrimci vb. olarak ifade edemez. Kitlelerin yaratıcı yıkıcılığına gözünü kapatıp üç dünyacı teorilere, kof anti-emperyalizm söylemlerine yaslanarak devrimci siyaset yapamayız. Kitlelerin yaratıcı inisiyatifini görmeyen, her şeyi muktedir olanlarla açıklayan analizlerin sınıf/cins körü olduğunu söyleyebiliriz. Şu çok açıktır; yaşanmakta olan isyan dalgasında, devrimci özne/öncü sorunu her anlamda etkisini göstermiş; onun yokluğunda emperyalist klikler ve bölgesel gerici güçler tarafından, işçi sınıfı ve emekçi halkların özgürlük arayışı saptırılıp akamete uğratılmıştır. Tüm bunlar, kuşkusuz eskisi gibi yaşamak, çalışmak ve yönetilmek istemeyen ezilen halklar cephesinden krizin aşılması değil olsa olsa ötelenmesine yol açmıştır. Nitekim 2011 isyan dalgası sonrası, yakın zamanda bölgede Sudan'ın perdeyi açtığı, ardı sıra gelen Cezayir, Irak, İran, Lübnan'da gelişen halk hareketleri -ki Sudan'da diktatörlüğü yıkan bir etkisi oldu- biçiminde yaşanan artçı sarsıntılar da bunun en açık göstergesidir. Biz, bu dinmek bilmeyen, artçı sarsıntılar ve yeni fay kırıkları ile güçlü depremlere gebe isyan dalgasını, Rojava ile 21. yüzyılın devrimlerine kapı aralayan bu süreci, doğru okuyabilmeliyiz.

2011'de Tunus'ta başlayıp Mısır ve sonrasında tüm Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya yayılan isyan dalgasının etkileri bölge ile sınırlı kalmamıştır. Gezi ayaklanması bu isyan dalgasının devamıydı. Brezilya keza yine. Bazı isyanlar vardır, zamanın akışını farklılaştırır. Belki de başka bir ihtimale kapı aralarlar; tıpkı Rojava'da olduğu gibi. Elbette kendiliğinden değil. Hangi isyan öncüsüz, öndersiz sonuna kadar gitmiştir ki... Ve yine hangi isyan doğru bir hedeflendirme ile ilerletilmediğinde sınıf düşmanlarımız tarafından yozlaştırılıp çarpıtılmamıştır, -Mısır ve Tunus örnekleri capcanlı önümüzde duruyor-.

Kuşkusuz bu isyan dalgası, eski statükoyu, yapıyı parçaladı. Ancak, bu isyan dalgası ne yazık ki nihayete ermedi; işçi sınıfı ve emekçilerin demokrasi ve özgürlük taleplerini karşılayacak, neoliberal yıkım programlarını rafa kaldırtacak, bölgesel devrimin önünün açacak kimi sıçramaların önünü açmadı. Burada tek istisna halkların baharının oluşturduğu kaos aralığını; krizi, tehlike-fırsat diyalektiği üzerinden doğru okuyarak değerlendiren Kürt hareketinin gerçekleştirdiği Rojava devrimi oldu. Bölgedeki ayaklanmaların nihayete ermeyişi ve tersi bir örnek olarak yaşanan Rojava pratiği bize şunu gösterdi; önderlik boşluğunda, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin

emperyalist ve bölgesel kapitalist güçlerin ve yerel işbirlikçilerinin hegemonya mücadelelerine yedeklendiği koşullarda devrim süreçleri çoğunlukla karşı devrimci güçlerin yeniden yapılanma hamlelerine trampen olmaktadır. Bölgede, küresel hegemonya krizinin ve bölgesel rejim krizinin bir sonucu olarak bölgenin yeni oluşan mevcut güç ilişkileri ve dengeleri doğrultusunda dizaynı meselesine bağlı olarak kanlı iç savaşlar yaşandı.

Kadınlar, dünyada ve özellikle bölgede, 2011’de Tunus’ta fitili ateşlenen ve bugüne kadar süren ayaklanma, isyan ve direnişlerin temel öznelereinden biri oldu. Birçok ayaklanmada direnişi ve duruşuyla bir kadın, simge haline geldi. O simge, isyanın/ayaklanmanın özü, özeti oldu. O figür, isyanı tanımladı; özgürlüğün, başkaldırının dili oldu. O halde şunu sormalıyız? Neden şimdi? Neden dün değildi? Toplumsal/sınıfsal/cinsel çelişki ve çatışmaların bu kadar keskinleşmesine yol açan ekonomik-siyasal-kültürel etmenler nelerdi? Biz bunları nasıl okumalıyız?

Bölgede yaşamakta olan eşitsiz ve dengesiz gelişimin, kriz sonucu her kesim için oluşan tehlike ve fırsatların ve elbette sık sık değişmekte olan ittifak ve güç dizilimlerinin oluşturduğu tablo üzerinden, toplumsal, sınıfsal, ulusal, cinsel her yönüyle oldukça karmaşık ve sarsıntılı bir süreç yaşanıyor. Biz, kendi adımıza, bu karmaşık sürecin bize sunmuş olduğu fırsatları değerlendiren pozisyonda olmalıyız. Sınıfsal çelişki ve çatışmaların yanı sıra bölgenin en temel dinamiği olan kadın dinamiğini öne çıkartan cins bilincinin yol göstericiliği ile bir süreç örmeliyiz. Ortadoğu’da statükoyu sarsan ve parçalayan isyanları açığa çıkartan, işçi ve emekçilerin, ezilen halkların, kadınların, gençlerin mevcut sistemlerin oluşturduğu cendereye sığmayan ekonomik-siyasal talep ve özlemleri oldu. Tekçi egemenlik yapılarından oluşan rejimler, neoliberal yıkım politikalarının işçi ve emekçi kitlelerinde yarattığı sarsıntıyı sisteme entegre edemediği gibi, sınıfsal-ulusal-dinsel-mezhepsel-cinsel baskı ve çelişkileri hafifletmek bir yana kitlelerin demokrasi talep ve özlemlerini bastırarak derinleştirince, 2011 yılında, Arap baharı diye adlandırılan halk isyanları patlak verdi.

Kadın İsyanlarının Bir Başka Yönü: Artık İlkel Birikimin Kaynağı Olmaktan Çıkmak İstiyoruz!

Patriyarka ile kapitalizmi birbirine bağlayan ve artık kapitalizmi patriyarkasız düşünülemez kılan yönler bakacak olursak; emeğin yeniden üretim sürecinin kadının ücretsiz ve de görünmeyen emeğine endekslenmiş olmasını ilk başta anmalıyız. Bu cephede kapitalist gelişkinlik düzeyi ne olursa olsun, aşılmayan bir eşik söz konusudur. Diğer yandan salt bununla da sınırlı değil; kadının yaşamdaki varoluşu, meta üretim ve egemenlik ilişkilerini sarsan değil perçinleyen bir noktada durmak

zorunda. Kapitalist sistem, kendisini ancak bu şekilde var eder. Bölgeye baktığımızda tarihsel gerici birikimi ile de perçinlenmiş olarak kadının yaşamdaki yeri çok daha geridir. Ancak her yerde kadınlar ayağa kalkıyor. Patriyarkal kapitalist sistem, kadının görünmeyen emeği, üretimde ve yaşamda ikincil konumu ve kapitalist toplumsal örgütlenmenin yapıtaşı olarak aile kurumu üzerinden kendisini var etmektedir. Bunlar kapitalist üretim ilişkilerinin geldiği düzeyle birlikte, çok daha inceltirilmiş bir biçimde, tüm yaşama nüfuz etmiş durumdadır. Şimdi buradan şuraya gelmek istiyoruz: Kadın sorunu, az gelişmişlik çok gelişmiş sorunu değildir. Las Tesis dansının ve sözlerinin dünyanın her tarafında karşılık bulması tam da buradan kaynaklanmaktadır.

Patriyarkal kapitalist sistem, ilksel birikime ihtiyaç duyduğu her yerde ve alanda kadını hedef alır. Kadın burada görülmeyen emeği ile duygusal emeği ile ilksel birikimin kaynağıdır. Burada Rosa Luxemburg'a bir selam göndermenin tam zamanı. Rosa, "Tamamen kapitalist bir ortamda birikim imkânsızdır... Sermaye birikimi sadece kapitalist-olmayan tabaka ve ülkelerin pahasına ilerleyebilir, genişleyebilir." der ve burjuvazinin kapitalist olmayan yoldan birikim oluşturması gerektiğini söyler. Bu birikim süreci tamamlandığında, artık talan edilecek kapitalist olmayan tabaka ve ülkeler kalmadığında kapitalist sistemin sınırlarına dayanmış oluruz. Ve işte o zaman kapitalist sistem çöker. Bu tanımı bu kadar kabalaştırarak yapmış olmamız mazur görülsün. Kadınlarsa mevzu bahis olan ilksel birikim için bakir topraklar patriyarkal kapitalist sistemde hiç tükenmez. Ancak bu talan ve yağmanın, bu sömürünün çok daha derin olduğu Ortadoğu'da ilksel birikim her anlamda devam etmektedir. Kadınlar üzerinden devam eden ilksel birikim çok vahşi biçimleri ile devrededir. Köle pazarları inşa edilen bir coğrafyadayız. Kadının adının, sesinin, renginin, kendisinin olmadığı bir dünya. Öte yandan tüm dinsel-gerici arka plana rağmen mevcut sınırlara sığmayan kadınların özgürlük arayışı da devam ediyor. Biz bu arayışa kilitleneceğiz. Bu arayışa yol gösterecek olan öncü çıkışlara kilitleneceğiz. Buradan ilerleyeceğiz.

Neden 21. Yüzyıl Kadın İsyanlarının ve Devrimlerinin Yüzyılı Olacak?

Çünkü patriyarka ile iç içe geçen kapitalist üretim ilişkilerinin gelmiş olduğu düzey, küresel krizin çarpan etkisiyle birlikte; her alanda sömürünün derinleşmesini koşulluyor. Emeğin yeniden üretiminin hane içindeki üreticisi olan kadının bu rolü, kapitalizmin gelmiş olduğu gelişmişlik düzeyine rağmen azalacağına arttı. Zira ilksel birikim her daim canlı ve de hazır ve nazırdır!

Kadının görünmeyen emeği, artıdeğer sömürüsünün derinleştirilmesinin temel ayaklarından birini oluşturuyor ve hele de kriz koşullarında burjuvazinin bu nimetten

vazgeçmesi bir yana derinleştirmesi söz konusudur. Bu da yetmez; neoliberal üretim ve emek organizasyonlarındaki esnekleşme, kadının ev içi görünmeyen emeğinin yanı sıra parça başı işçilik biçiminde yine ev içi ücretli emek sömürüsünü de koşullamaktadır. Elbette güvencesiz ve düşük ücretli çalışmanın da yine ilk hedefinin kadın işçiler olduğunu eklemeliyiz. Bu, kadınlar cephesinden geleceksizlik ve ekonomik zor'un derinleştirilmiş halini her gün yaşamak demektir. Bir kat daha çalkalım; yoksulluk ve sefaletin salt ekonomik zor olarak yansımadığı, bu yokluklar coğrafyasında her şeyin, aynı zamanda erkek şiddetini çok daha yaygın ve yoğun bir biçimde gündemleştirdiğini de belirtelim. Diğer yandan, kadınların artık eskisi gibi yaşamak, çalışmak ve yönetilmek istemediği ve bunu hane içi ve dışında bir biçimde yükselttikleri itiraz, attıkları adımlarla yansıttıkları bir dünyada, toplumsal cinsiyet rejiminin eskisi gibi devam etmesi de beklenemez. Orada da krizli bir hal yaşanmaktadır. Her ülkede, etki ve yoğunluğu farklı olsa da kadınların artık kabına sığmaz bir özgürlük arayışı söz konusu. Patriyarkayı sorguluyor ve onun makbul ve makul kadın imgesine sığmayan bir duruşu sergiliyor kadınlar. İşte burada, biz, Türkiye'deki kadına dönük erkek-devlet şiddetini salt mağduriyet üzerinden ve teşhirle sınırlı bir çerçeveye hapsederek ele almayacağız. Had aşan kadınlardan bahsediyoruz zira. Mağduriyet üzerinden değil özneliğini arayan kadın figürü üzerinden, devrim-karşı devrim diyalektiği üzerinden, soruna bakıyoruz. Toplumsal kabullerden birisidir; sesini çıkarmazsan daha az dayak yersin. İtaat eder, makbul olan sınırları zorlamazsan, makul olandan sapmazsan şiddeti kışkırtıcı, cinayeti tahrik edici bir fonksiyonun olmaz! Bunca boşanmadan kaynaklanmaktadır şiddet! Zira kadınlar kendi hayatlarını yaşamak istemekteler. Fail olma halinin tetiklediği bir şiddet sarmalı söz konusudur. Türkiye'de kadına karşı şiddetin, kadın cinayetlerinin bunca artmışlığı, aslında özgürlük isteği ve ihtiyacının ne kadar yakıcılaştığının da bir göstergesi. Zira bu şiddet, aynı zamanda, bir isyanı, bir çığlığı bastırma nafiye çabasından başka bir şey değil. Elbette devrim-karşı devrim diyalektiği devrim cephesinin pasifize olması ile değil son sınırına kadar hareketi geliştirmesi ve karşı devrimci kuşatmayı yıkması ile işletilmelidir. Burada esas olan, kadının özneliğinden feragat etmesi, fail olma durumundan çıkması değil tam da buradan ilerlemesi ve kendisine ait bir dünya için sınırsız, sınıfsız, sömürsüz, özgür bir dünya için mücadeleyi yükseltmesidir.

Kısa Bir Dünya-Bölge Panoraması İçin Notlar

Meksika'da günde 10 kadın öldürülüyor. Bu cinayetlerin işlenmesinde yargısı, yasası ve alınmayan güvenlik tedbirleriyle, caydırıcı hiçbir şeyi yapmayışıyla doğrudan devlet de sorumlu. Bu cinayetler doğrudan erkek-devlet şiddetinin bir sonucu. Tam da bunu bilince çıkarmış olarak kadınlar, en son 24 Şubat'ta

anayasa mahkemesini ateşe verdiler. “Katil de tecavüzcü de, tacizci de yargınız, polisiniz, tüm kurumlarınızla birlikte devletinizdir” demiş oldu kadınlar. Artık bu duruma sessiz kalmayacaklarını ilan ettiler. ‘Bize yaşam hakkı tanımayan bu dünyayı başımıza yıkarız’, dedi kadınlar.

Şili’de zamlara ve neoliberal kemer sıkma politikalarına karşı başlayan eylemlerin zirve noktasını kadınlar belirledi. Polis şiddetini görüntüleyen bir kadın gazeteci ortadan kayboluverdi. Kadına dönük tecavüz saldırısının ve şiddetin vakayı adiyeden sayıldığı bir ülke Şili. Bu yüzden iktidar bu kadar pervasızdı. Ancak kadınlar sessiz kalmadı. 25 Kasım’da Las Tesis dansı tam da bu koşullarda vücut buldu. Sorunun kaynağını çok yalın ve net bir biçimde ifade etti kadınlar; hedef bizsek, hedefimiz sizsiniz, dediler. Sizin patriyarkal kapitalist sisteminiz, sizin erkek egemen devletiniz, sizin bu sistemin temel taşı olarak koruyup kolladığınız aileniz! Durmadı burada eylemler. Tüm dünyaya ilkin sosyal medya üzerinden viral olarak yayıldı. Sonra sokaklar, meydanlar kadınların dans ve melodik sloganları ile doldu. Eşitlik, özgürlük ve adalet talebiydi kadınları bir dansa buluşturan. Erkek-devlet iktidarına ve şiddetine karşı Latin Amerika’da yükselen ses kendisine Türkiye’de, Lübnan’da ve Avrupa’nın birçok ülkesinde ses buldu. “Suçlu sensin”, sözleri birçok dilde aynı şekilde dillendirildi. “Her neredeysem, ne giydiysem suç bende değil” sözleriyle, doğrudan patriyarkayı hedef gösterdi kadınlar. Ve yine kadınlar, erkek şiddetini savunan, göz yuman, yok sayan devleti; cinsel taciz, tecavüz ve kadın cinayetlerinin üzerini örten devleti; haksız tahrik-iyi hal indirimleri ile teşvik

eden devleti; devrimci kadınlar söz konusu olduğunda tüm bu fiilleri bizzat uygulayan devleti tüm yapı ve kurumları ile hedefe koydular, patriyarkal kapitalist sisteme karşı net bir duruş sergilediler. Her ülkeden, her coğrafyadan kadınlar Las Tesis’in şarkı sözlerinde kendi seslerini, kendi öfkelerini, kendi haykırışlarını buldular. İsyan/direnış her yerde büyüdü. Kadınların sesi hızlıca çoğullaştı. Her renk ve dilde kadınlar sloganlarını haykırdı, sokakları şarkı ve dansları ile doldurdular. Bir sesin, dansın her coğrafyanın özgünlüğü içerisinde yeniden üretimi, bir isyanın melodisi haline gelmesidir kadın hareketini güçlü kılan. Çelişki ve çatışmaların yanı sıra talep ve özelemlerin ortaklığıdır bu isyan dalgasını büyüten ve yirmi birinci yüzyılı kadın devrim mücadelesi yapan.

Bir sesin, dansın her coğrafyanın özgünlüğü içerisinde yeniden üretimi, bir isyanın melodisi haline gelmesidir kadın hareketini güçlü kılan. Çelişki ve çatışmaların yanı sıra talep ve özelemlerin ortaklığıdır bu isyan dalgasını büyüten ve yirmi birinci yüzyılı kadın devrim mücadelesi yapan.

Kuşkusuz, dünyayı bulduğumuz coğrafyadan sarsmanın, devrimin zamansallığını inşa etmenin dinamikleri çelişki ve çatışmaların keskinliği ve Rojava devriminin esinleyici etkisiyle birlikte çok daha fazla.

Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da, 2019’da yine kadınların öne çıktığı isyanlar yaşandı. Hızlıca yaygınlaşıp militanlaştı. Rejimlerin tüm bastırma çabalarına rağmen kırılmayan protesto dalgasının en dinamik unsuru kadınlardı. İsyan sadece yüksek zamlar ve yoksulluğa karşı değildi. İsyan aynı zamanda otoriter gerici-faşist rejimlere karşıydı.

Lübnan; “muz sesleri”² nin, iç savaş ve isyanların hiç dinmediği ülke. En son WhatsApp üzerinden yapılan konuşmaları ücretlendirmeye dönük hükümetin kararı, daha önce temel ihtiyaç malzemelerine yapılmış olan zamların üzerine bindi. Ve bu zam, isyanın fitilini ateşledi. Halk temel bir ihtiyaç haline gelen iletişime yapılan zamların geri çekilmesi talebiyle sokaklara döküldü. Kendisini ifade edebilmesinin kanallarından birisini daha kaybetme riskine karşı itirazını yükseltti. Tüm toplumsal kesim ve sınıflar, bu eylemlere katıldı. Ama en öne çıkanı, kadınlar oldu. Eylemlerin başladığı ilk gün, bakanın elinde otomatik tüfek bulunan korumasına tekme atan bir kadının görüntüleri sosyal medyada yayıldı ve gösterilerin sembolü haline geldi. Son isyanlara baktığımızda hepsinde böyle bir sembol kadın figürü var. Bu, aslında isyanların kadın rengini göstermesi açısından dikkat çekmek istediğimiz bir şey. Kadınların Lübnan’da onca devrimci dinamiğe ve mücadelelere rağmen, çok geri bir toplumsal statüye hapsedilmiş olmaya karşı itirazı asıl belirleyici etkeni. Kadınlar dili, dini, mezhebi, etnik kökeni ne olursa olsun aynı taleplerle sokaklara çıktılar. Başörtülüsünden mini eteklisine kadınlar, yan yana saf tuttular. Hepsinin ortak keseni neoliberal kemer sıkma politikalarının ve yapısal düzenleme paketlerinin kadınlar için geleceksizliği, yoksulluk ve sefaleti iki kat daha artırmış olmasının yanı sıra aile, dinsel, mezhepsel, ulusal kısırılmışlık ve bastırılmışlıkla da katmerlenmiş olarak artan özgürlük yoksunluğuuydu. Gözü kara bir şekilde sisteme ait ne varsa hedef olarak görmelerine yol açan tam da buydu. Özcesi toplumsal cinsiyet rejimine henüz cepheden olmasa da bir karşıtlık ekseni olu-

² Ece Temelkuran’ın, Beyrut’un toplumsal dokusu, iç savaş, isyan ve direnişleriyle harmanlanmış aşk romanıdır. Muzlar, büyürken ses çıkarırlar: "Çuk çuk çuk çuk" diye. Ama muz ülkesinde, Beyrut’ta, kimse bilmez muzların ses çıkardığını. Çünkü Beyrut gürültülü bir şehir. Ece Temelkuran, ülkenin güneyinde, gürültüden uzakta bir muz tarlasına gider. Orada çalışan bir adama sorar ve adamdan "var tabii" yanıtını alır. Bunun üzerine Ece Temelkuran, "Ortadoğu’nun bu karmaşası, keşmekeşi içinde duyulmayan her şeyin, naif olan, zarif olan ne varsa onun adının "muz sesleri" olacağına karar verir" ve romanının ismi "Muz Sesleri" olur.

şuyordu. Zira onları, adeta soluksuz bırakan patriyarkal kapitalist sistemin ta kendisiydi. Yolsuzluklar ve siyasi iktidarın hikmetinden sual olunmaz yönetim anlayışı, kuşkusuz hoşnutsuzluk ve öfke birikiminin temel unsurlarından biriydi. Ancak kadınlar cephesinden patriyarka ile onun geliştirilmiş yeniden üretimi olan kapitalist sistem; özgürlük arayışlarına ket vurduğu için bu öfke birikimi, çok daha derindeydi. İsyana katılımdaki yaygınlık ve militanlık eşiği, tam da buradan çıkışını almaktaydı.

Sudan’da Alaa Salah adlı bir genç kadın, arabanın üzerine çıkmış, “devrim, devrim...” diye kitleye tempo tutturuyor. O, ölümü gözünde küçülten kadınlardan ve söylediği devrim şarkısının nakaratı “Kurşun öldürmez/Öldüren şey, halkın sessizliğidir”, eylemcilerin sloganı haline geliverdi. Bu duruşuyla, Sudan’daki halk ayaklanmasının kadın yüzü olarak öne çıktı. Sudanlı kadınlar da tıpkı diğer direnişçiler gibi hayat pahalılığı ve yolsuzluklara karşı meydanlara indiler. Eylemler, hızla politize oldu ve diktatör Ömer Beşir’in istifası tek gündem haline geldi. İsyan bir yanda sefahat ve zenginlik birikimi diğer yanda yoksulluk ve sefalet birikiminin çığlaşmasına; tekçi egemenlik biçiminin somutlaşmış hali olan, 30 yıllık gerici diktatörlüğe karşı gelişmiş oldu. 21. yüzyılda patlak veren tüm isyanlarda olduğu gibi, isyana katılanların yarısını oluşturan kadınlar, aynı zamanda cinsiyetçiliğe ve patriyarkaya karşı da meydanları doldurdu. Özgürlük ve eşitlik, tüm eylemler boyunca öne çıkan taleplerdi. Sadece Sudan’da değil Lübnan’da, İran’da, Irak’ta ve tüm coğrafyada bu talepler kadın kitlelerine yön verdi.

İran’da açıyor çiçekler! Bir dönemin kitabıdır “İran’da Soluyor Çiçekler.” Her yönüyle 1979 İran Devriminin nasıl bir karşı devrime dönüştüğünü anlatır kitap. Dehşet bir baskı, işkence ve zorbalıkla at başı gider her şey. Kadınlar artık toplumsal alanda şeriat kanunlarına uygun bir şekilde “görünür” olmak zorundadır. Başkaldıran, direnen kim varsa Devrim Muhafızları ve Besiç adı altında örgütlenen paramiliter güçler tarafından ezilir, yok edilir. Tüm ülke adeta soluksuz bırakılır. Franco faşizmi sonrası İspanya’yı ziyaretinde Eduardo Galeano; “Havaalanında şarkı söylemek yasaktır” yazısı ile karşılaşır. Galeano’nun bu yasaktan çıkardığı sonuç, geleceğe dair bir umuttur: Demek ki hala havaalanında şarkı söyleyenler var! İran’da da hep baskı, zor ve işkenceye, ölüm mangalarına karşı ‘şarkı söyleyenler’ oldu. İran’da, kadınların bedenleri, kimlikleri ve gelecekleri üzerinde söz söyleyen erkek-devlet iktidarına karşı hiç dinmeyen isyan çılgınlıkları yükseldi. Neredeyse devrevi hale gelen isyanlarda, kadınların etkin konumlanışdır bizi umutvar kılan ve İran’da açıyor çiçekler dememizi sağlayan.

Dünyanın birçok yerinde kadınlar, eşitsizliğe, adaletsizliğe, yoksulluk ve sefalete, her gün çok daha derinleşen sömürü ve ezilmişliğe karşı mücadele yürütürken;

şiddet, taciz, tecavüz ve kadın cinayetlerinin köklendiği toplumsal cinsiyet rejimini de hedefe çakıyor. Elbette dünya çapında toplumsal cinsiyet rejiminin krizinden bahsetmek için henüz çok erken ve bu tarz bir genellemeci yaklaşım, sorun alanını tanımlamamızı zorlaştıracak gibi önümüzü görmekten çok bulanıklığa yol açar. Ancak şu da bir gerçek ki Türkiye gibi ülkelerde toplumsal cinsiyet rejiminin dinsel-gericilikle de yüklenmiş olarak yeniden üretimi sürecinde, böylesi bir krizden bahsetmek zorlama bir çıkarsama olmayacaktır. Bugün Türkiye’de artan kadına dönük şiddetin, cinayetlerin bir nedeni de ne rıza ne de hiza diyen kadınları rıza ve hiza kısıncasına almaktır. OHAL, toplumsal muhalefetin önemli bir kesimini sindirdi. Saray rejiminin baskı ve zor yoluyla üretmiş olduğu rıza, toplumsal bir realitedir ne yazık ki. Ancak kadın hareketi, bu parantezin dışında kalmış, sokakları terk etmemiştir. Türkiye’de, kadının bedeni, kimliği, emeği üzerinde; dışında ve üstünde bir gücün söz sahibi olması, bu tarz bir tahakküm ilişkisi kurması, artık mevcut haliyle sürdürülebilir değil. Kadınlar çılgık çılgıca, ‘benim bedenim benim kararım’, diyorlar. Cinsel kimlik inşasını bir mücadele içerisinde yapıyorlar. Kuşkusuz bu tahakküm ilişkisini sorgulamak bir şeydir. Ancak onu yıkmak ve yerine kadın özgürlükçü mücadele perspektifini koymak ise bir başka şey... Biz esas olarak bu ikincisini inşa etmeyi hedeflemek durumundayız.

Sınıfsal/Toplumsal Kurtuluş Kadın Devriminden Geçer

Abdullah Öcalan, kadınları, toplumsal tarih içerisinde ilk sömürgeleştirilen ulus olarak niteler. İlk sömürgeleştirilen ulus, bugün emperyalist kapitalist sisteme, sömürgeciliğin gündeki ifadesi olan patriyarkal kapitalist sisteme ve küresel kriz koşullarında rıza üretim mekanizmalarının daralması sonucu baskı ve zor aygıtlarının öne çıktığı faşist rejim tipine karşı cepheden mücadele ediyor. Ustalar da toplumsal tarihteki ilk ezilen sınıf olarak kadınları alır ve kapitalist sistemde, aile kurumu söz konusu olduğunda, erkek proleterlerin, “evdeki burjuva” olduğunu ifade ederler. Hane içindeki ve dışındaki burjuvaziye karşı “proletarya”nın/kadının kavgası amansız olmalıdır! İkirciksiz hem kapitalist sisteme hem de patriyarkaya karşı mücadeleyi yükseltmekten başka çaresi yoktur.

21. Yüzyılın devrimlerinin temel dinamiklerinden biridir kadın dinamiği. Sınıf bilinci ile cins bilincinin bileşkesidir; bugün tüm devrimlere rengini verecek olan. Kuşkusuz bugün ezilen ulus çelişkisi temelinde gelişen devrimler ve devrimci süreçler de yaşanmaktadır. Sınıf ve cins bilincine vurgu yaparken bu dinamiği es geçtiğimiz düşünülmesin. Ancak ezilen ulus çelişkisi ve de bilinci bugün geç uluslaşma kategorisinde değerlendireceğimiz Kürt halkı gibi halklar dışında temel belirleyen değildir. Kürt sorununun oluşturduğu parantezi ise ayrıca ele almak gerekir.

Kadın özgürlük mücadelesinin yakıcılığını, devrim sonrasına ertelenemezliğini ve en önemlisi de devrimimizin sınıf ve cins mücadeleleri temelli olması gerektiğini bir kez daha vurgulamak için Marx'ın, İrlanda sorununa yaklaşımı üzerinden bir analoji kurarak ilerleyelim. Marx, ilk başta devrim yapabilecek bir sınıf olarak İngiliz işçi sınıfını görür ve bu devrim sayesinde İrlanda'nın ulusal baskı ve ezilmişliğinin zaten ortadan kalkacağını ifade eder. Sonra 1860'lı yıllarda ise, İngiliz işçi sınıfının şovenizmle sersemlemiş olması ve ayrıca sömürgeciliğin "nimet"lerinden yararlanıyor olmasından kaynaklı, burjuva liberallerce zehirlenmiş olduğunu belirtir ve İngiliz işçi sınıfının kurtuluşunun ancak İrlanda'nın kurtuluşu ile sağlanacağını söyler. Özcesi görüşlerinde özeleştiril bir değişikliğe gider. Böylece ulusal soruna yaklaşımda Marksizm'in nirengi noktasını belirginleştirir: Başka bir ulusu boyunduruk altında tutup ezen bir ulusun proletaryası da özgür olamaz. Evet, burada mesele çok sadedir; İngiliz işçi sınıfı kendisini İrlandalı yoksul emekçi sınıflarla bir ve eşit görmez. O, büyük İngiltere burjuvazisinin ideolojik-kültürel-ekonomik her anlamda kapsama alanında yer alır. Kendisini imtiyazsız ve de sınıfsız addedilen İngiliz ulusunun bir parçası olarak duyumsar. Ve de sömürgecilikten elde edilen pastadan kırıntı düzeyinde de olsa nemalanıyor olması da bir diğer sorundur. Bu durum, İngiliz işçi sınıfı ve emekçilerini burjuvazi ile suç ortağı yapar. Özcesi İrlanda sorunu dolayısıyla İngiliz işçi sınıfı ve emekçileri ile İrlandalı emekçiler adeta iki düşman kampa bölünmüştü. Marx'ın İrlanda sorununun çözümünü öne alan yaklaşımı tam da bu yüzdendir. İrlanda sorunu çözülmeden, İngiliz işçi sınıfının kurtuluşu gerçekleşemez! Analojiyi mantıksal sonucuna vardıralım:

Erk'le zehirlenmiş işçi ve emekçiler, ezilen halklar, hane içinde ve dışında kadın cinsine karşı ayrıcalıklı konumları üzerinden sınıf düşmanları ile aynı mevzide saf tutarken, burjuva-faşist devletlerle suç ortaklığı yapmaya devam ederken devrimci birer özne haline gelemeyiz. Cins mücadelesinin yakıcılığı buradan gelir. Kadının özgürlük mücadelesi gelişmeden, emekçi sınıfların, ezilen halkların kurtuluşu söz konusu olamaz. Bugün yozlaşıp karşısına dönüşmeyecek bir devrimi inşa edebilmek için, bu devrimin aynı zamanda daha en başından bir kadın devrimi olması gerekir. Hele de tarihsel gerici birikimi ile katmerlenmiş bir kadın düşmanlığının ve köleliğinin üzerinden kendisini var eden bölgedeki mevcut gerici-faşist iktidarlara karşı yapılacak bir devrim söz konusuysa...

Bir
sesin, dansın her
coğrafyanın özgün-
lüğü içerisinde yeniden
üretimi, bir isyanın melodisi
haline gelmesidir kadın hare-
ketini güçlü kılan. Çelişki ve
çatışmaların yanı sıra talep ve
özlemlerin ortaklığıdır bu
isyan dalgasını büyüten ve
yirmi birinci yüzyılı kadın
devrim mücadeleleri
yüzyılı yapacak
olan.

Özgün Bir Deneyim Rojava Devrimi ve Kişisel Bir Parantez

Meselemiz, bu isyan dalgasının temel karakteristik yönünü yakalama sorunudur. Kadınlar, zincirlerinden boşalmışcasına bu isyan hareketleri içerisinde yer aldılar. Yeni bir yaşam programı olan hareketler, kadın dinamiğini örgütleyen oldu. Bunu en açık biçimde, Rojava devrim sürecinde kadınların nasıl rol aldığına baktığımızda görürüz. Toplumsal cinsiyet rejiminin taşlarını yerinden oynatan bir devrim yaşandı Rojava’da. Toplumsal cinsiyet rejimini, bir bütün olarak ortadan kaldırdı diyemiyoruz henüz, zira bu; çok iddialı bir söz olur. Ancak artık kadınlar, kendi kaderlerinin birilerinin iki dudağı arasında olmadığını biliyorlar.

Yerelden bir örnekle açayım bunu. Kobané şehir savaşı henüz yeni bitmişti. Kobané kent merkezinden biraz uzakta, köylerin arasında bir yerde, direnişçilerin kaldığı bir nokta vardı. Bir yandan köylerde DAİŞ’le savaş sürerken, bir yandan da insanlar yeniden yaşamlarını örmeye, topraklarını işlemeye başlamışlardı. Temmuz-Ağustos gibi, diyebiliriz ki halk kendi rutinine dönmüştü. Bu rutin, aynı zamanda, mevcut toplumsal cinsiyet rejiminin yeni durum içerisinde tesisi anlamına da geliyordu. Ancak bir kez ışık sızmıştı içeri ve o ışık huzmesini yakalamıştı genç kadınlar. Hatta onları erken büyümeye, daha çocuk yaşta kucığında çocuk taşımaya zorlayan bu dünyaya başkaldıran kız çocukları da yakalamıştı onu. Artık her yer aydınlık olacaktı onlar için. Her hafta bir genç kadın kapımıza dayanıyordu mücadeleye katılmak için. Bir anlık bir coşkudur bu, bilinçli bir geliş değildir, diye düşündük ve sohbet edelim, durumu netleştirelim istedik. Yaşamlarını anlatıyorduk gelen genç kadınlara; hepsinin aile içinde erkek egemen sistemin aynen korunmaya çalışılmasına itirazları vardı. Babaları, abileri, evli olanların eşleri yurtseverdi ve DAİŞ’e karşı savaşan da vardı içlerinde. Hatta ailelerinde şehitleri olanlar da... Yani, diyeceğim o ki, bu insanlar devrimin değdiği, devrimin inşasında ve korunmasında sorumluluk alan insanlardı. Ancak Rojava devrimini savunurken, özgür topraklarda yaşamak isterken, bir yandan da toplumsal cinsiyet rejimi aynen devam etsin istiyorlardı. Kadın örgütlülükleri vardı, kadın savaşçılar çok cesurdu, amenna. Ama o, başka bir dünyaydı. Kendi köylerine, evlerine uzaktı ya da uzak oldu! Ama Rojava devrimi kadın devrimiydi. Hiçbir şey eskisi gibi sürdürülemezdi. İşte bu katlımlar, kadınların toplumsal cinsiyet rejimine başkaldırısıydı. 13-14 yaşında genç kızlar geliyordu. Babasından dayak yemeye itiraz edenler... Evde mal gibi görülmeye, itilip kakılmaya itiraz edenler... Ama en sarsıcı olan, noktaya kadar olan 2 kilometre yolu, temmuz ayında yalınayak, asfaltın o kavurucu sıcaklığında tepip gelen bir kadın arkadaşı. Kendisini zorla evlendirmek isteyen babasından kaçmıştı. Bu devrim onların değil miydi? O özgür bir kadın değil miydi? Niye bizim gibi kendi hayatını belirlemesini? Evet, kadınlar artık eskisi gibi yaşayamazdı. Böyle sayısız örnek vardı.

Devrim, salt üst yapı kurumlarında bir sarsıntı yaratmamıştı. Zaten bizim devrimimiz öyle bir şey değildi. Siyasal-toplumsal-askeri-kültürel her anlamda büyük bir altüst oluştu devrim. Kadın özgürlükçü bir dünyaya çağırıyordu Kürt hareketi. Demokratik, kadın özgürlükçü, ekolojik bir çizginin savunucusu olan bu devrimin inşacıları, her atıkları adımla toplumsal bir dönüşümü de örgütlediklerini görüyorlardı. Bazı şeyler güzelleme olarak değerlendirilebilir; ama biz bir şey yaparız, o yaptığımız şey aynı zamanda artık o eski “biz”i de dönüştürmüştür. Devrimler öyle olur. Ben dönüşmüş “ben” olarak bunları yazıp çiziyorum. Büyülü gerçekçiliğe boydan boya batmış olarak...

Enternasyonalist bir dalga oluşturdu Rojava. Enternasyonal mücadelenin merkezi haline geldi. Kadın devrimi olarak dünyanın birçok yerinde, esinleyici bir örnek olarak bu deneyim üzerinde çalışıldı, çalışılıyor. Elbette tüm bunlar devrimin kendisinden çıkması, sesine yankı oluşturması açısından önemlidir. Ancak hala aşamadığımız bir handicap var; Rojava, bulunduğu noktayı odak noktası haline getirip bölgeye doğru katlanarak artan devrim rüzgarını savuramadı henüz. Biz, şimdi güçlü bir bölge devriminin orjini olarak Rojava’yı inşa etmek durumundayız. Kuşkusuz Rojava devriminin korunması için emperyalistler, bölgesel gerici güçler arasındaki çelişki ve çatışmalardan yararlanmak gerekebilir. Ancak burada şunu asla unutmamalıyız; devrim ancak halklar arasında yayılırsa, güçlü destek halkaları ile sarmalanırsa korunabilir.

Sonuç yerine

21. yüzyılın kadın devrimler çağı olmasını hiçbir güç engelleyemeyecek. Özgürlüğü tahayyül ettiğimizde, bir kez bunun için adım attığımızda önümüzdeki tüm bentleri yıkacak kararlılığı da taşıyız.

Biz, bir kez başımızı uzattık toplumsal cinsiyet rejiminin bizi hapsettiği hücrelerden. Gökyüzünün o ferahlatıcılığı henüz ciğerlerimize tam dolmadı. Ama bir kez, dışımızda ve üstümüzde, bize nasıl bir hayat yaşayacağımızı dikte eden erkek-devlet iktidarının üstümüze kapattığı tüm kapılara ve pencerelere rağmen ışık sızdı içeri ve bizi buldu. Kendi insanlığımızın, kadınlığımızın ayırıcına vardık. Tüm sömürül-müşlüğümüzü ve ezilmişliğimizi, bu dünyada yok sayılmışlığımızı derinden hissettik. Hissetmek; bir şeyi karşıtıyla birlikte görüp anlamaya yol açar. Biz, yaşadığımız dünyanın alinyamız olmadığını fark ettik. Hissettiklerimizi, dünyayı kucaklarcasına derinden yaşadık. Patriyarkal kapitalist sistemin, tüm yapı ve kurumları, tüm ilişkileri bizi boğar hale geldi. Belki özgürlüğü tahayyül etmekte henüz çok usta olmasak da nasıl yaşamak istemediğimizi biliyoruz. Temel yaşamsal ihtiyaçlarımıza yapılan zamlar için ayağa kalktık belki. Kimi yerlerde bir iç savaşın içerisinde ulusal çelişkilerimiz yol verdi. Ancak hangi çelişki ile başlarsa başlasın, isyan ve ayaklanmalar, artık kadın rengini alıyor. Bir kez kırdık kabuğumuzu ve kestik kara saçlarımızı... Artık tek mümkünümüz kavgaya, isyana, devrim!

Direnîş Tarihinin Kopan Halkası: Devlet ve Özgürlük Arasında Sıkışmak

Necîbe Qeredaxî

Çeviri: Evîn Meyav

Tarihi kavramak ve üzerinde çalışmak büyük bir iştir. “Tarih daima kazananlar tarafından yazılır” diyenlere rağmen direniş-direnenler var oldukça, sorun gibi görünmeyip krize dönüşen sorunlara çözüm bulmayı da kapsayan tarih içindeki keşmekeş, hep canlı kalıyor. Kimdir “kazananlar”? Kazanan ve kaybedenin kim olduğunun ölçütü nedir? Özellikle de bu coğrafyada, hem devletli uygarlık hakimiyetinde-Aşağı Mezopotamya hem de demokratik uygarlık- Zagros toplum beşiği ve Yukarı Mezopotamya doğasında. Büyükannem, “Eğer bir kez mağdur edilsen Allah onların belasını versin, eğer ikinci kez mağdur edilsen Allah senin belanı versin.” derdi. Büyükannemin bu sözü ne zaman aklıma gelse, kendime sorardım; “Güney’in 20. yüzyılda bu tekerrür eden durumu nasıl olmalı?”

Bu tekerrürü durdurabilecek bazı gerçeklerin bilincine varmak için üzerine düşünmek kadar coşkulu başka bir şey yoktur. Bir o kadar coşkulu başka bir şey de; tarihin kopan halkasından tutup derinlemesine anladığımızda, Zagros kültür ve toplumu ile toplum üzerinde hakimiyet kurmaya çalışan güçler arasındaki keşmekeşin henüz dönüşü olmayan bir aşamaya gelmemiş olduğunu da görebilecek olmamızdır. Bu son 200 yılda ulusal kimliğe doğru etnik uyanış sürecinde cins bilinci ve farkındalığının hangi düzeyde olduğu konusunda detaylı bilgiye sahip değiliz. Sadece kahramanlık üzerine olan tüm hikayeler-anlatılar mevcut durumla çelişkilidir. Bu *kahramanlık* durumu, sosyal ve siyasal sürecin akışı ve yürütülmesi üzerinde ne tür etkilerde bulundu?

2018 yazında, Güney Kürdistan Federal Bölgesi'nin 28 yıllık iktidarından sonra, Süleymaniye'de Mestûre Erdelanî (1803-1848) -ilk kadın Kürt tarihçi, yazar, hattat ve şair- üzerine düzenlenen bir panelde, erkek panelistlerin hemen hemen hepsi Mesture'den söz ederken onun yetkinliğinin, zekâsı ve bilgeliğinin, çocukluk yıllarında babası için, gençliğinde, şiir ve tarihçiliğinin üst düzeylerinde olduğu yıllarda ise eşi Hüsrev Xan için nasıl yol gösterici olduğunu görüp ortaya koydular. Mestûre Erdelanî'nin Farsça ve Kürtçe olan 20.000 beyitlik şiiri, bu kişilikteki heybetli cesareti kanıtıyor. Nalî ve Mewlana Xalîd Neqşîbendî gibi şairlerin şiir, yüz yüze ve mecazi diyaloglarında, güzel söz söyleyen dillerine rağmen, Mestûre'ye karşı üstenci (ataerkil) bir bakış vardır. Bu, sosyolojik araştırmaya değer bir konudur. Bu şairler arasındaki hikâye ve deneyimlerin tadı, Sümerler dönemi mitolojik efsanelerin tadından az değildir. Mestûre'nin şiirlerinde ve bakış açısında, tam bir estetik, cesaret ve aşiret sisteminin feodal yapısıyla net bir yüzleşme vardır. Mestûre'nin kendisi yazılı olmayan sadece ağızdan ağıza dolaşan derin bir kültürün parçasıyken yazılı olanlarsa farklı yerlerde, kuytulara saklı tutuldular.

Bu okunmamış ve yazılı olmayan tarihsel çokkültürlülük, kadını ve doğayı denk gören büyük bir kültür ve inanç olan Yarsanî (Yarî) gibi, çok iyi bilinmez. 13. yüzyılda Sultan Sahak döneminde Hewraman Bölgesi Pirdîwer'de, dört kadının şiir ve klam okuduğunu ve şiirleri Serencam kitabında (Yarsan'ın kutsal kitabı) yayınlanan bu kadınların Xatûn Dayrak, Xatûn Nergîz, Xatûn Zeyneb ve Xatûn Şemîn olduğunu kim biliyor? Bu kültürün en önemli özelliklerinden biri de şudur ki; çok eşlilik, berdel usûlü, yaş farkının fazla olduğu evlilikler ve zorla evlendirmeler bu inanç ve kültürün mensuplarınca reddedilmiştir ve hala da kabul edilmemektedir. Bu ve yüzlercesi bir yönüyle asimile edilmiş kültürel zenginlikleri, şu an siyasi olarak işbaşında olan, ki kendisini sosyal olarak da tekrarlayan, zihniyetle birlikte düşündüğümüzde, bunun sadece ulusal ve demokratik bir sorun olmadığını, aynı zamanda ahlaki ve vicdani bir sorun olduğunu görürüz ki yönümüzü bu yazılı olmayan tarihe çevirmemiz gerekir. Basit bir soruyla başlayalım; madem o kadar *kahraman* vardı, neden bu durumdayız?

Bu bölgenin yazılı tarihinin bir kısmını, oryantalist ya da yağma ve paylaşım savaşının ve işgalcilik aşamasının “kazananları” olan kişiler ve güçler yazdılar ve sonrasında da yerel iktidarların dar çıkarları ve aile normları içerisinde ayakları üstüne dikerek bıraktılar. Bu sistem içerisinde kadının egemenliği kişisel dar alana indirgenip sosyalleşme sürecinden kopartılmıştır. Birçok “entelektüel” ve “yazar” erkek, Mesturê'yi överken “Mestûre, erkek gibi güçlüydü.” der. Bu görüş, kriz ve kaosu açıkça ortaya koyuyor.

Xanzadî Mîrî Soran -Soran Bölgesi'nde askerî açıdan iyi bir biniciydi-, Adile Xanim, Hepsêxanî Neqîp gibi kadınlar, aktif ve etkili sosyal statülere sahiptiler ve isimleri hala yaşıyor, ancak bu şahsiyetlerle ilgili geniş bir kaynakça bulunmuyor, sadece sözel aktarımlar var ki bunlar da tüm bir gerçekliği karşılamıyor. Ancak az da olsa, bu bilgilerin açığa çıkarılması gerekli ve önemlidir.

Elbette ki aşiret sistemi içerisinde, kadının o dönemlerde geniş bir role sahip olabilmesi kolay olmamıştır. Ama var olanın da az görülmemesi ve aynı zamanda çok da büyütülmemesi gerekir. Adile Xanim (1859-1924) aslen Sine'lidir, 18 yaşındayken Caf Aşireti'nden Osmanpaşa ile evlenip Helebçê'ye yerleşir. İlginçtir ki o dönem Osmanlı iktidarı, İran Kaçar Hanedanlığı ile Caf Aşireti arasındaki ilişkilerin iyileşip gelişmesinden kaygı duyarak Adile Xanim ile Osmanpaşa'nın evliliklerine karşı çıkar. Osmanpaşa'nın ölümünden sonra Helebçê'nin tüm idari işleri Adile Xanim tarafından yürütülür.

Mihemed Emîn Zekî Bey, Kürdistan tarihi üzerine yazdığı kitabında Adile Xanim'dan şöyle söz eder; "Mimarlık alanında başarılıydı, Helebçê'de pazarlar ve dükkanlar inşa etmiştir. Kendisinin yürüttüğü özel bir mahkeme kurmuş, buraya bir savcı atamış ve kendisi de başkanlık etmiştir." Tüm sorunları ve çatışmaları bizzat kendisi çözmüştür. O dönem Osmanlı yönetimi tarafından tayin edilen çoğu erkek ve din adamları, Adile Xanim'ın kararı olmadan hiçbir şey yapamıyorlardı.

Bu tarih kesitine dair, Adile Xanim'ın İngilizlerle ilişkili olduğu yönünde eleştirel bir görüş vardır. Magerson'la fotoğrafları ve hatta 6 aya kadar Helebçê'de evlerinde kalmaları aileye ne kadar yakın olduğunu ortaya koyuyor. Magerson, Adile Xanim için "Şarezûr'un taçsız kraliçesi" der. Magerson, bölgeye bir tüccar olarak geliyor, ancak tüm belgeler gerçekte bir İngiliz temsilcisi ve ajanı olduğunu ortaya koyuyor. Önceleri gizlice ve sonrasında ise petrol kuyularını kontrol altına almak için Kürt aşiretleri ile ilişki kurmak amacıyla Silêmanî, Xaneqîn ve Basra'ya geldiği açığa çıkıyor. Magerson, Xûlam Seid Şîrazî adını kullanıyor ve iyi derecede Kürtçe ve Farsça bilmektedir. Adile Xanim için Hint yüksek makamlarından "Behadûr Xanim" ismini kullanır. Bu unvan Hindistan'da yüksek makamlara sahip kişiler için kullanılır ve "Cesaret Prensesi" anlamına gelmektedir. İngilizlerin Hindistan'da da aynı rolü üstlendiği; aşiretlerin statülerinden yararlanmaya, ilişkilerini ve çıkarlarını korumak amacıyla kullanmaya çalıştıkları açıkça ortadadır. Öte yandan, Adile Xanim'ın o dönemki etkili rolü, gücünü kısmen kendi kabiliyetinden, kısmen de devletin etkisinden uzak aşiret statüsünden alır ve bir diğer kısmı da Kürt toplumunda hala etkili olan kadının konumuna saygı kültürüyle bağlantılıdır.

Ayrıca, Adile Xanim'ın bir kadın hareketi öncüsü ve lideri olarak ortaya çıkıp bir değişim yaratmak istediği hiçbir belgede yer almıyor; ancak o dönemki yönetim anlayışının etkisinde rol almış ve aile ilişkilerindeki statüleri de kan bağı temelinde olmuştur. Diğer taraftan, o dönemler, Aşiret ve Kabile formu, merkezi formda, kendini her zaman devletten daha iyi gören ve devletle olan her uzlaşmayı bir özgürlük eksikliği (meşruluğuna darbe) olarak tanımlayıp devlete bir alternatif oluştuyordu.

Hepsexanî Neqîp (1891-1953 Silêmanî) sahnesine geldiğimizde, ileri bir deneyim olarak başka bir adım görüyoruz. Hepsexanî Neqîp, başta Şêx Mamûd Hefîd ailesinde olmak üzere, Berzenciyan Şêxleri ve Aşireti içerisindeki statüsünden yararlanmak istiyor ve kadınlar arasında çalışmalar yürüterek evden çıkmalarını sağlamak için onları bir araya getirip birbirleriyle iş birliği yapmaya teşvik ediyor. Çalışmalarının çoğu şehir merkezindeydir. Güney'in diğer bölgelerine ulaşabilme gücü yoktur. 1930 yılında, ilk Kürt Kadınlar Derneği'ni kurar. Evini kadınlar için bir okul haline getirir. Filistinli kadınlarla da ilişkileri vardır. Kürtlerin haklarını reddeden dönemin haberleri üzerine ve Silêmanî'de İngiliz saldırısına karşı, 30 Eylül 1930'da Milletler Cemiyeti'ne (1945'te Birleşmiş Milletler adını alır.) bir mektup yazar: "Hangi kanun, seçim zamanında bir halkın öldürülmesine, onlara karşı silah kullanılmasına izin veriyor. Bugün Silêmanî şehri öyle korkunç bir duruma geldi ki sorumlu olan herkesin tüm bir tarihini lekeleyebilir."

Hepsexanî'ye yakın isimlerden biri olan Şemse Feqê, anılarında, Silêmanî'ye sinema getirildiğinde, Hepsexanî'nin, her defasında şehrin bir mahallesindeki kadınları bir araya getirip film izlemeleri için sinemaya götürdüğünü anlatır. Filmlerin çoğu da anlamadıkları bir dildeydi ama evden çıkmak için bir vesile oluyordu. Erkekler mâni olduklarında ise Hepsexanî, onları ikna etmek için ev ev dolaşırdı. Aynı zamanda evinde kadınlar için tiyatro oyunu düzenlerdi. Irak Komünist Partisi içerisindeki Arap kadınlarla da ilişkileri vardı; kendisini ziyaret ettiklerinde, Hepsexanî'nin evini kadınlar için nasıl okul haline getirdiklerini görmüşlerdir. Ve bu tutumuyla da Bağdat medyasında ve gazetede manşet olmuştur. Kürdistan'ın diğer parçalarıyla ilişki geliştirmek üzerine de kendini sorumlu görmüş, öyle ki Dersîm Katliamı'nda 4 çocuğu Silêmanî'ye getirmiştir. 1946 yılında Kürdistan Mahabad Cumhuriyeti döneminde maddi yardım göndermiş ve bu yardım üzerine Cumhurbaşkanı Qazî Muhammed'ten bir teşekkür mektubu almıştır.

Mehabad'ta da Mehabad Kürt Cumhuriyeti kuruluşu döneminde, Mîna Qazî (1908-1996 Mehabad) tarafından ilk kadın kurumu "YAYA" kuruldu. Bazı belgeler YA-YA'nın ilk kadın partisi olduğunu söyler.¹ Kürdistan Demokrat Yayanî Partisi kuruluş konferansı üzerine uzun bir makale yazılmıştır. Mîna Qazî açış konuşmasında, dünyadaki diğer ülkelerde olduğu gibi kadın ve erkek ülkeyi birlikte yönetmeli, kadınlar çalışmalara katılmalı ve kız çocukları da erkek çocuklar gibi okula gönderilmelidir diyerek kadınlara çağrıda bulunmuştur.² Mîna Qazî, kadınlar için okul açtı ve cumhuriyetin 11 aylık ömrü boyunca kadın hakları için çalıştı. Cumhuriyetin ilan edildiği gün, 2 kadın konuşma yaptı ve sürece katılımlarının amacının halka ve cumhuriyete destek olduğunu dile getirdiler. 11 aylık cumhuriyet döneminde atılan bu adımlar, Kürdistan tarihinde ilkti.

20. yüzyılın ortalarında gerçekleştirilen bu önemli değişiklikler nitelikliydi; ancak Güney'deki Kürt hareketi o dönemden de hem kendi feodal yapısından hem de dış faktörlerden kaynaklı ne siyasi ne sosyal açıdan yine faydalanamadı. Britanya'ya bağlı monarşi sisteminin yönetiminde olduğu o dönemler, bağımsız cumhuriyet sistemine geçiş yönünde adımlar atıldı. 1958 yılı itibariyle sol ve milliyetçi partilerden oluşan koalisyon hükümetleri iş başına geçti. Ülkenin varlıkları-zenginlikleri kamulaştırıldı, yasal, siyasi ve ekonomik adımlar atıldı. Siyasi parti ve derneklerin kurulmasının önü açıldı. Ulusal ve kültürel kimlikler ve hatta mezhepler özgürleştirildi. Bazı kadın kurumları Irak'ta gelişti ve Güney'i de etkiledi. Bu dönemdeki dikkat çekici durumlardan biri de çıkarılan arazi ve toprak reformu yasasıyla toprak ağalarından alınan toprak ve arazilerin çiftçilere dağıtılmasıdır. Bu adım, toprak ağalarının zulmüne son vermişti ancak bir kısım Kürt aşiret ve boyları bunu kabul etmediler ve ardından da KDP onları hükümete karşı kullandı ve bir kez daha kavga başladı. Bu savaş, daha çok dış güçlerin işine yaradı ve hem bu örgütü hem de toplumu sosyal açıdan gerilettiler. Aydınlar, yazarlar ve üniversite mezunları bu tek taraflı kararları kabul etmediler ve o günden sonra aralarında anlaşmazlık çıktı. 1975'teki dağılmadan sonra bir kısmı sol görüşlü olan başka bir parti kurdular ve sonraki süreçleri etkilediler ancak tümü de "kendi kaderini tayin etme" hakkı amaçlı olup özgürlük sorunu ve toplumsal cinsiyet mücadelesi üzerine net bir vizyonları yoktu. Kürt ulusalcı hareketi, ulusal köprüye lokal bir perspektifle yaklaşmış ve kadın katılımlarını temelden ve stratejik olarak değil taktiksel ele almıştır. Güney Kürdistan dağlarına katılımlar kadınlar açısından bilinç temelinde olmaktan ziyade aile hayatının devamlılığı esasına dayanıyordu; pêşmerge olan erkekler çoğunlukla eşlerini ya da kızlarını, kızkardeşlerini ve annelerini de yanlarına alıyorlardı ve aynı aile

¹ İran – Kürdistan Demokrat Parti Gazetesi, 20/04/1946 tarihli 37. Sayı, sf. 4.

² Shahrzad Mojab, *Devletsiz Ulusun Kadınları, Kürt Kadınları Üzerine Araştırmalar*

ilişkileri olduğu gibi yaşıyordu. Kent katılımlarının çoğu, ulusal davaya katılma arzusunun rağmen toplumsal cinsiyet mücadelesinden yoksundu. Kadınlar az da olsa çaba gösterdiler ancak varlıklarının tanınması ve bir erkeğin kızkardeşi veya annesi, erkeğin kızı, erkeğin eşi gibi erkeğin gölgesinde olma gibi kimliklendirmelere ve feodal ve aile normlarının etkilerine karşı mücadele yürütmediler. Erkek, aşiret reisi, şeyh, imam statülerindeydi. Kadının erkek karşısındaki gölge kimliği, Kürt erkeğinin egemen güçler karşısındaki ezilmişliğinin küçük bir örneğiydi. Çok boyutlu esaret durumu yaşayan kadın, aile, aşiret, kan bağlarını ve kadının mülk olma durumunu değiştirebilecek bir konumda değildi. Bu durum sadece kadının güçsüzlüğü ile ifade edilemez; feodal karakterli bir ulusal mücadelede aynı zamanda cinsiyet mücadelesi yürütülebilecek bir zemin, böylesi bir paralel durum söz konusu değildi, kaldı ki zaten ne düşünsel ne yönetsel ne de hareketin kuruluşu ve yürütülmesi bu esaslar üzerine değildi. Sürekli olarak, dışarıdaki bir düşmana karşı kendi etrafında toplanmaları için Kürtlere çağrı yapıldı, ancak bunların hepsi kadının köleliği pahasıydı. Bu yöntem Osmanlı hakimiyeti sürecindeki Kürt hareketleri döneminden kalmıştır.³ Eleştirilmeden istedikleri gibi yaparlardı.

70'lerde Kürt ailelerin ve bazı Asurî ailelerin duvarlarında Şahmaran tablosu dışında Margret George ve Leyla Qasim'in resimlerini görürüz. Bu tablolarla onların cesaretli, heybetli ve kendine güvenen duruşları vardır. Birçok kadın onlar gibi olmak isterdi. Margret (1942-1969) Asurî bir kadındı. 1960 yılında KDP'nin pêşmerge saflarına katılan ilk kadın pêşmergeydi. Margret'in çocukluk arkadaşı Sara Toma şöyle aktarıyor; "*Margret dağa çıkar, M. Mustafa onu görünce şöyle der; 'Margret geldin, evde otur ve çıkma dışarı, sen zeki, genç ve güzel bir kadınsın. 'Margret da 'Ben devrime katılmaya geldim, Kürdistan kaza-nana kadar oturmayacağım' der.*" Margret 8 yıl sonra, 26 Ocak 1969'da Qumrî kalesi köyünde "meçhul" bir şekilde öldürülür. Margret'in öldürülmesi üzerine çoğu örgüt içi bir durumdan

Çok boyutlu esaret durumu yaşayan kadın, aile, aşiret, kan bağlarını ve kadının mülk olma durumunu değiştirebilecek bir konumda değildi. Bu durum sadece kadının güçsüzlüğü ile ifade edilemez; feodal karakterli bir ulusal mücadelede aynı zamanda cinsiyet mücadelesi yürütülebilecek bir zemin, böylesi bir paralel durum söz konusu değildi.

³ Shahrzad Mojab, *Of Property and Propriety: The Role of Gender and Class in Imperialism and Nationalism*, "Conflicting Loyalties: Nationalism and Gender Relations in Kurdistan."

söz eden farklı görüşler vardır. Sonrasında ise hiç anılmadı; peşmergelik yılları ve yaşamı, kişiliği ve mücadelesi, ilişki ve yaşam tarzları ve kadın katılımına dair görüşleri hiç konuşulmadı. Bu olayların aydınlatılması çok önemlidir, sadece bir öldürülme vakası olarak değil, özgürlük sorunu ve toplumsal cinsiyet mücadelesine nasıl yaklaşıldığına dair örgütlenme ve hareketin zihniyeti üzerine sosyolojik araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Bu örgütlenmelerdeki kadınların, mücadeleye ve siyasete katılıma, aşiretsel yapının, aile ve kan bağları ilişkileri dışında bakmaya dair çabaları vardı. Leyla Qasim (1952-1974 Xaneqîn), yakın tarihin önemli kayıtlarındandır. Leyla Qasim, Xaneqîn'e bağlı Bamil Köyü'nde, entelektüel ve yurtsever bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Siyasi hareketler, onları birer zenginlik olarak görmek yerine, Şîî inancına sahip Kelhûrî lehçesini konuşan Feylîler gibi farklı kimliklere sahip olanları bertaraf ettiler. Leyla Qasim, tüm bunları kadın kimliği etrafında topladı ve büyük bir atılım yapmış oldu. Leyla, bu çıkışıyla, siyasi hareketlerin siyasi ve sosyal kimlikleri homojenleştirmelerinin her türlüşünü boşa çıkartmış oldu. Bağdat Üniversitesi'nde Sosyoloji Bölümü öğrencisiydi, adımlarını bilinçli atıyordu. Böyle çok renkli bir altyapıya sahip bir kadının mücadelede yer alıyor olması, kadınlar üzerindeki engellerin kırılması adına çok önemli bir mesajdı. Niteliksel bir katılım olarak ileri bir adımdı. Arkadaşı Cewad Hemewendî ile birlikte örgüt çalışmalarına katıldılar, bir süre sonra, 28 Nisan 1974'te Bağdat'da üç arkadaşıyla birlikte tutuklandı. Leyla Qasim, o zaman Irak radyosu, televizyonu ve gazetelerde manşet oldu. İki hafta sonra asıldı ve Güney'de siyasi bir davada asılan ilk kadın olur. Leyla Qasim idam edilmeden önce Baas rejimi pişman olduğunu belirten bir belge imzalamasını talep ediyor ancak o bu kişisel özgür bırakılmayı reddediyor ve şöyle diyor; "Af dileyeceğim bir şey varsa, o da şudur ki ömrüm halkıma hizmet etmeye yetmedi. Halkımdan özür diliyorum."

Ne Margret'in pêşmerge saflarında sekiz yıllık mücadelesi ne Leyla Qasim'in idam sehпасındaki mesajı, siyasi parti ve hareketlerde özgürlük sorununun çözümüne bir manifestoya dönüşmedi, bir propaganda sözünden öteye geçmedi. Zindanlardaki yüzlerce kadının hikayesi, peşmerge için lojistik ve posta işleri gören kadınlar, şehirdeki gizli çalışmalara katılan kadın aktivistler bir hiçmiş gibi sayıldılar ve bu çalışmalar özgün bir kadın örgütlenmesine dönüşmedi, kadınlar vatan "kurtulduğunda" kendi sorunlarının da çözüme kavuşacağını umudu ile kaldılar.

Yazılmayan ve görülmeyen tüm fedakarlıkları ve çabalarına rağmen hiçbir şey istedikleri ya da öngördükleri gibi olmadı, isimleri toplum hafızasında yer etmedi ya da yılda bir kez bir retorik gibi anıldılar. Ya da bazen tesadüfen mezarlarını görüyoruz; onlardan biri de Mulazim Helîme'dir.⁴

Mulazim Helîme (Helîme Sofî 1933-1992 Baleyan) köy işlerini bizzat kendisi yürütürdü. Erkek kardeşi Baas rejimi tarafından öldürülünce gidip pêşmerge olur. Irak ordusuna karşı verilen savaşlara katılır ve iki kez yaralanır. Kardeşinin cenazesini almak için sırtına koyun postu geçirip koyun ve keçi sürülerinin içinde saklanarak gider, kardeşinin cenazesini alır. Tüm köy bu durum karşısında hayrete düşer. Pêşmergeye katıldığı dönemlerde, kadın ve erkeğin bir sofrada yemek yemesi kabul görmüyordu. Akşam olduğunda, yemek getirmek ve diğer ihtiyaçların sağlanması için evlere giderlerdi. Pêşmerge o zamanlar; “yemek bulmak, tedarik etmek bir kadın için daha kolay” derlerdi. 1988 yılı, Enfal ve Helebçe Katliamı'nın geniş çaplı saldırıları sırasında onun köyü de katliama maruz kalıyor ve tüm köylüler yerlerinden ediliyorlar. Bu kayıp onun üzerinde derin bir etki yarattı, sürekli yalnız kalırdı ve 1991 Ayaklanması sonrasında yalnız yaşamaya devam etti. 1992 yılında bir süre ortadan kayboldu, sonrasında cesedi Baleyan Deresi'nde bulundu. Mezarı ise 2008 yılında gerillalar tarafından Baleyan'da bulundu, mezarı yerle yeksan olmuştu, öyle ki mezar taşı zorlukla bulunmuştu. Bu hikâyeye, Baas rejimi katliamlarının toplama kamplarından dönebilmiş olan, yakınlarının gözleri önünde öldürülmesi ile travma ve depresyon içinde kalan kadınların başından geçenler ve iç savaş ile eş zamanlıdır.

80'li yılların sonları toplum ve özellikle de kadınlar için cehennem gibiydi. Çoğunluğu çocuk ve kadın olmak üzere yaklaşık ikiyüzbin insan Enfal Katliamı'nda katledildi. Helebçe ve diğer yerlere kimyasal silahlarla saldırılar, Feylîler'e yönelik katliam, binlerce köyün yıkılması ve yüzbinlerce yerinden edilme ve zorla kaybettirilme yaşatıldı. Bunların bir kısmı toplu mezarlarda bulundu, bir kısmı taciz ve tecavüzlere maruz kalmıştı ve döndüklerinde ise “namus” kavramı yüzünden sessizlik ve korku içinde yaşamlarını sürdürmeye çalıştılar. Köylerin yıkılması ve yok edilmesi ile, rejim, sadece yaşam alanlarını yok etmekle kalmadı, aynı zamanda toplumun direniş damarını, dil ve kültürünü içeren binlerce yıllık tarihini de yok etmişti. Coğrafik olarak ise, çoğunluğu arkeoloji alanları olan, altında anaerkil kültürün ve doğal toplumun saklı olduğu Kırî'nin 146 tepesi, Çermo Köyü ve Germîyan'ın diğer yerleri gibi alanlar.

⁴ Mulazim, askeri literatürde yüksek derecede subay anlamında kullanılır.

Toplumun zorla yerinden edilmesi bilhassa kadınlar açısından başka bir katliam olarak görülüyordu. Onlar için şehir hayatı kayıp bir yaşam ve kendine yabancılaşmaydı. En kayda değer sosyolojik araştırma konusu olarak, kent yaşamı karşısında ne tür toplumsal değişimlerin meydana geldiğini bilmemiz çok önemlidir. Siyasi açıdan nasıl etkilendiler? Nesiller arasında ne tür çelişkiler ortaya çıktı? Enfal Katliamı'ndan kurtulan kadınlar, Cengiz Han'ın saldırılarından kurtulan kadınlara dönüşmüşlerdi. Cengiz Han'ın ordusu bazı yerlere saldırı gerçekleştirdikten sonra birkaç kişiyi kasıtlı olarak mutlaka başka yerlere gönderirdi ki acı dolu hatıralarını herkese anlatsınlar. Bu korku, panik ve psikolojik tahakküm durumu, direniş ruhunu kırmaya yönelik bu katliamın bir başka amacını oluşturuyordu.

Enfal Katliamı ve yarattığı travma hala da toplumun üzerine kâbus gibi çöküyor. En kötü psikolojik durum ise yalnız kalmış olmak, bir felaketle tek başına yüz yüze kalmış olma psikolojisidir. Bu, bir dereceye kadar direniş gücünü ve özgüveni zayıflatmış oldu. Bu sosyal, siyasi ve psikolojik duruma rağmen, binlerce kadın cesaretle mevcut gidişata meydan okudu. Sadece siyasi açıdan değil

Toplumun zorla yerinden edilmesi bilhassa kadınlar açısından başka bir katliam olarak görülüyordu. Onlar için şehir hayatı kayıp bir yaşam ve kendine yabancılaşmaydı. En kayda değer sosyolojik araştırma konusu olarak, kent yaşamı karşısında ne tür toplumsal değişimlerin meydana geldiğini bilmemiz çok önemlidir.

–ki 1991'den sonra Kürt parti ve hükümetinin çocuklarına sahip çıkmalarını, yaşam düzeylerini yükseltmelerini talep ediyorlardı- ekonomik olarak da; geçimleri çoğunlukla eşlerine -birçoğu katledilmişti- bağlı olan bu kadınlar kısıtlı imkânlar ve zorlu şartlarda çocuklarını yetiştirdiler. 2008 yılında, katliamdan sonra kadınların yaşadıkları üzerine bir belgesel hazırlamak için Germiyan'a giden bir gazeteci röportajında bir anneye sorar; “Saddam Hüseyin'den kurtulduktan sonra nasıl bir değişim oldu?”. Anne şu cevabı verir; “Ne kurtulması, burada her yerde bir Saddam Hüseyin var, her evde.”

Bir araştırmacı olan Edalet Omer,⁵ kadınlarla ilgili, özellikle katliam döneminde satılan ya da zorla götürülen kadınlar üzerine önemli belgeler toplamıştır. Bunlardan birinde Kürt bir gardiyanın

⁵ Dr. Choman Hardi's Seminar, Uppsala, <https://vimeo.com/33420293> ; <http://www.anfalistan.com/wp-content/uploads/2016/05/enfal-w-afrety-kurd.adalat-omar-1.pdf>

1988 yılı Topzawa toplama kampına rejimin yazılı talimatıyla gelip birkaç kadını seçerek kendileriyle götürülen birkaç kişiden bahsettiği kaydedilmiş. Bir ikincisinde, Ştîre ve Şenefiyan aşiretlerinin zorla götürüp oğulları ile evlendirdikleri kadınlar olduğu yazılıdır. Yine, birinci Kendav savaşı sırasında, bir kişi, kız kardeşinin buraya getirilip evlendirildiğini ve iki çocuğunun da olduğunu görmüştür. Kadın, geri gönderildi ama o zamandan sonra sadece bir kez araştırmacılarla konuştu. Sonrasında susturuldu.

Düş gibi Umutlar

Çok sayıda kadın 1991 isyanına katılmıştır. Bu adım, yeni bir değişim için iyi bir başlangıçtı. Kadınlar isyanı kendi taleplerini ifade edecekleri bir yola soktular. O zamana kadar kadınlar sadece okula gitmek ve çok az sayıda da hükümet kurumlarında çalışmak için evden dışarı çıkabiliyorlardı. Tüm güney Kürdistan’da, 1968 yılında Silêmanî’de kurulmuş olan tek bir üniversite vardı ve çok az sayıda kadın orada okuyordu. 80’li yıllarda, kadınlar, okumak için çok az oranda Irak şehirlerine gidiyorlardı. Onlardan bazıları, ailelerinin denetiminden uzak, şehir dışındaki üniversiteler yoluyla siyasi çalışmalara katılıp gizli bir şekilde ilişki geliştiriyorlardı, özellikle de kadınların katılımına dair olumlu perspektifleri olanlar. 1991 ayaklanması, demokratik siyasetin başlangıcı olma ve kadınların siyasete ve yönetime katılımını sağlamaya dair çok önemli bir fırsattı. Toplumu örgütlemenin hem kadın hem de erkeğin eşitliği ve özgürlükçü bir kimliğe dair bilinç düzeyini yükseltmenin zemini olması gerekirdi ve buna dair umut da vardı. Katliamın etkisinde kalmış yüzbinlerce kişinin yaralarının sarılması, kendi kendini yöneten ve üretken bir topluma dönüştürülmesi gerekiyordu. Köyler, dilin ve kültürün, kolektif yaşamın, toprakla ilişkilenmenin mekanları olmalıydı. Baas rejimi dönemine dair tüm bir hafıza anlamlandırılmalı ve merkezîyetçi ve milliyetçi zihniyetin baskıladığı gizli enerji açığa çıkarılmalıydı. Kadınların artık sadece arka cepheden ya da kenarlardan değil, doğrudan katılımları sağlanmalıydı. Ancak bunlar sadece birer düş olarak kaldı, bu konuların hiçbirisi henüz aydınlığa kavuşmuş değil ve bu konudan söz edenler de nedenleri sürekli dış faktörlere bağlamaktadır. Ayaklanma ile eş zamanlı olarak yüzlerce tutuklu kadın serbest bırakıldı, onların umutları ve düşleri vardı. Ama bu düşler yerine küçümseyen bakışlara maruz kaldılar. Herkes onlara gözaltında tecavüze uğradıklarını varsayarak bakıp onları bir leke olarak görüyordu. Zulümden bahsederken hep dış faktörler mevzu bahis ediliyordu ancak toplum içerisinde kadına yönlendirilmiş bu bakışlar, kadınlara yapılan baskı ve zulmün bizzat kendisiydi.

“Namus” Belası

Ayaklanmadan kısa bir süre sonra, Baas rejimi tank, top ve uçaklarla şehirlere saldırdı; milyonlarca insan kaçıp Doğu ve Kuzey Kürdistan sınırlarına ulaştı. Bu kitlesel kaçışın en temel sebebi ölümden ziyade “namus” kavramıydı. 1991 ayaklanmasından sonra hem Kürdistan’da hem de Irak şehirlerinde, rejim zindanlarındaki taciz hikayelerinin açığa çıkarılıp yayılması erkeklerin dizlerini bükmüştü. Paradoksal erkekliğin görülmesini sağlayacak o dönemki kadar altın bir fırsat olmadı. Erkekler bir yandan kadınların “namusunu” korumanın derdindeyken öte yandan herkesten önce kaçıyorlardı. Kadınlar, erkeklerin nezdinden aynı kavrama indirgenmişti. Artık “namus” klasik toprak, vatan ve özgürlük kavramlarının yerini almış ve sadece kadının bedeninde ifade buluyordu.

Ehmedî Xanî, 17. yüzyılda, namus kavramını siyasi anlamda kullanır⁶ ve dayanışmayan Kürt mirlerine sert eleştiriler yapar; Safevi ve Osmanlı egemenliği ve işgallerinden kurtulabilmek için birleşmeleri gerekiyordu ve namusun (Kürtlerin) savunusu mirlerin boynundadır diye yazar. 20. yüzyılda Güney Kürdistan’daki gelişmelere baktığımızda, siyasi hareketlerin bu düzeyde bir “namus” kavramına ulaşmış ulaşmadıkları görülmemektedir.

1991 kitlesel göçünün yaşandığı zamanlarda, o yağmurun çamurun içinde, “sınır”daki çadırların arasında imam ararlardı çeyizsiz ve “ucuza” buldukları kızları nikahlamak için diğer taraftan da baba “namus” belasından kurtulsun diye, bundan daha acı bir tecrübe yoktu. Batılı gazetecilerin kameralarının önünde kadınların ağlayış ve figanlarının görüntüleri, artık direniş ve isyan sahnelerinin yerini alıyordu. Tüm bunlar, “yeni dünya düzeni” adı altında yeni bir aşamayı başlatan uluslararası güçlerin işine geliyordu. Bu uluslararası güçler, yeraltında ve yerüstünde olan her şeyi kendi yollarıyla ve istedikleri gibi kontrol etmek amacıyla yerel kuruluşlar oluşturmuş ve bölgenin örgütlerini de maşaları olarak belirlemişlerdi. Bu örgütler de onların sayesinde yönetimde kalıyorlardı ve hatta gelişmeleri katliamlardan elde edilen kazanımlar olarak görüyorlardı. Afganistan Dayanışma Partisi Sözcüsü Selay Gaffar’ın “Afgan kadınlarını kurtarmak ve demokrasi adı altında, tüm ülkemizi işgal ettiler, ülkeyi kendi üniversiteleri, kampanyaları ve güçleri ile doldurdular.”⁷ şeklinde tarif ettiği bir süreçti.

⁶ Shahrzad Mojab, beşa "Conflicting Loyalties: Nationalism and Gender Relations in Kurdistan.", Of Property and Propriety: The Role of Gender and Class in Imperialism and Nationalism.

⁷ Dengê Kürdistan Radyosu, Selay Gaffar ile röportaj, 2014

Rejimin kendi kendine güçlerini geri çektiği 1992 yılında, idari ve siyasi boşluğu doldurmak için ilk hükümeti ve ilk parlamentoyu kurmak üzere seçim yapıldı. Kürt toplumu ve diğer yapılar, bilhassa kadınlar, bu sürece bir şenlik edasıyla yöneldiler ve büyük hayaller yüklediler. 105 parlamento üyesinden 5'i kadın oldu. O dönem kadınlar, yerel yönetim katılımları için büyük bir arayıştaydılar. Toplum zaten, özellikle de kadınlar, ayaklanmalara katılımlarıyla demokratik bir aşamaya hazır olduklarını kanıtlamışlardı. Ancak daha ilk adımda, bu bölgenin örgüt ve hareketleri özellikle KDP (Kürdistan Demokratik Partisi) ve YNK (Kürdistan Yurtseverler Birliği) başlangıçtan itibaren köy ve beldelerdeki halkı örgütlemek isteyen “çiftçi hareketi” gibi demokratik bir alternatif olabilecek örgütleri baskıyla sindiriyorlardı. Aynı dönemde, çok sayıda kadını Baas rejimiyle ilişkileri olduğu bahanesiyle sorgusuz ifadesiz öldürdüler. Toplumun beklentilerini “hazır çekiç güç” bahanesi ile dış güçlerin kararlarına bağladılar, o çekici de başta kadınlar olmak üzere, farklı düşünen-düşünmek isteyen herkesin başına indirdiler.

Milliyetçi, Solcu ve İslamî Görüşler Süreci Yoldan Çıkardı

20. yüzyılda Irak ve Güney Kürdistan’da, üç görüş rol oynadı; milliyetçi, solcu ve yüzyılın son çeyreğinde de İslamî örgütlenmeler. Irak Komünist Partisi, kadınlar hatta erkeklerde cinsiyet bilincinin yükseltilmesi ve canlandırılması için önemli etkiler de bulundu ve bu süreç başta Germiyan bölgesi olmak üzere Güney Kürdistan’ı da etkiledi. Özellikle de kadınların siyasi, sosyal ve entelektüel alanlara katılımını.

Ayşegül (1933-1988 Koye) Baas rejimi tarafından siyasi kimliğinden ötürü asılan ikinci Kürt kadınıydı. 80’li yıllarda, Irak Komünist Partisi Koye ve Hewlêr sorumlusuydu. Örgütlenmede çok aktif bir kadındı, sekiz çocuk annesiydi ama bu durum siyasi mücadelesinin önünde bir engel oluşturmuyordu. Baas rejimi tarafından tutuklandıktan sonra ağır işkenceler görmüş ama örgütü ile ilgili hiçbir bilgi vermemiştir. İki yıl sonrasında idam edilir. Büyüdüğü şehir Koye, burada birçok kadının siyasi hareketlere katılmış olmasından kaynaklı kadın şehri olarak bilinir. Bu son yıllarda da ilçe kaymakamı kadın olmuştur ve şehrin birçok yeri kadın isimleri ile adlandırılmıştır.

1959 yılında Irak’ın ilk kadın bakanı olan Naziha al-Dulaimi⁸, 42000 üyesi bulunan Irak Kadınlar Derneği’ni kurdu. Sosyal yasaların değiştirilmesi için büyük bir baskı oluşturdular ve kadınların oy hakkı yasalaştırıldı.

⁸ <https://elaph.com/Web/AsdaElaph/2007/2/214964.html>

Bu ve bunun gibi sol ve sosyalizm adı altında mücadele yürüten tüm partilerin en büyük sorunu, eski Sovyetler Birliği'ni taklit etme temelinde görüşlerini yaymala-
rıydı ve Kürdistan Komünist Partisi de aynı hataları tekrarlıyordu. Evrensel ve yerel
olan arasındaki dengeyi oluşturamıyorlar, siyasi ve sosyal konjonktüre dair doğru
okumalar yapamıyorlardı ve toplumun değişimi ve dönüşümüne dair görüşleri dardı.
Eğitim sistemini geliştirip ilerletemediler, “geri kalmış” geleneklere karşı kaba ve
tümenden reddedici bir mücadele yürüttüler. Din meselesi ve tarihsel dini değerler ko-
nusundaki görüşleri sosyolojik bir esasa dayanmadığı gibi üstenci ve materyalistti.
Toplumsal analizleri, özellikle de hem kadın hem erkek kişilikleri sorunsalı üzerine
analizleri yoktu ve namusun korunması kavramını aşamadılar. Yüzlerini devlete
döndürdükleri kadar topluma döndürmemişlerdi. Parti ile aile ilişkileri dönüşmedi,
aksine aile ilişkileri partileri dönüştürdü. Kendini sol ve sosyalist olarak tanımla-
yan tüm bu partiler, özgürlük mücadelesine sosyal açıdan, milliyetçilerden daha
fazla darbe vurmuş oldular. Teori ve pratikleri, yer ve gökyüzü kadar birbirinden
uzaktı. “Sosyalist” partinin sekreterinin dört kadınla evlenmesi ve parlamentoda ço-
keşliliği savunmak için sesini yükseltmesinden daha aydınlık bir şey var mı! Kadın
erkek eşitliği sloganları, cinsiyet – sınıf ve sosyal adalet mücadelesi milliyetçi gö-
rüşlerin arasından kaydı gitti ve tüm bunlar için eleştiri mekanizmaları da yoktu.
1959 yılında, Irak'ta sistemin monarşiden cumhuriyete geçişinden sadece bir yıl
sonra, Medeni Kanun maddesi çerçevesinde kadının evlenme konusunda karar
verme hakkı yasalaştırıldı. Ancak 1991 yılında Saddam Hüseyin, bu maddeyi kal-
dırıp şeriat yasalarından yararlandı, hatta 128. maddeyi değiştirerek “namus” adı al-
tında işlenen cinayetlerde verilen cezayı 8 yıldan 6 aya indirdi, böylece kadın
cinayetlerinin – kırımının önünü açtı. Zaten bunun zemini vardı ama bu kanun mad-
desiyle kadın cinayetlerini teşvik etmiş oldu. Güney Kürdistan'da da artık bu kanun
kullanılıyordu. Kürdistan Bölgesel Federal Parlamentosu'nda Haziran 2011'de kabul
edilen aile içi şiddetle mücadele kanun taslağının hiçbir maddesi uygulanmıyor. Bu
yasada çokeşlilik “şartlı” gerçekleşiyor; ikinci, üçüncü ve dördüncü eşler mahkeme
dışında nikahlandırılıyor ve bunu yapanların çoğunluğu partilerde güç sahibi kişi-
lerdir. Zaten devlet mekanizmalarıyla stratejik bir dönüşüm ve değişimin gerçekle-
şebileceğini umut etmek, buna bel bağlamak büyük bir hataydı, çünkü “kadınların
özgün toplumsal ve siyasi hareketi” gibi bir yapı yoktu.

Bu bölgenin gerçekliğinin daha iyi ve açık görülebilmesi için iki kurumun bilin-
mesi çok önemlidir. Birincisi, hastanelerin yanık ünitesi ve ikincisi ise intihar olay-
ları ile kadın cinayetlerinin kayıt altına alındığı, sürekli “dosya başlatacağız ve
araştıracacağız.”, “ailevi bir sorundur.”, “şahsi bir meseledir” cümleleriyle cevap ve-
rilen polis binaları. O kadınlar öyle bir acı çekiyorlar ki yaşama dönüş yoktur artık
onlar için, ölümleriyle hikayelerini de kendileriyle mezara götürüyorlar ne bir belge
ne de kimse onlarla ilgili konuşur. Çoğu, aile “namusu” baskısıyla susar, diğer araş-
tırma yapanlar da susturulur.

Tabi ki şiddet, sadece öldürülmek değildir; başka yöntemlerle, aile, medya ve yasalar yoluyla da yapılır. Noga Efrati; “Irak toplumundaki değişimler genellikle aşiretsel temelde şekillendiriliyor, değişimler oluyor ama aile her zaman devlet ve kadın arasındaki savaş alanı oluyor.”⁹ diyor. Bu aşiret formu sadece Irak’ta değil, 1991 yılından sonra Güney Kürdistan’da benzer süreçleri yaratır; aile ve kan bağları kutlanır, bu da kanlı bir süreci kendisiyle beraber getirir. Minoo Alinia kitabında; “İktidarın amacı öldürmek değil, ezdiklerini suç ortağı yapabilmek için öldürme mekanizmasının kolunu saklamak istiyor. Kadın üç kez baskılanıyor; devlet yoluyla, erkek tarafından ve bizzat kadın tarafından.”¹⁰ diye belirtir. İstatistikler çok kanlı ve acı bir durumu ortaya koyuyor. Silêmani’de yayınlanan Hawlati gazetesine göre, 1991-2012 yılları arasında en az 16.000 kadın katledildi. Bunlar sadece resmi rakamlar ve Helebçe Katliamı’nın üç katı hatta daha fazlası.

Milliyetçiliğin etkisi altındaki ulusal dava, bu trajedinin üstünü örten bir maske olarak kullanılmıştır her zaman. 1991’den önce, mücadele dağlarda ve gizli iken kendi kaderini tayin etme ve toplumun kendi kendini yönetme hakkı için başta kadınlar etrafını motive ederdi, ama sonrasında güç ilişkileri, iktidar ve yeraltı ve yerüstü zenginliklerini kontrol etme temaları öne çıktı. Bu

iktidarın tüm sütunları (aile, aşiret, devlet kurumları ve kendilerini muhalefet olarak tanımlayanlar) kadını baskılamak konusunda hemfikirdi ve din de ustalıkla ve acımasızca kullanıldı. Zaten milliyetçilik bu ilkel formuyla ataerkil bir üründür. Güney Kürdistan’da kadına karşı şiddet, katliam düzeyindedir. Sharh-zad Mojab, kitabında mevcut durumu “kadın kırımı” olarak tanımlıyor.

80’ler sürecinde aşiretlerin bir kısmı Baas rejiminin korucularıydılar. Bunların bir kısmı 1991 ayaklanmasına katıldılar çünkü siyasi örgütler onlar için af çıkarmıştı. Ayaklanmadan sonra da birbirlerine karşı olan çekişmeden yararlandılar. Bir kez daha kadın cinayetlerinin faktörü oldular ve seçim dönemlerinde de seçmen oldular.

O
kadınlar öyle
bir acı çekiyorlar ki
yaşama dönüş yoktur
artık onlar için, ölümleriyle
hikayelerini de kendileriyle
mezara götürüyorlar ne bir
belge ne de kimse onlarla il-
gili konuşur. Çoğu, aile
“namusu” baskısıyla
susar, diğer araştırma
yapanlar da sus-
turulur.

⁹ Noga Efrati, Women in Iraq: Past Meets Present

¹⁰ Minoo Alinia, Honor and Violence Against Women in Iraqi Kurdistan

Aileler arasındaki toplumsal anlaşmazlıklardan tutun muhalefeti, kendi normlarına uymayan her fert ve her örgütlenmeyi yok etmeye dayalı siyasi çatışmalara kadar silahlı güçleri kullanmak bu örgüt ve güçlerin bir kültürü olmuştu. Ve bu yöntem toplumsal ilişkilerde de yansımaları bulup sonuç olarak kadın katliamlarına dönüşüyordu. Mesaj şuydu: “ya bizim istediğimiz gibi sürece dahil olursunuz ya da yoksunuz.”

Bir Tehdit ve Saldırı Aracı Olarak Kadın Bedeni

1994-1998 “iç savaş” yıllarında, birbirlerine boyun eğdirmek için kadına tecavüz ve tecavüz tehditleri kirli bir yöntem olarak kullanıldı. Bu sürece tanık olanlar o dönemlerden hala acıyla söz ederler. Çünkü kadın bedenini “namus” ile kodlayıp hakimiyet altına almak ve kullanmak, karşı güce diz çöktürecek en etkili silahtı. Bu bakış açısının paradoksal tarafı şuydu; hem bir silah gibi kullanıyor, hem öldürüyor ve hem de korumak adı altında üzerinde hakimiyet kurup üreme amaçlı kullanıyordu. Tüm bunların yanı sıra cinselliğini pis ve tehlikeli görüyor, savaşta tehdit ve saldırı konusu yapıyor ve din adı altında da örtüyordu.

Onlarca kadının 1994 savaşını durdurmaya yönelik çabaları, Hewlêr’den (Erbil) Silêmanî’ye kadar parlamento önüne yürüyüşleri, tüm olumlu seslenişleri ve iyi niyetlerine rağmen, kadınların sembolleşmiş beyaz tülbentleri, geçen yüzyılın aşiret savaşlarını aşamadı. Bu kadınlar, bilinçli ya da değil, bu savaşın bir paylaşım savaşı olduğunu yorumlama gücüne sahip değillerdi. Ve aynı güçler, kendilerinin olmayan, 1992’deki başka bir savaşın vekaletini yapan güçlerdi.

Kadın cinayetlerini durdurmaya yönelik imza toplanması (1996 yılında namus adı altında işlenen cinayetler ve çokeşliliğe karşı, evleri ayırma ve miras hakkı için 15000 imza toplandı) ataerkil zihniyetin duvarına çarpan taleplerden başka bir şey değildi.

Tüm siyasi parti ve örgütlenmeler üzerinde etkisi bulunan yaşam normları ve aşiret yapısı, 2003 yılından sonra daha da güçlendirildi. Örneğin Sehwe Meclisi¹¹ Amerika tarafından silahlandırılmaları sonrası eski Baasçılarla DAİŞ’e katıldılar ve bazı yerel ve dış güçlerin yardımıyla özel amaçlar için

¹¹ Sehwe Meclisleri, Musul, Anbar, Selahaddin ve Diyala şehirlerindeki sünî aşiretler ve Baas rejiminden arda kalanlar tarafından Amerika’nın desteğiyle kurulmuştur. Başlangıçta El Kaide için savaştılar. Sonrasında yasal hak ve imtiyaz tanınmasını talep ettiklerinde Irak Hükümeti bunlara karşı çıktı ve sadece bir kısmını Irak ordusuna aldılar. Büyük bir kısmı ise radikal İslamcı IŞİD’e katıldılar.

kullanıldılar. Özellikle de Şengal Katliamı ve merkezi bir talimatla peşmergelerin geri çekilip onları bir katliamla yüz yüze bıraktıktan sonrasında binlerce Ezidî kadının kaçırılmalarında.

Bölgedeki Neoliberal Ajandalı “Sivil” Toplum Kuruluşları

2003 yılında, Irak’ta sayısız “sivil” toplum örgütü kuruldu. Amerika, bu kuruluşlar için büyük ve özel bir fon ayırmıştı. Aynı süreci Afganistan ve diğer yerlerde de devreye soktu. Her siyasi parti, bu dış fonlardan yararlanmak için birkaç “sivil” ve kadın örgütlenmesi kurmuştu, diğer taraftan toplumsal değişim sürecini, Kürt toplumunu neoliberal anlayışla kontrol altında tutmak isteyen dış güçlere teslim etmişlerdi. Bu dış projeler, çözüm değil, sorunlardan biri haline geldiler. Bu projeler dışında kadınları örgütlemek isteyen kadınlar ve kadın örgütlenmeleri, engeller, tehdit ve saldırılarla karşı karşıya kalmışlardı. Özellikle de bu ilkel milliyetçi görüşlere eleştirel temelde yaklaşanlar, Kürt kimliği tanımlamalarında yerel sınırları aşanlar, Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi’nden etkilenenler ve Kürdistan Kadın Özgürlük Birliği yapısında kendi yerel örgütlenmesini yapanlar.

Bu uluslararası fonlar, sadece gündemleri uluslararası güçler tarafından belirlenen kadın örgütlenmelerine ayrılıyordu. Bu fon akışları ile maddi bir zemin oluşturdular ve çözüm umutlarını maddi durumlara bağlayıp kadınların özgün mücadele alanlarını daralttılar.

2003 yılından sonra, kadınların Irak ve Bölgesel Parlamento ve hükümetine katılımına yönelik kota getirildi. Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi mücadelesinin bu kotanın %25 olmasında büyük etkisi oldu. Çünkü artık Ortadoğu’ya etki eden Kürdistan Kadın Hareketinin gelişimlerini görmezlikten gelemezlerdi. Kadınların tüm umutları bu kotaya bağlandı. Bir grup kadın bunu bir başarı olarak gördüler. Bu kota, Güney’de son yıllarda %30 olarak değiştirildi. Bilhassa Rojava Devriminden sonra. Kadın kotası ne parlamentoda, ne hükümette ne de yargı yönetiminde, toplumun ve kadının yaşamında genel olarak bir değişiklik yaratmadı. Parlamenteoya kotayla girenler çoğunlukla iktidardan sorumlu olanların akrabalarıydılar ve onların örgütleri tarafından atanıyordu. Kota, kadınlara fırsat oluşturmak için değil, bazı örgütlerin amaçları içindi. Bu örgütler de araç olacakları yerde amaç haline getirilmişlerdi.

Kürt klasik milliyetçi hareketinin bakış açısı şiddet sorununu bir zihniyet sorunu olarak görmeyip kültürel bir sorun olarak ele alıyor. “Kadın cinayetlerinin kültürle ilişkilendirilmesi büyük bir hatadır. Bu, toplumsal sorunları kültürel sorunlara bağlayan neoliberal bakış açısıdır. Ancak kendilerinden, kendi adaletsizliklerinden ve

milliyetçi ideolojilerinden kaynaklı bu sorunu böyle gösteriyorlar.”¹² Böyle gösteriyorlar çünkü bu sorunda kendi paylarını görmek istemiyorlar, sorunun kaynağını kendi dışında arayıp din ve kültür ile ifade ediyorlar.

Uluslararası örgütlenmeler ve devlet, bu toplumsal sorunu şiddet sorunu ile sınırlandırmaları için sisteme bağlı kadın örgütlenmelerine büyük bir bütçe ayırdı. Kadına şiddet üzerine binlerce araştırma yapıldı. Bu araştırmaları yapanların bir kısmı ya bir meslek olarak bu işi yapmıştır, ya tezlerini yazmak için ya da bilgi toplamak için çalışmıştır, bu araştırmalar temelinde bir mücadele yürütmek için değil. Şiddete maruz kalan kadınlar sadece mağdur olarak kalmış ve bir araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Çözüm için onlarca sığınma evi açıldı. Amaç çoğunlukla mağduru şiddet uygulayandan fiziki olarak ayırmak, uzaklaştırmaktı. Davaları kişiselleştirilirken kadınlar korunma adı altında hapsediliyor ve şiddet uygulayan erkek ise dışarda serbest dolaşıyor.

2003’ten sonra kadın örgütlenmelerinin şekillendirilmesinde liberal görüş egemen oldu. Uluslararası örgütler ve bu alanda çalışan yerel örgütlenmeler ne siyasi ne de ekonomik ve hatta ne askeri açıdan kendi devletlerinin politikaları ve programları ile hiçbir çatışması olmayan neoliberal feminist kurum ve yapılarla güçlü bir ilişki içerisinde. Kürdistan’daki bu kadın örgütlenmeleri,

Şiddete maruz kalan kadınlar sadece mağdur olarak kalmış ve bir araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Çözüm için onlarca sığınma evi açıldı. Amaç çoğunlukla mağduru şiddet uygulayandan fiziki olarak ayırmak, uzaklaştırmaktı. Davaları kişiselleştirilirken kadınlar korunma adı altında hapsediliyor ve şiddet uygulayan erkek ise dışarda serbest dolaşıyor.

farkında olsunlar ya da olmasınlar, yönlendirildikleri bir ajandaya alınmış durumlar ve biçimsel değişikliklerin ötesinde toplumsal dönüşümde etkili bir rolleri yok. Diğer taraftan kadınlar arasında sağlıklı bir rekabet alanı inşa ettiler ve kadın mücadelesi birkaç kadının hizmetine girdi, bu yöntem de genellikle hem örgütlenmelerde hem de devlet kurumlarında ataerkil zihniyete hizmet eder oldu. Açık olan şudur ki; toplumsal sorunlar bu örgütlerin ideolojik ve siyasi zihniyetlerine bağlıdır ve bu yöntemle çözülemezler çünkü bu yöntem, Kürt kadını ve toplumunun gerçekliğine uygun gerçekçi bir kavram sunmuyor. Bu yöntem kadınlar ve gençlerde umutsuzluğa sebep olmuştur. Bu zihniyetin sonucu sadece dışardan dayatılan bir sömürgecilik değil, artık kadınlar sadece öldürülmekle

¹² Minoo Alinia, Honor and Violence Against Women in Iraqi Kurdistan

kalmıyor, kendi kendilerini öldürüyorlar. Kadın cinayetleri ve intiharlar araştırılması gereken başlıca konulardır, kadınlar bu araştırmanın merkezine alınmalıdır ve daha da ötesi sistem ve mevcut sistem araştırılıp incelenmelidir. “Neoliberal feministlerin Kürt kadınları üzerinde yapılandıkları resim ender bir durum değildir; başka renklerden, kültürlerden gelen kadınlara da aynı bakış açısını egemen kıldılar; kadın korunmaya muhtaç, tehdit altında ve her zaman mağdur durumdadır.”¹³ Bu durumda amaç, kadının kendi özsavunma mekanizmalarını oluşturmak değil, korunmasını devletin eline bırakmaktır. Bu görüş, daha çok devrime ve köklü değişime inancı olmayan bir orta sınıf inşasında işe yarıyor. Ekofeminist ve yazar olan Maria Mies, Avrupa Jineoloji Komitesi ile yaptığı bir röportajda kendi deneyimi üzerine şöyle diyor:

“Orta sınıfa mensup kadının durumu daha kötü, çünkü kadın yalnız ve korunmasız, kendisine saygı duyulmuyor ve sadece işgücü olarak kullanılıyor. Orta sınıftaki bir kadın tehlikeleri kolay kolay farkedemez ve korunması için sırtını devlete yaslar. Bu da doğru değildir çünkü devlet onu korumadığı gibi, tecavüze uğradığında kovuşturma bile başlatmaz.”¹⁴

Asıl sorun düşmanın kim olduğunu bilmemek, görememektir; bu durumda gelişmenin ve geri kalmanın kriterleri tersyüz edilir, devrimciliğin prensip ve ölçüleri ile düşmana ajanlık yapma, yurtseverlik ile ihanet, dostluk ile işbirlikçilik toplumda karıştırılır, iç içe geçirilir.

90’lardan sonra, bu dış ve iç her iki düşmanı tanımak, tanımlamak hem ulusal hem de kadın mücadelesinde etkili adımlar yarattı. Üzerinde en fazla tartışılan cümlelerden biri de şuydu; “savaşımızın %5’i’ni devlete karşı, %95’ini de kendi içimizdeki kişiliklere karşı veriyoruz. Bu iç düşmanlar özel yöntem ve mekanizmalarla güçlendirilirken kullanılma durumundalar ve mekanizma onlar üzerinden yürütülüyor.”¹⁵ Eğer bu iç düşmanların açığa çıkarılması üzerine çalışmalar yürütülmezse, yöntemler geliştirilmezse, nasıl güçlendirildikleri bilinmez ve tüm alanlarda analizleri yapılmazsa, değişim umutları bir serap olarak kalır. Genel tespitler bizi bir yere vardırılmaz. Gelişim adı altında serbest piyasa kültürü, sermaye modeli, gelenek ve aile kültürüne baskı oluşturuyor ve bunlar kadın bedeni üzerinden geçip gidiyor.

¹³ Derya Abdulkerim: The Struggles of the Kurdish Women’s Movement in the Kurdistan Region of Iraq

¹⁴ <http://www.newayajin.net/newayajin/tekosin-bi-birexistinbuna-jine-dikare-serkefti-be/>

¹⁵ Abdullah Öcalan, *Nasıl Yaşamalı*, 1997.

Dinin Saldırı Aracına Dönüştürülmesi

Görünüşte birbiriyle çelişkili olan ama birbirini tamamlayan iki olgu var. Birincisi, dinin, özellikle sünî İslamın bazı merkezler tarafından kadına karşı, kadını aile sınırlarından daha dar alanlara çekmek için bir araç olarak kullanılması. İkincisi, kadını sistematik olarak sermayeyi arttırmak için kullanmak. Bu çok tehlikeli bir durumdur ve sadece görülmemekle kalmıyor bir sorun olarak da tanımlanmıyor. Bu durum ancak, 16-18. yüzyıl arasında “cadı avları” adı altında yapılmış kadın kırımı ile mukayese edilebilir. Her iki durumda da kadın sadece bedensel olarak vardır ve hem fiziki hem manevi ve hem sosyal açıdan öldürülüyor.

Tarihsel olarak çokkültürlü Hewraman bölgesinde, 2003 yılında bazı radikal İslamcı grupların oluşturulması ve bölgede kanlı çatışmaların çıkarılması boşuna değildir. Tüm bir toplumu kanlı ve sancılı bir süreçten geçirip toplum yaşamını değiştirdiler. Birkaç ay sonra YNK ve Amerika güçleri ortak bir operasyonla bu grupları ortadan kaldırdılar. Bu kendisiyle beraber yeni bir süreç getirdi; dış güçler güya radikal İslamcılara karşı olma adı altında kendilerine çözüm ona meşruiyet alanı yarattılar.

Egemenler, dini, bir araç, bir basamak olarak kullanıyorlar. Bu öyle bir düzeyde ki din de artık kendi eski formunda değil; “liberal” kurumlaşmalar ve örgütlenmelerle toplumun bir kısmını esir alırken radikal din modeliyle de sadece kadınları değil tüm bir toplumu saldırı altında tutuyor. Medya yoluyla da bu savaşı herkesin savaşı gibi gösteriyor. Egemenler, bu planlarını bazı dini kurumlar adına yapıyor. Fetvalarla toplumsal yaşamın en ince detaylarına kadar el atıyor. Örneğin, kadınların yanlarında ailenin erkeklerinden biri yokken taksiye tek başlarına binmemelerini söyleyen fetvalar çıkardılar. Bazı imamlar aracılığıyla çokeşliliği meşrulaştırıyorlar, medya ve din merkezlerini de bu tarz durumları meşrulaştırma aracı olarak kullanıyorlar. Din üzerine sosyolojik bir analiz yapmak ve cesaretle, demokratik yöntemlerle bu olgular ve dinin araçsallaştırılması üzerine eğilmek yerine, bu yapay din formuyla bir kendini korumaya alma durumu söz konusu. Egemenler, din konuları etrafında gündem oluşturuyorlar ve tüm bir toplumu bununla meşgul ediyorlar. Bu tuzak, az ya da çok tüm toplumu etkisi altına almış durumda. Dinin demokratikleştirilmesine dair öneriler üzerine açıkça ve cesaretle çalışılmamıştır. Erkeğin kişiliği ve erkeğin dönüştürülmesine dair açıkça ve cesaretle çalışma yürütülmemiştir. “İktidar şiddete teşvik ediyor; erkek kadını öldürüyor, bahanesi de erkekliğine leke sürülmüş olması. Erkeklik kadın bedenine hükmetmekle tanımlanıyor. Kendi hakimiyetinde olmaması ona öldürme hakkını veriyor. Sınırları da aile ve kan (bağları) ile güçlendiriliyor.”¹⁶

¹⁶ Minoo Alinia, Honor and Violence Against Women in Iraqi Kurdistan

Abdullah Öcalan'ın bu konudaki bakış açısı daha geniştir ve şöyle der;

“Sınıf çelişkisinin çok daha ötesinde bir çelişkiyle karşı karşıyayız. Buna bir de doğal özellikler, cinsiler arasındaki farklılıklar da eklendiğinde ve bunların kötüye kullanımı -hem kadın hem erkek tarafından- söz konusu olduğunda; inanıyorum ki toplumun en temel olduğu kadar, en başlangıçtaki ve en kapsamlı çelişkisi çıkıyor karşımıza. Her gelen sınıf, daha fazlasını yapmıştır.”¹⁷

1996 yılından itibaren “erkeği öldürmek” teorisini gündeme almış ve “erkeği öldürmek, orada iktidarı öldürmektir, orada tek taraflı hakimiyeti öldürmektir, eşitsizliği öldürmektir, orada hoşgörüsüzlüğü öldürmektir. Hatta giderek faşizmi, diktatörlüğü, despotizmi öldürmektir.” olarak ortaya koymuştur. Şu an “erkeklik” kurumsallaşmış tüm yapılarıyla bir bütün topluma meydan okuyor. İç ve dış düzeylerde ve başta din, kadın ve medya olmak üzere her şeyi araçsallaştırarak.

Neden Kadınlar Siyaset Alanından Uzak Duruyor

Siyasi örgütler ve hem de kendini tali ve yedek konumunda bırakmış olan kadın örgütleri hem örgütlenme hem de kişisel düzeyde, kendini sürekli merkeze alan sürekli ön plana alınıp övülmek isteyen bir kişilik oluşturmuşlardır. Onları geri kalmış ve küçük gördüğü için kadınlarla çalışmak istemiyor. Erkeği gelişimin ölçütü ve güç olarak görüyor. Kadınların önünü kapatıp özgüven geliştirmelerini engelliyor ve enerjilerini tıkıyor. Siyasi parti ve hükümetlerde bulunan erkekler de örgütlenmek isteyen kadınların tüm girişimlerine karşı bu kişilikteki kadınları kullanıyorlar. Bu biçimsel olarak ilerleme gibi görünen durum, aslında en temelde erkeğe bağlı. Kadın örgütlenmesi ve toplumsal sorunların çözümü üzerine çalışan kadınların bir kısmı, tüketici bir anlayışla yaklaşım gösteriyorlar. Necîbe Omer bu durumu şöyle açıklıyor; “Bu örgütlenme yöntemi şöyle bir kavram ortaya çıkarıyor ‘ben yaptım, o zaman birazı benimdir.’ Toplumsal ve kadın sorunları üzerine çalışmak, teoriyi pratikten ayıran ve teorinin de toplumun ihtiyaçlarına cevap olmaya yönelik değil, kadını ve toplumu denetleyen iktidara göre olması gibi bir olgu haline geldi.”¹⁸

90’lı yılların tartışmalarında, sonraları bu tartışmalarını egemen kılan “entelektüellerin” görüşüne göre, ayaklanmadan önce çalışmanın safhası dağ ve gizli çalışmalar ve sonrasındaki dönem ise şehir çalışmaları olarak tanımlandı. Dağ çalışmaları da uygar olmayan silahlı mücadele dönemi, şehir çalışmaları ise uygar ve modern

¹⁷ Abdullah Öcalan, “Erkeği Öldürmek Sosyalizmin İlkesidir”

¹⁸ Hevdîtinekê bi Necîbe Omer re li ser Dîroka Jinên Başurî Kûrdistanê – Necîbe Qeredaxî

çalışmalar olarak tanımlandı. Bölgecilik anlayışı ve hazırcı bir tutumla halkın kazanımları ve emekleri üzerine oturdular. Her şeyin artık garanti altında olduğu havasını yarattılar ama bu bölgeye yönelik devam eden saldırılar, hiçbir şeyin garanti olmadığını ispat etmiş oldu.

Birinci aşamada köylerde başat güç olan kadınlar, geride kalmış oldular ve bertaraf edildiler, onlara geri kalmış gözüyle baktılar ve böylece köy ve kent arasında derin çelişkiler ortaya çıktı. KDP politbürosu üyelerinden biri Şengal demokratik meclisi için “Bir çobanı getirip meclis üyesi yapmışlar.” diyordu. Bu zihniyetle halk çalışması bürokratik bir yapıya ve memuriyet mekanizmasına dönüşür. Bu durum kadınların siyasi çalışmalarının önünü tıkadı. Kadınlar bu tablodan umutsuzdu ve kendilerini içinde bulamadılar. Bu etkinin iki nedeni vardı. Birincisi; kadınların çoğu mevcut gerçekliğin bilincindeydiler ve bu oyuna katılmayı, siyasete katılım adı altında araç haline getirilmeyi istemediler. İkincisi; bir kısmı, bu zihniyeti değiştirmeye güçlerinin yetmeyeceğini düşünüyordu çünkü örgütlü değillerdi. Ama sonunda kadınlar kişisel olarak seçim yoluyla mekanizmaya dolaylı olarak katıldılar, sadece radikal değişiklikler talep eden ve eşit kota isteyen bazı örgütlenmeler hariç. Onlar, bu talepleriyle öne çıkıyorlardı ama toplumun bu kesimi tehdit, saldırı ve tutuklanmayla karşı karşıya kalıyordu.

Bu Bölgenin Başka Bir Yüzü

Bu atmosferden ve siyasi örgütlerden umutsuz olan bir başka kesim de örgütlü değildir. Siyasi çatışmalar ve özgürlük sorunu üzerine görüşleri, onları yeni bir arayışa yönlendirdi. Ayaklanma, tüm bölgede toplumun daha da yakınlaşması için yeni bir kapıydı. Bu bölgenin tarihindeki tekerrürü daha net görüyorlar. Yazının başında “kahramanlık” üzerine çektiğimiz resim, özgürlük, Kürtlük, devrim, gençler ve kadınlardan oluşan büyük kesim için toplumsal değişim-dönüşüm kavramı, “iç savaş” ve istenmeyen olayların duvarlarına çarptı. 90’lı yıllardaki durum, derin manevi yaralar, umutsuzluk, inançsızlık ve sürgünler yarattı. Ülkeyi terk edenlerin çoğunluğu erkeklerdi. O zamanlar Batı’dan gelen kitap, gazete ve broşürlerin bu kadar hızlı bir etki yaratacağı kimsenin aklına gelmemişti. Bir görsel etki ediyor ve umut anları yaratıyordu. Bir kadının mücadeleye katılmaya karar vermesi için devrim kitapları okumasına ihtiyacı olmuyordu. Lokomotif bir güç gibi etrafındakileri yeni bir tartışma ve atmosfere çekebilecek kişinin içindeki enerjinin dışarı çıkarılması için o kişideki bir umut arayışı yeterliydi.

1992 savaşının başlangıcı ve bilhassa da 1994-1998 “iç savaşı”, kadın ve gençlerin bu umut arayışını hızlandırdı. Vatan ve millet kavramlarının yeni tanımları ve aynı zamanda kadın mücadelesi fazlasıyla coşkuluydu. Kişilik sorunları,

mücadele, yurtseverlik, eğitim, kadın ordusu vd. kelimeler ilk kez duyulan kelimelerdendi. Kişilik analizleri, 90'lı yıllarda bir atılımdı özellikle de kadın katılımları açısından. Gençler ve kadınlar, ilk kez bölgelerini, yörelerini bu kadar derinlikli tanıyor, teşhis ediyorlardı. Kadınların özgürlük mücadelesi saflarına hem nitelik hem de niceliksel katılımları, özellikle 1992'den sonra daha geniş değerlendirme ve analizleri hak ediyor, kaldı ki ilkel milliyetçi hattın saldırısı altındaydılar. Bu katılımlar öyle bir düzeydeydi ki kendisi de köyde büyümüş olan pêşmerge komutanı (H.S.) öldürülmeden önce eşine “Öldürüldüğümde, Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi'nin mücadelesine katıl.” demiştir. Kürdistan Özgür Kadınlar Birliği'nin kuruluşu ile birlikte, görsel, işitsel ve yazınsal yayınların başlamasıyla yeni fırsatlar ortaya çıktı. Bu yeni zemin aile, aşiret norm ve statülerini zorlayıp “namus” kavramını sarstı. Her bir kadının katılımı kızılca kıyametti. Kentlerden, köylerden, okumuş ve okumamış herkes mücadeleye katılıyordu. Dağlar umudun mekanları olmuştu ama bu kez başka bir kimlikle. Orası kendini tanımanın, tarihi tanımanın, bilmenin ve “kaybettiğimiz şeyi” aramanın mekanıydı. Muhalefet hatta milliyetçi güçler bu atılımı kendilerine yapılmış bir darbe olarak görüyorlardı hem savaşı harlandırarak hem de aile ve aşiretleri kurcalayarak bunun önünü almak istiyorlardı. İlginç olan şeydi ki; aşiret ve ailelerden kızlarına sahip çıkmalarını, gidip onları evlerine getirmelerini isteyenler, kendilerini solcu ve sosyalist olarak tanımlayanlardı. Saldırıların çoğu planlıydı. O dönemden bugüne kadar yaşanan deneyimlerin mutlaka yazılması gerekiyor. Çünkü tarih bu aşamanın tanığı olmalı;

nasıl bir temel inşa edildi de Öcalan “Güney'in devrimi, kadının devrimidir” diye tanımladı. 1992 savaşı zamanının olayları ve bu savaşların hikayeleri, onlardan biri olan Bêrîtan olayı hala derinlikli ve detaylı anlaşılabilmiş değildir, bu olay hem kadın hem erkekleri derinden etkilemiştir.

Sonuç olarak; milliyetçi hareket ve örgütler, yaklaşık 80 yıldır ulusal dava adı altında çözüm değil, zihniyetleri ile demokratik bir çözümün önünde engeldirler. Cinsiyet eşitliğini umut etmek “Godot'yu beklemek” gibi. Ne dışardan ithal edilen modellerle ne de Batı'nın üniversite ve yapılarının kopyalanıp taklit edilmesiyle çözüme kavuşturulabilir ve ne de “neoliberal” demokrasi modeliyle olur ki en son corona virüs ile çok net kanıtlandı yaşamı, kadını, toplumu, doğayı ve insanlığı nasıl bir krizle karşı karşıya bıraktığı.

Ne
dışardan ithal
edilen modellerle ne
de Batı'nın üniversite ve
yapılarının kopyalanıp taklit
edilmesiyle çözüme kavuşturulabilir ve ne de “neoliberal” demokrasi modeliyle olur ki en son corona virüs ile çok net kanıtlandı yaşamı, kadını, toplumu, doğayı ve insanlığı nasıl bir krizle karşı karşıya bıraktığı.

Eğer partilerde bulunan kadınlar seslerini yükseltip cinsiyetçiliğe karşı hoşnutsuzluklarını gösteriyorsa, bu hem bir eleştiri hem bir çığlık ve hem de bir çağrıdır. Artık yanlış bir stratejinin yama aracı olmanın bir sebebi kaldı mı? 30 yıl yetmez mi insanın “yanlış yaşam doğru yaşanmaz”ı anlaması için? Cesur eleştiriler, cesur yapıp etmeler gerektirir. Şair ve tarihçi bir kadının tarihinin ve toplumsallığının gerçekliğinin bilincinde olmadan heykelini şehrin kalabalık bir yerine dikmek, müzelerin geçmişin mekânı olduğu ve bugün ile ilişkilerinin kesildiği bir dünyada tarihte rol oynamış bir kadının kıyafetlerini oraya yerleştirmek, bir kadının durumunda neyi değiştirir ki? Yeryüzünde canlı ve örgütlü bir hareket olmadıktan sonra.

Bir diğer husus da bu aşamada, en kısa bu son yüzyılda, bu bölgede ne kazandık ne kaybettik üzerine detaylı ve derin sosyolojik analiz ve okumaların acilen yapılması çok önemli ve gereklidir. Toplumsal alanda ne tür değişimler yaşandı? Egemen erkek ve geleneksel kadın zihniyetine karşı ne tür mücadeleler verildi? Kadınların mücadeleye katılım tarihinde ve demokratik ve cinsiyet eşitliği prensibiyle ulusal mücadelede, kadının rolü ne oldu? Kadınlar hangi düzeyde kadın mücadelesine katılmıştır? Acaba katılımdaki amaçları nedir? Örgütlü olmayan kişisel katılımların ataerkil zihniyetin devamlılığı için bir yama aracı olmak olduğunu biliyor mu? İç ve dış faktörler nelerdir? Önlerindeki engeller nelerdir? Burada “sivil” toplum kuruluşları yoluyla Truva atı gibi girip toplum ahlakını çürüten, neoliberal modelde, paralı uluslararası kuruluşlardan söz etmiyorum, görünmeyen bir yüzden, yazılmayan hatta boğulan, baskılanan, görünmeyen, duyulmayan bir yüzden bahsediyorum. 30 yıldır işbaşında olan siyasi hareket ve örgütleri eleştirme zamanıdır. Muhalefet gücü adına bir şey yok. Entelektüellerinin olmadığı bir toplum ve mevcut olanlar da taklit ediyor ve cevap olamıyor. Mevcut toplum, sonuna kadar neoliberal sistemin hizmetinde olan kişilerin hırsları ve vicdansızlıklarına bırakılmış durumda.

Bu bölgenin yazılı olmayan ve belirsiz yüzünün yazılması eleştiriye değer bir konudur, toplumun yeni şeyleri anlamaya ve okumaya hazır olduğu bir zamanda elinin altında gerekli kaynakların olmamasına dair derin eleştiriler bulunmaktadır.

Bu sadece bir başlangıç, 21. yüzyılın Güney Kürdistan’da kadın yüzyılı olması için, dünyanın başka yerlerinde ya da bölgenin başka bir kesiminde devrim olması yeterli değildir. Ancak örgütlenerek ve ondan da ötesi 90’lı yıllar gibi kadının o gizli enerjisini kendini tanıma zemininde yükselten özgün örgütlenmeleri kazanması ve dönüşümcü görüşe sahip bir toplumun yaratım yollarını araması ve kadınlara ve tüm topluma katılım-ortaklaşma kapısını açıp onları her tür saldırıya karşı kendini savunma düzeyine çıkarması gerekmektedir.

Viyan Caf (1981-2006) Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketine katıldığında kızılca kıyametin koptuğu yüzlerce kadından biri. Tek başına bir kere de aşiretin, ailenin, iktidarın ve erkeğin karşısına bir ordu gibi dikiliyor. Tüm kölelik bağlarını kopartan bir devrim oldu, devrimin çağrısıydı. O tüm bu kavramlara bir darbe oldu; “kadın yoktur varsa da sadece evdeki bir beden ya da iktidarların bir dekorudur.” Roşnayî gazetesinin 30 Haziran tarihli sayısına verdiği bir yazısında;

“Irak ve Güney Kürdistan halkı için tek çözüm yolu zihniyet devrimidir. Demokratik ve özgürlükçü, cinsiyet ve sınıf mücadelesi olan toplumsal devrimi yürütmek ve sonuçta toplumun demokratik ve siyasi irade ve istencini yaratabilmektir. Ama en önemlisi de biraz toplumsal keramet, biraz aşk ve bilgelik-akıl!”

Olguları olumlu ya da olumsuz yönde genellemek doğru bir yöntem olmayabilir ama kültür haline gelmemeleri için arkalarındaki gerçeklerin açığa çıkarılması mutlaka gereklidir. Bu bölge devlet ve özgürlük arasında sıkışıp kalmıştır, çıkış için “umuttan daha onurlu bir şey yoktur.” Ve öncü işler de bu umut için yaşam olanaklarını yaratmaktır.

MENA¹ Bölgesinden İkinci Kadın Devrimi Yükseliyor

Büşra Ali²

Çeviri: Ranya Aksu

Doğulu kadınların nabzında umut hala canlı!

Çağdaş hikmet sahibi filozoflardan biri der ki: "Tarih şimdidir, yaşamakta olduğumuz andır. Eğer bu anı inşa etmezseniz gelecek vaat eden bir müstakbeliniz olamayacak." Bu nedenle, "an"a doğru ve derin anlamlar vermek, parlak bir gelecek inşa etme yolunda ilk adım olur. Bu da bizlerden ilk olarak kendimize ve ikincil olarak bizleri çevreleyen her şeye doğru anlamlar verebilmemize yardımcı olabilmesi için derin bir kültürel ve tarihsel bilgi birikimine mutlaka sahip olmamızı gerektirir. Biz kadınlar olarak bu gerçeğin yansımaları üzerimize tutarsak gerçek, daha net ve belirgin hale gelir.

Ama biz kadınlar, milyonlarca yıl yeryüzünün tanrıçaları iken, yeryüzünün derinliklerine kök salmışlığımızın duygusal bilincinden gelen gücümüze olan güvenimizi, birkaç bin yıl içinde kaybetmiş olmanın evresine gelmiş bulunmaktayız. Son 5.000 yıldır, baskın hegemonyacı ataerkil erkek zihniyeti bizleri bu konuda uyardı, çünkü bu zihniyete sahip olanlar çok iyi bilirler ki bu duygu ve bilgi derinliğinin kendi hayatları için oluşturduğu gibi kurumları ve otoriteleri için de tehlike oluşturmaktadır.

¹ MENA, Orta Doğu ve Kuzey Afrika coğrafyasına tekabül eden, Middle East and North Africa, ifadesinin baş harfleri alınarak kısaltılmış bir ifadedir. Ayrıca, bu makalenin orijinal dili Arapçadır. MENA ifadesi yazarın tercih ettiği bir ifadedir.

² Lübnanlı kadın hakları aktivisti.

Bu nedenle, özümüzde var olan duygularımızın korunma düzeyini, kendileri için hizmetlerde kullanmak üzere takdir ederek, bizleri kendilerine yakın tuttular. Bizleri duygusal, düşünsel, ruhsal ve psikolojik olarak yıpratmak için ve sonrasında da nesneleştirmek, metalaştırmak ve akabinde kendilerine, kurumlarına ve devletlerine daha büyük kazançlar sağlayabilmek için kendilerinden daha alt düzeyde olma şartıyla kendilerine yakın tuttular.

Bu dönüşüm, tasviri ya da propagandası yapıldığı şekliyle hiç de kolay olmamıştır! Daha ziyade, genel olarak insanlık tarihi ve özelde de kadın tarihi, doğal anaerkil dönemden otoriter patriarkal döneme geçiş tamamlanmadan önce yiğit direnişlere ve kahramanca meydan okumalara tanık olmuştur. O zamandan beri, insanlık aşırı sapmaların ve anormalliklerin acılarını sadece duygu ve düşüncelerde değil; hayatın her alanında yaşamıştır. Durum öyle bir noktaya gelmiştir ki doğa artık tüm bu sapmaların sonuçlarını kaldıramayıp küresel ısınma, buzulların erimesi, iklim değişikliği, ekolojik yıkım ve doğanın çölleşmesiyle tehlike çanlarını çalmaya başlamıştır. Bunların dışında, yoksulluk, sefalet, savaşlar, göçler, işsizlik ve demografik değişim ile insan toplumu arasında yaygın sorunlar baş göstermektedir. Dahası, tüm bunların olumsuz etkileri, birinci derecede kadın üzerine etkileri beraberinde kadına yönelik şiddeti arttırmıştır.

Evet, kadına yönelik şiddet, dünyadaki en yaygın insan hakları ihlallerinden ilki olarak sayılmaktadır. Bu haliyle kadına yönelik şiddet, coğrafi sınırları, ırkı, sınıfı, dini ya da başka aidiyet kimlikleri tanımıyor. Bu şiddet psikolojik, cinsel, bedensel veya ekonomik boyutlarda kalmayıp "sistematik şiddet kültürü" düzeyine yükselmektedir. Böylece şiddet, hayatın bütün bağlarına ve tüm detaylarına sirayet etmekte, bireyler, gruplar ya da kurumlar tarafından paralel bir şekilde genel ve özel alanlarda uygulanmaktadır.

Uluslararası toplumun bu tür fenomenleri azaltmayı veya sınırlamayı hedefleyen anlaşma ve konvansiyonlar yayınlamaya olan ilgisine rağmen, dünyanın birçok ülkesi tarafından onaylanan Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde ³ her üç kadından biri doğumdan yaşlandıkları döneme kadar cinsel şiddete maruz kalmaktadır.⁴ Üstelik bu orana küçük yaşta evlilik ve kadın sünneti gibi yaygın cinsel şiddet biçimleri dahil değildir.

³ Ki bu yazıda bilinen adıyla MENA olarak isimlendireceğiz.

⁴ Bu bölgeleri konuyu sınırlandırmak açısından değil örnek mahiyetinde dile getiriyoruz.

Son 10 yılda yaşanan halk hareketlilikleri sonucunda, bölgedeki ülkelerin çoğunun yaşadığı geçiş döneminde kadına yönelik şiddet de artmış ve daha kötü bir hal almıştır. Kadına yönelik cinsel şiddet olgusu, Mısır'daki gösteriler ve kamusal alanlardaki tezahürlerde olduğu gibi toplu saldırı ve tecavüzlerin en korkunç biçimiyle ve özellikle de çatışma ve savaş bölgelerinde, tecavüzün bir "savaş aracına" dönüştürülmesi ve yerlerinden edilmiş kadın mültecilere farklı devlet kurum ve kuruluşları tarafından korkunç bir suç ortaklığıyla uygulanan korkunç cinsel şiddet türlerinin şiddetlenmesiyle kendini göstermiştir.

MENA bölgesindeki tüm ülkelerinin yasalarında evlilik içindeki cinsel tecavüzü suç saymadığını belirtirsek eşler arasındaki cinsel ilişkinin ister rızayla ister rıza dışında olsun, kocanın doğal bir hakkı saydığını da eklersek bu durumun kadınlar için -ister ev içinde ister ev dışında olsun- ciddiyeti ve vahameti belirgin olacaktır. Yine, kamu ve özel alanlar arasındaki kadınlarla ilgili farklılıkların ortadan kalkmasıyla, özel alan olan evin bir "kamu konutuna" dönüştürülme durumu netlik kazanmış olur (Bunun tersi de doğrudur).

Son araştırmalardan bazıları, “cinsel rüşvet”⁵, toplumsal cinsiyetçiliğe dayalı yolsuzluğun en yaygın biçimlerinden biri olduğunu göstermiştir. Bu araştırmalar, rüşvette nakit para yerine zorla seks gerçekleştirilğinde, bunun özellikle kadınları etkileyen ve önyargıya dayanan toplumsal cinsiyetçiliğe işaret ediyor. Bazı merkezler tarafından yapılan araştırmaların sonuçları, Lübnan, Filistin ve Ürdün gibi ülkelerde her beş kadından birinin sağlık veya eğitim sektörü gibi devlet hizmetlerini elde etmek için “cinsel rüşvete” uğradığını ortaya koydu. Bu araştırmalara göre, kadınların en fazla “cinsel rüşvet”e maruz kaldığı ülke Lübnan. Buna göre Lübnan’da kadınların %23’ü cinsel rüşvete maruz kalırken, Lübnan’ı %21 ile Filistin ve %13 ile Ürdün izlemektedir.

Beyrut’taki Amerikan Üniversitesinde yardımcı doçent olarak görev yapan Karmen Juha’nın Lübnan üzerine bu konuda yaptığı araştırma göre, oranlar ve şekiller değişse de “cinsel rüşvet”in MENA bölgesindeki çeşitli ülkeler için de geçerli olduğunu görüyoruz. Karmen’e göre, 1990’ların başından bu yana Lübnan, Pekin Konferansı’nı baz alarak cinsiyet eşitliği yolunda bölgenin diğer ülkelerinden daha aktif bir şekilde çalıştığını iddia eden çok ayrıntılı mekanizmalar kullandığını dile getirmektedir. Yine Juhan, Lübnan sivil toplum örgütleri ve kadın kurumlarının, karar vermedeki temsil ve seslerini artırarak kadınların yaşamlarını iyileştirmek için çalıştıklarını vurgulamaktadır.

⁵ Ç.N.: Arapça’da yer alan "ةين جلا فوشرلا" (“El rüşve el cinsiye”) ifadesi bu metinde “cinsel rüşvet” şeklinde çevrilmiştir. Türkçeye "bedenin satılması" olarak da çevrilebilecek bu ifade, yazarın da açıkladığı anlamda bir çeşit rüşvet şeklinde işlev gördüğü için, “cinsel rüşvet” ifadesi tercih edilmiştir.

Ancak Juha aynı zamanda şunları da vurgulamaktadır:

"Pekin Konferansı üzerinden 25 yıl geçmiş olmasına ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi daha ayrıntılı uluslararası projeler olmasına rağmen, birçok çalışma Lübnan'da sonucuna ulaşmış gibi görünmemekte... Kadınların erkeklere katılımlarını dayatmak için bir devrim yapılmasını arz ediyor ve 'Siyasi partilere ve ulusal kurumlara bu aktif katılımı nasıl oturabiliriz?' sorusuyla karşı karşıyayız şimdilik".

Ayrıca, Sayın Karmen Juha bu konudaki sözlerine şu şekilde devam ediyor:

"Kadınların siyasette ve ulusal kurumlarda temsil edilme sahnesi çok vahim. Yemen mertebesinde sınıflandırıldık ki sıcak çatışmalar yaşayan bir ülkedir o... Bunun nedeni ise karışıklık ve ayrımcılığın çok basit bir kombinasyonudur. Çünkü özel yaşam ve aile hayatı, yine statüler ve kişisel özgürlükler tamamen dini mahkemelere tabidir. Dolayısıyla cinsel taciz, evlilik içi tecavüzü ve çocuk evliliği gibi uygulamalar büyük ölçüde yasal sayılmakta... Gerçek güç eski savaş lortlarının elindedir... Kadınlar siyasi, sosyal, mali ve ekonomik dengelerin dışında bulunmaktadır".

Küresel olarak ve özellikle son 10 yılda MENA bölgesinde kadın haklarının açık bir şekilde gerilemesine ve ciddi bir biçimde ihlal edilmesine rağmen, özellikle MENA bölgesinden çok olumlu bir ivmeyle kadınların canlılıkla yüklü etkili ve göz alıcı çıkışlıkları yükselmektedir. Bu durum paradoksal görünebilir, ama bu genel olarak MENA bölgesinin realitesini ve özellikle de kadınların gerçekliğini yansıtır. Denildiği gibi, büyüklüğün en şahanesi büyük zulme, adaletsizliğe ve çöküşe maruz kalan yerlerde ortaya çıkar.

MENA Bölgesinde Umut Vadeden Kadın Kazanımları

Devam eden kadın mücadelelerinin sonucu olarak, MENA bölgesindeki kadın mücadelesi tarihinin yeniden gözden geçirilmesini ve üzerinde yoğunca durulmasını gerektiren olumlu gelişmelere tanık olunmaktadır. Umut vadeden bir gelecek kurma yolunda, doğru yolu çizebilmek için gerekli dersleri çıkarmak, geçmişle bağlantısını kurmak ve bölgedeki güçlü ve zayıf noktaları belirlemek için bunun görünür kılması gerekmektedir.

Bu bağlamda Tunus'un geçici adalette kritik önemde bir geçiş dönemi konumunda olduğu kabul edilmektedir. Tunus, 2017 yılında kadına yönelik şiddete karşı kapsamlı bir yasa çıkararak, istismarcılara karşı kadınların acil koruma talebinde bulunma ve uzun vadeli koruma hakları almalarına olanak sağladı.

Tunus aynı yıl, Müslüman kadınların gayrimüslim erkeklerle evliliklerini tescil ettirmelerini yasaklayan bir kararnameyi de yürürlükten kaldırdı. Bu uygulama bölgede bu anlamda hayata geçirilen ilk icra konumundadır. Buna ek olarak, Tunus'un yenilenmiş seçim yasası cinsiyet eşitlik ilkesini içermekte ve siyasi partilerin parlamento seçimlerine katılmaları için kadın adayları parti listelerine yerleştirmeleri gerekli kılınmaktadır.

Yine bu bağlamda Tunus, Ürdün ve Lübnan, Fas ve Mısır'ın yıllardır aynı yönde gösterdiği çaba ve girişimler ertesinde, "mağdurla evlenerek tecavüz-cüyü temize çıkarma yasalarını" yürürlükten kaldırmış durumdalar. Ancak Cezayir, Bahreyn, Irak, Kuveyt, Libya ve Suriye hala bu yasaları koruyor. Bu bağlamda Ürdün, 2008 yılında "Aile İçi Şiddet Yasası"nı kısmen yenileyerek değiştirdi. 2018 yılında Fas, kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyetçilik biçimi olarak öngören bir yasayı kabul etti.

Suudi Arabistan kadın hakları açısından en kötü bilinen ülkelerden biri olmasına rağmen, son zamanlarda kadın haklarına yönelik ilerici reformlara yöneldi. Suudi Arabistan, 2017 yılında, kadınların devlet okullarında spor eğitimine erişim hakkına sahip olduklarını, taraftarlar içinde spor stadyumlarına girebileceklerini ve kadınların araba kullanma yasağının Haziran 2018'den itibaren kaldırıldığını duyurdu. Ancak Suudi Arabistan'da kadınlara yükseköğrenim, evlilik, yurtdışına seyahat ve pasaport çıkarmak için başvuruda bulunurken hala veli izni

almaları şart kılınıyor. Kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin hala herhangi bir yasası mevcut değildir.

Kadın hakları konusunda sağlanan ilerleme MENA bölgesinin genelinde farklılık göstermesine rağmen, geçmiş on yılda bölgenin genelinde, özellikle de 2011'den bu yana patlak veren ayaklanmalar ve halk hareketlilikleri sonrasında, olumlu bir ivmenin giderek arttığı söylenebilir.

Değişim talebiyle hukukun üstünlüğünün sağlanması; adalet, eşitlik ve herkes için haysiyetin savunulması bağlamında Sudan, Cezayir, İran, Lübnan ve Irak'ta baskı ve şiddet rejimlerine karşı yapılan gösterilere çok sayıda genç aktivist kadının katıldığına tanık olduk.

Kadın hakları konusunda sağlanan ilerleme MENA bölgesinin genelinde farklılık göstermesine rağmen, geçmiş on yılda bölgenin genelinde, özellikle de 2011'den bu yana patlak veren ayaklanmalar ve halk hareketlilikleri sonrasında, olumlu bir ivmenin giderek arttığı söylenebilir. Bu bölgede artık daha fazla kadın, kadınların

hükümetteki temsiline güçlendirilmesini, aile içi şiddetin suç sayılmasını, kadınlar birçok alanda eşitliği talep edebiliyor ve ayı kadınlar kadınları ilgilendiren birtakım diğer konuların savunucusu olarak kendilerini ifade edebiliyor. Bölgenin farklı ülkelerindeki kadınlar seslerini yükseltmelerinin mücadelesini veriyorlar.

MENA Belgesinde Son 10 Yılın Kadın Hakları Tablosu

Son 10 yılda MENA bölgesindeki kadın haklarının durumuna bir göz atarsak Tunus, Mısır, Yemen gibi birçok ülkede halk ayaklanmalarının diktatör rejimleri yıkmada başarılı olduğunu görüyoruz. Bu konuda insanların, kolektif hareket ederek değişim için seferber olma yeteneğine olan güveninin yenilendiğini, doğulu kadınların nabzında umudun hala canlı olduğunu görürüz. Yine MENA bölgesinde suçluların cezasız kalması gibi dokunulmazlıkların ısrarının yaygınlığına rağmen, halen küçük çaplarda da olsa, tarihsel adımların olduğunu görürüz. Tüm bunlar uzun zamandır devam eden insan hakları ihlallerinden sorumlu olanları mahkûm etmek, bu adımların birleşmesi ve kalıcılığının sağlanması açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla, MENA’da artık kadınlar sadece kurban değil; aynı zamanda meydan okuyan, öncü ve aktif bireyler olarak varlar.

Ancak, Suriye'deki kadın deneyimlerini, özellikle de Kuzey ve Doğu Suriye'deki kadın deneyimlerini ele almadığımız sürece bu tablo eksik kalacaktır. Zira Suriye'nin bölgedeki en yoğun savaş ve çatışmalara tanık olduğu biliniyor. Suriye'de yaşananlar, bu sahnede savaşan tüm uluslararası güçlerin kesişmeleri ve çatışmaları göz önüne alındığında, 3. Dünya Savaşı'nın prototipinin yaşanmakta olduğu nitelenmesi abartı olmayacaktır.

Ancak, bu savaşın tüm sıkıntılarına ve Suriye rejiminin 2011 öncesi kadınlar üzerinde bıraktığı etkilere rağmen, özellikle Kürt kadınların eşsiz liderlikleri, kurtuluş mücadelesi yolunda Guinness Standartları'na dahil edilmeye değerdedir. Çünkü rekor bir dönemde büyük mesafeler kat etmeyi başardıkları söylenebilir. IŞİD'e karşı amansız mücadele, Kürt kadınlarının yıldızını parlattı ve onları sadece yerel düzlemde değil, bölgesel ve küresel düzeyde de bir sembol haline getirdi.

Buna ek olarak, Kuzey ve Doğu Suriye'deki kadınlar, toplum saflarını örgütlemeye ve kendi örgütsel yapılarını oluşturmada aktif ve öncü rol oynayarak hem siyasi, kültürel, sosyal, teknik olarak hem de askeri ve ekonomik açıdan hayatın her alanında kimliklerinin, karakterlerinin ve renklerinin ortaya çıkmasını sağlamışlardır.

Belki de Kürt kadınların Kuzey ve Doğu Suriye'deki deneyimlerinin en önemli ve özgün yanları, çok eşlilik ve küçük yaşta evlendirmeler gibi kadınları alçaltan pek çok istismarı önlemek için Kadın Komisyonu tarafından MENA bölgesi genelinde

benzeri görülmemiş maddeler içeren özel kadın yasalarının çıkarılmasıdır. Buna ek olarak, “Sivil Evlilik Yasası” da benzeri görülmemiş bir hukuksal önceliktir.

Burada daha fazla bu boyutun ayrıntılarını veremezsek de Kürt kadınların deneyimlerinde kurdukları ve Suriye'nin kuzey ve doğusundaki çeşitli Suriye bileşenlerinden kadınların izlediği, belirgin bir sosyal ve siyasi kadın devrimi olan “Eşbaşkanlık Sistemi”nin kararlılığını dile getirmek önemlidir. Bu sistem, üst düzey liderlik seviyeleri ile sınırlı değildir, bilakis toplumun en küçük hücresine (komünlere) dayanır ve mevcut tüm kurum ve kuruluşlara yayılır.

Tüm bu örneklerle dayanarak MENA bölgesinin kadınların siyasete ve kamusal yaşama katılım biçimini değiştirmeye kararlı oldukları, güncel taktik, anlatı ve perspektiflerini belirlemede ve çizmede öncü rol oynadıkları, mevcut değişimin artık kadınların siyasete açıkça katılımıyla sınırlı kalmadığı, daha somut tartışmalar ve kadınların temsiline yönelik daha cüretkâr adımlar atmaya başladıkları tespit edilebilir.

Halk Hareketlerinin Kadınlara Öğrettikleri

Öte yandan, sivil toplum örgütleri, erkekleri ve partileri, kadınları dahil etmeye çağıran yaklaşımı benimsemek yerine, en önemli uğraşlarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Yeni siyasi grupları oluşturmak, algıları formüle etmek, politikayı yürütmek için yeni uygulamaları icat etmek, katılımcı ve kapsayıcı yaklaşımları esas almak ve erkek zihniyeti hâkim olan toplumlarda siyasi kadın platformları yaratmak.

Başka bir deyişle, kadınlar hayatlarını yönetmek ve verili yapılara kendilerini yerleştirmek için uzun süre farklı yöntemler denediler, ancak son 10 yılda halk hareketlerinin yaptığı şey, kadınlara kendi yapılarını inşa etme fırsatı vermiş olmasıdır. Kadınlar, anlatılarını öncülük edip sorunlarını öncelikli olarak ortaya koymadıkça, sorunlarını yürüten özgün platformları inşa etmedikçe ve kendi sorunlarını ele alan özgün yapıları oluşturmadıkları sürece, hiçbir tartışmanın mümkün olmadığını çok iyi biliyorlar artık.

Dolayısıyla, halk hareketlerinin getirdiği en önemli dönüşüm, kadınların mevcut siyasi yapılardan derin bir şekilde ayrılması ve kendilerine özgü yeni yapıların temellerini atabilmek konusundaki kararlılıklarıdır. Böylece kadınlar, seyirci ve savunma pozisyonundan öncü ve ana dönüştürücü güç konumuna taşındılar.

Kadınlar, dünyanın dört bir yanındaki kız kardeşlerinin deneyimlerinden, devrim sonrası dönemin kadınları ve kadın sorununu marjinalleştirebileceklerini öğrendiler

ve eğer ki kadınlar devrim sürecinden çıkarlarsa bir avuç erkeğin gizlice buluşup onların geleceklerini belirleyeceklerini ve kaybedenlerin kendileri olacaklarını da anladılar. Bunun üzerine kendi adımlarını kurumsallaştırmanın zamanının geldiğini, protestodan öte egemen erkek sistemine karşı radikal bir alternatif olarak bir kadın sistemi oluşturmayı amaçlayan devrimci kadın politikasının formasyonuna geçmenin zamanının geldiği kararına da vardılar.

Kadınlar, kadın kurumsallaşma teorisine dayanarak, resmî kurumlardaki erkeklerin kapı koruyucuları gibi davrandıklarını ve kadınları gerçek manada temsiliyet yerine morfolojik temsiliyet için tercih edilmiş olduklarının kanaatine varmış durumdalar. Kadınların kontrol altına alındığının ve taleplerinin devlet feminizminin ve erkek siyasetçilerin çıkarına olan bir versiyonunu desteklemek için sömürüldüğünün farkındadırlar artık.

Kadınların mevcut halk ayaklanmaları ve halk hareketlerindeki rolü, devrimde kadınların ortaya çıkışıyla ilgili medyada pazarlananın veya "Devrimin kendisi dişildir!" gibi basitleştirilmiş sloganların ötesine geçmektedir. Gerçek olansa mevcut ataerkil siyasi, ekonomik ve sosyal sistemin reformu ve devrilmesi amacıyla kadınların yaptığı çağrıdır.

Sonuç Yerine

Mevcut ayaklanmaları oluşturan yeni nesil feministlere bir bakış şunu göstermektedir ki şu anda aktif feminist hareketlerde, kadınların bağımsızlık, haklarını gözetmen ve bütünlüğünü öne çıkaran bir kesişimi vurgulayan kayda değer bir gelişmeye tanık oluyoruz. Bu hareketlilikler aynı zamanda bağların ve bağlantıların doğru ve derinlemesine anlaşılmasını sağlıyor ve aynı zamanda coğrafi veya nesnel sınırlara bağlı olmayan farklı stratejiler kullanıyor. Yine ve aynı derecede önemli olan, bölgedeki genç kadınlar arasındaki bağlar, farklı ağ ve platformları kullanarak mücadelenin büyüyüp ve gelişmesine olanak tanımaktadır.

Son olarak da ancak şunu söyleyebiliriz: Bu, bölgedeki kadınlar için çok önemli bir aşamadır. Ama diğer taraftan, kadınların çalınan haklarını ve temel özgürlüklerini geri kazanmalarının yolunun hala uzun ve çetin olduğunu söylemek gerekir. Biz kadınlar hala sosyal merdivenin ilk adımlarındayız. Bu yeni kadın kardeşlik ve dayanışma nesli, MENA bölgesinde yaşanan ikinci kadın devriminin somut bir ifadesidir. Kadın, ayrıcalıklı ihtişamlı zaferini yeniden elde edip insanlık tarihinin tüm ilklerini ve keşiflerini kalıcı başarılarıyla taçlandıracaktır.

Soruları, Cevapları ve İhtimalleriyle Bir Film İzlemek: “Peki Şimdi Nereye?”

Jineolojî Atölyesi

Lübnan’ın küçük bir köyünün, ülkenin genelinde devam eden inanç çatışmalarından ve bu çatışmaların savaşa dönüşmesinden payını nasıl aldığını izlediğimiz bir film demek, “Peki Şimdi Nereye”yi anlatmaya yetmeyecektir. Her ne kadar başlarken “Burada anlatacağım hikâye, dinlemek isteyen herkes içindir. Bu hikâye, oruç tutanların, dua edenlerin, mayınlarla çevrilmiş yalnız bir köyün, kızgın güneş altında kalpleri kırılmış iki grubun, bir haç veya bir hilal uğruna kanlanmış ellerin, geçmişi dikenli teller ve silahlarla çevrili, barışı seçmiş bu yalnız yerin hikayesidir.” sözlerini dinlesek de bununla savaşımlar, savaşa karşı duranlar ama bir şekilde bu savaşa bulaşanlar olarak hepimizin ahvali halinin anlatıldığını, film akarken fark ediyoruz. Savaşın parçası olmak konusunda imtina etmeyenlere, aksinin gücüne inanmayarak büyütülenlere ayna olurken; toplumlara dayatılan savaş karşısında, yas tutmak ya da kaybolmak istemeyen, beraber yaşamının mümkün olduğuna inanan kadınların dönüştürme gücü üzerine yeniden düşünme fırsatı buluyoruz. Yani hikâye, sahiden de herkes için oluveriyor.

Film devam ederken duvarlara tırmanan bir gencin hatasıyla kırılan haç, kapısı açık unutulduğu için keçilerin işgal ettiği cami, bir gün önce barış içinde yaşayan iki topluluğu karşı karşıya getirebiliyor. Böylelikle kalıcı barışın ne zor bir zanaat olduğunu, yan yana kalabilme inancının nasıl da hücrelerimizden dahi sökülüp alınmaya çalışıldığını bir kez daha hatırlıyoruz. Filmde, kadınların kalıcı barış için aradığı yöntemleri izlerken zihnimizdeki sorular da artıyor; çöl sarısı diye bir renk var mıdır? Bu renk, neyle buluşursa hem hüznü hem itirazı güzelleştirir? Siyahlara bürünmüş bir grup kadın, dertlerini anlatmaya çalışırken; sadece kuraklığa değil yaşadıkları her

şeye ama en çok da tercih etmeden yaşadıklarına dans ederek itiraz edebilir mi? Dans sadece eğlenirken mi eylenir? Bir kadın yasını ne uğruna erteleyebilir, gencecik ama ölü bir bedenin kuyuda beklediği barış mıdır? Gözleri karartan kül, dikenli boyası değilse nedir? Öteki diye görülen, ben olduğumda, aileden biri olduğunda değişen ne olacaktır?

Filmin dokunduğu ama bizleri çözmemiz için içine çeken tüm bu sorular, bağrında nasıl yaşamak istediğimizin cevaplarını da taşıyor. Savaş tarihinden çok daha eskilere dayanan birlikte, barış içinde yaşama deneyiminin bugüne nasıl ışık tutacağı üzerine dünyanın her yerinde devam eden mücadeleler, bu mücadelelerin ürettiği çeşitli yöntemler var. “Gerçek bir hikâyeden esinlenilmiştir” uyarısına ihtiyaç bile duymadan bu küçük köyde yürütülen mücadele ile enternasyonal mücadelelerin göbekten bağlı olduğunu görmek gerekiyor; salt kazanımlar değil çözümlenemeyen yaklaşımlar açısından da bu böyle. İnançların ve liderlerinin toplumun dönüşümündeki etkileri, mevcut statülerle yaşanamayan aşklar, kimliklerin geçirgenliği ve kesişimsellik, tüm bunlar yerelden enternasyonale, bizlerin yaratıcı yöntemlerle nefes aldırması gereken sıkışıklıklar olarak önümüzde duruyor.

Açığa çıkan her yeni toplumsal bilgi, karşılaşılan bunca farklı deneyim, “21 yüzyıl, kadın yüzyılı olacaktır” iddiasının anlamını kavrayabilmenin dayanakları olarak ele alınmayı beklerken; Nadine Labaki yönetmenliğinde çekilen 2011 yapımı “Peki Şimdi Nereye” ile dünyanın bambaşka bir köşesinde, 1975-1990 yılları arasında, Lübnan’da, iktidar odakları tarafından inanç çatışmalarının tırmandırıldığı, toplumun iç savaşa sürüklendiği dönemin kadın deneyimlerini sinema perdesi aracılığıyla izliyoruz. Yaşananlarla bizim aramızda, bu hikâyeyi bizim yapan, bir kanal açılıyor ve biz de bu kanaldan hikayemizi değerlendirmeye başlıyoruz.

Birlikte Yaşamayı Mümkün Kılmak

Dünyanın her tarafında kahredici ve yıkıcı, çılgın savaşlar devam ederken yaşamak ve yaşatmak için yepyeni bir yol bulmak; kadın aklı ve duygusuyla, anne yüreğiyle; kimlik ve inanç farklılıklarıyla her an harekete geçmeye hazır ince bir fay hattı üzerinde... Tabi ki biz bu hikâyeyi çok duyduk, çok tanıdık çünkü hikâye, bizim hikâyemiz. Barış ve savaş. Barışın var edici ve bir arada yaşamayı mümkün kılan, güzel kılan yapıcı yönü. Savaşın ise yıkıcılığı, yok ediciliği ve doğurduğu nefret. Aynı topraklarda doğup büyüyen, birlikte ağlayan gülen, yaşamın acılarını ve tatlılıklarını paylaşan insanların, dünyanın farklı yerlerindeki çatışma ve savaşlarla birlikte kıskırılması, kardeşim, arkadaşım dediği insanları yok etmeye yönelmesi... Ve elbette savaşın, ölümün bedellerini en fazla ödeyen kadınların, annelerin kendi yaşamları içinde bildikleri en iyi şeyleri yapmak üzerinden buldukları çareler,

yöntemler... Kadının sahip olduğu birincil bilgi, yaşam bilgisinin üretkenliği idi, birlikte yaşamayı mümkün kılmak, yaşamı mümkün kılmaktı. Yaşamı ortadan kaldıran her şey aptalcaydı. Ertesi gün ortaya çıkacak silahları yok etmek için erkekleri uyutacak haşhaşlı kekleri yaptıkları sahnede, “Aptallığını unuttur, sorunlarından tamamen kurtulur, o belki şimdi anlar ve tekrar gülümsemeye başlar.” şarkısını söyleyerek yaşamı yoğurduklarını ve gülümsenecek sabahları doğurduklarını izliyoruz.

Kadın Dili

Bu sahne ve film boyunca, çokça ifade ettiğimiz kadın dili nasıldır, nedir sorularının cevaplarını da görüyorduk. Filmin başlangıcında, Amal’in kafesinde radyodan bir çatışma haberi duyulduğunda, kadınlar, kendi aralarında herhangi bir mimik ya da işaret dili bile kullanmadan ortak akıl ve duygudaşlıkla hareket ediyor, radyo kapatılıp etraftaki erkeklerin duyup duymadıkları kontrol ediliyordu. Devamında, köyün hep birlikte televizyon izlediği sahnede haberlerin duyulmasını engellemeleri de yaşamın doğal akışındaki bir anmış gibi yaşanıyor, yaşatılıyordu.

Ve bu dil en son “Artık düşmanınla yaşıyorsun, artık onlardan biriyim.” diyordu. Tek bir sözle, söz birliğiyle bir arada durduklarında, nerede yaşıyor olurlarsa olsunlar, yaşadıkları yeri ve hatta dünyayı değiştirebileceklerini, bu cesarete ve güce sahip olduklarını fark ettiriyorlardı. İçine çekildikleri çaresizlik karşısında durup beklemek yerine birbirlerinden farklı olmadıklarını, bir bütünün parçaları olduklarını göstermeyi seçen müthiş zekâları sayesinde, erkekler uyandıklarında yanı başlarındaki kadınların *öteki* olmasıyla yüzleşiyorlardı.

Acının ve siyahın içinde mizahı, mizahın içinde acıyı gösteren, o acının içinde dans edip şarkı söyleyerek yaşamı diri tutma çabasında olan, dokunan ve dokunduran bir dildi bu. Ve bu dili oğluna öğreten bir kadını izledik; kapının arkasında hasta yattığını düşündükleri arkadaşından, şapkasını aldığı için özür dileyerek, oğluna “biz bu köyün çocuklarıyız” dedirterek öğreten bir kadını.

Yas

Ve aynı sahnede bir annenin içine akan göz yaşlarında izliyoruz, yası. Oğlu, o kapının arkasında değildi. Ama “Sen konuş, o duyar” diyordu, aynı duyguyu yaşadığı kadın arkadaşının gözünün içine gözler yaşlı ama aydınlık ve umutlu bir yüzle bakarken. Zaten bunun içindi, acısını, yasını yüreğine gömmek, siz bu köyün çocuklarıysanız öğretmek; yaşamı diri tutmak içindi. Yasını kuyuya gömmek, köyündeki insanları yaşatmak, aslında kendi oğlunu yaşatmak anlamına geliyordu.

Yasımızı tutabilmek için de barışa ihtiyacımız olduğunu gördük. Savaş varsa yas bile tutulamıyor ya da savaş olmasın diye yas gizleniyordu, bu topraklarda. Savaşlar ve yaşanan ölümlere karşı direnen bir avuç kadının mücadelesini izliyoruz. En kıymetli varlığını, evladını yitirdiği halde başka kimse ölmesin diye acısını içinde yaşayan ve kuyuya gizleyen anne, hepimizin annesiydi. Bizim coğrafyamızda da çocuklarını yitiren annelerin kimse ölmesin diye feryat etmesi, kalan ömrünü barışa adanması; Cumartesi anneleri, Barış anneleri olarak beyaz tülbentleri ile yaşamı haykırmaları, mücadeleleri, bizlerin de içine doğduğumuz hikayelerdi. Tıpkı filmdeki kadınlar gibi izlerken dünyanın tüm silahlarını, savaş araçlarını yok etmek geçiyordu, insanın aklından. Doğa için, insanlık için, sevgi için yaşamak...

Filmdeki kadınların sağduyulu yaklaşımlarına, acının içinde de dans edip şarkı söyleyebilmelerine hayran kalmamak mümkün değil. “Çocuklarını korumak için silah ve fişek yerine dua ve çiçeklerle savaşan siyahlı kadınların hikayesidir bu.” Erkek egemen sistemlerin savaşlarında sevdiğini kaybetmemiş kadın yoktur neredeyse. Yasımızı bile tutamadığımız bir savaştır bu. Erkekler silahların, kadınlar duaların ardına saklanır. Bir ana diğer evladı için, diğerlerinin evladı için ölmüş evladını saklıyorsa kuyunun içine, bunun adı savaştır. Savaşa karşı barışı, ölüme karşı yaşamı var etme çabasıdır. Filmin sonunda belki de bu yüzden, barışın geldiği gün, savaşın taraflarının aynı cenazeyi kaldıracağı gündür deniyor.

Filmin konusunu aslında en güzel tanımlayan cümle yine filmin içinde geçen şu cümleydi: “O kadınları görüyor musun? Onlarla gidersek ve istediklerini yaparsak bin cennet bizi bekler.” Bizim de kendimizi bulduğumuz bu hikâyede, aklımızdan film boyunca Jineolojinin şu sözü geçip durdu; “Ya bu dünyaya kadın ruhu dokunmalı ya da bu dünya kadın ruhuyla dokunmalı.”

Tarihimizden

Bu sözün bizden tekrar dönüp bakmamızı istediği tarihi deneyimlerimiz var. Filmin savaşa karşı barış için örgütlenmiş kadın mücadelesi boyutu ele alınırken bu süreci akışkan bir enerji ile mekân ve zamana taşıyan kadın kültürünün tarihselliğine hakkını vermek gerekiyor. Bu perspektifle bakıldığında kadın mücadelesini ve örgütlülüğünü sürdüren gücün, kaynağı da açığa çıkıyor. Sezginin gücü, öngörü, tarihten ders çıkarma, duygulardan kopmama, pratik önderlik, dahiyane çözümler gibi bilme biçimlerinin o anda tesadüfen açığa çıkmadığını, tarihsel bir miras olarak bugünlere getirildiğini rahatlıkla görebiliyoruz.

Konunun ne olduğunu anlamadan siyahlar içinde yürüyen kadınların, ortak bir duyguyu, ortak bir renkle ve ortak figürlerle ifade etmesi daha filmin başında bizi inancın ve ritüellerin kökenini sorgulamaya götürüyor. Farklı din, farklı halk ve farklı sınıflardan gelen kadınların bu ritüelini bir mücadele biçiminin ifadesi olarak görmekten kendimizi alamıyoruz. Kadın mücadelesini oluşturan, örgütleyen, güçlendiren tarihsel kökleri bilmek, kadın tarihini bugünden başlatmamayı ve bugünle sonlandırmamayı öğretiyor, bize.

İnsanlık tarihinin devrimsel karakteri olan tarım köy topluluklarındaki kadınların bir arada doğayı gözlemleyerek saatlerce bir otun şeklini incelemelerini, yararını ve zararını yıllarca deneyimlerini, kap kaçak yaparken estetiği ve kimyayı iç içe geçirmelerini, yün eğirirken gösterdikleri sabrı, aylık kanama dönemlerinde erkekten uzaklaşarak Ay ile yoğunlaşmalarını, klanı bir arada ve sağlıklı tutabilmek için gerekli olan otoriteyi sağladıklarını düşündükçe bütün bu tarihsel birikimin, yaşamımızın derinliklerinde sahneye çıkmayı beklediğini hissediyoruz. Tüm bunların ancak ve ancak kolektif bir bilinçle gerçekleşebileceği fikri de yine aynı deneyimlerden geliyor. V. Gordon Childe “Tarihte Neler Oldu” kitabında; “Bütün bu icat ve keşifler kadınların eseriymi. Gene etnografik kanıtlarla kap yapma kimyasını, iplik bükme fi-

ziğini, dokuma tezgâhı mekanığını, keten ve pamuk yetiştirme botanığını bu cinsin bildiği söylenir.”¹ der ama mesele sadece bilgi birikimi olarak bunları bilmek ve yapmak değil, tüm bunları yaparken yaşanan ortak buluşmaların tarihi nasıl da etkilediğini görebilmektedir.

Konunun ne olduğunu anlamadan siyahlar içinde yürüyen kadınların, ortak bir duyguyu, ortak bir renkle ve ortak figürlerle ifade etmesi daha filmin başında bizi inancın ve ritüellerin kökenini sorgulamaya götürüyor. Farklı din, farklı halk ve farklı sınıflardan gelen kadınların bu ritüelini bir mücadele biçiminin ifadesi olarak görmekten kendimizi alamıyoruz.

Ülkede baş gösteren mezhep çatışmasını kendi yaşamlarından uzak tutabilmek için tek iletişim araçları olan gazeteleri yakıp televizyon ve radyo kablolarını kopartırken de toprağa gömülmüş silahları çıkarıp yok ederken de Amal’in kafesinde haşhaşlı kek yaptıkları esnada şarkı söylerken de kadınların o “bir arada olma hali” hakikatin dansından bir kare gibi geliyor insana. Bu sahneler, adeta, Yahudiliğin kitabındaki Hoşea’nın 027. bölümünde yer alan; “viran edeceğim asmalarını, incir ağaçlarını...” tehditlerine inat süren bir isyanın

¹ V. Gordon Childe, *Tarihte Neler Oldu*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2018, sf. 74.

devamlılığı gibi... Bir araya gelmenin ve yaşam biçimi oluşturunun, bunu bir kültür haline getirmenin insanlık tarihi kadar eski olduğunu biliyoruz. Bir ritüele dönüşen bu buluşma hallerinde, yaşamın sürekliliğini sağlayan ihtiyaçların değerlendirilmesi bu filmde de çarpıcı bir şekilde veriliyor. Doğal toplum sürecinden itibaren gerek Tanrıça tapınaklarında gerek günlük ev buluşmalarında, bazen bir köyün çeşmesinin başında kadınların sadece yaşamın ihtiyaçları için değil; itiraz ettiklerine karşı örgütlenip mücadele etmek için de bir araya geldiklerini görüyoruz. Hiçbir erkeği içlerine almadan özgün buluşmalar düzenlemeleri; Amazonların egemen erkeklığe karşı bir araya gelerek bir yönetim sistemi oluşturmaları, Hristiyanlık döneminde birçok kadının tecavüzlere, zorla evlendirmelere, baskılara karşı kendi iradeleriyle manastırlara sığınması gibi örneklerden de anlaşılacağı üzere çok eskiye dayanıyor.

Kadınların bu buluşma aşkından rahatsızlık ve korku duyan iktidarın sadece yasaklamalarla kalmayıp ideolojik saldırılar gerçekleştirdiğini de biliyoruz. “Kadınlar evden çıkamaz” yasağı sadece kadının bir erkeğin malı olması gerektiğinden değil, kadınların bir araya gelerek güçlenmesinden, moral almasından, örgütlenmesinden duyulan korkudandır da. Çünkü kadınlar bir arada geldiklerinde olduğu gibi davranmanın, rahat olmanın, sırlarını paylaşmanın, dertleşmenin, yardımlaşmanın yani sahici ilişkiler kurmanın imkanını da arar. Bu da bilinçlenmeye, bilinçlenme sistematik örgütlenmeye, örgütlenme de mücadeleye taşır, kadınları.

İslamiyet’in iktidara bulaştığı dönemlerde şeyhülislam ve imamlar tarafından kadınların camilerde namaz kılmalarını yasaklamanın altındaki nedenlerden biri de yine bu bir aradalığın yarattığı korkudur. 12. yüzyılda İmam Gazali, kadınların balkonda komşularıyla dahi konuşmasını istemez. Orta çağ Avrupa’sında bir araya gelen kadınlar, engizisyon mahkemesine şikâyet edilir.

Her ne kadar filmde önünü arkasını bilmediğimiz, doğal bir kadın birlikteliği olsa da tarihin ve bugünün bize gösterdiği bu birlikteliğin büyük bedeller istediğidir. Bugün hala köpüklü bir kahve içmek bahanesiyle bir araya gelen kadınların birbirlerine saatlerce fal bakması, sadece sezgi güçlerini harekete geçirmek için değil, bir araya gelmenin taşıdığı tüm anlamları tatmak içindir. 21. yüzyılda da kadınlar, ister öz savunma aletleriyle, ellerinde kalemleriyle kitaplarıyla olsun ister dans etmek için olsun sistem karşıtı özneler olarak bir araya geldiklerinde aynı zihniyetin saldırılarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kadınların, kolektif ruh halinin gücünü çok iyi bilen egemen erkeklik zihniyeti, tarihsel deneyiminin altında yatan hakikati parçalayarak; anlamsızlaşan buluşmalar yaratmaya çalışır. Kadınların buna cevabı ise şöyledir; Rojava’da kadın devrimi, Newrozda zılgıtlar, Şili’de dans etmek, Taksim’de polise inat yürümek; Jineolojî atölyelerinde anlam arayışlarını güçlendirmek...

Kolektif Pratikler

Filmdeki kadın kolektivizmini, sezgi gücünü, doğal otorite olma halini tarihsel olarak birçok dönemde görürüz. Kadınların, şamanlık yapma, cenaze gömme ve diğer dini işlerdeki öncülüklerini, Tanrıçalık kültürü gibi erkek egemen tarihin sayfalarında yer almayan muhteşem hakikatlerini bir filmin bir sahnesinde görmek, tarihi “an” da yaşamak gibi hissettirebiliyor insana.

Ülkede başlayan Müslüman Hristiyan çatışmasının köylerine sıçramaması için kadınların aldığı önlemler kadar bu önlemleri kolektif ruhla, pratik bir şekilde düşünüp hayata geçirmeleri de ilgi çekiyor. “Milleti yatıştırmak zor olacak.” diyen bir kadının ardından, bütün kadınların, aynı anda, aynı hislerle, aynı tarz bir çözüme odaklanmaları muhteşem bir sahneyle sunuluyor. Bu sahneyi muhteşem kılan kendiliğindenmiş gibi gelen ortak yeteneğin, aslında binlerce yıllık kökleri olduğu bilgisidir. Film içerisinde, savaşa karşı erkekleri çeşitli şekillerde engellemeye çalışan kadınların yaratıcılıklarıyla da karşılaşırız. İster kilisede, “Bakire Meryem” ile diyalog sahnesindeki gibi komedi tarzında olsun ister acı dolu olsun tercih edilen yöntemlerin, kadınların tarihsel deneyim ve birikimlerine dayandığını bilmek heyecan verici oluyor.

Kadınlar erkekleri savaştan uzak tutmak için yöntem olarak önce dini kullanıyorlar. Muhtarın eşi rolündeki kadının, “Bakire Meryem” ile diyalogu, barış için seçilmiş bir yalana dayanıyor. Bu yöntem tutmayınca kadınlar, erkekleri durdurmak için en “zaafı” yönleri olarak kabul edilen cinsellik üzerinden harekete geçiyorlar. Her ne kadar kadınların bir kısmı bu fikre çok sıcak bakmasa da ortak hareket etmenin gereği olarak kabul ediyorlar. Filmde, erkekleri savaş düşüncesinden uzaklaştırmak için köye davet edilen dansçı kadınlara dair sistemin öğrettiği keyifçi, çıkarıcı, zevkine düşkün algısı yerine barışın birlikte inşasında ortaklaşan, dayanışan kadınlar görüyoruz. Ne yazık ki üretilen yöntemlerden ne din ne de cinsellik, erkekleri savaşın o vahşi çağrısından alıkoymuyor.

Yine toplumsal ahlakta hiç de kabul görmeyen bir yöntem mecburen baş vuruyorlar: Erkekleri uyuşturarak kendilerinden geçirmek... Bu yöntem de zaman kazanma konusunda kadınlara kısmen yardımcı oluyor. Ama kadınların en etkili yöntemi birbirlerinin yerine geçerek erkeklere zihniyetlerini sorgulatmak oluyor. Erkekler sabah uyandıklarında belki de dünyada en vazgeçemeyecekleri varlıklar olan kadınların, “düşmanlarının” tarafına geçtiğini görüyorlar. Ve böylece bizler de bir kez daha kadınların aklı ile bu

dünyanın güzelleşebileceğine tanıklık ediyoruz. “Jineolojiye Giriş”² kitabında da bahsedildiği gibi ardılları olduğumuz ninelerimizin mirasıyla köklerimiz üzerinden aklımızı, ruhumuzu, duygu ve düşünce gücümüzü, insanlığımızı yeniden yeşertmenin sahnelerine karışıyoruz, bu filmde. Diğer taraftan tersyüz edilen bilgilerle de yüzleşiyoruz; kadınlık ve erkekliğin hiyerarşik bir ikilikmiş gibi dayatılmasının arkasındakilerin peşine düşüyoruz.

Bir İnşa Olarak Erkeklik ve Erkeği Dönüştürme İhtimali

Film boyunca farklı erkeklerle ve bu erkeklerin sürdürdüğü erkekliklerle karşılaşırız. Aynı köyde yaşayan erkekler, temsil ettikleri kimlikleri yansıtan pratikleriyle erkekliğe dair yeni sorgulamalara sürüklüyor. Erkek egemen sistemin toplumsal yapısı içinde, kadınlık ve erkeklik hallerine, bunların bir inşa alanı olarak sosyal pratiklerimiz içinde işgal ettiği alana ve yeniden üretilme biçimlerine tanıklık ediyoruz. Bu anlamıyla biyolojik cinsiyetlerden çok daha geniş tarihsel, politik ve güncel bir sorunsal açığa çıkıyor. Sürekli olarak yeniden üretilen bir inşa biçimi olarak erkeklik/kadınlık halleri iktidarların beklentilerine, kültürlere, zamanlara ve mekânlara göre değişime uğrattılıyor. Erkeklik halleri diyebileceğimiz, biyolojik olarak erkeği de aşan bir yapı, bir takım karakteristik özellikleri çoğunlukla ortak olsa da şiddetin, iktidarın, tahakkümün taşıyıcısı olarak ya da daha incelikli formlarda, farklılıklarla ilk anlamını yeniden üretiyor ve tekrar ediyor. Hegemonik erkeklik de diyebileceğimiz bu hal, iktidar ve emek-sömürü yapılanmalarıyla biçimleniyor. Hegemonik erkeklik, tabi kılınmış erkekler üstünden kendi iktidarını sürdürüyor ve yeniden üretiyor.

Erkeklik kültürel bir inşadır, her kültürde belirli bir zamanda temsil edilen birçok erkeklik şekli vardır ve bu erkeklikler, sürekli yeniden üretildiği için önceden var olmuş, ya da gelecekte var olacak olanlarla benzer olmayabilir. Kadın ve erkek arasında sadece hegemonik bir ilişki olmadığını aynı zamanda farklı erkeklik halleri arasında da hegemonik bir ilişkinin var olduğunu söylemek mümkündür. Hegemonik erkeklik, diğer tüm erkeklik biçimlerini bastırmakta ve erkek dünyasında var olabilmek için tek bir erkeklik biçimini dayatmaktadır.³ İşte filmde baştan sona çeşitli sahnelerde bu pratiklerin ayrımına varıyoruz. Kurtuluş ve Küçükural erilliğe ilişkin şöyle bir belirlemede bulunuyorlar:

² Derleyen: Jineoloji Akademisi, 2015. “*Jineolojiye Giriş*” Diyarbakır: Aram Yayınları

³ Aysula Kurt, “Hegemonik” Erkeklikten “Kadınsılaştırılmış” Erkekliğe: Biscolata Reklamalarında Erkekliğin Üretimi ve Yeniden Üretimi”, *Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı 1*, Muğla, 2013, sf.201-214.

“Öncelikle erillik kendini sosyal pratikte gösteren özel bir söyleme, eyleme, var olma ve ilişki kurma biçimi. Onu müstesna kılan, farklı görüş ve önerilere alan tanımayan (ya da incelikli formlarında tanıyormuş gibi yapan), kendi görüş ve yaklaşımının en doğru olduğuna inanan obsesif ve narsistik bir anlam kapatma, sınır çizme ve sabitleme pratiği olması. Bu anlamıyla erillik, doğru zamanda, doğru yerde olmayı, konuyu ve konunun çerçevesini çizmeyi, neyin makbul, neyin yersiz olduğuna, hatta neyin konuşulur, neyin konuşulamaz olduğuna karar vermeyi içeriyor.”⁴

Tıpkı gündelik hayatımızda karşılaştığımız gibi filmde de bir taraftan tarihsel olarak ifade ettiğimiz, yaşamı koruma, üretimi sürdürme gibi kadınlık değerlerinin etkileri hissedilirken diğer taraftan toplumsal cinsiyet rolleri devreye girebiliyor. İktidarların arzuladığı cinsiyetçi roller üzerinden inşa edilmiş kadınlık ve erkeklik halleri çatışmalı bir şekilde, iç içe ve arka arkaya sunuluyor. Benzer şekilde erkeklerin, erkek egemen sistemin toplum yapısı içinde barışın ya da savaşın “karar vericisi” olmaları, onların bu karar mekanizmalarını etkilemek için kadınların erkeklik sistemine karşı mücadelesi, erkekliğin, iktidar olarak kurumsallaşmış olmasına örnek teşkil ediyor ve toplumda yeniden ve yeniden üretilen bir erkeklik haliyle karşı karşıya kalıyoruz. Filmin ilk sahnesinde ölenin erkekler, yas tutanın kadınlar olması bu rolü üstlenmekle yükümlü erkeği bize açıkça gösteriyor. Filmin dikkat çekici bazı sahnelerinde; bir dükkânda bir araya gelen kadınların örgü işleriyle ilgili diyalogları, sahnenin devamında erkeklerin ticaret ve boya işleriyle ilgili diyalogları veriliyor, yine filmin geneline yayılan erkeğin dışarda satan, belirli meslekleri icra eden, kadınların evde emek üreten rolleri üstlenmeleri toplumsal cinsiyet inşasına dikkat çekiyor. Cinsiyetimizin erkek ya da kadın olması hayatın içinde “erkek” ve “kadın” olmamıza yetmiyor. Erkek olmanın da kadın olmanın da toplum tarafından dayatılan tavır, mizaç ve çehresini kazanmanız gerekiyor.⁵

Kadınlık kimliği ve pratiğinden farklı bir şekilde, bir iktidar pratiği olarak kurumsallaşan ve kültürden kültüre değişebilen ve aynı zamanda kültürel bir inşa olarak erkeklik, erkeğin toplumsal yaşamda nasıl düşüneceğini, duyacağını ve davranacağını tanımlayan pratikler toplamıdır. Connell, hegemonik erkekliğin kamusal yüzünün kapsadığı alanın, salt iktidar sahibi erkeklerin ne olduğuna değil aynı zamanda bu erkeklerin sahip olduğu iktidarı ayakta tutmanın ne olduğuna ve bu kadar çok sayıda erkeğin neyi desteklemeye yönlendirildiğine dair olması gerektiğini de ifade

⁴ Cengiz Kurtuluş ve Önder Küçükural, “Sabitleyici Bir Tartışma (Argümantasyon) Pratiği Olarak Erkeklik”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 145, Ekim 2018, sf. 32-54.

⁵ Tayfun Atay, *Çin İş Japon İş: Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Antropolojik Deginiler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, sf. 58.

eder. Tam da bu sebeple toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet düzeni içinde inşa edilen, hiyerarşik olarak karşıt ve ikili görünümünün yansıması olarak kadın ve erkek bedenine ilişkin yaklaşımların, cinsiyetlendirilmiş bedenleri nasıl ürettiğini dikkate almamız gerekiyor.

Kadınların masada üretimle ilgilendiği sahnede erkeklerin diğer masada oyun oynaması, toplumsal cinsiyet formlarından emek-üretim boyutuna dikkat çekmeye çalışıldığını düşündürüyor. Bu durumu ev içindeki günlük yaşam pratiklerinde, devamlı ayakta ve iş üreten kadınlarda, ev işlerine ortak olmayan, mesaisini kamusal alanla sınırlı tutan erkeklerde de görüyoruz. Aynı sahnede dini farklılıkları tartışmalarına rağmen çatışma haberinin yayınlandığı radyoyu kapatmış, farklılıklarını savaş ya da çatışma nedeni olarak görmeyen kadınlar, bunu saklamaları gereken (televizyondaki haberleri duymamaları için kavgaya etmeleri sahnesinde olduğu gibi) erkekleri savaştan uzak tutmaya çalışıyorlar. Burada iktidarın kendini sürdürme biçimi olarak savaş ve çatışma, erkeklik iktidarının yöntemlerinden biri olarak örneğini buluyor.

Egemen erkekliğin, erkekten istediği, dindar, dürüst, milliyetçi olması değil, yeri geldiğinde bu gerekçelerle savaşabilecek durumda olmasıdır. Kilisedeki haçın kırılmasının tartışıldığı sahnede, erkekler, kiliseyi koruma/destekleme noktasında sorumluluk almayıp mevzu diğer dine mensup insanların bunu yapma/bozma ihtimaline geldiğinde, filmdeki tarifle “sert erkek” olmayı bir misyon ediniyorlar, bu amaçla gerekirse dindar, milliyetçi, vatansever, namus bekçisi, kral, ağa olmaya da hazır olduklarını görüyoruz. Aynı durumu, karşılık verilen camiye hayvanların salınması sahnesinde izliyoruz. Camiye sahip çıkan ve bunun için savaşa hazırlanan “erkek”, camiye kirinden ve dağınıklıktan kurtaran “kadın”, sonra bu camide savaşa karar vermek üzere oturan “erkek” oluyor. Filmde, hepimizin cinsiyetlerimize ilişkin sorması gereken sorularla da karşılaşılıyor; “kendinize erkek mi diyorsunuz?”, “sizin yasinizi tutmak için mi yaşıyoruz?”, “Erkek olmanın anlamı bu mu?”. Bu soruların cevabı aslında inşa edilen kimliklere karşılık geliyor. Bir inşa olarak kadınlık ve erkeklik hallerinin dışında, biz neyiz, kimiz sorusunun cevabını bulmak, bulmaya çalışmak hepimiz için elzem değil mi?

Filmde,
hepimizin cinsiyetleri-
mize ilişkin sorması gereken
sorularla da karşılaşılıyor; “kendinize erkek mi diyorsunuz?”, “sizin yasinizi tutmak için mi yaşıyoruz?”, “Erkek olmanın anlamı bu mu?”. Bu soruların cevabı aslında inşa edilen kimliklere karşılık geliyor. Bir inşa olarak kadınlık ve erkeklik hallerinin dışında, biz neyiz, kimiz sorusunun cevabını bulmak, bulmaya çalışmak hepimiz için elzem değil mi?

Film ekseninde, erkekliğin istila ettiği cinsellik politikalarına da değinmek gerekiyor. Cinselliğin, tarihsel ve yaşamsal bağlarından koparılıp bunun yönetme, tahakküm ve iktidar aracı haline getirilmesi hem baskıyla hem de pompalanarak yükseltilmesi, erkekliğin ama en çok da kadın cinsi üzerinde bir politika haline getirilmesi; filmde, kadınların, erkeğin dikkatini dağıtmak için “açık” giyinmiş, genç ve “güzel” kadınları köye getirmesi, cinselliğin, erkeğe ait ve onun engel olamadığı bir haz kaynağı olarak görülmesi ve bunun da kimi zaman taciz ve tecavüzü meşrulaştıran bir neden olarak görülmesi gerçeğini örnekliyor. Kadınların bunu hem iktidarın ürettiği algıları tersyüz ederek hem de benzer yöntemleri uygulayarak toplumsal barış için yapmak zorunda kalması, aklımıza, kendi günlük deneyimlerimizde, kimi zaman direnmek için yaşadığımız çelişkilerimizi ve kabullenişlerimizi getiriyor.

Egemen sistem açısından tarihin çok eski zamanlarına dayanan erkeklik, şiddeti, savaşı, tahakkümcü iktidarı barındıran bir yapısalılık içindedir. Bu argümanlara hizmet eden savaş gerekçeleri ise filmde çarpıcı bir şekilde aktarılan kadın mücadelesi ve dayanışması ile ortadan kaldırılmaya çalışılıyor.

Bu çabayla yine çok eski zamanlara dayanan barışı, yaşamı örmeyi, akışkanlığı barındıran kadın mücadele tarihine dokunulduğunu hissediyoruz. Filmin son sahnesinde ise “derin bir uykudan, barışa uyanmış erkekler...” cümlesi, bizlere değişimin umudunu, dönüşümün tüm cins ve cinsiyetler için mümkün olacağını ve ortak mücadele kanalları açılması fikrini, erkeklik hallerinin tüm cinsiyetler için zihinsel olarak yok edilmesi gerektiğini, bunun tahakkümü altına ezilen “tüm” cinsiyetler için bir umut ve sorumluluk olacağı açık bir şekilde hatırlatılıyor.

Her şeyi bugün ile izah etmeyen çalışan, yaşamı kendiyile başlatıp kendiyile bitiren iktidarlara inat, geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki bağları gösterecek ya da hatırlatacak bilgiye olan ihtiyacımız hiç bitmiyor. Elbette bir filmle hayatı izah etmek mümkün olamaz ama sanatın, hayatı ete kemiğe büründüren, sevgilere alan açan politik yanı, hakikat arayışında hâlâ en etkili yöntemlerden biri olarak değerlendirilmeyi bekliyor. Bizlere köklerimizin gücünü hatırlatan film kareleri aynı zamanda dönüşüme dair tahayyülleri sunuyor, çözümü, birlikte yaşamayı resmedip “aslında mümkün” diyor. Hayal gücü ile buluşan politik akıl, filmlerle filmlerden fazlasını üretiyor.

Farklı, bazen yakın bazen daha uzak coğrafyalarda yaşayan kadınların ortak sorunları herhangi bir yolla buluşunca mesafeler en çok da zihinlerde azalıyor. Savaştan kadına düşen payın kabullenmek olmadığı duygusu ve itirazı, gücünü diğer kadınların omzundan alan enternasyonal bir varlık mücadelesine evriliyor. Bir sürü farklı kadının bir araya gelerek dönüştürdüğü bu köyün hikayesi; ağacı unutmadan yazmayı, okumayı, güneşten vazgeçmeden aydınlanmayı, yalnızlaşmadan güçlenmeyi, köklerine sıkı sıkıya sarılmayı esas alarak kendini 21. yüzyıla taşıyan kadın mücadelelerinin bir parçası olup asıl hikayedeki yerini alıyor.

Leyla Xalid ile Söyleşi: Kadın Mücadelesine Filistin’den Bir Bakış

Jineoloji Dergisi: Öncelikle bize bu sohbet imkanını sağladığınız için teşekkür ederiz. Ataerkinin çok güçlü olduğu bir toplumda bir kadın olarak Filistin mücadelesinin sembol bir ismi oldunuz. Bu muazzam deneyimi ve sizi buna iten koşulları anlatabilir misiniz?

Leyla Xalid: Öncelikle beni sembol bir isim olarak nitelendirdiğiniz için teşekkür ederim. Mücadelenin içinde sembol olabilecek ancak ışıkların kendilerine çevrilmediği nice kadınlar var. Ben, ışıkların tutulduğu bir kişilik olarak görünmeyen, ışıkların kendilerine çevrilmeyen o kadınlar adına konuşuyorum. Filistin kadınlarının yaşadığı zorlukları dile getiriyorum. Tüm kadınlar şiddetli zorluklara maruz kalmaktadır. Benim konumum sadece Filistin’de değil Arap coğrafyası ve dünya çapında bir partiye bağlı olmakla veya içinde bulunduğum çevre ile sınırlı değildir. İnsan verdiği mücadeleyi insanlık için vermelidir. Buna inancımız tamdır. Ancak ülkemiz işgal altında olduğu için daha çok buna yoğunlaşmamız yaşanan zulümlerin doğal bir sonucudur. İnsanı mücadeleye mahkûm eden sürükleyen şey zulümdür. Şayet daha rahat bir ortamda yaşamış olsaydım, ülkeme istediğim gibi girip çıkabilseydim ve bu topraklarda yaşama hakkına sahip olsaydım bu tür bir mücadeleye girmiş olmazdım. Toplumun gelişimi, alt yapısının iyileştirilmesi, bilimsel gelişiminin önünün açılması, eğitim, sağlık alanlarına bilinçlendirilmesi mücadelesi gibi farklı bir mücadele içine girdik. Ancak biz hala insanlığımızın mücadelesini veriyoruz.

Yaşadığımız tarihi olaylar ve süreçler var. Tarihi olaylar birbiri ile bağlantılı halkalar gibidir. Tarihi süreçleri birbirinden ayırmak mümkün değildir. Mücadelenin geçirdiği dönemler de vardır. Silahlı mücadele dönemi, bizatihi iştirak ettiğim bir dönemdir. İsrail’in Lübnan istilasından sonra Lübnan’ı terk etmek zorunda kaldık. Suriye’ye geldik. Bu dönem bizim için kendimizi yeniden örgütleme ve geçmiş

dönemlerde verilen mücadelenin gözden geçirilmesi dönemi oldu. Yeni mücadele yöntemleri ile bu dönemden çıktık. Silahlı mücadele durduruldu. Bir kısım savaşçılar Lübnan'da bırakıldı ve Lübnan direnişinin saflarında silahlı mücadeleye devam ettiler. Ancak Filistin için düzenli askeri birliklerin silahlı mücadelesi tamamen durduruldu. Bu olayların akabinde, işgalci düşmana karşı verilen farklı bir mücadele olarak İntifada başladı. İntifadanın başlangıcı 1987 yılıdır. Filistinlilerin İntifadası tarihi bir intifada olarak kabul edilir. Çünkü işgalden zarar gören halkın tamamı bu intifadaya iştirak etti. İnsanları öldüren, evleri yıkan ağaçları dahi kesen işgalcilere karşı verilen intifada... Tutuklanmalar, aşağılanmalar... Şu an bile sekiz binden fazla tutuklu İsrail hapishanelerinde tutulmaktadır. Şu an yeni hapishaneler inşa edilmektedir. Çünkü mevcut hapishaneler yetersiz kalmaktadır.

J.D.: Evet Filistin'in işgali, öncesi ve sonrasıyla çok uzun soluklu bir mücadele gerektirdi, bu mücadelede kadınlar nerede durdular ve şimdi nerede duruyorlar?

L.X.: Tarihi olarak Filistin kadınları işgale karşı mücadele içinde olmuştur. Hem işgale karşı olmuştur hem işgalden öncesinde de sömürgecilığe karşı olmuştur. Bu da bir asırlık bir mücadeledir. Geçen yüzyıldan günümüze kadar, yüz yıllık bir mücadeleden bahsediyoruz. Kadınlar başlangıçta direnişe yardımcı bir konumdaydı ve daha çok silahların taşınması, direnişte öksüz kalmış şehit çocuklarının bakımı, hastanelerde yaralıların tedavi edilmesi gibi konularda rol alıyordu. Kadınlar kendisini biraz olsun geliştirdi ve örgütledi. Bu dediklerim geçen asır başladı. Bu da o dönem Filistinli kadınların kendini örgütlemeye başladığı anlamına gelmektedir. Kendisini, Kudüs'te eğitilmiş ve eğitimsiz yüz kadının katılımıyla gerçekleştirilen bir kadın konferansı ile örgütlemeye başladı. Bu konferansta "Arap Kadınlar Federasyonu" kuruldu. Filistin'de kuruldu ancak sadece Filistinlilerden oluşmuyordu. Başka ülkelerden Arap kadınların da olduğu "Arap Kadınlar Federasyonu" olarak kuruldu. Çünkü Filistin davasının bir de Arap boyutu var. Bu örgütlenme, ilk örneklerden biridir. Bu kadın örgütlenmesi Filistin'in her tarafına dağıldı. Bu İngiliz mandacılığının olduğu dönemdir. Kadınlar dönemin İngiliz manda yönetimine karşı protestolar geliştiriyordu. Bu mücadelenin doğal bir sonucu olarak şehit düşenler oluyordu. Bu dönem İngilizlerin, Siyonist muhacirlerin getirilerek Filistin topraklarına yerleştirilmesine yoğun bir şekilde yardım ettikleri bir dönemdir. Bu duruma ve İngilizlerin mevcudiyetine karşı çıkan Filistinliler acımasızca katliamlara maruz kalıyordu. 1936 yılında gerçekleşen ayaklanma İngilizler tarafından bastırıldı. İkinci Dünya Savaşından sonra Yahudilerin karşı karşıya kaldıkları durum neticesinde, Alman Nazilerinin Yahudileri katledip yaktıkları bahane edilerek Filistin topraklarına daha yoğun bir Siyonist göç başlatıldı. Böylece katliamlardan kaçarak Filistin topraklarına geldiler. Aslında gelen Yahudileri ilk etapta Filistinliler de karşıladı.

Ancak Siyonistlerin projesi, Yahudilerin, Filistin topraklarına yerleştirilmesi ve o toprakların asıl yerlileri olan Filistinlilerin zorla topraklarından çıkarılması idi. 1948 yılında meydana gelen tam da buydu.

J.D.: O tarihten sonra kadınlar nasıl etkilendi, neler yaptılar?

L.X.: Kadınlar bu durumda karşı karşıya olduğu tehlikenin mevcudiyetini ve boyutlarını daha derinden hissetti. “Arap Kadınlar Federasyonu” topraklarını satmak isteyen Filistinlilerin topraklarını satın almak için altın topluyor, satıyor ve (Siyonistlerden önce) satılık toprakları satın alıyordu. Ayrıca Nablus’ta hala ayakta duran ve hizmet veren bir hastane kuruldu. Bu uzun mücadele serüveninde kadınlar bazı gelenekleri kırmayı başardı. Mücadelenin gelişmesiyle geleneksellik daha çok kırıldı. Kadını sürekli evde tutan ister kardeşleri olsun ister babası ister kocası isterse öz evlatları olsun, erkeklere hizmet etmesi için onu evde tutan gelenekler... Erkeklerin savaşmasını yeterli gören, kadının okumasını ve kendisini eğitmesini bir ihtiyaç olarak görmeyen gelenekler. Kadına verilen rol bundan ibaretti. Erkek her şeye yeterdi ve kadının da velisi idi. Ancak Nakba’dan¹ sonra Filistin halkı eğitime ve bilime yöneldi. Önlerinde başka hiçbir seçenek kalmamıştı. Kız çocukları eğitim için okullara gönderilmeye başlandı. Çünkü kendisi dışında ellerinde hiçbir şey kalmamıştı. Halkın bir kısmı Siyonist çeteler tarafından katledilmiş büyük bir kısmı da başka ülkelerde mülteci olmuştu. Önlerinde eğitime yönelmekten başka bir yol kalmamıştı. Kadınlar böylece okula hatta üniversiteye gitmeye başladılar. Henüz Siyonist İsrail devletini ülkemizden kovmayı ve haklarımızı elde etmeyi başarmış değiliz. Mücadele devam ediyor.

J.D.: Devam eden bu mücadele aynı zamanda erkek egemen bir toplumda gerçekleşiyor. Bu yönüyle nasıl değerlendirirsiniz, Filistinli kadınların erkeklerden farklı biçimde karşı karşıya kaldığı sorunlar var mıdır?

L.X.: Kadınların eğitime yöneldiğinden bahsetmiştim. Kadınlar da sadece okumakla yetinmiyor, büyük oranda yüksek lisans ve birçok ilmi alanda kendisini yetiştirmeye devam ediyor. Avukatlık, tıp, mühendislik hatta teknoloji alanında birçok mesleğe yönelip kendilerini geliştirdiler. Özellikle mesleki anlamda yetkin oldukları alanlarda güzel fırsatlar yakalayabilmektedirler. Tüm bunlara rağmen erkekler küçümseyici bir yaklaşımla kadınların bir serüveni varsa biz de buna katılalım diye biliyorlar. Ancak mesele böyle değildir. Mesele kadının haklarıdır. Kadının hakları

¹ Ç.N.: Nakba ((نكبة, al-Nakbah), felaket, yıkım, tufan, bela, facia gibi anlamlara gelen Arapça kelime. Nakba, Filistinliler açısından felaket olarak görülen İsrail Devleti’nin bağımsızlık ilanını ve ardından gelişen olayları nitelemek için kullanılmıştır. Bu nedenle İsrail’in bağımsızlığını ilan ettiği tarih olan 14 Mayıs 1948 tarihini takip eden gün olan 15 Mayıs 1948 “Nakba Günü” olarak sembolleşmiştir.

aynı zamanda insan haklarının ta kendisidir. Kadının özgünlüğü var mı? Var. Erkeklerden farklılığı zihinsel değil biyolojik yapısındadır. Kadınla erkek zihinsel olarak aynıdır. Farklılıkları fizikseldir. Kadın hamile kalır ve doğurur. Buradan hareketle kadının konumu ya da toplumsal anlamda görevi anneliktir. Nesillere hayat veren kadındır. Benim bu konudaki görüşlerim budur. Ancak bu erkeklerin kadınlardan farklı düşünmelerine engel teşkil etmez. Aslında sorun kanunların kadını korumasıdır. Hatta öyle ki günümüzde dahi bazı ülkelerde kadın cinayetlerinde erkeklerin lehine kullanılan cezai indirimler vardır. Bu nedir, bu cinayettir. Kadını öldürüyor, hangi gerekçeyle, şüphelendiği için, kız kardeşinin başkasıyla gezdiği veya ona güzel olmayan bir davranışta bulunduğu için. Öldürme hakkına sahip olduğunu düşünüyor. Mahkemede işlediği cinayeti namus veya şeref meselesi olarak savunduğunda cezai indirim alabilmektedir. Hatta üç aylık bir ceza ile de kurtulabilir. Kanun burada onun elinden tutmuştur. Tabi ki orman kanunu. Bir kadın erkek arkadaşından dolayı öldürülebilirken, bir erkek kız arkadaşından dolayı öldürülmez, bir kadının bir erkekle arkadaşlığının öldürülme gerekçesi yapılması bir cinayettir. Bu durum özellikle de kırsal kesimlerde daha çok görülmektedir. Bütün bunlarla birlikte kadın özgün bir konum sahibidir. Bunun için federasyonlar, birlikler, cemiyetler vb. kurumlar kurarak kurumsallaşıyorlar. Tabi ki her kadın politik alanda siyaset yapacak diye bir şey söz konusu olamaz. Örneğin sizin ülkenizde kadın partinizde siyaset yapıyor ve erkeklerle eşit düzeyde bu siyaseti yapıyor. Toplumdaki her kadının böyle düşünmesi ve aynı politik pratiği göstermesi beklenemez. Unutulmamalıdır ki biz tarihi olarak İslam kültürünün baskın olduğu bir coğrafyada yaşıyoruz. Ancak bu diğer medeniyetlerden yararlanmayacağız anlamına gelmemelidir. Bu genel kültürün başka medeniyetlerden beslenmesi ve dolayısıyla gelişmesi için zamana ihtiyaç vardır. İslam çölde bir devrim gerçekleştirdi. Bu din bir medeniyet geliştirdi. Ama bu, bu coğrafyada başka düşüncelerin başka fikirlerin ve medeniyetlerin olmadığı anlamına gelmez. Düşünce ve fikirler bir coğrafyaya, bir dine veya bir topluma hapsedilemezler. Fikir ve düşünceler tüm beşeriye-
tin ortak malıdır. Fikir ve düşüncelerin buluşması insanı merkeze alıyorsa insani toplumlar ve medeniyetler gelişir. Bu sayede insanın da hedefi insani olmak şeklinde gelişir.

İslam
çölde bir devrim
gerçekleştirdi. Bu din
bir medeniyet geliştirdi.
Ama bu, bu coğrafyada başka
düşüncelerin başka fikirlerin ve
medeniyetlerin olmadığı anla-
mına gelmez. Düşünce ve fikir-
ler bir coğrafyaya, bir dine
veya bir topluma hapsedile-
mezler. Fikir ve düşünce-
ler tüm beşariyetin
ortak malıdır.

Mesele bundan ibarettir. Bana göre kadının karşılaştığı sorunlar, ister özel bir kurumda olsun iktidarda olan bir partide olsun veya herhangi bir şekilde olsun, sorun aslında toplumun sorunudur. Örneğin ümmilik (okuryazar olmamak) sadece kadını değil tüm toplumu kitleyen bir sorundur. Bu sorun karşısında kadın erkek ayrımı söz konusu değildir. Her ikisi de aynı oranda etkilenmektedir. Bundan dolayı bu sorunların çözümü demokrasinin ve toplumsal adaletin gerçekleşmesiyle mümkün olabilir. Bu da insan olarak haklarımızı elde etmeye yakınlaşmış olduğumuzu gösterir.

J.D.: Peki bu süreçte Filistinli kadınlar açısından ne tür kazanımlar oldu?

L.X.: Evet, bizim toplumumuz da bu bölgedeki diğer toplumlar gibi erkek egemen bir toplumdur. Buna rağmen birçok konuda bazı tabuları kırmayı başardık. Şu anda mevcut bilimsel gelişmelerle birlikte Filistin toplumu etrafındaki toplumlara kıyasla daha eğitilmiş bir toplumdur. Okuryazar olmayanların oranı daha düşüktür. Şunu söylememe izin verin, Filistin bağlamında Filistin halkının yegâne ve pratikteki yasal temsilcisi Filistin Kurtuluş Örgütü'dür. 15 Kasım günü bağımsızlık belgesinin yayınlandığı tarih olarak kabul edilir. Bu belgede yer alan açık metinde kadın ve erkek eşitliği garanti altına alınmıştır. Bu metinle Filistinli kadın, erkeklerle eşit olduğu ve mücadeledeki yeri ve rolü de toplum tarafından kabul edilmiştir. Bu belge, Filistin halkının temsilcilerinin kadının mücadeledeki yerini ve konumunu kabul ettiğinin belgesidir. Ancak bu tam anlamıyla bir eşitliğin sağlandığı anlamına gelmez. Hatta son zamanlarda Filistin halkının verdiği mücadelenin içinde bulunduğu zor şartlar bazı konularda geriye dönüşü, eskiye yönelimi beraberinde getirdi. Hatta bu konularda yaşanan yavaşlama dahi geriye dönüş olarak kabul edilebilir. Çünkü mücadele zamanla birlikte ilerlemektedir. En basit bir duraksama bile geriye dönüştür. Ulusal mücadelenin zayıflaması öncelikle kadını zayıflatır. Bu zayıflama Filistin'de gözle görülür bir düzeydedir. Özellikle de Oslo'da düşmanla yapılan anlaşmadan sonra. Çünkü bu anlaşma bir yenilik getirmedi. Kadın açısından bir gerilemeye yol açtı. Yeniliğin/başarının olmadığı yerde ne kadın ne de kadının hakkı için bir gelişmeden bahsetmek mümkün değildir. Vasat bir durum ögesi olmak hiçbir şey ifade etmez. Bu gelişmelerin akabinde işgal altında bulunan bir halk için hem toplumda hem de coğrafyada bölünmeler yaşandı. Aslında halk için olmaması gereken bölünmeler. Bu bölünmüşlük hali toplumun tamamına zarar verdiği gibi davamıza ve itibarımıza da zarar verdi. Bu bölünmüşlük bize özgürlük mücadelemizi yıkıma uğratmaktan başka bir şey getirmedi. Bu durum doğal olarak kadın üzerinde de etkili oldu. Kadının bu durumdan etkilenmemesi söz konusu olamazdı.

J.D.: Dilerseniz bir de dünya ölçeğinde biraz bakalım. Biliyorsunuz bugün küresel düzeyde süre giden bir kadın mücadelesi var. 21. Yüzyıldaki bu kadın mücadelesini nasıl tanımlıyorsunuz? Ve tabi yine erkek egemen iktidarlar sizce süregiden kadın mücadelesini nasıl zorluyor?

L.X.: Kadın mücadelesi, halk mücadelesinin bir parçasıdır. Bunun için ilerici mücadelenin kendisi kadına mücadelede daha büyük bir fırsat vermektedir. Çünkü ilerici bir mücadele kadın mücadelesine/direnişine inanır. Bu da ister 20. yüzyılda isterse 21. yüzyılda olsun kadının mücadelesinde, bir taraftan halkın verdiği mücadeleye ne ölçüde katıldığına dayanırken diğer taraftan da kadının verdiği mücadele ile toplumun, aynı zamanda kendisinin de karşılaştığı zorlukların ve engellerin ne ölçüde ortadan kaldırılabilmesine dair sunduğu katkılara dayanmaktadır. Bundan dolayı burada sadece kadının 21. yüzyılda verdiği mücadelenin nasıl olacağından bahsetmek söz konusu olamaz. Halkın kendisi haklarını gerçekleştirme konusunda bir sonuca ulaşıp yönetimin bir parçası olmadıkça mücadele devam ediyor demektir. Ancak söz konusu halkın özgürlüğü, toplumun ve iktidarın demokratikleşmesi gerçekleştirdiğinde, aynı zamanda kadın, neresi olursa olsun yaşadığı ülkede karar alma mekanizmalarında yer alacaktır. Böylece kadın verdiği mücadelede daha ileri aşamalara ulaşmış olacaktır. Bu söylediklerim gerçekleşmediği sürece kadının karşılaştığı zorluklar ve engeller devam ediyor anlamına gelecektir ve dolayısıyla kadının mücadelesi de devam edecektir.

Erkek egemen iktidarlar konusunda ne düşündüğüme gelince, bu iktidarlar kadını da konumlandırabilirler. Ancak bu, kadının hak ettiği konum olmayıp dekor olarak kullanılmasından ibarettir. Bundan dolayı aslında problem iktidarlara ellerinde bulunduran yönetim tabakasının kendisindedir. Bu noktada mücadele sınıf mücadelesine dönüşmektedir. İster 21. yüzyılda olsun ister öncesinde olsun bu sınıf mücadelesi, erkek egemen iktidarların arzu ettikleri şekilde ilerlemiştir. Ancak kadının konumunu farklılaştıran şey, kadın mücadelesinin de karşı karşıya kaldığı zulüm gibi karmaşık olmasıdır. Kadın yaşadığı toplumda halkıyla birlikte iktidara rağmen yaşamını ve mücadelesini sürdürmektedir. Örneğin bizler Filistin Kurtuluş Hareketi olarak halen ülkemizde var olan ihtilali söküp atma mücadelesi vermekteyiz. Bu da benim ihtilale karşı ilk mücadelemdir. İhtilalle ilk çelişmemdir.

Aynı şekilde kadın, erkek egemen toplumda mücadele vermektedir. Bu da yaşadığı toplumda da baskılara/zulme maruz kaldığı anlamına gelmektedir. Ancak bu baskı ve zulmün sadece erkeklerden geldiği anlamına gelmez. Kadın ait olduğu sınıfsal konumuna göre erkeklerle birlikte de baskı ve zulümlere maruz kalabilmektedir. Erkek egemen toplum derken de konuyu sadece erkeklerle sınırlandırmamak gerekir. Burada kast ettiğimiz şey erkek egemen zihniyettir, erkeklerin sayısal çoğunluğu değildir. Diğer taraftan bu erkek egemen zihniyeti kabullenen kadınların varlığı da söz konusudur.

J.D.: Buna yönelik çözüm öneriniz nedir?

L. X.: Bu durumun ortadan kalkması için kadının yönetime gelmesi gerekir. İktidar hiyerarşisi de yönetimde bulunan otoriteler tarafından inşa edilir. Eğer ortada bir parlamento varsa bu söz konusu iktidar hiyerarşisinde bir ilerlilik var demektir. Çünkü parlamenter sistemde kadın parlamentoya girecektir. Ancak bu ya seçim kanunlarına göre ya kota ile ya da seçime girecek olan partisinin listesine girip parlamentoya seçilmesiyle mümkündür. Kanımca, böylece kadın, halkın gerçek temsilcisi olarak parlamentoda partilerle birlikte sistemin değiştirilmesi için yapılacak çalışmaların bir parçası olacaktır. Kadının yer aldığı bu parlamento, hükümetlere güvenoyu verilecek yerdir. Söz konusu hükümet(ler) parlamentonun taleplerine olumlu yanıt verdiğinde kadın da bu başarının elde edilmesinde katkı sunmuş ve değişimin bir parçası olmuş olur. Aynı şekilde güç hiyerarşisine baktığımızda yargıyı görürüz, demokratik yapılarda yürütme (hükümet), yasama (parlamento) ve bağımsız yargıyı görürüz. Güçler ayrılığını temsil eden bu yapılanma demokratik sistemlerin esasını oluşturmaktadır. Bu esas üzerine yargının dejenerasyona uğramamış olması ve aynı zamanda hem yürütmeden hem de yasamadan bağımsız olması gerekir. Neden? Çünkü kanunu koruyacak olan yargıdır. Olması gereken budur. Birçok ülkede yargının kanunları koruyamadığını görüyoruz. Koruyamıyor çünkü sistem bozuk. Demokrasi yok. Güçler ayrılığı söz konusu değildir. Biz Filistinliler açısından bakılacak olursa; Filistin’de bugün işgal var. Mevcut mahkemeler de sivil mahkemeler değil, askeri ihtilalin askeri mahkemeleridir. Dolayısıyla burada herhangi bir şekilde güçler ayrılığı yoktur. Biz ihtilal (darbe) parlamentosunda da yokuz. Bu da doğal bir şeydir. Aynı şekilde iktidarın/yürütmenin içinde de yer almıyoruz. Bu da her şeyin ihtilal tarafından altüst edildiği anlamına gelmektedir. Bizim de bunu değiştirmemizin yegâne yolu ihtilalin direniş yoluyla izale edilmesi yani ortadan kaldırılması ile mümkün olacaktır. Başka ülkelerdeki durumlara bakıldığında da bir yerde demokrasi yoksa istibdat vardır. Diktatörlük vardır. Faşizm vardır. Diktatörlükler sonunda faşizme evrilir. Bunun canlı örneği Türkiye’dir. Bu da kadının tek başına değil toplumun bir bütün olarak karşılaştığı en büyük sorundur. Ancak burada sorulması gereken kimin daha çok zarar gördüğüdür. Tabi ki en çok zararı kadın görmektedir. Kadın eğitimden yoksun bırakılmaktadır. Özellikle de kırsalda. Kadına eğitim fırsatı verilmemektedir. Diğer bir konu da bu tür yapılarda kadın haklarına saygı gösterilmemesidir. Bundan dolayı tüm bu meseleler kadının baskı altında tutulmasından öte sorunlardır. Aynı zamanda kadın eğitim ve iş konusunda erkeklerle fırsat eşitliğine sahip değildir. Öyle ki çoğu ülkelerde aynı işi yapmalarına rağmen kadınların aldığı iş ücretleri erkeklerden daha azdır. Bunun için bu konularda zor vardır. Kadının önünde duran bu sorunların çözümü ne zaman gerçekleşir? Kadın ve erkeklerin birlikte karşılaştıkları bu sorunlar ancak birlikte verecekleri

mücadele ile çözülebilir. Tabi ki bu da kadının konumuyla ilgili ve toplumsal bilincin gelişmesine bağlı bir şeydir.

J.D.: Peki son on yılda Ortadoğu’da gerçekleşen protestoları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu protesto alanlarında kadınları gördük, buradaki kadın mücadelesi sizce ne yönde etkili oldu?

L.X.: Ortadoğu’da uygulanan tüm baskı ve zulümlerin bir sonucu olarak kadınlar da baskı ve zulüm altında yaşıyor. Üzerinde durulması gereken konu kadınların nasıl bir araya gelerek bu baskı ve zulümlere karşı koyacağıdır. Bu da ancak mücadelede birlikte yaşadıkları halkların bir parçası olarak mümkün olabilir. Kadınların yalnız başlarına erkeklerin yalnız başlarına mücadele etmeleri söz konusu olamaz. Madem aynı toplumda birlikte yaşıyorlar ve aynı zulümlere birlikte maruz kalıyorlar o zaman mücadeleyi de birlikte verecekler. Ancak verdikleri mücadele benzer yöntemlerle de olabilir farklı yöntemlerle de.

Bildiğiniz gibi Arap Baharı yaşandı. Bu yangına bu ismi verenler de Batılılardır biz değiliz. Arap Baharının bir batı projesi olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü halklar so-kağa indi ve bazı iktidarları alaşağı etmeyi başardı. Mısır’da Mübarek’i, Tunus’ta Zeynel Abidin’i, Ali’yi devirmeyi başardılar. Bunlar bu ülkeleri yöneten liderlerdi. Ancak sistemler oldukları yerlerde kaldı. Her şey olduğu gibi kaldı. Dolayısıyla tüm bu yaşananlara rağmen bu olayları nasıl “Arap Baharı” diye niteleriz. Bu mümkün değildir. Bu yaşananlar olsa olsa Araplar için bir sonbahar olarak nitelenebilir. Aslında bu yaşananlarla hedeflenen şey, gerçek “Arap Bahar”ı olan İntifada’nın belleklerden silinmesiydi. Halk taşlarla her türlü donanımına sahip bir orduya karşı koyuyordu. Bahar ancak böyle halklara önderlik yapacak şahsiyetlerle mümkün olabilir. Oysa bu halk ayaklanmalarına ne Mısır’da ne de Tunus’ta önderlik yapacak bir şahsiyetten söz etmek mümkün değildi. Bundan dolayı kadınların mücadelesini sıkı tutmak gerekmektedir. Hem burada hem de başka yerlerde kadınlarla bir araya gelerek aynı düşmana karşı, kadınlar arasında aynı özellikleri taşıyan bir mücadelenin geliştirilmesi zorunludur. Aynı düşmana karşı mücadele veriyoruz. Amerika hepimize karşıdır. Amerika halkların düşmanıdır. Büyük bir devlet olarak hepimize karşıdır. Sürekli aynı toplumları bölmek için icatlarda bulunuyor. Neden ABD üsleri Türkiye’de bulunmaktadır? Sistemi ve kendi çıkarlarını, bölgedeki çıkarlarını korumak için değil midir? Bu bir ülkenin egemenliğine müdahaledir. Egemenliğin ortadan kaldırılmasıdır. Aynı şey yabancı üslerin bulunduğu diğer ülkeler için de geçerlidir. Ülkelerin bağımsızlığı ve halkların özgürlüğü için bu üslerin olmaması gerekir. Bu üsler bulundukları ülkelerin egemenliklerini korumak için değildir. Ancak müttefik iki devlet arasındaki anlaşmalara dayalı durumlar istisna olabilir. Anlaşma gereği bu üslerin varlığı kabul

edilebilir. İncirlik Üssü ne yapıyor burada? Uçaklarını incirlikten kaldırıp Suriye'yi bombalıyor. Hatta herhangi bir ülkeyi de bombalayabilir.

Buradan hareketle ilerici kadınların artık kendi aralarında dayanışmayı gerçekleştirmeye yöneldikleri söylenebilir. İlerici kadınlar arası dayanışma, bulundukları coğrafyaya bakılmaksızın ileriye dönük önemli bir aşamadır. Nerede olurlarsa olsunlar, hangi ülkede olurlarsa olsunlar verecekleri benzer mücadelelerle kadının konumunu güçlendirmek için önemli bir aşamadır.

J.D.: Kürt kadın mücadelesini de soralım; bu mücadeleye ilişkin gözlemleriniz nelerdir?

L.X.: Bana göre Kürt kadını verdiği mücadele ile ilk günden beri canlı bir örnektir. Kürt kadınının başarısı ister kendilerine ait partilerde olsun ister kadına alan açan ve iç sistemlerinde eşit düzeyde temsiliyetini kabul eden başka partilerde olsun mücadelenin saflarındaki gücüne ve ilerleyişine delalet etmektedir. HDP örneğinde olduğu gibi partide temsiliyetin söz konusu olduğu her alanda kadın erkek eşittir. Kadın erkek işleri birlikte yürütmektedir. Öyle ki partiyi bu aşamaya getiren düşünceler kanun niteliğindedir.

Kürt kadınına gelince içinde bulunduğu gerçeklik göz önünde bulundurulduğunda zulme karşı son derece hassas olduğu görülmektedir. Neden? Her zaman söylerim kadın hayat verir. Yaşamı en çok koruyan kadındır. Kendisini eve zincirleyen eski düşüncelerden kurtulmayı başardığı anda zorluklara karşı güçlüdür, samimidir. Düşünüyorum da zulüm

Kürt kadınının başarısı ister kendilerine ait partilerde olsun ister kadına alan açan ve iç sistemlerinde eşit düzeyde temsiliyetini kabul eden başka partilerde olsun mücadelenin saflarındaki gücüne ve ilerleyişine delalet etmektedir. HDP örneğinde olduğu gibi partide temsiliyetin söz konusu olduğu her alanda kadın erkek eşittir. Kadın erkek işleri birlikte yürütmektedir.

hayatı ne kadar da ölüme yakınlaştırmış. Zalimler, işgalciler hayatı ne kadarda katlanılmaz hale getirmişler. Kadın bir devrim gerçekleştiriyor. Bu devrimi vatanını, çocuklarını, ailesini koruyup kollamak için yapıyor. Bunu yaparken de bir noktadan başlar. Bir partiden başlar, bana göre kadının ilerlemesi ancak ilerici sol partilerde mümkündür. İlerici düşüncelere sahip, kadına saygı gösteren bir parti. Sadece pratikte değil parti programlarıyla, yasal güvencelerle bunu yapan partiler.

J.D.: Sizce batıda süregiden kadın mücadelesi ile batı dışındaki coğrafyalarda, Ortadoğu'da, Latin Amerika'da ya da Asya'da süren kadın mücadelesi arasında ne gibi

farklar var? Batı feminizmini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce sömürgecilik karşıtı mücadele ile kadın mücadelesi arasında nasıl bir bağ var?

L.X.: Böyle bir karşılaştırma yapmak söz konusu olamaz. Bizimle onlar arasında karşılaştırılacak bir şey yoktur. Çünkü birçok konuda bizi geride bıraktılar. İçinde bulunduğumuz durumu İsveç’le karşılaştıramam. Müreffeh bir toplumdur. Kendi durumumuzu İsviçre’de bir kadının durumu ile karşılaştıramam. Durumumuzu ancak bizimle benzer koşullarda olanlarla karşılaştırabiliriz. İsimlendirdikleri gibi bizi üçüncü dünya ülkeleri konumunda bıraktılar. Herkes bize vuruyor. Mücadele, Batıdaki kadının sorunları bizim sorunlarımızdan farklıdır. Onların sorunları kapitalist düzenin sorunlarıdır. Bizim sorunlarımız ise bundan çok daha derin sorunlardır. Örneğin onlar cinsel özgürlükten bahsederler. Bizim sorunumuz cinsel özgürlük müdür? Biz varlığımız için istibdada, baskıcı rejimlere, zulme karşı mücadele veriyoruz. Mesele “Bedenim benimdir ve ben özgürüm” meselesi değildir. Batıdaki düşüncenin vardığı nokta burasıdır. Bu kapitalist düzenin kadını bir meta olarak görmesinin sonucudur ve onu bu noktaya bu düzen getirmiştir. Biz bir meta, ticari bir araç olamayız. Bizim düşüncelerimiz böyle değildir. Bizim düşüncemiz, kadının özgürlüğü düşüncesidir. Ancak bu düşünce aşırılıkçı bir düşünce olmamalıdır. Ben toplum içinde yaygın düşüncelerden bahsetmiyorum. Bizim ilkelerimiz vardır ve bu ilkeler üzerinde yoğunlaşıyoruz. İnsani değerler vardır, bu değerleri korumak zorundayız. Neden bu ilkelerimizden ve insani değerlerimizden vazgeçelim ki? Kapitalist düzen bu değerlerden vazgeçti. Bizim yapmamız gereken halkımızla birlikte bu değerleri koruyup yüceltmektir. Üzerine bir şeyler koymaktır. Bir kadın olarak, kadın erkek birlikte ilerlemeliyiz. Eşit olabilmemiz için birlikte yücelmeliyiz. Ayrı uçlarda olamayız. Toplumumuzla birlikte ilerlemeliyiz. Başaran toplumlar birlikte başarmıştır. Kaybettiklerinde de birlikte kaybetmişlerdir. Biri kırılırken, kaybederken diğeri kazanamaz, kazanmış olamaz. Düşmanlarına karşı zafer elde etmiş halkları ele aldığımız da böyle. Benim için yirminci asrın en büyük devrimi Vietnam devrimidir. Güney Afrika ırkçılıkla boğuşuyordu. Üç yüz altmış yıl sürdü. Ancak Vietnam, Amerika dünyada var olan tüm acımasız silahlarla buraya geldi. Bu silahları Vietnam’da Vietnam halkına karşı en acımasız şekilde kullandılar. Ancak sonunda zafer Vietnamlıların oldu. Ama bu zaferi kadın erkek birlikte verdikleri mücadele ile elde ettiler. Kadının oturduğu erkeğin savaştığı bir mücadele değildi.

Biz kendimizi ileri müreffeh, sosyo-ekonomik olarak kalkınmış toplumlarla kıyaslayamayız. Bizim ülkelerimizde ekonomi, yeraltı ve yerüstü zenginliklerimiz bizim elimizde değil. Bizi yönetenlerin elinde. Bizim durumumuz Filistin’de İsrail’le karşı karşıyayız. Siz burada baskıcı bir rejimle karşı karşıyasınız. Bu toprakların zenginlikleri sizlere ulaşmıyor, sizi yönetenlerin, elinde. Belli çıkar çevrelerinin elinde toplanıyor. Halka ait olan bu servetleri hâkim tabakanın elinde

ve onlar tarafından kişisel çıkarlar doğrultusunda istismar edilmektedir. Bizim batıdaki kadınlarla mukayese edilmemiz meselesi, arada zaman açısından görmemiz gereken ciddi bir boşluk var.

J.D.: Kadınlar arası dayanışmanın ileriye dönük önemli bir aşama olduğunu söylediniz. Peki sizce Ortadoğu’da kadınların ortak mücadele etme koşulları nasıl oluşturulmalı? Ortadoğu kadın birliği kurmak mümkün mü? Bunun yol ve yöntemleri nasıl oluşturulmalıdır?

L.X.: Bana göre kadın ilerici mücadelede iyi bir mesafe kaydetti. Tabi ki bu herkes için söylenemez. Ülkeler bazında ele almak gerekir. Bir düşünceyi her ülke için genelleştiremeyiz. Dünyada her ülkenin kendisine has koşulları vardır. Buralarda gelişen mücadelenin de kendine has özellikleri vardır.

Evet, her şeye rağmen ister kadın ister erkek olsun inandıklarımız uğruna mücadeleye devam ediyoruz. Tabi ki dayanışma, yakınlaşma ve iş birliği kaçınılmazdır. Mutlaka olması gerekir. Diğer yandan “Dünya Demokrat Kadınlar Birliği” gibi örgütler de var. Bu da kadınlar arası dayanışmanın bir aracı ve örneğidir. Bu tür örgütler üzerinden çeşitli şekillerde yardımlaşabiliriz, bazı işlerde ortaklaşabiliriz. Bunun örnekleri Sovyetler döneminde görüldü. Ancak zamanla geriledi. İlerleyenler ise kapitalist, emperyalist, Amerikancı düzenlerdeki sivil toplum örgütleri oldu. Şunu diyebilirim; kadınlar arası dayanışma için birçok yöntem vardır. Kimse bize bir şey dayatamaz. Örneğin iki gündür (HDP Kongresi vesilesiyle) buradayım ve görüşüyoruz. Gayet verimli tartışmalar oldu. Ciddi anlamda fikir alışverişinde bulunduk. Öncelikle kendi aramızda mücadelenin yöntemi konusunda bir çerçeve çizilmeli. Kuracağımız ilişkiler sayesinde dünyaya açılabiliriz. Her kadın örgütünün veya partisinin başka ülkelerde geliştirdiği ilişkiler vardır. Bizim de Amerika’da, Avrupa’da, Latin Amerika gibi yerlerde geliştirdiğimiz ilişkiler vardır. Bu ilişkiler üzerinden bir araya gelerek kendi özgün durumunun farkında olan bir kadın cephesi oluşturabiliriz. Böylece karşılaştığımız birçok zorluğa boyun eğdirebilir ve bu mücadelede başarıya ulaşabiliriz.

J.D.: Son olarak tekrar size dönelim; hayatı mücadele ile geçmiş bir kadın olarak yaşadığınız yıllara dair duygularınızı paylaşmak ister misiniz?

L.X.: Benim için en acı olan anım yoldaşım şehit düştüğünde yanında olmamdı. Gözlerimin önünde şehit oldu. Lübnan’daydık, İsrail’in Lübnan’a saldırıların olduğu yıllardı. Yaşadığım en zor anlardı. Bundan daha zor olanı ise yoldaşımın içinde bulunduğu durumdu. Düşünün yoldaşınız yanınızda şehit olmuş ve konumunuz gereği bu acı haberi gidip onun ailesine siz vermek zorundasınız. Hayatımın en zor anı bir anneye oğlunun şehit olduğunun haberini vermektir. Bunu ben yapmak zorundaydım. Tarifi imkânsız bir acı. Savaş, ölüm, kadın erkek yoldaşlarınız...

Çok acı anılar. Sevindirici anılara gelinecek olursa, bu tür anılar çok azdır. Ancak yoldaşlarımızla bir araya geldiğimizde anıların canlanması ve gelecekle ilgili düşüncelerimizi ve umudumuzu paylaşmamız insanın içini ısıtan şeylerdir. Gelecekle ilgili düşüncelerimizi paylaşmamız ve bir programla geleceğe yönelik planlamalar yapmak, beni mutlu eden anlardır. Bunu yapmamıza olan inancım benim gurur kaynağıdır.

Benim için mutluluk veren anılarımdan biri de kaçırdığım uçakla Filistin semalarında uçmam ve Filistin’i hayatım boyunca ilk kez kaçırdığım uçağın içinden görüyor olmamdır. Karmaşık duygular içindeydim. Bir taraftan ilk kez ülkemi görüyor olmanın sevincini yaşıyorken diğer taraftan ülkemi elimizden aldıklarına kahroluyordum. Gerçekleştirdiğim bu operasyon sayesinde ülkemi görebildim. Niceleri bir defa olsun kendi ülkelerini görme fırsatı bulamamıştır.

Anılarımı sordunuz, aslında anlatılacak çok anı var. Bazıları hatırlanır bazıları hatırlanmaz. Kimileri unutmamak için bu anıları hatıratlarında kaydederler. Beni mutlu eden diğer bir anım da anne olmamdır. Zor anılarım da var. Düşünün savaşta hamile kaldım. Bulunduğumuz savaş ortamından dolayı silah taşımaktan ve kullanmaktan men edildim. Uymak zorunda olduğumuz bir kuraldı. Hamile olanlarla çocuk sahibi olan kadınların silah kullanmaları yasaktı. Bu bebeğin ve çocuğun güvenliği için konulmuş bir kuraldı yoksa kadın için konulmuş bir kural değildi. Çünkü çocuk anneye muhtaçtır ve anne çocuklarına yakın olmak zorundadır. Lübnan’dan Suriye’ye gittiğimizde ben hamileydim ve bir otele yerleştim. Bu süreç içinde doğurdum ve gidecek bir yerim de yoktu. Doğurduğumda çok mutluydum ancak yanımda mutluluğumu benimle paylaşacak kimsem yoktu. Eşim benimle hastaneye gelmişti. Ancak doktor kendisine doğumun birkaç saat sonra olacağını söylemiş oda bir iş için gitmişti. O ayrıldıktan bir saat sonra doğum gerçekleşti. Oysa birkaç saatliğine ayrılmıştı. Doğurdum, çocuğum oldu ve çok mutluydum ama bana destek olacak benimle sevincimi paylaşacak kimsem yanımda yoktu. Ne eşim ne annem ne babam ne kardeşlerim... kimse yoktu. Ben anne olmak istemiştım. Bir yandan tatlı bir anı diğer yandan bana acı veren bir anımdı. Burada şuna da değinmek istiyorum. Ben anne olmak istemiştım ve isteyerek hamile kalmıştım. Çünkü hayat devam ediyordu. Devrim için hayattan vazgeçemezdik. Devrim için mücadele için insanlar evlenemez veya çocuk sahibi olmaz gibi kötü bir örnek oluşturmak istemiyorduk. Hayatımızı doğal olarak yaşamamız gerekiyordu. Devrim üç dört günlük bir süreç değil, mücadele uzun bir süreçtir o da kendi mecrasında devam etmektedir. Daha önce de demiştım

kadının toplumsal vazifesi anneliktir. Kadının toplumsal konumundan bahsediyorum mücadelecı kadının konumundan bahsetmiyorum. Bazen bir kısım kadınlarla karşılaşıyorum bana anne olmak istemediklerini söylüyorlar. Buna zaman bulamadıklarını ileri sürüyorlar. Devrimden mücadeleden bahsediyorlar. Bu da ne demek! Kadını çocuk doğurmaktan alıkoyan devrim veya mücadele insani bir devrim veya insani bir mücadele değildir. Anne olmak benim hakkımdır, aile kurmak benim hakkımdır. Neden olmasın! Biz mücadeleye/devrime başladığımızda bitecek diyorduk ama bitmedi ve halen devam ediyor. Ben, hayatımı devrime adadım diyen insanlardan değilim. Ben fiilen hayatımı devrime adadım. Hayatımı Filistin'e adadım. Çocuklarımı eğitiyorum, şiddetli zorluklara rağmen sosyal hayatımı genel anlamda devam ettiriyorum dengeli bir şekilde. Eşleri müebbet hapis cezası almış anneler var. Bunlar çocuklarının yetiştirmesin mi? Ya da şöyle diyeyim, kadınların çocuklarını yetiştirmeleri vatani bir görev değil mi? Bu anneler gösterilere katılıyor. Vatani görev/mücadele kadınlar dışında sadece erkekler ya da çocukları dışında sadece kadın ve erkeklere hapsedilemez. Ben bu tür düşüncelere katılmıyorum. Bana göre aile hala hayatımızın önemli bir gerçekliğidir.

17. Sayı için Yazı Çağrısı

Merhaba Sevgili Kadınlar;

Umuyoruz ki bütün dünyanın bir salgın hastalıkla mücadele ettiği bugünlerde hepiniz iyisinizdir. Bu süreçlerde zorunlu olarak evde kalmanın, yaşamlarımızın değişmesinin sancısını yaşıyoruz hep beraber. Bütün dünya örnekleri bize bir kez daha gösterdi ki bizler için evlerimiz o kadar da güvenli mekânlar değil. Dünyanın her yerinde kadına yönelik şiddetin giderek arttığı bugünlerde evin, ailenin varlığı bizler açısından yeniden bir sorgulama, özgürlüğümüz için yeniden bir tartışma alanı açıyor. Her ne kadar bu karantina günlerinde hepimiz aynı evi paylaşıyorsak da tarihin ve erkek egemenliğinin kadınlar için getirdiği ekstra ev içi emek yükü, üstüne binen her türlü şiddet; evlerin, ailelerin anlamı üzerine bir kez daha düşündürüyor bizleri.

Aile kurumsallaşmasının iktidar ile at başı koşması ve hatta iktidarın bağrından bütün bedenini besleyen bir noktaya gelmesinin bildiğimiz gibi bir tarihi var. Anasoylu ortak yaşam modeli, günümüze evrilen hali ile erkeğin reisi olarak kabul görüldüğü, kadının-çocuğun söz hakkının olmadığı, kadına ev içi emekten başka bir “hakkın” verilmediği bir evreye getirildi. “Kaderlerimiz” doğmadan önce çiziliyor ve aile kurmak herkes için bir tercihken, öyle olması gerekiyorken bir zorunluluk olduğu bilgisi, erkek egemenliği tarafından her geçen gün üretiliyor. Bugün aile formu birçok tarihsel, ideolojik bilgi birikiminin ortaya çıkardığı erkek egemen zihniyetin istediği şekilde kendisini örgütleyiyor ve mevcut sistemler her geçen gün bu yapıyı mevcut hali ile ayakta tutabilmek için çok büyük çaba harcıyor. Sosyal yardımlar, beş çocuk yapın çağrıları, kadına yönelik şiddetin hiçbir şekilde cezalandırılmadığı, kadınların aile içi şiddete karşı verdiği mücadele kazanımlarına göz dikildiği, muhafazakârlık ile kadınlara ev içini öğütleyen söylemlerin, politikaların her geçen gün üretildiği, ne olursa olsun devletlerin ıskalamadan politika ürettiği bir alan, aile.

Her ne kadar güncel formu bahsettiğimiz söylemsel ve kurumsal pratikler ile devam etse de ailenin, aile formunun bir tarihi var. Dünyanın bazı noktalarında hala devam eden ve toplumsallıkla beraber gelişen anasoylu yaşam biçiminin doğal toplumlarda genel bir form olduğu, bu formun erkek egemenliğinin boy vermesi ile beraber şekil değiştirdiği, mitolojiden tek tanrılı inanca, felsefeden bilime kadar yaşamı şekillendiren birçok bilgi yöntemi ile erkek egemenliğinin, kapitalist modernitenin istediği forma getirildiği aşıkardır. Bu form içerisinde aile, kapitalist modernitenin hücresi haline getirilmiş, ihtiyaç duyulan efendi-köle ilişkisi ailede en küçük biçimini bulmuştur ve kamusal her türlü politika ile bu diyalektik ilişki sistemin bütününü ayakta tutan bir hale getirilmiştir.

Bu form aileye içkin olarak tanımlanan aşk, sevgi, evlilik, cinsellik, annelik, babalık gibi kavramların da geçmişteki manasından koparılıp yine erkek egemenliğine ve mevcut sisteme hizmet eder hale sokulmuştur.

Fakat bütün bu politikalara karşı ailenin konumlandırılışına dair bin yıllardır devam eden bir alternatif arayışımız da kadınlar olarak süregelmektedir. Erkek egemenliğinin bütün saldırılarına direnen ve eşit, hiyerarşisiz, birlikte bir yaşam formu dünyanın hala birçok yerinde yaşatılmaktadır veya inşa edilmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda demokrasi işleyişini içermeyen, aile bireylerinin bir birine duyarlı olmadığı ve toplumsallık ile bağı kurulmayan aile formunun en çok da mevcut erkek egemenliğine hizmet ettiğini görmekteyiz.

Ailenin mevcut formu ile kadınlara, toplumlara kölelik hali dayattığı aşikâr iken bizlerin aile kurumuna dair fikirleri, ailenin demokratik bir temelde yeniden inşa edilip edilemeyeceği, tarihsel süreç içerisinde yaşanan deneyimlerin neler gösterdiği kadın özgürlüğü açısından da oldukça önemlidir. Anlamı, formu erkek egemen kurallara göre inşa edilen ailenin mevcut halinin nasıl değiştirilip dönüştürülebileceği, ailenin demokratik bir kurum olarak inşa edilmesinin mümkün olup olmadığı sorularının da peşine düşüyoruz. Mevcut aile yapısına dair alternatifleri, ailenin veya aileye içkin kavramların tarihsel süreçleri, kadın mücadelelerinin ortaya çıkardığı birikimleri ve deneyimleri yeniden yorumlamayı, tartışmaya açmayı bugünlerde daha da yaşamsal görüyoruz.

Jineolojî Dergisi olarak; evlerimize de kapansak, şimdilik baharla-çiçekle-kuşla aramıza fiziki mesafe de koysak yazmaya, üretmeye devam ediyoruz. Gelecek dosya konumuz olan Aile Dosyamıza ilişkin sizler de yazmak isterseniz **20 Haziran 2019** tarihine kadar jineolojidergi@gmail.com adresine yazılarınızı gönderebilirsiniz.

Sevgi ve sağlıkla kalın...

Ulaşabileceğiniz Noktalar

Adana: Kitapsan

Adıyaman: AKM Kitapevi

Amed: Lilav Kitapevi

Kafka Kitapevi

Don Kişot Kitap Sahaf

Pirtuka Kurdi

Ankara: İmge Kitapevi

Turhan Kitapevi

Aydın: Red Kitabevi

Aydın Nazilli: Ada Kitapevi

Dersim: Baran Kitapevi

Minerva Kitapkafe

Etnik Kitapevi

İstanbul:

Beşiktaş Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Pandora Kitapevi

Boğaziçi Üniversitesi Pandora Kitapevi

Emek Kitap Dağıtım

Kadıköy Aram Sahaf

Kadıköy İmge Kitapevi

Kadıköy Mephisto Kitapevi

Kırmızı Kedi Kitapevi

Medya Kitapevi

Nişantaşı Pandora Kitapevi

Robinson Crouse 389 Kitapevi

Scala Kitapevi

Semerkant Kitapevi

İzmir: Alsancak Kitapsan

Alsancak Yakın Kitapevi

Alsancak Z KitapKafe

Alsancak Kabuk Kitapevi

Karşıyaka Pan Kitapevi

Karşıyaka Kül Kitapevi

Karşıyaka Adres Kitapevi

Kitapsan (Alsancak-Konak)

Mersin: Kitapsan

Sokak Kitap ve Kahve Evi

Konya: Kitapsan

Mardin Kızıltepe: Ekin Kitapevi

Leylan Kitapkafe

Van: Omedya Kitapevi

KKTC: Işık Kitapevi

Almanya: Mezopotamya Kitapevi